

UL OFICIAL
AL
ROMÂNIEI

PARTEA I
DECRETE, HOTĂRĂRI ȘI ALTE ACTE
SUMAR

LEGI ȘI DECRETE
ge pentru organizarea și exercitarea profesiei
vocat... 1-7
decret privind promulgarea Legii pentru organi-
za și exercitarea profesiei de avocat... 8
LEGI ȘI DECRETE
PARLAMENTUL ROMÂNIEI

LEGE
u organizarea și exercitarea

adoptă prezenta lege.

UL I
enerale
este liberă și independentă,
tonome, în condițiile prezen-

rcită numai de

profesiei a
il, statutul

și a

ă asis-

fata tu-

a altor

e desfas-

idțiile legi

dreptul să

ntul de

re

re

re

re

re

re

re

Vineri, 9 iunie 1995

REVISTA AVOCATUL

iunie 2025

SUMAR:

EDITORIAL, Timpul schimbării: între rădăcini și reinventare, *Traian Briciu*

Partea I

Trei decenii de profesie reglementată: între reușită și provocare

- Publicitatea formelor de exercitare a profesiei- între realitate și aspirație, *Sergiu Stănilă*
- Privind înapoi pentru a merge mai departe. Lecțiile celor 30 de ani, *Traian Briciu*
- Controlul de constituționalitate al legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, al principalelor acte normative de modificare și completare a acestora și al legislației conexe profesiei de avocat, *Gheorghe Florea*
- Scurt istoric al Congreselor avocaților din țara noastră (1911 – 1934), *Danny Bârdan*
- Prin trecut spre viitor, *Marian Șenchiu*
- Avocatura în anul 2025: consolidarea profesiei prin revenirea la origini, *Borca Teodora*
- Portrete din lumea avocaturii românești. Colegele avocat, *Iosif Friedmann Nicolescu*

PARTEA a II a

Premiile Naumescu 2025

- Laureatii concursului Constantin Naumescu 2025

I – Provocări etice și responsabilitate sub presiunea tehnologiei

- Impactul Digital Services Act și AI Act asupra avocaturii, *Colibaba Alina-Valentina*
- Dileme etice privind magistrații și avocații, *Nicu - Andreea Mădălina*
- Secretul profesional al avocatului: drept și/sau obligație, – *Danny Bârdan*
- Brandul avocatului în online. Seducția digitală și demnitatea profesională, *Murariu Sebastian*
- Alter Ego Dominus Tuus. Despre prezentarea de sine a avocatului în era proflicității, *Dobrinescu Iulian*
- De la viral la legal: Avocatul ca facilitator al responsabilității digitale, *Petruș-Costel Partene*
- Când Rosetti-Bălănescu a „comentat” legea societăților sau despre răspunderea avocaților pentru halucinațiile inteligenței artificiale, *Badea Alin-Ionuț*
- Profesia de avocat filtrată, editată și distribuită. Legalitatea și etica promovării formelor de exercitare a profesiei în social media, *Niculescu Sorin*
- Avocatura fără liber arbitru, *Popescu Ana-Maria*

Capitolul II – Noua eră a avocaturii: când tehnologia rescrie regulile jocului

- Avocatul techno-sapiens – Cronica *unei hibridizări anunțate*, Ionescu Renata
- Avocatul digital autonom: viitorul profesiei într-un ecosistem juridic augmentat de AI, Grigoriu Beatrice-Elena
- Avocatura în fața inteligenței artificiale: O lecție de viitor din destinul artelor vizuale, Racz Patricia
- AI și avocatura – între asistent și concurent. Etica utilizării AI de către avocați, Prodan Serafima
- Avocatul și algoritmul. O întâlnire (in)evitabilă, Făcău Teodora
- Inteligența artificială. Iluzia unei alternative, Șerpe Alexandru
- Profesia de avocat și inteligența artificială - o schimbare probabilă, George Ilie
- Pledoaria digitală în era proceselor prin sistem videoconferință: continuitate în misiune, adaptare în formă, Istrate Amallya Elena
- Avocatul în era digitală – între inovație și reglementare. Provocări, riscuri și soluții pentru exercitarea online a profesiei, Lazea Larisa Lorena

Capitolul III – Provocări la frontierele avocaturii și orizonturi emergente

- Avocatura în vreme de război, Obârșie Răzvan
- Dimensiunea europeană a dreptului la apărare: rolul avocatului în garantarea asistenței judiciare transfrontaliere, Bicioc Diana
- Oportunități și provocări ale Legii nr. 414/2023 privind desfășurarea acțiunilor în reprezentare pentru protecția intereselor colective ale consumatorilor, Șerban Mihnea-Andrei
- Asaltul fondurilor de investiții asupra avocaturii - de la finanțarea aplicațiilor legale, la preluarea unor societăți profesionale, Costi Neacșu
- Finanțarea litigiilor de către terți: soluții legislative și perspective din dreptul comparat, Ionescu Cătălina Larisa
- Fenomenul de phishing: între vulnerabilitate digitală și răspuns juridic, Stroescu Florin Leonard
- Biomimetism juridic, Vasiliu Raluca-Maria
- Partajul bunurilor comune în era digitală: provocări privind identificarea și evaluarea token-urilor, Tone Marius Andrei
- Eficientizarea actului de justiție prin integrarea noțiunilor de medicină legală în formarea profesională a avocaților, Antip Mihaela Alexandra
- Avocatul viitorului: Noi specializări și transformări în profesia juridică, Vlad Negreanu

TIMPUL SCHIMBĂRII: ÎNTRE RĂDĂCINI ȘI REINVENTARE

Avocat Traian Briciu
Președintele UNBR

Există perioade în care profesia de avocat evoluează treptat, pe cărări bătătorite, într-o continuitate consecventă și confortabilă. Există momente în care această profesie se află pe muchie, în umbra unei epoci și în lumina alteia – când ceea ce a fost nu mai este suficient, iar ceea ce vine nu mai poate fi amânat.

Celebrăm 30 de ani de la adoptarea Legii nr. 51/1995 – temelia pe care s-a reconstruit avocatura românească într-un stat renăscut. A fost o lege care a redat profesiei demnitatea, independența și reperele de identitate profesională. Dar aniversarea din acest an nu e doar un omagiu adus trecutului, ci și o interogație asupra viitorului.

Suntem la frontiera dintre două epoci: una aparent predictibilă, reglementabilă în tiparele unei profesii familiare – și alta digitală, augmentată, instabilă, în care algoritmii, platformele și inteligența artificială transformă clientul, piața, poate chiar fundamentele avocaturii.

Ediția 2025 a concursului „Premiile Naumescu” capătă o valoare aparte. Eseurile tinerilor avocați – pe care le regăsiți în această revistă – nu sunt doar exerciții teoretice, ci manifestări ale unei generații care nu se mai mulțumește cu retorica prestigiului moștenit. Ei pun întrebări incomode, chestionează automatisme, propun soluții. Nu caută refugiu în nostalgia vremurilor de altădată, ci provoacă avocatura să-și regândească menirea, cu luciditate și asumare.

Această ediție a revistei „Avocatul” surprinde cu precizie această tensiune dintre lumi. Eseurile tinerilor avocați laureați la concursul „Premiile Naumescu” 2025 sunt semnele clare ale unei generații care nu se resemnează în fața noii realități și nici a formulelor consacrate. Ei nu cer permisiunea de a gândi altfel. O fac deja – cu luciditate, cu curaj, uneori cu brutalitate. Textele lor nu sunt o literatură festivă, ci un diagnostic!

De aceea, aniversarea celor 30 de ani de la Legea nr. 51/1995 nu trebuie să fie doar o rememorare, ci mai ales un moment de reconectare la realitățile contemporane. Avocatura nu poate rămâne în expectativă. Am inițiat procesul elaborării unei reglementări privind organizarea și exercitarea profesiei de avocat, pornind de la teze prealabile care răspund noilor realități: reconfigurarea rolului avocatului în spațiul public, întărirea garanțiilor etice în fața presiunilor economice.

Ne aflăm, deci, la granița între epoci. Iar profesia noastră nu va supraviețui prin izolare, ci prin discernământ și curaj. Acestea sunt coordonatele noii paradigme. Iar vocile tinerei generații ne arată deja calea.

Trecerea de la o epocă la alta nu se face fără costuri, dar alternativa – rămânerea într-o zonă de confort depășit – este mai riscantă decât orice inovație.

Avocatura românească nu poate fi o rămășiță a unei epoci care apune. Trebuie să fie ceea ce a fost dintotdeauna în esența sa: o profesie de echilibru, conștiință și apărare a drepturilor și a libertăților, capabilă să se adapteze în orice situație.

PUBLICITATEA FORMELOR DE EXERCITARE A PROFESIEI - ÎNTRE REALITATE ȘI ASPIRAȚIE

Avocat dr. Iosif Sergiu STĂNILĂ

Vicepreședinte U.N.B.R.

Motto: *Relațiile bazate pe încredere nu pot exista decât atunci când nu există nicio urmă de îndoială cu privire la onoarea personală, la probitatea și integritatea avocatului. Pentru avocat, aceste virtuți tradiționale constituie obligații profesionale¹.*

Evoluția continuă a societății determină în mod evident și evoluția profesiei de avocat. Provocări noi, dar și mai puțin noi, generează dezbateri aprinse, lupta argumentelor punând în lumină principiile după care este organizată și funcționează profesia.

Una dintre temele de mare actualitate este publicitatea formelor de exercitare a profesiei de avocat, practica aproape constantă, întâlnirile și dezbaterile care au avut loc până în prezent, criticând reglementarea actuală, ca nefiind cea mai fericită. Totuși, ce anume își dorește profesia de avocat atunci când discutăm despre regimul publicității? Vom încerca să răspundem la această întrebare în rândurile care urmează.

1. REGLEMENTĂRI ANTERIOARE

Înainte de realitate și de aspirații, să vedem cum a fost reglementată publicitatea în profesia de avocat în trecut. Vom avea în vedere doar perioada de după 1990, pentru a nu ne îndepărta foarte tare de modul de organizare a societății de astăzi.

Decretul-Lege nr. 90/1990 privind unele măsuri pentru organizarea și exercitarea avocaturii în România² nu conținea nicio reglementare în ceea ce privește regimul juridic al publicității formelor de exercitare a profesiei de avocat. Cu toate acestea, la vremea respectivă, publicitatea nu a reprezentat o temă de dezbateri.

Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat în prima formă care a fost adoptată³ statua în art. 41 că *avocatul nu poate folosi mijloace de reclamă sau de publicitate în scopul dobândirii clientelei, putând doar să informeze publicul cu privire la*

¹ Art. 2.2. din Codul deontologic al avocaților din Uniunea Europeană, adoptat inițial în Sesiunea Plenară din data de 28 octombrie 1988, și ulterior modificat, în Sesiunile Plenare ale CCBE din 28 noiembrie 1998, 6 decembrie 2002 și 19 mai 2006.

² Emis la data de 28.02.1990 de către Consiliul Provizoriu de Uniune Națională.

³ Publicată în Monitorul Oficial cu numărul 116 din data de 9 iunie 1995.

exercitarea profesiei sale. Singura formă de publicitate părea a fi tabloul anual al avocaților, întocmit de consiliul baroului, care era dat publicității⁴.

Prin Legea nr. 25/2017 privind modificarea și completarea Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat⁵, art. 48 (fost art. 41) se modifică și are următorul conținut: *Orice comunicare publică sau orice publicitate făcută de un avocat sau de o formă de exercitare a profesiei este permisă, cu condiția ca aceasta să respecte reglementările profesionale și cele privitoare la independența, demnitatea, integritatea profesiei, păstrarea secretului profesional, să fie obiectivă și să corespundă adevărului. Statutul profesiei de avocat reglementează detaliat normele aplicabile publicității făcute de avocați sau de formele de exercitare a profesiei de avocat în scopul atragerii clientelei*. Norma este în vigoare și astăzi, în aceeași formă.

Statutul Profesiei de Avocat din 2004⁶ reglementa publicitatea formelor de exercitare a profesiei de avocat, al cărei unic scop era acela de a asigura publicului informații cu privire la activitatea desfășurată de formele de exercitare a profesiei de avocat. De asemenea, publicitatea trebuia să fie veridică, să respecte secretul profesional și să fie realizată cu demnitate și prudență⁷.

Era clar că legiuitorul acelor vremuri făcea o distincție clară între noțiunea de informare a publicului, permisă și, respectiv, aceea de dobândire, atragere a clientelei, interzisă. Firește că cele două sunt diferite, chiar dacă rezultatul urmărit de forma de exercitare a profesiei sau de către avocat este același. Distincția esențială constă în aceea că în urma unei informări cu privire la activitatea avocatului, veridică, care să respecte secretul profesional și care să fie realizată cu demnitate și prudență, publicul, clientul este liber să aleagă avocatul. Avocatului nu îi era permisă o conduită extrem de activă, de agresivă chiar am putea spune, care să urmărească dobândirea clientelei printr-o publicitate făcută laudativ sau comparativ și cu prezentarea identității clienților⁸.

La vremea respectivă, publicitatea se putea face prin plasarea unei firme⁹, anunțuri de publicitate¹⁰, anunțuri și mențiuni în anuare și cărți de telefon, invitații, broșuri și anunțuri de

⁴ Conform art. 48 alin. 2 lit. c) din Lege, Consiliul baroului are următoarele competențe: c) întocmește, modifică și dă publicității tabloul anual al avocaților, comunicându-l celor în drept împreună cu modificările intervenite în cursul anului.

⁵ Publicat în Monitorul Oficial cu numărul 210 din data de 28 martie 2017.

⁶ Publicat în Monitorul Oficial cu numărul 45 din data de 13 ianuarie 2005.

⁷ A se vedea art. 230 alin. 1 din Statutul din 2004.

⁸ A se vedea art. 230 alin. 2 și 3 din Statutul din 2004.

⁹ Potrivit art. 232 din Statutul din 2004, (1) Firma trebuie să aibă dimensiunile maxime de 40 X 60 cm și va fi amplasată la intrarea imobilului și/sau a spațiului ocupat în care forma de exercitare a profesiei își are sediul profesional principal sau secundar, ori birou de lucru. (2) Firma cuprinde mențiunile prevăzute de anexa nr. XXII la statut, gravate pe suport metalic.

¹⁰ Potrivit art. 233 din Statutul din 2004, (1) Formele de exercitare a profesiei pot publica anunțuri în mica sau în marea publicitate numai în presa scrisă, cu ocazia stabilirii sau a schimbării sediului profesional, a sediului secundar și/sau a biroului de lucru, precum și a modificării formelor acestora. (2) În cazul în care anunțul se face prin presa scrisă dimensiunile sunt de maximum 6 x 9 cm. (3) Anunțurile publicate în anuarele profesionale privesc activitatea formelor de exercitare a profesiei, numele și principalele domenii în care avocații își desfășoară activitatea.

participare la conferințe, colocvii, etc. profesionale și de specialitate¹¹, corespondență profesională și cărți de vizită profesionale¹², adresă de Internet¹³.

Statutul Profesiei de Avocat interzicea în mod expres oferirea serviciilor prin prezentare proprie sau prin intermediar la domiciliul sau reședința unei persoane, sau într-un loc public, propunerea personalizată de prestări de servicii efectuată de o formă de exercitare a profesiei, fără ca aceasta să fi fost în prealabil solicitată în acest sens, acordarea de consultații și/sau redactarea de acte juridice, realizate pe orice suport material precum și prin orice alt mijloc de comunicare în masă, inclusiv prin emisiuni radiofonice sau televizate. Nerespectarea modalităților de a face publicitate constituia abatere disciplinară gravă.

Statutul Profesiei de Avocat din 2011¹⁴, în prima sa formă, a preluat dispozițiile Statutului Profesiei de Avocat din anul 2004.

2. REGLEMENTĂRI ACTUALE

Așa cum am afirmat deja, în prezent art. 47 (fost art. 48, fost art. 41) din Legea nr. 51/1995 îl regăsim în forma în care a fost modificat prin Legea nr. 25/2017 privind modificarea și completarea Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat.

Statutul Profesiei de Avocat din 2011, în forma în vigoare astăzi, oferă o reglementare diferită, modernă și care, aparent, răspunde necesităților profesiei de avocat. Principial, nu mai discutăm doar despre informarea publicului cu privire la activitatea formei de exercitare a profesiei de avocat, ci și despre atragerea clientelei. Scopul publicității formelor de exercitare a profesiei de avocat este promovarea acesteia în fața publicului. De asemenea, nu mai există limitări cu privire la modurile de publicitate, prezentarea activității și a

¹¹ Potrivit art. 234 din Statutul din 2004, (1) Invitațiile și anunțurile de participare la întruniri și colocviile de specialitate pot menționa denumirea formei de exercitare a profesiei și baroul din care aceasta face parte. (2) În vederea participării la manifestările menționate la alin. (1), formele de exercitare a profesiei pot edita broșuri de prezentare generală, ale căror formă și conținut trebuie transmise, în prealabil, consiliului baroului, în vederea autorizării comunicării acestora către public. (3) Broșura de prezentare generală nu poate face referire la: a) numele clienților formei de exercitare a profesiei. Prin excepție, broșura poate indica doar numele clienților care și-au dat acordul în acest sens; b) activități care nu au legătură cu exercitarea profesiei. (4) Formele de exercitare a profesiei pot difuza broșuri de prezentare generală către toate categoriile de public. Difuzarea poate fi realizată numai de către forma de exercitare a profesiei, fără posibilitatea de a le depune în locurile publice sau de a le transmite terților în vederea difuzării, cu excepția serviciilor poștale.

¹² Potrivit art. 235 din Statutul din 2004, (1) Corespondența formei de exercitare a profesiei poate cuprinde: a) numărul de telefon, telefax, adresa de Internet și adresa electronică (e-mail); b) indicarea sediului principal și, după caz, a sediului secundar și/sau a biroului de lucru; c) sigla formei respective de exercitare a profesiei, avizată, în prealabil, de consiliul baroului. (2) Cărțile de vizită profesionale ale avocatului ce își desfășoară activitatea în cadrul formei respective de exercitare a profesiei pot cuprinde mențiunile permise corespondenței, precum și titlul de asociat, colaborator sau salarizat și, dacă este cazul, titlurile științifice și/sau profesionale dobândite în țară sau în străinătate.

¹³ Potrivit art. 236 din Statutul din 2004, (1) Formele de exercitare a profesiei pot avea adresă proprie de Internet, care poate cuprinde mențiuni referitoare la activitatea desfășurată, precum și cele permise corespondenței. (2) Conținutul și modul de prezentare a adresei de Internet se avizează, în prealabil, de consiliul baroului și trebuie să respecte demnitatea și onoarea profesiei, precum și secretul profesional. (3) Adresa de Internet nu poate cuprinde nici o intercalare cu caracter de reclamă sau mențiune publicitară pentru un produs sau serviciu diferit de activitățile prevăzute de art. 3 alin. (1) din Lege. (4) Adresa de Internet nu poate conține legături către alte adrese de Internet (link-uri) al căror conținut ar fi contrar principiilor esențiale ale profesiei de avocat. (5) Pentru îndeplinirea condițiilor menționate la alin. (4), forma de exercitare a profesiei deținătoare a adresei de Internet trebuie să asigure în mod regulat vizitarea și evaluarea paginilor proprii și a paginilor la care este permis accesul pe baza legăturilor realizate prin intermediul adresei proprii și trebuie să dispună fără întârziere eliminarea lor, dacă conținutul și forma acestora sunt contrare principiilor esențiale privind exercitarea profesiei de avocat.

¹⁴ Publicat în Monitorul Oficial cu numărul 898 din data de 19 decembrie 2011.

serviciilor avocațiale ale formelor de exercitare a profesiei putându-se face în orice formă, prin orice mijloace¹⁵.

Singurele limite ale modului în care formele de exercitare a profesiei înțeleg să își facă publicitate sunt¹⁶:

- a) respectarea intereselor clienților;
- b) onoarea, imaginea și reputația profesiei;
- c) caracterul transparent, veridic, corect, fără elemente comparative, echivoce, ambigue, înșelătoare sau denigratorii;
- d) respectarea principiilor fundamentale ale profesiei de avocat, astfel cum acestea sunt reglementate de Codul deontologic al avocatului român.

S-a modificat și calificarea abaterii disciplinare, în prezent nerespectarea dispozițiilor legale privitoare la modul în care se face publicitatea de către formele de exercitare a profesiei și de către avocați constituind doar abatere disciplinară, nu abatere disciplinară gravă ca în precedenta reglementare.

Avem reglementări pentru utilizarea platformelor online de către avocați¹⁷, adoptate în conformitate cu normele europene. Avocații care utilizează o platformă online în scopul de a furniza servicii juridice trebuie să respecte în primul rând regulile profesionale în privința confidențialității și protecției secretului profesional ori privind publicitatea. Avocații își pot oferi serviciile numai pe platformele de intermediere care respectă principiile și reglementările specifice profesiei de avocat, în special pe cele privind secretul profesional și confidențialitatea relației avocat-client, principiul liberei alegeri a avocatului și principiul concurenței loiale. Avocații trebuie să respecte regulile privind concurența profesională, să își exercite activitatea cu bună-credință, potrivit uzanțelor cinstite, cu respectarea intereselor clienților și a cerințelor concurenței loiale în mediul online potrivit aceluiași reguli ca în mediul offline.

Avem, de asemenea, un Ghid de bune practici privind publicitatea avocatului și a formelor de exercitare a profesiei¹⁸. Indiferent de forma de publicitate aleasă, aceasta trebuie să fie transparentă, obiectivă, veridică, corectă, să nu utilizeze mijloace comparative cu alți profesioniști, să nu fie echivocă, ambiguă, înșelătoare sau denigratoare, respectiv să fie făcută cu respectarea reglementărilor profesionale și a celor privitoare la independența, demnitatea, integritatea profesiei, păstrarea secretului profesional, să fie obiectivă și să corespundă adevărului. De asemenea, trebuie respectate interesele clientului, onoarea, imaginea și reputația profesiei.

Indiferent de forma de publicitate, nu pot fi comunicate informații despre onorariile practicate în relația cu clienții, nu se poate garanta rezultatul demersului profesional/judiciar, nu se pot utiliza mențiuni comparative și/sau denigratoare, nu se pot utiliza orice referire la funcții sau activități care nu au legătură cu exercitarea profesiei de avocat, precum și orice referire la rolurile jurisdicționale ori în cadrul altor autorități publice, nu se pot face mențiuni

¹⁵ A se vedea art. 243 alin. 2 din Statutul din 2011.

¹⁶ A se vedea art. 243¹ din Statutul din 2011.

¹⁷ A se vedea ANEXA nr. XXXIII: GHID privind utilizarea platformelor online de către avocați, la Statutul Profesiei de Avocat din anul 2011.

¹⁸ A se vedea ANEXA nr. XXXIV: GHID de bune practici privind publicitatea avocatului și a formelor de exercitare a profesiei, la Statutul Profesiei de Avocat din anul 2011.

privind rezultatele obținute, identitatea clienților, numărul de dosare, cifra de afaceri sau procentajul de succes, avocatul neputându-se folosi în promovarea serviciilor sale de notorietatea clientului său.

3. ASPIRAȚII

Vom încerca să răspundem la întrebarea adresată chiar din preambulul acestei lucrări, respectiv *ce anume își dorește profesia de avocat atunci când discutăm despre regimul publicității?*, prin câteva concluzii argumentate.

Cine poate face publicitate?

În vreme ce art. 47 din Legea nr. 51/1995 vorbește despre publicitatea făcută de avocat și, respectiv, forma de exercitare a profesiei, art. 243 din Statutul Profesiei de Avocat enumeră doar formele de exercitare a profesiei și, respectiv, organele profesiei de avocat, pentru ca cele două Anexe la Statutul Profesiei de Avocat, care reglementează utilizarea platformelor online de către avocați și, respectiv, bunele practici în materie de publicitate, să reglementeze din nou avocatul și forma de exercitare a profesiei, ca subiecți ai normelor de publicitate.

Acceptând că atât avocatul, cât și forma de exercitare a profesiei, pot face publicitate, urmează a fi analizate în viitor câteva propuneri de armonizare a normelor mai sus citate, pentru a nu exista diferențe de interpretare și aplicare. De asemenea, poate că s-ar impune și o analiză a puterii juridice a normei, sens în care s-ar verifica necesitatea includerii normelor privind publicitatea în profesia de avocat fie în lege, fie în statut sau ghiduri. În fine, acceptând forma de exercitare a profesiei de avocat ca subiect al activității de publicitate, date fiind raporturile juridice care iau naștere cu această ocazie, ar fi de analizat atribuirea de personalitate juridică tuturor formelor de exercitare a profesiei, știut fiind faptul că în prezent numai societatea profesională cu răspundere limitată are personalitate juridică¹⁹. Nu ne referim deloc la organele profesiei, care se preocupă cu publicitatea profesională, ce are ca obiect promovarea profesiei de avocat.

De ce facem publicitate?

Indiferent de epocă sau de reglementare, avocatul a făcut și face publicitate în principal pentru atragerea, dobândirea și, am adăuga noi, păstrarea clientelei. Firește, tot prin publicitate se transmit informații privind exercitarea profesiei și se realizează promovarea profesională. Orice alt scop al activității de publicitate este și trebuie să fie prohibit.

Cine sunt destinatarii publicității?

Având în vedere scopul publicității făcute de avocat sau forma de exercitare a profesiei, în această categorie intră clienții sau potențialii clienți.

Cum facem publicitate?

În prezent avem suficiente norme care reglementează cum anume putem face publicitate, precum și ce nu putem utiliza în activitatea de publicitate. Le-am prezentat mai sus. Ar trebui

¹⁹ A se vedea art. 6 din Legea nr. 51/1995 republicată și modificată.

să nu avem niciun fel de probleme în a desfășura activități de publicitate în profesia de avocat.

Cu toate acestea, putem observa numeroase exemple de a face publicitate, care impun o analiză:

- publicarea de către avocați sau de către formele de exercitare a profesiei în online (rețele media în special) a unor soluții de pe portalul instanțelor de judecată, cu anonimizarea totală sau parțială a datelor de identificare ale părților/clientilor și prezentarea acestora ca fiind veritabile succese judiciare;
- oferirea unor *garanții*, care în realitate reprezintă consecințe legale ale anumitor demersuri judiciare (de exemplu, *noi vă reprezentăm în formularea plângerii contravenționale și vă aducem permisul de conducere acasă*, acesta eliberându-se temporar, datorită efectului suspensiv de executare al plângerii contravenționale, manifestat asupra procesului-verbal de constatare și sancționare a contravenției rutiere);
- transmiterea în online a unor mesaje din partea *celor mai buni avocați*, din partea *celor mai specializați avocați* (în condițiile în care nu avem o reglementare legală a obligativității de specializare a avocatului și nici criterii de specializare);
- prezentarea unor succese în activitatea de consultanță juridică, asistarea unor clienți în diferite tranzacții încheiate între profesioniști, al căror succes de cele mai multe ori îl reprezintă cifra valorii tranzacției;
- clasamente efectuate de publicații naționale sau internaționale, mai mult sau mai puțin notorii, unde de asemenea, criteriile de clasificare utilizate nu sunt unele reglementate de lege;
- frecvența aparițiilor în rețelele media cu transmiterea unor mesaje *juridice, profesionale*;
- oferirea de consultanță gratuită;
- utilizarea unor domenii de internet menite să creeze avantaje nejustificate (de genul *avocatbun, avocat* legat de numele unei anumite localități etc);
- amplasarea de reclame, sub forma unor panouri de dimensiuni impresionante, roll-up-uri, bannere etc.

Toate ipotezele de mai sus sunt exemple de încălcare a normelor juridice care reglementează publicitatea în profesia de avocat.

Conduite cum sunt cele de mai sus ar trebui să constituie obiectul unor dosare de cercetare disciplinară, în condițiile legale. Frecvența acestora, modul aproape agresiv în care se face publicitate în profesia de avocat, ar duce la încărcarea până la imposibilitatea de desfășurare a activității a consiliilor barourilor și poate, a comisiilor de disciplină. Nu acesta este scopul pentru care sunt organizate și funcționează organele profesiei de avocat.

Dacă înainte de a ne face publicitate, ne-am gândi în primul rând la elementele pe care legea ni le oferă, respectiv la onoarea, imaginea și reputația profesiei, la principiile profesiei, și abia apoi la scopul urmărit de noi, acela de atragere, dobândire și păstrare a clientelei, *problema* publicității în profesia de avocat ar fi rezolvată de la sine.

Dacă toți am transmite același mesaj, ancorat în prevederile legale existente, *problema* publicității în profesia de avocat ar fi rezolvată de la sine. Modalitățile în care facem publicitate nu au relevanță.

Rămâne totuși o chestiune, ridicată în cadrul unor întâlniri și conferințe profesionale organizate până în prezent. Costurile publicității sunt unele însemnate, de multe ori peste capacitatea de suportabilitate a unor forme de exercitare a profesiei sau a unor avocați.

Credem că există două abordări a acestei ipoteze. În prima abordare, acceptând caracterul liber, concurențial și, de ce nu, chiar antreprenorial al profesiei de avocat, organele profesiei de avocat nu ar trebui să intervină deloc, cu consecința perpetuării și adâncirii diferențelor dintre formele de exercitare a profesiei de avocat, în materia publicității. În a doua abordare, fără a nega caracteristicile profesiei de avocat mai sus enunțate, dar ținând cont de principiile care reglementează profesia de avocat, în special de confraternitatea dintre avocați²⁰, s-ar justifica intervenția organelor profesiei de avocat în a reglementa niște limite financiare maxime ale bugetelor alocate (anual/lunar) de formele de exercitare a profesiei sau de avocați, în activitatea de publicitate profesională. O asemenea reglementare, care în mod firesc nu ar trebui să își propună egalizarea formelor de exercitare a profesiei sau a avocaților, coroborată cu celelalte care deja există în materie, ar asigura, în opinia noastră, o mai bună gestionare a acestei activități.

²⁰ A se vedea pct. 5.1. din Codul deontologic al avocaților din Uniunea Europeană.

TREI DECENII DE PROFESIE REGLEMENTATĂ: ÎNTRE REUȘITĂ ȘI PROVOCARE

Privind înapoi pentru a merge mai departe. Lecțiile celor 30 de ani

Legea privind exercitarea și organizarea profesiei de avocat a ajuns la 30 de ani de la adoptare. Este firesc ca la acest moment profesia să facă un examen al beneficiilor legii, să consolideze realizările și să încerce să reglementeze de o manieră avantajoasă aspectele ce decurg din evoluția socială și economică din acești ani.

O discuție referitoare la o inițiativă legislativă de amplasare nu poate avea loc fără a privi cu atenție la deciziile care și-au pus amprenta asupra formei actuale a legii. Controlul de constituționalitate, exercitat de Curtea Constituțională cât și mecanismele de unificare a practicii judiciare, utilizate de Înalta Curte de Casație și Justiție reprezintă mijloace care au conturat parcursul profesional al avocaturii.

Domnul Florea Gheorghe, fost președinte al Uniunii Naționale a Barourilor din România (U.N.B.R.) și actual membru al consiliului științific al Institutului pentru Pregătirea și Perfecționarea Avocaților (I.N.P.P.A.), pune la dispoziția profesiei o sinteză a deciziilor date în controlul de constituționalitate cu privire la legislația profesiei de avocat. De asemenea, de larg interes sunt și deciziile general obligatorii ale instanței supreme.

Demersul este util, deoarece nu se poate construi în viitor fără a înțelege evoluția de până în prezent sub toate aspecte ei, dorite, provocate sau pur și simplu întâmplare. Atunci când vom discuta despre modificări trebuie să cunoaștem cu exactitate marja pe care o avem la dispoziție din perspectiva respectării Constituției.

Personal, parcurgând materialul ce cuprinde sinteza deciziilor date în controlul de constituționalitate am remarcat că legea de organizare și exercitare a profesiei de avocat este una dintre cele mai atacate legi, ceea ce îmi întărește convingerea că însăși reglementarea legală a profesiei a fost o reușită a profesiei la acea epocă, care însă nu a venit de la sine, ci ca urmare a unor ample stăruințe.

Am observat și faptul că unele reglementări pe care profesia le-a conceput ca modalități de protejare a intereselor acesteia au fost înlăturate în cadrul controlului de constituționalitate. Totuși, în pofida numărului impresionant de mare al excepțiilor de neconstituționalitate îndreptate împotriva legislației profesiei, rata de admitere a fost una care nu a afectat esența reglementării. Într-un context atât de tumultuos, aceasta ne demonstrează că lucrarea făcută de cei care au condus profesia în acele momente a fost temeinică.

Este absolut necesar ca și noile reglementări profesionale să reziste contestărilor viitoare, care cu siguranță vor exista !

Avocat Traian Briciu

Președinte al Uniunii Naționale a Barourilor din România (U.N.B.R.)

CUM REZISTĂ O LEGE 30 DE ANI!

Controlul de constituționalitate al legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, al principalelor acte normative de modificare și completare a acesteia și al legislației conexe profesiei de avocat.

Av.dr. Gheorghe Florea

Președinte al Uniunii Naționale a Barourilor din România (U.N.B.R.)

în perioada 2007-2019

PRECIZARE PREALABILĂ

Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat a fost modificată și completată prin acte normative adoptate succesiv. Conținutul reglementărilor și numerotarea articolelor de lege s-au modificat în timp. După anul 1995 Legea a fost republicată de 3 ori. În prezent legea este în vigoare în forma republicată (r3) în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 440 din 24.05.2018), astfel cum a fost modificată și completată prin :

- Legea nr. 46/ 14.03.2019 privind modificarea art. 61 alin. (1) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat;

- Legea nr. 142/ 22.07.2019 privind modificarea și completarea Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat;

- Legea 100/04.07.2020 privind completarea Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat;

- Legea 184/05.07.2021 privind modificarea art. 16 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat.

Deciziile prin care Curtea Constituțională a realizat controlul de constituționalitate a Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat prin soluționarea excepțiilor de neconstituționalitate reflectă conținutul normativ și numerotarea pe articole a legii în forma publicată/republicată în Monitorul Oficial, Partea I, la data pronunțării lor. În consecință, este necesară examinarea deciziilor Curții Constituționale prin raportare la forma legii, astfel cum aceasta a fost publicată/republicată în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Este, deopotrivă, relevantă și motivarea dată de Curtea Constituțională excepțiilor de neconstituționalitate invocate în legătură cu reglementări cuprinse în principalele acte normative prin care Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat a fost modificată și completată.

Deciziile Curții Constituționale sunt obligatorii. Sunt obligatorii și hotărârile Înaltei Curți de Casație și Justiție pronunțate de Secțiunile Unite Completul competent să judece recursurile în interesul legii și Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept.

I. DECIZII ALE CURȚII CONSTITUȚIONALE PRONUNȚATE ÎN CONTROLUL ANTERIOR PROMULGĂRII LEGISLAȚIEI PRIVIND PROFESIA DE AVOCAT. VERIFICAREA CONDIȚIILOR EXTRINSECI PRIVIND ADOPTAREA REGLEMENTĂRIILOR PRIVIND PROFESIA DE AVOCAT.

1. Decizia nr. 45 din 2 mai 1995 cu privire la constituționalitatea unor prevederi din Legea pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat
(M.Of. nr. 90/12 mai 1995)
2. Decizia nr. 195/2004 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a prevederilor Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată, cu modificările și completările ulterioare
(M.Of. nr. 532 / 14 iunie 2004).
3. Decizia 995/2008 [R/R] referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat și ale Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 221/2000 privind pensiile și alte drepturi de asigurări sociale ale avocaților
(M.Of. nr. 738 / 31.10.2008)
4. Decizia nr. 109/09.02.2010 referitoare la admiterea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 159/2008 privind modificarea și completarea Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat
(M.Of. nr. 175 / 18 martie 2010)
5. Decizia nr. 23/2017 referitoare la respingerea obiecției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. I pct. 14 [referitor la art. 35 alin. (11)] și pct. 19 [referitor la art. 46 alin. (43)] din Legea privind modificarea și completarea Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat
(M.Of. nr. 235 /05 aprilie 2017)
6. Decizia nr. 648/2021 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 59 alin. (6) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, a Legii nr. 51/1995, în ansamblul său, a Legii nr. 270/2010 privind modificarea și completarea Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, în ansamblul său, și a Legii nr. 25/2017 privind modificarea și completarea Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, în ansamblul său
(M.Of. nr. 1210 /21 decembrie 2021).

II. DECIZII ALE CURȚII CONSTITUȚIONALE PRONUNȚATE ÎN SOLUȚIONAREA EXCEPȚIILOR DE NECONSTITUȚIONALITATE

- A. LEGEA NR. 51/1995 PENTRU ORGANIZAREA ȘI EXERCITAREA PROFESIEI DE AVOCAT (MONITORUL OFICIAL, PARTEA I NR. 116 DIN 09 Iunie 1995)**

EXCEPTII DE NECONSTITUȚIONALITATE RESPINSE (10)

7. Decizia nr. 57/14.05.1996 privind excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 17 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat*)

(M.Of. nr. 293/19 noiembrie 1996)

8. Decizia nr. 66/21.05.1996 privind excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 5, art. 22 și art. 78 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 325/5 dec. 1996)

8* Decizia nr. 124/1996 privind pronunțarea asupra recursului declarat de Societatea Comercială Veritas Veritas Nova - S.R.L. Suceava, împotriva Deciziei Curții Constituționale nr. 66 din 21 mai 1996

(M.Of.nr. nr. 325 din 05 decembrie 1996)

9. Decizia nr. 256/17.06.1997 privind excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 19 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat și ale art. 63 din Statutul profesiei de avocat

(M.Of. nr. 134/2 apr. 1998)

10. Decizia nr. 391/14.10.1997 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 1, art. 3, art. 14, art. 22 și ale art. 78 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 143/8 apr. 1998)

11. Decizia Nr. 606 /9.12.1997 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 12. din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat și ale art. 63 din Statutul profesiei de avocat - pronunțată în ședința publică din data de 9 decembrie 1997

(M.Of. nr. 134/2 apr. 1998)

12. Decizia nr. 635/10.12.1997 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 14 alin. 1 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 134/2 apr. 1998)

13. Decizia nr. 171/10.12. „1„1998 privind excepția de neconstituționalitate a art. 14 alin. 2 lit. c) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of.nr.35/28/01.1998)

14. Decizia nr. 97/22.06.1999 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 5 și ale art. 76 alin. 3 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, a dispozițiilor Legii nr. 146/1997 privind taxele judiciare de timbru și a dispozițiilor Ordonanței Guvernului nr. 32/1995 privind timbrul judiciar

(M.Of. nr. 505/19 oct. 1999)

15. Decizia nr. 146/07.10.1999 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat și ale Statutului profesiei de avocat

(M.Of. nr. 628/23 dec. 1999)

16. Decizia nr. 190/18.11.1999 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 17 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat și a dispozițiilor art. 71 și art. 69 alin. 1 din Statutul profesiei de avocat
(M.Of. nr. 278/20 iun. 2000)

B.ORDONANȚA DE URGENȚĂ NR. 159/2008 PRIVIND MODIFICAREA ȘI COMPLETAREA LEGII NR. 51/1995 PENTRU ORGANIZAREA ȘI EXERCITAREA PROFESIEI DE AVOCAT

(Monitorul Oficial, Partea I nr. 792 din 26 noiembrie 2008)

**În vigoare de la 26 noiembrie 2008 până la 02 mai 2010, fiind declarată neconstituțională prin Decizia Curții Constituționale nr. 109/2010.*

**Suspendată de la data 18 martie 2010 până la data 02 mai 2010 **

1.Excepții de neconstituționalitate respinse (3)

17. Decizia nr. 512/27.04.2010 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. I pct. 6, 7, 26, 28, 29 și art. IV alin. (1) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 159/2008 privind modificarea și completarea Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 343/25 mai. 2010)

18. Decizia nr. 927/06.07.2010 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. I pct. 6, raportat la art. IV alin. (1) pct. 7 și pct. 26 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 159/2008 privind modificarea și completarea Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, precum și art. 12 alin. (2) din Legea nr. 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative

(M.Of. nr. 556/6 aug. 2010)

19. Decizia nr. 1052/16.09.2010 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. I pct. 6 și 7 și art. IV din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 159/2008 privind modificarea și completarea Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 661/27 sep. 2010)

2.Excepție de neconstituționalitate admisă (1)

20. Decizia nr. 109/09.02.2010 referitoare la admiterea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 159/2008 privind modificarea și completarea Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(Monitorul Oficial, Partea I nr. 175 din 18 martie 2010)

C. LEGEA NR. 270/2010 PRIVIND MODIFICAREA ȘI COMPLETAREA LEGII NR. 51/1995 PENTRU ORGANIZAREA ȘI EXERCITAREA PROFESIEI DE AVOCAT

(Monitorul Oficial, Partea I nr. 872 din 28 decembrie 2010) .

Excepții de neconstituționalitate respinse (2)

20* . Decizia nr. 190/2000 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 17 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat și a dispozițiilor art. 71 și art. 69 alin. 1 din Statutul profesiei de avocat

(M.Of.nr. nr. 60 din 05 februarie 2001)

21. Decizia nr. 794/04.11.2020 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 59 alin. (6) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat și ale art. I pct. 8 din Legea nr. 270/2010 privind modificarea și completarea Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 84/27 ian. 2021)

22. Decizia nr. 648/19.10.2021 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 59 alin. (6) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, a Legii nr. 51/1995, în ansamblul său, a Legii nr. 270/2010 privind modificarea și completarea Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, în ansamblul său, și a Legii nr. 25/2017 privind modificarea și completarea Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, în ansamblul său

(M.Of. nr. 1210/21 dec. 2021)

D. LEGEA NR. 51/1995 PENTRU ORGANIZAREA ȘI EXERCITAREA PROFESIEI DE AVOCAT - REPUBLICAREA (R1) DIN MONITORUL OFICIAL, PARTEA I, NR. 113 DIN 06 MARTIE 2001

1.Excepții de neconstituționalitate respinse (56)

23. Decizia nr. 161/22.05.2001 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 207 din Codul penal și ale art. 4 și art. 37 alin. (1) și (2) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 473/17 aug. 2001)

24. Decizia nr. 136/23.04.2002 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 1 alin. (2), art. 2 alin. (3), art. 3, 5 și art. 48 alin. (1) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată

(M.Of. nr. 461/28 iun. 2002)

25. Decizia nr. 301/12.11.2002 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 1 alin. (1) și ale art. 63 lit. b) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată

(M.Of. nr. 105/19 feb. 2003)

26. Decizia nr. 44/04.02.2003 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 1 alin. (1) și ale art. 63 lit. b) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată, cu modificările și completările ulterioare

(M.Of. nr. 161/13 mar. 2003)

26.* Decizia nr. 58 din 6 februarie 2003 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 17 alin. 1 din Legea nr. 92/1992 pentru organizarea judecătorească, ale

art. 215 alin. 3 din Codul penal și ale art. 7 alin. (4) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of.nr. 194 din data de 26 martie 2003)

27.Decizia nr. 129 /01.04 2003 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 31 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată - publicat în Monitorul Oficial cu numărul 255 din data de 12 aprilie 2003

(M.Of. nr. 255/12 apr. 2003)

28.Decizia nr. 58/06.02. 2003 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 17 alin. 1 din Legea nr. 92/1992 pentru organizarea judecătorească, ale art. 215 alin. 3 din Codul penal și ale art. 7 alin. (4) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat • Decizia nr. 129/2003 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 31 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată

(M.Of. nr. 194/26 mar. 2003)

28.*

29.Decizia nr. 486/ 11.12.2003 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 15 din Decretul nr. 143/1955 privitor la organizarea și funcționarea oficiilor juridice și ale art. 25 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată

(M.Of. nr. 43/19 ian. 2004)

30.Decizia nr. 34/ 29.01.2004 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 56 și ale art. 63 lit. i) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată, cu modificările și completările ulterioare

(M.Of. nr. 116/10 feb. 2004)

31.Decizia nr. 166/01.04. 2004 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 20 alin. (1) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată, cu modificările și completările ulterioare

(M.Of. nr. 434/14 mai. 2004)

32.Decizia nr. 195/27.04. 2004 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a prevederilor Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată, cu modificările și completările ulterioare

(M.Of. nr. 532/14 iun. 2004)

33.Decizia nr. 233/25.05. 2004 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 48 alin. (1) teza întâi și ale art. 57 alin. (1) și (3) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată, cu modificările și completările ulterioare, precum și a dispozițiilor art. 26 alin. 1 și 2 și ale art. 27 din Legea notarilor publici și a activității notariale nr. 36/1995, cu modificările și completările ulterioare

(M.Of. nr. 603/5 iul. 2004)

34.Decizia nr. 234/ 25.05.2004 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 48 alin. (1) teza întâi și ale art. 57 alin. (1) și (3) din Legea nr. 51/1995 pentru

organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată, cu modificările și completările ulterioare

(M.Of. nr. 532/14 iun. 2004)

35.Decizia nr. 311/08.07.2004 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată, cu modificările și completările ulterioare, precum și a Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 221/2000 privind pensiile și alte drepturi de asigurări sociale ale avocaților, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 452/2001

(M.Of. nr. 810/2 sep. 2004)

36.Decizia nr. 321/14.09. 2004 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 48 alin. (1) teza întâi și ale art. 57 alin. (1) și (4) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 1144/3 dec. 2004)

36* Decizia 567/2004

(M.Of.nr.155/12.02.2005)

37.Decizia nr. 88/ 10.02.2005 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 82 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și funcționarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 163/23 feb. 2005)

38.Decizia nr. 230/21.04. 2005 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 37¹ din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 495/13 iun. 2005)

39.Decizia nr. 260/ 12.05. 2005 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 82 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 548/28 iun. 2005)

40.Decizia nr. 294/09.06. 2005 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 20 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 614/15 iul. 2005)

41.Decizia nr. 406/2005 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 27 lit. c) și ale art. 53 alin. (2) lit. m) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

42.Decizia nr. 688/20.12. 2005 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 7 alin. (3) și (4) din Ordonanța Guvernului nr. 26/2000 cu privire la asociații și fundații și ale art. 48 alin. (1) teza întâi și art. 57 alin. (1) și (4) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 114/7 feb. 2006)

43.Decizia nr. 61/ 02.-02. 2006 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 82 alin. (1) și (2) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 176/23 feb. 2006)

44.Decizia nr. 200/02.03. 2006 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 3 alin. (1) lit. d) și e), art. 25, art. 82 alin. (1) și (2) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, precum și a dispozițiilor art. 52 alin. 5 din Codul de procedură penală

(M.Of. nr. 299/3 apr. 2006)

45.Decizia nr. 495/08.06. 2006 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 82 alin. (1) și (2) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat și ale art. II alin. (2) din Legea nr. 219/2005 privind aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 138/2000 pentru modificarea și completarea Codului de procedură civilă

(M.Of. nr. 544/23 iun. 2006)

45*Decizia nr. 513/20.06.2006

(m.Of.nr.598/11.07.2006)

46.Decizia nr. 553 /06.07.2006 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 1 alin. (2), art. 3, art. 9 alin. (1) și (2), art. 28 alin. (1) și (2), art. 57 alin. (4) și art. 68 alin. (1) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat●
Decizia nr. 618/2006 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 1 alin. (2) și (3), art. 3, art. 9 alin. (1) și (2), art. 28 alin. (1) și (2), art. 57 alin. (1) și (4) și art. 68 alin. (1) și (3) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 673/4 aug. 2006)

46* Decizia nr. 618/3.10.200

6 (M.Of.873/25.10.2006)

47.Decizia nr. 724/ 24.10. 2006 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 16¹ din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 962/30 noi. 2006)

48.Decizia nr. 751/26.10.2006 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 16¹ din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 940/21 noiembrie 2006)

49.Decizia nr. 806/09.11. 2006 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 1 alin. (2), art. 3, art. 9 alin. (1) și (2), art. 28 alin. (1) și (2), art. 57 alin. (4) și art. 68 alin. (1) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 29/17 ian. 2007)

50.Decizia nr. 834/16.11. 2006 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a prevederilor art. 16¹ din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 46/22 ian. 2007)

51.Decizia nr. 879/ 30.11. 2006 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 82 alin. (1) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 40/19 ian. 2007)

52.Decizia nr. 6/09.01.2007 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 1 alin. (2) și (3), art. 9 alin. (1) și (2), art. 28 alin. (1) și (2) și art. 68 alin. (1) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, precum și a dispozițiilor art. 453 alin. 1 lit. c) raportate la art. 455 din Codul de procedură penală

(M.Of. nr. 79/1 feb. 2007)

53.Decizia nr. 164/27.02.2007 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 82 alin. (1) și (2) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 203/26 mar. 2007)

54.Decizia nr. 816/27.09. 2007 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 20 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 715/23 oct. 2007)

55.Decizia nr. 1096/22.11. 2007 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 53 alin. (2) lit. c) și m) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 850/11 dec. 2007)

56.Decizia nr. 236/04.03.2008 privind respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 48 alin. (2) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată

(M.Of. nr. 243/28 mar. 2008)

57.Decizia nr. 392/25.03.2008 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 56 lit. c), art. 58 și art. 227 alin. (1) lit. c) din Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale, precum și art. 82 alin. (1) și (2) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 309/21 apr. 2008)

58.Decizia nr. 394 / 25.03.2008 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 56 lit. c), art. 57 și art. 58 din Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale, art. 2 alin. (3), art. 3 alin. (1) lit. d), e) și h) și art. 48 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, precum și art. 329 alin. 3 din Codul de procedură civilă

(M.Of. nr. 309/21 apr. 2008)

59.Decizia nr. 995/07.10.2008 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat și ale Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 221/2000 privind pensiile și alte drepturi de asigurări sociale ale avocaților

(M.Of. nr. 738/31 oct. 2008)

60.Decizia nr. 1177/ 06.11.2008 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 56 lit. c), art. 58 și art. 227 alin. (1) lit. c) din Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale, precum și ale art. 82 alin. (1) și (2) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 866/22 dec. 2008)

61.Decizia nr. 1371/16.12.2008 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a prevederilor art. 215 alin. 1 și art. 240 din Codul penal și art. 25 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 47/27 ian. 2009)

62.Decizia nr. 150/10.02.2009 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 1 alin. (3) și art. 82 alin. (1) și (2) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 152/11 mar. 2009)

63.Decizia nr. 223 /17. 02. 2009 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 20 alin. (1) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M..Of. nr. 161/16.03.2009)

64.Decizia nr. 242/19.02. 2009 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 27 lit. c) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat • Decizia nr. 223/2009 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 20 alin. (1) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 159/16 mar. 2009)

65.Decizia nr. 364/17.03. 2009 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor Legii nr. 51/1995 privind organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 237/9 apr. 2009)

66.Decizia nr. 736/12.05/2009 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 281 din Codul penal, ale art. 2781 alin. 8 lit. b) din Codul de procedură penală, precum și ale art. 1 alin. (3) și art. 82 alin. (1) și (2) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 461/3 iul. 2009)

67.Decizia nr. 741/12.05. 2009 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 28 alin. 1, 2 și 3, art. 183 și art. 244 alin. 1 pct. 1 din Codul de procedură civilă, art. 19 alin. (4) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, art. 29 alin. (4) din Legea nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții

Constituționale, precum și a dispozițiilor Legii nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor și Legii nr. 304/2004 privind organizarea judiciară

(M.Of. nr. 379/4 iun. 2009)

68.Decizia nr. 1354/22.10.2009 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 1 alin. (3), art. 9 alin. (2), art. 25 și art. 82 alin. (1) și (2) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 844/7 dec. 2009)

69.Decizia nr. 1401/03.11.2009 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 1 alin. (3) și art. 83 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, art. 3 alin. (4) și art. 5 alin. (4) din Statutul profesiei de avocat din 2004, art. 171 alin. 2, art. 183 alin. 1 și 2, art. 262 pct. 1 lit. a) și art. 2781 alin. 8 lit. a)-c) din Codul de procedură penală și art. 281 din Codul penal

(M.Of. nr. 855/9 dec. 2009)

70.Decizia nr. 1641/10.12.2009 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 109 alin. 2, ale art. 399 alin. 3 din Codul de procedură civilă și ale art. 31 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 26/13 ian. 2010)

71.Decizia nr. 679/18.05.2010 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 20 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat●

(M.Of. nr. 409/18 iun. 2010)

71* Decizia nr. 925/2010 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 1 alin. (1) și art. 2 alin. (1) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of.nr.566/11.08.2010)

72.Decizia nr. 1070/16.09.2010 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 281 din Codul penal și ale art. 1 alin. (3) și art. 82 alin. (1) și (2) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 750/10 noiembrie 2010)

73.Decizia nr. 1445/04.11.2010 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 37 alin. (6) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 30/13 ian. 2011)

74.Decizia nr. 1576/07.12.2010 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 27 lit. c) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 60/25 ian. 2011)

II. Recursuri în interesul legii (2-ADMISE)

1.Decizia nr. 31/2009 a Înaltei Curți de Casație și Justiție – Secțiile Unite privind examinarea recursului în interesul legii, declarat de procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, privind caracterul de titlu executoriu al contractelor de asistență juridică încheiate înainte de intrarea în vigoare a Legii nr. 255/2004 privind modificarea și completarea Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat (republicată), precum și interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 30 alin. (3) teza a II-a din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată, modificate prin Legea nr. 255/2004, coroborate cu dispozițiile art. 374¹ din Codul de procedură civilă, cu referire la necesitatea investiției cu formulă executorie a contractelor de asistență juridică

(M.Of. nr. 111 din 18/02/2010)

2.Decizia nr. 27/2007 a Înaltei Curți de Casație și Justiție -Secțiile Unite privind examinarea recursului în interesul legii, declarat de procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, cu privire la efectele asistării sau reprezentării părților în cadrul procesului penal de persoane care nu au dobândit calitatea de avocat în condițiile Legii nr. 51/1995 privind organizarea și exercitarea profesiei de avocat, modificată și completată prin Legea nr. 255/2004 –

(M.Of. nr. 772 /14.11.2007)

LEGEA NR. 51/1995 PENTRU ORGANIZAREA ȘI EXERCITAREA PROFESIEI DE AVOCAT - REPUBLICAREA (R₂) DIN MONITORUL OFICIAL, PARTEA I NR. 98 DIN 07 FEBRUARIE 2011

Admiteri excepții de neconstituționalitate parțială (2)

75.Decizia nr. 297/2014 referitoare la admiterea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 25 alin. (2) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

76.Decizia nr. 225/2017 referitoare la excepția de neconstituționalitate a prevederilor art. 14 lit. a) și ale art. 27 lit. d) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată

Respingeri excepții de neconstituționalitate (31)

77.Decizia nr. 1134/13.09.2011 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 113 alin. (1) și (2) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 710/7 oct. 2011)

78.. Decizia nr. 1519 /15.11. 2011 referitoare la excepția de neconstituționalitate a prevederilor art. 21 alin. (1) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat - publicată în Monitorul Oficial nr. 67/27.01.2012

(M.Of. nr. 67/27 ian. 2012)

79.Decizia nr. 237/15.03.2012 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 28 lit. c) și art. 56 alin. (2) lit. m) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 281/27 apr. 2012)

80.Decizia nr. 371/26.04.2012 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 21 alin. (1) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 330/16 mai. 2012)

81.Decizia nr. 566/29.05.2012 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 21 alin. (1) și (2) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 469/10 iul. 2012)

82.Decizia nr. 873/23.10.2012 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a prevederilor art. 20 alin. (8) teza întâi din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 849/14 dec. 2012)

83.Decizia nr. 875 /23.10.2012 referitoare la excepția de neconstituționalitate a prevederilor art. 16 alin. (2) lit. b) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat - publicat în Monitorul Oficial cu numărul 841 din data de 13 decembrie 2012

(M.Of. nr. 841/13 dec. 2012)

84.Decizia nr. 944/13.11.2012 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 20 alin. (8) teza întâi din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 52/23 ian. 2013)

85.Decizia nr. 949 din 13 noiembrie 2012 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 16 alin. (2) lit. b) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat–

(M.Of. nr. 851/17 dec. 2012)

86.Decizia nr. 75/21.02.2013 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a prevederilor art. 20 alin. (8) teza întâi din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 202/9 apr. 2013)

87.Decizia nr. 219/09.05.2013 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a prevederilor art. 25 alin. (2) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 362/18 iun. 2013)

88.Decizia nr. 223/09.05.2013 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a prevederilor art. 25 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 362/18 iun. 2013)

89.Decizia nr. 345/24.09.2013 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 18 alin. (6) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 668/31 oct. 2013)

90.Decizia nr. 412/08.10.2013 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 1 alin. (3) și art. 113 alin. (1) și (2) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 712/20 noi. 2013)

91.Decizia nr. 379/24.09.2013 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 1 alin. (2) și (3) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 731/27 noiembrie 2013)

92.Decizia nr. 72/11.02.2014 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 18 alin. (6) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 338/8 mai. 2014)

93.Decizia nr. 83/18.02.2014 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 6 alin. 2 și 4, art. 28¹ pct. 1 lit. b²), art. 30 alin. 4, art. 50, art. 51 alin. 2 și 3, art. 52 alin. 6, art. 55 alin. 1, art. 56, art. 63 alin. 2, art. 64, art. 67 alin. 2, art. 69, 78, 132, art. 134 alin. 2, art. 171 alin. 1 și 3, art. 172, 197, art. 209 alin. 4, art. 300 alin. 2, art. 303, 330, 331, art. 332 alin. 1 și 4, art. 336, 337 și art. 508-512 din Codul de procedură penală din 1968, ale Codului de procedură penală din 1968, în ansamblul său, ale art. 242 din Codul penal din 1969, precum și ale Codului penal din 1969, în ansamblul său, ale art. 29 alin. (4) din Legea nr. 47/1992, ale art. 20 alin. (8) din Legea nr. 51/1995, ale art. 15 lit. o) din Legea nr. 146/1997, ale art. 3, 7 și 11 din O.U.G. nr. 51/2008 și ale art. III pct. 1 din Legea nr. 177/2010 pentru modificarea și completarea Legii nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, a Codului de procedură civilă și a Codului de procedură penală al României

(M.Of. nr. 271/14 apr. 2014)

94.Decizia nr. 129/13.03.2014 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 1 alin. (2) și (3) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 291/22 apr. 2014)

95.Decizia nr. 135/13.03. 2014 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 278¹ alin. 10 din Codul de procedură penală din 1968 și ale art. 1 alin. (2) și (3), art. 9 alin. (2) și art. 10 alin. (2) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 321/5 mai. 2014)

96.Decizia nr. 144/18.03.2014 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a prevederilor art. 26 alin. (2) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 341/9 mai. 2014)

97.Decizia nr. 297/22.05.2014 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 25 alin. (2) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat - Publicată în Monitorul Oficial nr. 521/14.07.2014

(M.Of. nr. 521/14 iul. 2014)

98.Decizia nr. 551/15.10. 2014 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 25 alin. (2) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 854/24 noi. 2014)

99.Decizia nr. 155/17.03.2015 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 1 alin. (3), art. 50 și art. 60 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 259/17 apr. 2015)

100.Decizia nr. 509/30.06.2015 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a prevederilor art. 60 alin. (6) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 580/3 aug. 2015)

101.Decizia 126/03.03.2016 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 88 alin. (2) lit. d), art. 452 alin. (1), art. 453 alin. (1) lit. f), precum și ale art. 459 alin. (2) din Codul de procedură penală

(M.Of. nr. 185/11 mar. 2016)

102.Decizia nr. 136/10.03.2016 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 88 alin. (2) lit. b) din Codul de procedură penală și art. 46 alin. (4) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 293/18 apr. 2016)

104.Decizia nr. 394/14.06.2016 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a prevederilor art. 86 alin. (1) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 558/25 iul. 2016)

105.Decizia nr. 472/28.06.2016 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a prevederilor art. 28 lit. c), art. 56 alin. (2) lit. m), art. 62 alin. (3), art. 66 lit. p) și art. 92 alin. (2) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, a prevederilor art. 49 lit. c), art. 51 alin. (4), art. 53, art. 54, art. 85 alin. (2) teza a doua, art. 235 alin. (4) și (5) și art. 323 din Statutul profesiei de avocat, a prevederilor art. 3 alin. (1) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 221/2000 privind pensiile și alte drepturi de asigurări sociale ale avocaților, precum și a art. 26 alin. (1) din Statutul Casei de Asigurări a Avocaților

(M.Of. nr. 573/28 iul. 2016)

106.Decizia nr. 629/27.10.2016 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a prevederilor art. 48 și a celor ale art. 89 alin. (1) lit. e) raportat la art. 14 lit. b) teza finală din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 36/12 ian. 2017)

107.Decizia nr. 158/14.03.2017 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a prevederilor art. 1 alin. (2) și (3), art. 17, art. 50, art. 60 alin. (2) și (6) și art. 113 alin. (1) și (2) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 394/25 mai. 2017)

109.Decizia nr. 225/04.04.2017 referitoare la excepția de neconstituționalitate a prevederilor art. 14 lit. a) și ale art. 27 lit. d) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată

(M.Of. nr. 468/22 iun. 2017)

110.Decizia nr. 349/11.05.2017 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 1 alin. (2) și (3), art. 17, art. 50, art. 60 alin. (2) și (6) și art. 113 alin. (1) și (2) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 660/10 aug. 2017)

111.Decizia nr. 524/11.07.2017 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a prevederilor art. 49 alin. (3) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată

(M.Of. nr. 799/10 oct. 2017)

Recurs în interesul legii. (ADMIS)

Decizia nr. 15/2015 a Înaltei Curți de Casație și Justiție- Completul competent să judece recursul în interesul legii privind examinarea recursului în interesul legii formulat de către procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție vizând interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor art. 348 din Codul penal (corespondent al art. 281 din Codul penal anterior), în ipoteza exercitării activităților specifice profesiei de avocat de către persoane care nu fac parte din formele de organizare profesională recunoscute de Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată, cu modificările ulterioare - Art. 26. alin (1)

(M.Of. nr. 816 /03.11.2015)

LEGEA NR. 25/2017 PRIVIND MODIFICAREA ȘI COMPLETAREA LEGII NR. 51/1995 PENTRU ORGANIZAREA ȘI EXERCITAREA PROFESIEI DE AVOCAT

(Monitorul Oficial, Partea I nr. 210 din 28 martie 2017)

Excepție de neconstituționalitate respinsă (1)

112. Decizia nr. 648/2021 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 59 alin. (6) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, a Legii nr. 51/1995, în ansamblul său, a Legii nr. 270/2010 privind modificarea și

completarea Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, în ansamblul său, și a Legii nr. 25/2017 privind modificarea și completarea Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, în ansamblul său

LEGEA NR. 51/1995 PENTRU ORGANIZAREA ȘI EXERCITAREA PROFESIEI DE AVOCAT-republicare 3 (Monitorul Oficial, Partea I, nr. . 440 din 24.05.2018) Excepții de neconstituționalitate respinse (12)

113.Decizia nr. 160/2018 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 60 alin. (6) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 471/7 iun. 2018)

114.Decizia nr. 182/2018 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 60 alin. (6) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 531/27 iun. 2018)

115.Decizia 560/2018 [R/A] referitoare la obiecția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. I pct. 6 [cu referire la art. 18 alin. (1)¹ din Legea nr. 192/2006], ale art. I pct. 10 [cu referire la art. 43 alin. (2)¹ din Legea nr. 192/2006], ale art. I pct. 12 [cu referire la art. 58 alin. (3) din Legea nr. 192/2006], ale art. I pct. 16 [cu referire la partea introductivă a alin. (1) al art. 60¹ din Legea nr. 192/2006], ale art. I pct. 18 [cu referire la art. 61 alin. (3) și (4) din Legea nr. 192/2006] și ale art. I pct. 21 [cu referire la art. 76 din Legea nr. 192/2006] din Legea pentru modificarea și completarea Legii nr. 192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator (extras)

(M.Of. Partea I nr. 957 /13. 11. 2018)

116.Decizia nr. 2/2019 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a prevederilor art. 14 lit. a) și ale art. 26 lit. d) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, precum și ale art. 26 alin. (3) și (4) din Statutul profesiei de avocat, adoptat prin Hotărârea Consiliului Uniunii Naționale a Barourilor din România nr. 64/2011

(M.Of. nr. 425/30. 05. 2019)

117.Decizia nr. 592/2019 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 14 lit. a) și ale art. 27 lit. d) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 495/19 06 2019)

118.Decizia nr. 178/2020 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a prevederilor art. 32 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 663/27 iul. 2020)

119.Decizia nr. 351/2020 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a prevederilor art. 18 alin. (2), (5) și (6) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 1196/9 dec. 2020)

120.Decizia nr. 514/2020 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 60 alin. (6) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 770/24 aug. 2020)

121.Decizia nr. 794/2020 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 59 alin. (6) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat și ale art. I pct. 8 din Legea nr. 270/2010 privind modificarea și completarea Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat

(M.Of. nr. 84/27 ian. 2021)

122.Decizia nr. 30/2021 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 26, ale art. 60 alin. (6) și ale art. 113 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat.

(M.Of. nr. 292/23 mar. 2021)

123.Decizia nr. 301/2021 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 25 alin. (2) raportat la art. 107 alin. (1) și (2) din Legea nr. 51/1995 privind organizarea și exercitarea profesiei de avocat, precum și ale art. 396 alin. (8) din Codul de procedură penală.

(M.Of. nr. 662/5 iul. 2021)

124.Decizia nr. 648/2021 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 59 alin. (6) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, a Legii nr. 51/1995, în ansamblul său, a Legii nr. 270/2010 privind modificarea și completarea Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, în ansamblul său, și a Legii nr. 25/2017 privind modificarea și completarea Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, în ansamblul său.

(M.Of. nr. 1210/21 dec. 2021)

125. Decizia nr. 206 din 7 aprilie 2022 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 1 alin. (2) și (3), ale art. 17, ale art. 50, ale art. 60 alin. (2) și (6) și ale art. 113 alin. (1) și (2) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat(

(M.Of. nr. 876/6 septembrie 2022)

126.Decizia nr. 230 din 28 aprilie 2022 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 14 lit. a) și ale art. 26 lit. d) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat.

(M.Of.nr.519/26 mai 2022)

127.Decizia nr. 430 din 29 septembrie 2022 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 14 lit. a) și c), ale art. 26 lit. d) și ale art. 27 lit. b) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat.

(M.Of. nr. 122/13 febr.2023)

128.Decizia nr. 582 din 23 noiembrie 2022 referitoare la obiectia de neconstitucionalitate a Legii privind modificarea art. 14 lit. a) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea si exercitarea profesiei de avocat.

(M.Of.nr. 13/5 ian.2023)

129.Decizia nr. 259 din 27 aprilie 2023 referitoare la exceptia de neconstitucionalitate a dispozitiilor art. 60 alin. (6) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea si exercitarea profesiei de avocat.

(M.Of. nr.713/3 aug.2023)

130.Decizia nr. 380 din 29 iunie 2023 referitoare la exceptia de neconstitucionalitate a dispozitiilor art. 31 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea si exercitarea profesiei de avocat.

(M.Of. nr. 896/5 oct.2023)

131,Decizia nr. 452 din 13 iulie 2023 referitoare la exceptia de neconstitucionalitate a dispozitiilor art. 107 alin. (1) si (2) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea si exercitarea profesiei de avocat.

(M.Of. nr. 1089/4.dec.2023)

132.Decizia nr. 518 din 5 octombrie 2023 referitoare la exceptia de neconstitucionalitate a dispozitiilor art. 31 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea si exercitarea profesiei de avocat. (

M.Of. nr. 1107/8 dec.2023)

Sesizări pentru pronunțarea de către Înalta Curte de Casație și Justiție de interpretări obligatorii (2- RESPINSE)

a)Decizia nr. 70/17.2020 privind examinarea sesizării formulate de Tribunalul București - Secția a IV-a civilă, în Dosarul nr. 1.682/300/2018, în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile

b)Decizia nr. 17/15.06.2020 privind examinare sesizării formulate de Tribunalul Ilfov - Secția civilă, în Dosarul nr. 15.367/94/2013**, privind pronunțarea unei hotărâri prealabile

LEGISLAȚIA PRIVIND SISTEMUL DE PENSII SI ASIGURARI SOCIALE ALE AVOCAȚILOR I.ORDONANȚA DE URGENȚĂ A GUVERNULUI NR. 221/2000 PRIVIND Pensiile și alte DREPTURI DE ASIGURĂRI SOCIALE ALE AVOCAȚILOR, APROBATĂ CU MODIFICĂRI ȘI COMPLETĂRI PRIN LEGEA NR. 452/2001

(Monitorul Oficial, Partea I nr. 610 din 28 noiembrie 2000)

EXCEPȚII DE NECONSTITUȚIONALITATE RESPINSE (8)

125.Decizia nr. 250/17.09.2002 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 6 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 221/2000 privind pensiile și alte

drepturi de asigurări sociale ale avocaților și ale art. 36 din Statutul Casei de Asigurări a Avocaților

(M.Of. nr. 740/10. 10.2002)

126.Decizia nr. 311/08.07.2004 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată, cu modificările și completările ulterioare, precum și a Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 221/2000 privind pensiile și alte drepturi de asigurări sociale ale avocaților, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 452/2001

(M.Of. nr. 810/2 .09.2004)

127.Decizia nr. 349/28.06.2005 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 10¹ din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 221/2000 privind pensiile și alte drepturi de asigurări sociale ale avocaților

(M.Of. nr. 729/11.08. 2005)

128.Decizia nr. 1044/13.11.2007 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 10 alin. (3) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 221/2000 privind pensiile și alte drepturi de asigurări sociale ale avocaților

(M.Of. nr. 12/8. 01.2008)

129.Decizia nr. 1091/22.11.2007 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 6 alin. (1) lit. c) și art. 14 alin. (3) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 221/2000 privind pensiile și alte drepturi de asigurări sociale ale avocaților

(M.Of. nr. 848/11.12. 2007)

130.Decizia nr. 223/28.02.2008 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 10¹, art. 12 alin. (6) și art. 14 alin. (3) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 221/2000 privind pensiile și alte drepturi de asigurări sociale ale avocaților

(M.Of. nr. 243/28 .03.2008)

131.Decizia nr. 995/07.10.2008 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a dispozițiilor Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat și ale Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 221/2000 privind pensiile și alte drepturi de asigurări sociale ale avocaților

(M.Of. nr. 738/31 10. 2008)

132.Decizia nr. 472/28.06.2016 referitoare la respingerea excepției de neconstituționalitate a prevederilor art. 28 lit. c), art. 56 alin. (2) lit. m), art. 62 alin. (3), art. 66 lit. p) și art. 92 alin. (2) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, a prevederilor art. 49 lit. c), art. 51 alin. (4), art. 53, art. 54, art. 85 alin. (2) teza a doua, art. 235 alin. (4) și (5) și art. 323 din Statutul profesiei de avocat, a prevederilor art. 3 alin. (1) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 221/2000 privind pensiile și alte drepturi de asigurări sociale ale avocaților, precum și a art. 26 alin. (1) din Statutul Casei de Asigurări a Avocaților

(M.Of. nr. 573/28 07. 2016)

SCURT ISTORIC AL CONGRESSELOR AVOCAȚILOR DIN ȚARA NOASTRĂ

(1911 – 1934)

Ediția a II - a, revizuită și adăugită

Av. Bârdan - Raine Danny Gabriel

Consilier U.N.B.R.

Primul Congres al Avocaților din țara noastră a avut loc la **Iași** în perioada **6 – 8 noiembrie 1911** în incinta Universității din Iași. Congresul a fost prezidat de avocatul C. B. Pennescu, decanul Baroului Iași.

Inițiativa acestui eveniment a aparținut avocatului Eugen Herovanu, la vremea aceea membru al Consiliului de Disciplină al Baroului Iași, ales ulterior decan al Baroului Iași, profesor de procedură civilă la Facultatea de Drept din Iași și Facultatea de Drept din București începând cu anul 1929.

În data de 20 mai 1911, Consiliul de Disciplină al Baroului Iași a luat act de propunerea inițiatorului, iar în data de 05 iunie 1911 s-a întrunit adunarea generală a Baroului Iași în cadrul căreia inițiatorul primului Congres al Avocaților, avocatul Eugen Herovanu a propus înființarea "Federațiunii Generale a Avocaților din România", fiind expuse următoarele idei:

"Voim o organizație ideală, care să ne ție legați prin dorința comună de a ne înălța; voim o însumare materială a forțelor de cari dispunem pentru a ne afirma prin independență și demnitate; voim ca baroul să trăiască o viață mai intensivă, mai omogenă mai fecundă și mai conformă misiunii sale.

Federația va avea un organ central, care să însumeze voința sa, care să exprime cugetul său, care în împrejurări grave, să poată chiar lucra în numele tuturor. Acest organ va pregăti în fiecare an Congresul avocaților.

Ce urmărim prin aceste congrese? În primul rând o acțiune culturală, un prilej pentru discuțiuni de doctrină juridică. Apoi o acțiune în favoarea intereselor generale ale Corpului și în fine o acțiune care fi un fel de contribuțiune la opera legislativă și care ar însemna o lărgire a funcțiunii sociale pe care o îndeplinim.

Dintre toate organele justiției sociale, baroul e singur mai în măsură a cunoaște toate amănunțimile luptei pentru drept și cel mai pregătit pentru a da și formula cea mai bună soluție. El o face zilnic la bară, dar fără suficientă putere.

Congresul ar face-o însă cu autoritate ce nu i s-ar putea tăgădui. Dezideratele congresului în această privință ar fi în mare parte decisive, iar congresul însuși ar deveni astfel un fel de organ consultativ al puterii legiuitoare."

În cadrul acestui Congres au participat 362 de reprezentanți din 31 de barouri din totalul de 32 de barouri și s-a decis înființarea "Federațiunii Generale a Avocaților din România", precursora Uniunii Avocaților din România care s-a înființat în 1923.

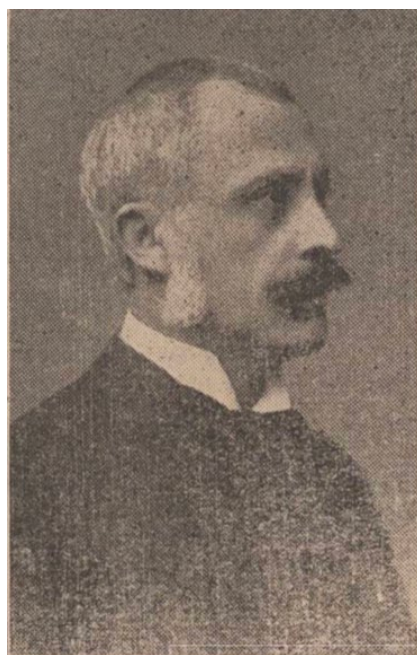

Avocații prezenți la Congresul Avocaților din 1911 aflați în fața Universității din Iași

Avocat Eugen Herovanu

Decan al Baroului Iași – 1919

Avocat C. D. Pennescu

Decan al Baroului Iași – 1911

Congresul Avocaților din perioada **6 – 8 mai 1921** a avut loc în **București** la Palatul de Justiție din București sub președinția avocatului Dem. I. Dobrescu, decanul Baroului Ilfov. Președintele de onoare al Congresului avocaților a fost domnul Mihail Antonescu, ministrul justiției la vremea aceea, fost decan al Baroului Ilfov sub mandatul căruia s-a reglementat asistența judiciară și s-a întemeiat biblioteca avocaților din Baroul Ilfov.

Lucrările Congresului au fost deschise de președintele de vârstă, avocat Demetriu Kiss, decanul Baroului Oradea, fiind continuate prin luările de cuvânt ale avocatului Dem. I. Dobrescu, decanul Baroului Ilfov, Ministrului Justiției Mihail Antonescu, avocatul Eugen

Metianu, decanul Baroului Braşov, dl. avocat Athanasie Pridie în numele baroului Bucovinei, avocat Luca Brânză, prodecanul Baroului Chişinău în numele avocaţilor din Basarabia, avocat Alexandru Bădulescu, decanul Baroului Ialomiţa şi avocat Osvald Teodoreanu în numele Baroului Iaşi.

În cadrul Congresului au fost dezbătute şi adoptate principiile anteproiectului legii pentru organizarea şi unificarea Corpului avocaţilor.

La iniţiativa Baroului Ilfov a fost aleasă *Comisiunea Permanentă* sub conducerea ilustrului C.C. Arion, alcătuită din 47 de membri din întreaga ţară, fiind mandatată pentru redactarea anteproiectului legii pentru organizarea şi unificarea Corpului avocaţilor, raportor fiind desemnat avocatul Constantin Naumescu.

"Opera de unificare eşită din conlucrarea frăţească a tuturor barourilor a fost îmbrăţişată de d-l Ioan Th., care în calitate de ministru de Justiţie şi-a însuşit-o şi a stăruit ca ea să fie votată de Corpurile Legiuitoare, devenind legea promulgată la 21 Februarie 1923."

Legea pentru Organizarea şi unificarea corpului de avocaţi:

"Votată de Senat la 29 Decembrie 1922 cu 70 voturi pentru, 5 contra.

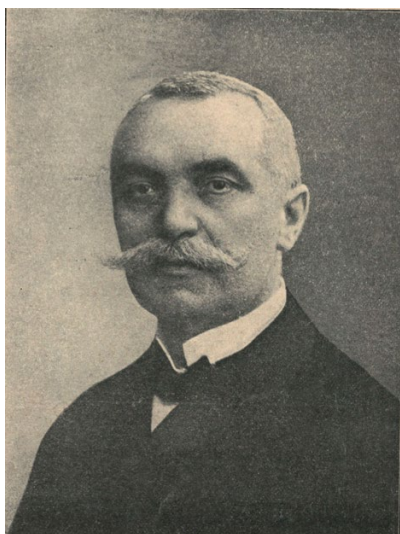
Votată de Cameră la 13 Februarie 1923 cu 136 voturi pentru, 11 contra.

Sanţionată cu Inaltul Decret 610 din 19 Februarie 1923.

Publicată în Monitorul Oficial No. 251 din 21 Februarie 1923."

Raportorul Comitetului la Senat a fost Tony Iliescu, iar raportorul Comitetului la Cameră a fost Dr. R. Reuţ.

În seara de Vineri, 6 mai 1921 la Ateneul Român s-a ţinut un concert în onorarea avocaţilor participanţi la Congres de către Societatea „Filarmonica” sub conducerea maestrului dirijor George Georgescu cu concursul doamnei Cella Delavrancea la pian, fiica marelui avocat, orator, scriitor şi primar al Bucureştiului Barbu Ştefănescu Delavrancea.

Avocat Mihail Antonescu

Decan al Baroului Ilfov ales în 1905, 1907 şi 1909

Deputat ales în 1905 – iniţiator şi raportor al Legii corpului de avocaţi din 12 martie 1907

Ministru al justiţiei – numit la 1 ianuarie 1921

Avocat Dem. I. Dobrescu

Decan al Baroului Ilfov ales în 1919

Primul Președinte al Uniunii Avocaților din România ales în 1923.

Primar al Bucureștiului ales în 1929

Congresul Avocaților din perioada **12 – 14 aprilie 1923** s-a ținut la **Oradea-Mare** în sala de ședințe a Primăriei din Oradea-Mare, fiind deschis de președintele de vârstă, avocat Demetriu Kiss, decan al Baroului Oradea-Mare și prezidat de avocat Dem. I. Dobrescu, primul Președinte al Uniunii Avocaților din România. În cadrul Congresului a fost dezbătut și elaborat proiectul Regulamentului de aplicare a Legii nr. 610/1923 privind organizarea și unificarea corpului de avocați publicată în Monitorul Oficial nr. 231 din 21 februarie 1932 ce a înlocuit Legea din 12 martie 1907.

În această lege din 1923 au fost introduse cele mai importante din propunerile și dezideratele aprobate la Congresul Avocaților din 1911 de la Iași ai anume: "stagiul efectiv și examnul ca condițiuni de admitere în barou, s'a reglementat onorariile minimale prin tabloul redactat de Uniunea și aprobat de Ministerul Justiției; s'a prevăzut că actele de notariat să fie redactate numai de avocați, cu mici excepțiuni; s'a organizat, deși incomplet Casa de Pensiuni și Ajutor pentru avocați, înființându-se Casa Centrală de Pensiuni pe lângă Uniunea avocaților."

La evenimentul profesional a participat și domnul Ion Florescu, ministrul justiției.

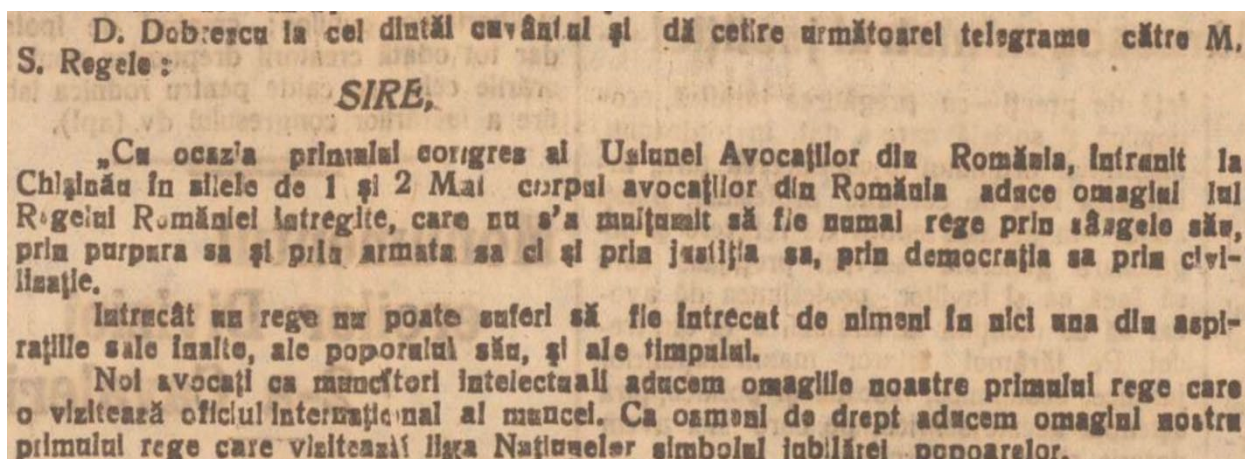
În cadrul acestui eveniment profesional denumit „Congresul General al Advocaților din România” domnul avocat Aurel Lazăr din Oradea-Mare a afirmat: *„Advocatul trebuie să fie apostolul consolidării neamului nostru.”*

Primul Congres al Uniunii Avocaților din România a avut loc la **Chișinău** în zilele de **1 – 2 mai 1924**. Avocatul Dem. I. Dobrescu, primul președinte al Uniunii Avocaților din România a fost cel care *„a deschis cel dintâi congres al avocaților în Chișinău deapururi românesc!”*, în prezența domnului George G. Mârzescu, ministrul justiției și a domnului Luca Brânză, decanul Baroului Chișinău.

În cadrul Congresului domnul avocat V. Toncescu din Baroul Ilfov a prezentat un material cu privire la dobândirea calității de avocat și exercitarea profesiei în contextul Legii nr. 610/1923 privind organizarea și unificarea corpului de avocați. De asemenea, în cadrul Congresului s-a discutat despre „Instituția notarului” și regulamentul „Casei de pensiuni”.

La acest Congres "s-a auzit cuvântul plin de avânt patriotic al avocaților din toate colțurile României mari" și a fost ascultată "cuvântarea plină de entuziasm a marelui

jurisconsult Petre Missir alt ilustru fiu al Iașilor, care a terminat cu cuvintele: "Sunt fericit că în această clipă sunt aici și pot spune celor de dincolo: Prezent la Nistru".

Congresul Avocaților din 5 – 7 septembrie 1925 a avut loc la **Cernăuți**, în sala de ședință a Curții de Apel. Lucrările congresului au fost conduse de avocatul Dem. I. Dobrescu, președintele Uniunii Avocaților din România și de avocatul Constantin Naumescu, vicepreședintele Uniunii. De asemenea, la evenimentul profesional au participat ministrul justiției în persoana domnului George G. Mârzescu care s-a referit la Bucovina ca fiind "grădina Moldovei" și domnul Daniloff, reprezentantul Baroului din Sofia.

Președintele Uniunii arată faptul că „în opinia publică se manifestă o oarecare suspiciune față de avocați” și arată că așa cum „avocații apără întreaga intelectualitate, ea trebuie acum să aibă și concursul intelectualității”.

Congresul a hotărât constituirea unui comitet al avocaților parlamentari care „să străjuiască” la menținerea drepturilor și a demnității corpului de avocați.

A fost dezbătut proiectul de statut al Cercului de studii al Uniunii avocaților din România.

Ministrul justiției în persoana domnului George G. Mârzescu prezintă legea pentru „unificarea și accelerarea judecăților” care este apoi criticată de către vicepreședintele Uniunii, domnul avocat Constantin Naumescu care „arată că legea conține dispozițiuni cari vor prejudicia profund interesele justițiabililor” și că „noua lege a accelerării va anula cele mai multe acțiuni.” În continuare, vicepreședintele Constantin Naumescu prezintă „o cerere introductivă de acțiune (model) făcută de d. Dan, raportorul legii și găsește că această acțiune se poate anula întrucât contrariu prescripțiunilor noiei legi, ea nu arată motivul juridic.” De asemenea, avocatul Constantin Naumescu susține că „într-o țară cu o populație în mare parte ignorantă, care nu știe să-și apere un drept, venind cu o lege de accelerare cu sute de sancțiuni de nulitate, însemnează pur și simplu a suprima justiția”, iar în încheiere propune „reînființarea articolului 40 din legea avocaților asigurând astfel siguranța celor ce recurg la justiție pentru revinderea unui drept.”

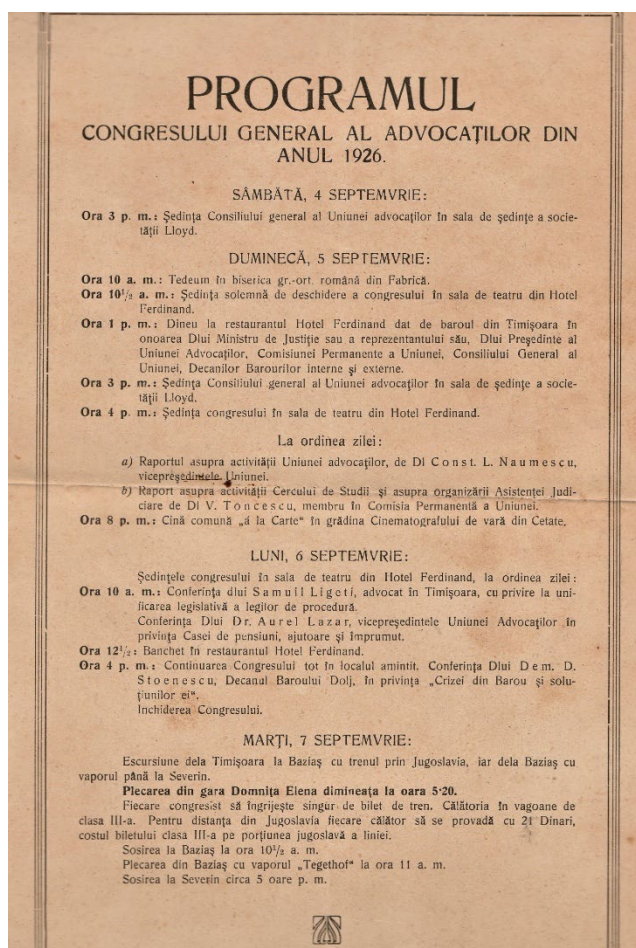
În zilele de **9 – 10 ianuarie 1926** a avut loc **Congresul Extraordinar al Avocaților** în sala Curții cu jurați de Ilfov sub conducerea președintelui Dem. I. Dobrescu având pe ordinea zi declanșarea unui protest față de formalismul excesiv al legii de „accelerare a judecăților” și

față de „proiectul de taxe, timbre și impozite pe acțiuni” care constituie în opinia avocaților „o monstruozitate socială”.

În cadrul Congresului se dă citire unei moțiuni prin care: „Congresul extraordinar al avocaților din România, constatând: consecințele păgubitoare pentru buna administrație a justiției în țară produse de aplicarea legii accelerării cu nesocotirea modificărilor propuse de avocați și primejdia ce o constituie pentru legile țării și pentru ideea de dreptate însăși, înfăptuirea dispozițiilor cuprinse în proiectul de lege a timbrului DECLARĂ GREVA GENERALĂ. Hotărârea congresului se va înfăptui în ceasul, când conducerea centrală a corpului (Uniunea), va crede că a epuizat toate mijloacele directe de stăruință și expunere a defectelor celor două legi, și când guvernul – trecând peste instituția avocaților – va încerca să dea expresiune legală acestor măsuri.”

În perioada **4 - 6 septembrie 1926** a avut loc **Congresul electiv al Avocaților** pentru mandatul 1926 - 1929 la **Timișoara** în sala de ședințe a societății **Lloyd** și în sala de teatru din **Hotelul Ferdinand**, sub conducerea avocatului Dem. I. Dobrescu, președintele Uniunii Avocaților din România, cu participarea Ministrului Justiției în persoana dl. Teodor Cudalbu și a decanului Baroului din Timișoara, **avocat Liviu Cigăreanu**.

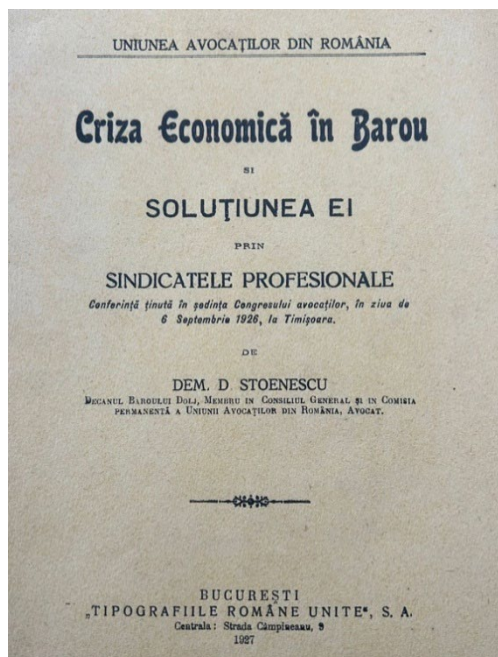
În cadrul Congresului a avut loc o conferință cu titlul "Criza economică în barou și soluțiunea ei prin sindicatele profesionale" ținută în ziua de 6 septembrie 1926 de către avocatul Dem. Stoenescu, decanul Baroului Dolj.

(Fotografii din colecția privată a autorului)

Avocat Liviu Cigăreanu – Decanul Baroului din Timișoara

(Fotografii din colecția privată a autorului)

Congresul Avocaților din 9 – 10 septembrie 1927 s-a ținut la **Constanța** în sala teatrului Cazinoului sub conducerea avocatului Dem. I. Dobrescu, președintele Uniunii Avocaților din România, fiind prezent și ministrul Justiției, domnul Stelian Popescu.

În cadrul acestui Congres a avut loc o conferință a domnului avocat Vasile Toncescu, membru în „consiliul general al uniunii” având ca temă înființarea timbrului de pledoarie.

În zilele de **7 – 9 septembrie 1928** are loc **Congresul Avocaților la Craiova**. Lucrările congresului au fost conduse de avocatul Dem. I. Dobrescu, președintele Uniunii Avocaților din România și de avocatul Constantin Naumescu, vicepreședintele Uniunii. De asemenea, au participat ministrul justiției în persoana domnului Stelian Popescu și domnul Dem. Stoenescu, decanul Baroului Dolj.

Domnul avocat Dumitru Passalega din Baroul Dolj susține în cadrul Congresului o lucrare complexă pe tema secretului profesional, iar domnul Grigore Trancu – Iași prezintă o lucrare despre dreptul aerian.

Nu în ultimul rând, vicepreședintele Uniunii Avocaților din România în persoana domnului avocat Constantin Naumescu reiterează propunerea domnului avocat Vasile Toncescu din cadrul Congresului de la Constanța din 1927 cu privire la reglementarea timbrului de pledoarie. De asemenea, se arată de către vicepreședintele Uniunii că timbrul de pledoarie va fi într-un quantum modic și are rolul să alimenteze Casa Centrală de Pensuni a Avocaților, exprimându-și totodată speranța că ministrul justiției, domnul Stelian Popescu, va susține proiectul de lege pentru realizarea acestui deziderat al profesiei.

În Buletinul Uniunii Avocaților nr. 7 - 8 din septembrie - octombrie 1931 Președintele Constantin Naumescu afirma că "Baroul Dolj, sub admirabila conducere a marelui său decan

Dem. D. Stoenescu, a organizat în anul 1928 la Craiova, cel mai strălucit congres dintre toate câte s-au ținut până atunci."

(Fotografie din colecția privată a autorului)

Avocații prezenți la Congresul Avocaților din 1928 aflați în fața Palatului de Justiție din Craiova

Avocat Dem. Stoenescu – Decanul Baroului Dolj

(Fotografie din colecția privată a autorului)

Avocat Grigore Trancu – Iași (Baroul Ilfov)

Membru al Comisiunii Permanente a Uniunii Avocaților
din România

Deputat ales în 1914, 1918, 1920, 1926, 1932

(Fotografie din colecția privată a autorului)

Avocat Dumitru Passalega (Baroul Dolj)

Cercetător documentat al istoriei poștale românești

(Fotografie din colecția privată a autorului)

Congresul Avocaților din 8 – 10 septembrie 1929 a avut loc la **Brașov** în sala Teatrului Național sub conducerea avocatului Dem. I. Dobrescu, președintele Uniunii Avocaților din România, în prezența domnului avocat Dr. E. Mețianu, decanul Baroului Brașov și a domnului Voicu Nițescu care îndeplinea la momentul respectiv și funcția de ministru al justiției. Vicepreședinții participanți la acest Congres au fost: av. Constantin Naumescu (Baroul Ilfov), av. Aurel Lazăr (Baroul Oradea-Mare), av. Dr. E. Mețianu (decanul Baroului Brașov) și av. Dem. Stoenescu (decanul Baroului Dolj).

Vicepreședintele Constantin Naumescu pune în dezbateră Congresului chestiunea onorariilor minimale, iar ulterior mai mulți reprezentanți ai barourilor aduc critici cu privire la „dispozițiunile legii pentru accelerarea judecăților”.

Domnul avocat Tretinescu din Baroul Vâlcea expune un material cu privire la impozitul profesional și aduce critici cu privire la Legea nr. 610/1923 privind organizarea și unificarea corpului de avocați publicată în Monitorul Oficial nr. 231 din 21 februarie 1932.

Domnul avocat Garoiu, prodecanul Baroului Brașov ridică problema cheltuielilor de judecată aducând critici cu privire la sumele derizorii stabilite cu acest titlu de către instanțele de judecată și arată „că este imperios necesar să se legifereze în sensul că partea care a pierdut proces să suporte toate cheltuielile de judecată”.

Vicepreședintele Constantin Naumescu expune membrilor Congresului faptul că Uniunea a depus eforturi pentru „abrogarea legii pentru accelerarea judecăților și după patru ani am reușit să obținem numai în parte modificarea ei”.

În cadrul Congresului a fost dezbătut un „anteproiect de lege” privind organizarea și exercitarea profesiei de avocat ce a fost elaborat de vicepreședintele Constantin Naumescu și care a fost adoptat în unanimitate.

Congresul Avocaților din 1930 era planificat pentru a se organiza la **Iași**, dar cel mai probabil din motive de natură economică având în vedere **Marea criză economică** de la nivel mondial din perioada 1929 – 1933, Congresul s-a amânat pentru următorul an.

Așadar, în zilele de **6 – 7 septembrie 1931** a avut loc **Congresul Avocaților la Iași** în sala Teatrului Național sub conducerea avocatului Constantin Naumescu, președintele Uniunii Avocaților din România.

În cadrul Congresului are loc o prezentare sub aspect istoric a primului Congres al Avocaților ce a avut loc la Iași în anul 1911, în urma cu 20 de ani.

Se prezintă faptul că „anteproiect de lege” privind organizarea și exercitarea profesiei de avocat adoptat în cadrul Congresului Avocaților din 1929 de la Brașov a devenit „proiectul de lege” care a fost „depus desbaterilor Corpurilor legiuitoare în primăvara anului 1930.” La momentul organizării la Iași a Congresului Avocaților din 1931 „Legea se afla încă la Senat pentru votarea a două articole amendate la Cameră.”

Se discută în cadrul Congresului despre „impunerile exagerate la fisc ale avocaților”, se prezintă un raport a Consiliului Superior de Disciplină și a contestațiilor ce au fost soluționate de către Comisiunea Permanentă a Uniunii.

Nu în ultimul rând, în cadrul Congresului sunt prezentate două lucrări, prima de către avocatul Petre Pogonat (prodecanul Baroului Iași) având ca tema „Viața de avocat”, iar a doua lucrare aparține avocatului din Baroul Ilfov și senatorului de București Dimitrie Pascu intitulată „Cum profesăm?”.

CONGRESUL G-RAL AL AVOCAȚILOR DIN ROMÂNIA
IAȘI 1931

PROGRAMUL

DUMINICĂ 6 SEPTEMBRIE

Ora 7 dim.: Primirea în gara Iași, a membrilor Consiliului General al Uniunii Avocaților din România.

Ora 10 dim.: Ședința Consiliului General al Uniunii Avocaților din România, în Aula Universității.

LUNI 7 SEPTEMBRIE

Ora 7 dim.: Primirea congresiștilor în Gara Iași. Incarceruirea.

Ora 10 dim.: Tede-Um la Sfânta Mitropolie.

Ora 11 dim.: Ședința solemnă, de deschidere a Congresului, în sala Teatrului Național, cu o alocuțiune de primire din partea d-lui avocat Ionel Teodoreanu, Directorul Teatrului și un salut de bună venire din partea Decanatului Baroului local.

Ora 4 d. a.: Ședință în Aula Universității.

La ordinea zilei:

a) Darea de seamă asupra activității Uniunii Avocaților în anul 1930-1931. Raportor dl. Grigore Dumitrescu, Secretarul General al Uniunii.

b) „Viața de Avocat”. Conferința d-lui avocat Dr. Petru Pogonat, Pro-Decanul Baroului Iași.

c) „Cum Profesăm”. Conferință de dl. Dimitrie Th. Pascu, avocat din București.

d) „Câteva propuneri în materie de transcripțiuni”. Conferința d-lui D. I. Perianu, membru în Consiliul Baroului Ilfov.

Ora 9 d. a.: Spectacol de gală la Teatrul Național, dat de artiștii teatrului, în onoarea congresiștilor.

MARTI 8 SEPTEMBRIE

Ora 9 dim.: Fotografierea congresiștilor la Universitate

Ora 10 dim.: e) „Chestiunea Introducerii în întreaga țară a Sistemului Notarial din vechiul Regat. - Extinderea aplicării Legii pentru Autentificarea Actelor în toată țara”. Conferința d-lui avocat Dr. Nicolae Turlea, din Oradea și discuțiuni asupra acestei chestiuni.

f) „Discuțiuni asupra stărei actuale a Legislației și Justiției și propuneri de îndreptare.

g) „Publicitatea și Principiile Dreptului imobiliar în Unificarea Legislativă”. Conferința d-lui Dr. Virgil Ventamin, avocat din București.

h) „Chestiunea unificării legislației prin extinderea aplicării legilor din Vechiul Regat în Provinciile Unite”.

Ora 4 d. a.: Ședință în Aula Universității.

La ordinea zilei:

i) „Chestiuni Profesionale”. Conferința D-lui avocat George Petrovici, - Vice-Președintele Uniunii avocaților din România.

j) „Dreptate și Justiție”. Conferința D-lui avocat Demostene Botez, din Baroul Iași.

k) Diverse comunicări și motiuni.

(Data și locul Banchetului se va anunța ulterior și anume după prima ședință a congresului).

MIERCURI 9 SEPTEMBRIE

Ora 9 dim.: Plecarea în grup din Piața Unirii, pentru a vizita monumentele istorice din oraș și anume: Bisericile Trei Erarhi, Sf. Nicolae Domnesc, Golia, Bărboiu și Palatul de Justiție.

Ora 11 dim.: Vizitarea Mănăstirii Cetățuia de lângă Iași zidită de Duca Voevod și Fabrica de Pânză de pe Strada Socola.

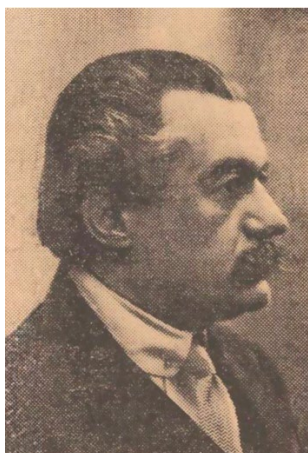
Ora 4 d. a.: Plecarea din Piața Unirii cu mașini și autobuze, pentru vizitarea Școalei Normale Vasile Lupu, a Fabricii de Frângerii „M. Wachtel” dela Copou, iar apoi gustare la via D-lui avocat Alfons Herovanu, dela Copou.

JOI 10 SEPTEMBRIE

Ora (Se va anunța ulterior) Excursie probabilă la Băile Strunga din Județul Roman.

Ținuta zilei. Ședințele sunt publice.

TIP. CULTURA „ROMÂNEASCĂ” - D. ȘTAIERMAN, IAȘI

Avocatul Constantin Naumescu

Președintele Uniunii Avocaților din România 1931 – 1935

Vicepreședinte al Uniunii Avocaților din România 1925 – 1931

Membru al Consiliului General al Uniunii Avocaților din România
începând cu 1923

Vicepreședintele Uniunii Internaționale a Avocaților – 1932 - 1935

Congresul Avocaților din 8 – 9 septembrie 1932 a avut loc la **Cluj-Napoca** în sala Teatrului național sub conducerea avocatului Constantin Naumescu, președintele Uniunii Avocaților din România, în prezența ministrului justiției în persoana domnului Mihai Popovici și a decanului Baroului Cluj și vicepreședinte al Uniunii, av. Dr. Alexandru Dragomir.

În cadrul Congresului se ține un moment de reculegere în memoria marelui jurist Constantin Hamangiu.

Președintele Constantin Naumescu face o prezentare a **Legii din 28 decembrie 1931** pentru organizarea corpului de avocați publicată în Monitorul Oficial nr. 301 din 28 decembrie 1931, punând accent pe noile reglementări privind accesul în profesie și timbrul de pledoarie.

Președintele Constantin Naumescu arată faptul că ideea timbrelor de pledoarie a aparținut vicepreședintelui Uniunii, domnul avocat Vasile Toncescu care a prezentat acest proiect în cadrul Congresului Avocaților din 1927 ce a avut loc la Constanța. De asemenea, se arată de către președinte că rezultatul a fost peste așteptări având în vedere faptul că în șase luni de zile s-au colectat 7 milioane de lei din timbrele de pledoarie. Nu în ultimul rând, președintele Constantin Naumescu arată faptul că „la început, până să se realizeze această idee, Uniunea s-a lovit de mari dificultăți.”

Participanții la Congres s-au deplasat la sala unde a avut loc Procesul Memorandului și au depus o coroană de flori cu panglici tricolore pe placa comemorativă „drept omagiu pentru memoria memorandiștilor trecuți la o altă viață.” La eveniment a participat și domnul av. dr. Teodor Mihali, singurul memorandist în viață căuia președintele Constantin Naumescu

i-a exprimat „omagiile corpului avocaților din țară, dorindu-i viață îndelungată” și care la propunerea președintelui Constantin Naumescu a fost proclamat „președinte de onoare al congresului”.

Congresistii în fața Teatrului Național

UN SUCCES AL BAROURILOR ROMANEȘTI

În sfârșit s'a discutat problema caselor de ajutor și de pensiiune a avocaților. Fără îndoială cea mai grea problemă a acestei profesii. Dacă în România, singura țară din lume, s'a ajuns să se realizeze casa de pensiiuni a avocaților, aceasta este cea mai magnifică operă a baroului românesc și în special a conducătorilor baroului, în frunte cu d-nii C. Naumescu și V. Tonceșcu. Acest lucru realizat pentru prima oară în România, a uimit pe toți juriștii din străinătate, căci nimeni nu a putut să-și

imagineze, ca din timbrele de pledoarie să se realizeze fondul necesar pentru casa de pensiiuni. Congresul internațional al avocaților, a cerut să se trimită fiecărei țări timbre de pledoarie românești, și textul legii casei de pensiiuni a avocaților.

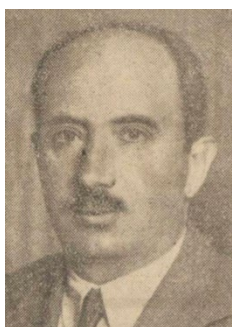
La programul viitoarelor congrese internaționale, baroul român va participa nu ca simplu asistent, ci ca un colaborator valoros, aducând proiecte și soluțiuni în desbaterile congreselor avocaților diferitelor țări. Cuvântarea deocamdată, plină de vervă a d-lui Gh. Petrovici a fost primită cu aplauze furtunoase de congresiști.

Timbru de pledoarie în valoare de 5 lei

emis de Casa Centrală de Pensiiuni a

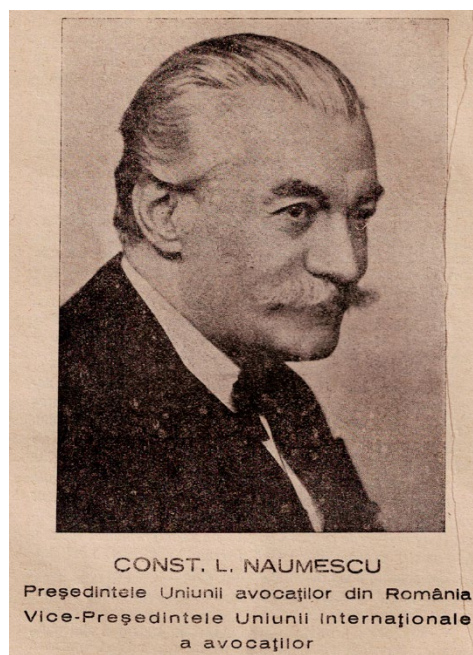
Uniunii Avocaților din România

(timbru din colecția privată a autorului).

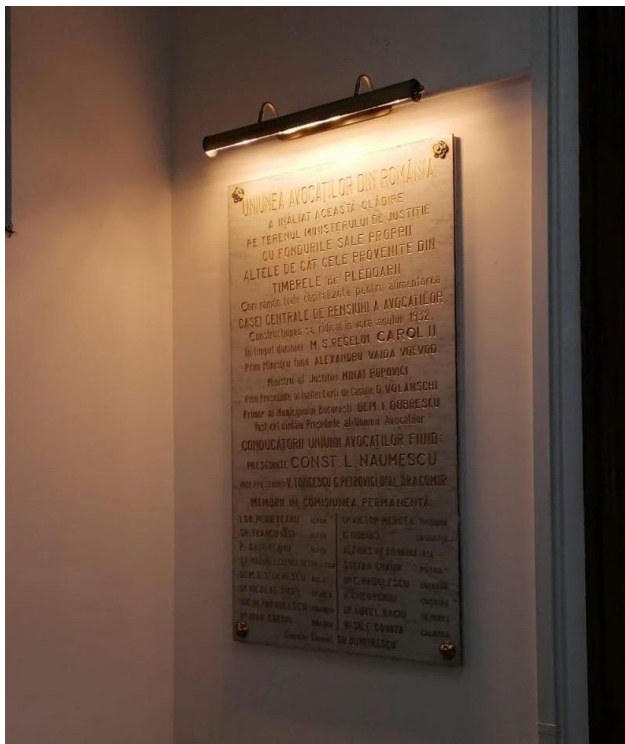
Avocat Dr. Alexandru Dragomir

Decanul Baroului Cluj

În data de **26 martie 1933** s-a inaugurat sediul **Uniunii Avocaților din România** din Palatul de Justiție din București. Cu această ocazie, fostul ministru al justiției **Jean Th. Florescu**, cel care a susținut în Parlamentul României adoptarea **Legii pentru organizarea și unificarea corpului de avocați din 21 februarie 1923**, a afirmat că atunci „când omenirea se va prăbuși tot un avocat va ține discursul de înmormântare”.

În cursul anului **2024** s-a restaurat placa situată la parterul sediului **Uniunii Naționale a Barourilor din România**.

Congresul Avocaților din 1933 era planificat pentru a se organiza la **Galați**, dar în urma unor neînțelegeri de ordin financiar ce s-au ivit între **Uniunea Avocaților din România** și **Căile Ferate Române (C.F.R.)**, Congresul a fost contramandat.

Sărbătorirea Uniunii avocaților

Aniversarea a zece ani dela înființarea ei, Inaugurarea localului propriu

Uniunea avocaților din propriile sale fonduri — a ridicat pe o mică porțiune de teren, lângă secțiunea I comere a Trib. Ilfov, o cochetă construcție cu subteran, parter și etaj, adaptând birourile, arhiva, contabilitatea, casieria, cabinetele președintelui și secretarului general o sală mare pentru consiliu și una pentru comitet.

Invitațiunile făcute în numele Uniunii, pentru inaugurarea clădirii și aniversarea a 10 ani dela înființarea ei — au răspuns în mare număr pe lângă exponenții lumii juridice a Capitalei, reprezentanții tuturor barourilor din țară.

S'a remarcat d-nii: ministru de Justiție, ministrul de domenii Vol. ca Nitescu, Dem. Dobrescu, primarul municipiului, St. Cico Pop, președintele Camerei, C. Al. Viforeanu procuror general la înalta Curte de Casație, Codin Ștefănescu procuror general, I. Petrescu prin președinte al Trib. Ilfov, Al. președintele Casei, N. Ganea dela Consiliul legislativ, Al. Costin și N. Ioanid președinți de Curți de apel, Al. R. Protopopescu și Chiriță Vasilescu primari precum și o mare multitudine de avocați în frunte cu d-nii Radu Rosetti decan, Jean Th. Florescu, Grigore Trancușel, C. Solomonescu, Pompiliu Ioaniteanu, I. Petrovici, Fionescu, Vasilescu Nottara, I. Cohen, I. Nedelcu, Mo. ra, P. Theodor, D. Pascu, Ella Negrușii, Val Roman ș. a. a. căror nume ne scapă, precum și reprezentanții tuturor barourilor din țară.

S'a făcut tradiționala slujbă religioasă după care asistența a trecut în sala de sedință a sect. I comere, eiale, unde s'au ținut discursurile ocazionale.

Cei dintâi a luat cuvântul d. C. L. NAUMESCU președintele uniunii, care a făcut o lungă și interesantă dare de seamă asupra înființării uniunii, rolului ei în timpurile ei timp de 10 ani. S'a remarcat îndosebi pasagi referitor la luptele ce corpul a ținut și înțelege să le ducă contra excesului de fiscalism în Justiție, care face ca azi numai o mică categorie de privilegiați să mai poată face apel la ea.

Apoi că România posedă azi un avocat la 1300 locuitori pe când Franța are unul la 5000 de locuitori.

Timbru de pledoarie înființat în vederea casei de pensii a uniunii a adus numai într-un singur an peste 12 milioane lei, fonduri ce se află depuse la Banca Națională.

Termină asigurând puterea legiuitoare că uniunea îi va tot concursa pentru realizarea țelului de mult dorit, unificarea legislativă.

D. ministru de Justiție începe prin a arăta că avocatul este prin excelență un element de cultură și de progres, indeletniciri ce îl îndică să participe la rezolvarea problemelor publice — astfel se explică că în toate țările bărbății de stat distinși și capabili sunt luați din rândurile avocaților. Avocații rămân totdeauna în fruntea ideilor de progres și evoluție. Dacă misiunea lor e mare, tot astfel sunt și greutățile ei — criza i-a lovit, ame amenință proletizarea avocatului. În lupta combătutei ce o ducă uniunea, guvernul promite tot sprijinul.

Legea avocaților și fost prima operă de unificare legislativă.

Cere concursul uniunii la înspătuirea completă a unificării legislative.

Termină cu cuvintele că datoria guvernului este să colaboreze cu avocații în toate problemele pentru că accesul breaslei de elită a stat totdeauna în fruntea națiunii.

D. DEM. DOBRESCU primarul municipiului și fost președinte al Uniunii avocaților presalăvește opera înfrățită de societăți instituție în cimentarea solidarității ce trebuie să existe între membrii tuturor barourilor din țară.

D. JEAN TH. FLORESCU, fost ministru și autor al legii avocaților aretă sforțările depuse și greutățile ce le-a înalțurat în legiferarea egalității între magistratură și membrii barourilor.

„Acest corp de elită s'a dovedit totdeauna la înălțimea cerută, ei a dat omenirii și vieții politice ele-

mente de primul ordin și ritmul vieții sociale impune rolul lor. Termină cu celebra butadă ce zugrăvește trăinicia rolului de avocat — „când omenirea se va prăbuși tot un avocat va ține discursul de înmormântare”.

D. RADU ROSETTI, decanul baroului Ilfov, aduce salutul celor 5000 de membri ai baroului la această sărbătoare și urază ca această creațiune românească, Uniunea avocaților, să continue a se impune ca o forță intelectuală la conducerea destinelor țării.

D. C. AL. VIFOREANU, procurorul general de pe lângă Curtea de Casație spune că magistratura și baroul sunt două mari instituțiuni înfrățite prin idealul comun de a descoperi adevărul judiciar și a-l face să triumfe. Aduce felicitările magistraturii române cu ocazia acestei aniversări.

Accentuează rolul uniunii pe tărâmul național. Reamintește cuvintele președintelui și la congresul avocaților din 1932, pentru că lumea întreagă să știe că noi românii înțelegem să ne apărăm granițele etnice, nu numai cu sabia ascuțită a ostasului, dar și cu spada simbolică a Zeitei celei ce poartă cumpănă dreptății.

Uniunea îndeplinește și marea rol de unificare sufletească căci lângă toate barourile țării într-un organism, înfrățite pe toți avocații fără deosebire de origini etnice.

Indesimă la cimentarea sufletească prin muncă, bucurie și mândrie comună, terminând cu omagiul din dictonul latin: *faciatis, diversis gentibus patriam unam*.”

D. M. MORA avocat aduce salutul presei care a secondat todeauna și baroul.

D. N. PARVULESCU decanul Baroului Prahova în numele decanilor din provincie se unește cu frumosele cuvinte de laudă aduse conducătorilor uniunii și îi asigură de tot concursul.

Încheindu-se seria cuvântărilor, d. NAUMESCU în numele uniunii a oferit invitațiilor un copios bufet, apoi a se menține în linia de te-die românească.

Scara a avut loc la „Restaurantul Modern” o masă colegială.

7/L—J-aud ele snrd cmf snrdmfw

La data de **1 iulie 1934** are loc **Consiliul General al Uniunii Avocaților din România** în Palatul de Justiție din București prin care:

Avocatul Constantin Naumescu este reales în funcția de Președinte al Uniunii Avocaților din România.

Este ales în funcția de vicepreședinte al Uniunii Avocaților din România, **avocatul I. Gr. Periețeanu**, cel care îl va succeda pe avocatul **Constantin Naumescu** în funcția de Președinte al Uniunii Avocaților din România.

Luarea de cuvânt a **Președintelui Constantin Naumescu** se încheie cu următorul mesaj:

"Idealul meu este să văd înfăptuită Casa de pensuni a avocaților, să văd asigurată pentru viitor existența avocaților cari la bătrânețe nu mai pot munci; să văd asigurată existența soțiilor văduve și a copiilor orfani ai avocaților și în modul acesta când voi avea conștiința, când voi avea siguranța că opera aceasta s'a înfăptuit, atunci, domnilor, mă voi retrage și îmi voi lua odihna la care am și eu dreptul."

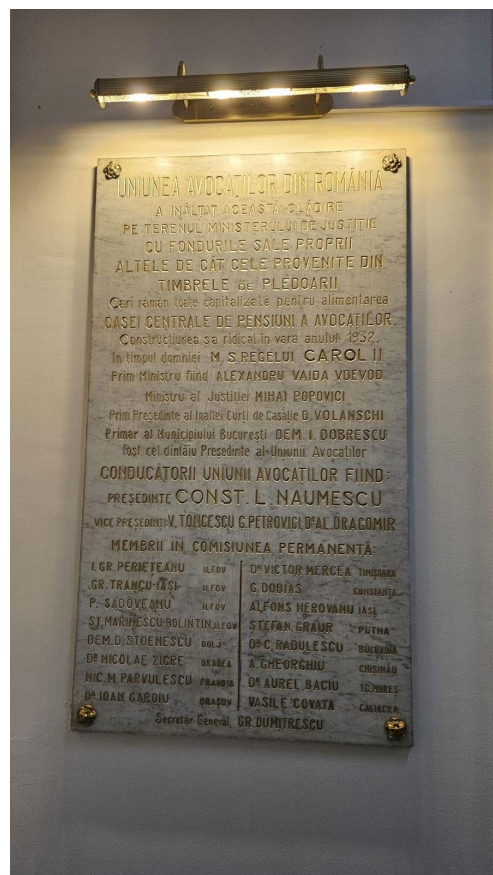
În zilele de **6 – 9 septembrie 1934** s-a desfășurat **Congresul Avocaților la Oradea** în sala de ședințe a Palatului Primăriei Oradea sub conducerea avocatului Constantin Naumescu, președintele Uniunii Avocaților din România, cu participarea ministrul justiției V. Antonescu și a decanului Baroului Oradea dr. N. Zigre.

Avocatul Iuliu Boca din Baroul Arad arată faptul că în ceea ce privește impozitul profesional, cota de impunere prevăzută de lege este de 8%, dar „grație Uniunii avocaților, această cotă s-a redus la 6 la sută” și solicită „să se intervină pentru reducerea procentului de la 6 la 4 la sută date fiind grelele împrejurări de astăzi.”

Președintele Constantin Naumescu prezintă Congresului faptul că în decurs de doi ani la Casa Centrală de Pensuni a Uniunii Avocaților din România s-au colectat din timbrele de pleoarii suma de 27.348.654 lei.

De asemenea, președintele Constantin Naumescu își exprimă regretul cu privire la „înlăturarea stagiului și examenului ca mijloc de selecțiune pentru intrarea în barou. Admiterea la exercițiul profesiei a tinerilor deabia eșii din facultată fără o pregătire suficientă nici teoretică nici practică, este cea mai mare greșeală fiindcă ei nu pot duce lupta pentru existență și nu pot decât să îngroașe rândurile proletariului intelectual”.

Avocatul Iorgu Petrovici, decanul Baroului Ilfov face trimitere la numărul mare de avocați defintivi și stagiați din Baroul Ilfov, situație similară întâlnită și în Baroul din Paris. În continuare, avocatul Iorgu Petrovici arată că: „s-a creiat un mare șomaj al avocaților” în Baroul Ilfov și că deși există reglementat un tarif minimal „sunt nevoiți unii avocați, ca un act oarecare, dacă tariful minimal costă 5.000 de lei, să se angajeze a-l face cu doi poli.” De

asemenea, Decanul Baroului Ilfov consideră că „impozitul profesional de 6% este foarte mare pentru timpurile de azi” și „încheie felicitând colegii tineri cari au reușit să se organizeze”.

Domnul avocat Georgescu critică „cele spuse de d. Petrovici, acuzându-l că a luptat ca legea pentru primirea tinerilor avocați să nu treacă așa cum era făcută și astfel azi avem baroul de Ilfov inflat”.

„După Congresul de la Oradea, avocații au ținut de a lor datorie să facă un pelerinaj la mormântul confraților martiri **Dr. Ioan Ciordaș** și **Dr. Nicolae Bolcaș** (...) cari toată viața au luptat pentru cauza națională, pentru apărarea drepturilor poporului român și realizarea unității naționale.” Avocații au luat act de faptul că monumentul dedicat celor doi avocați martiri „este aproape gata, dar mai lipses vreo câteva piese pentru desăvârșirea lui și comitetul organizator nu dispune de fondurile necesare.” Fiind „adânc impresionat de această stare de lucru, chiar în ziua pelerinajului, acolo la Beiuș” președintele Constantin Naumescu „a promis confraților beiușeni și bihoreni, ca și celorlalți congresiști, că Uniunea avocaților ia asupra sa sarcina de a desvârși această operă națională și își face un punct de onoare pentru ca monumentul să fie terminat cât mai neîntârziat prin contribuțiile confraților din întreaga țară (...).”

În cadrul Congresului s-a ținut o magnifică Conferința a domnului **Constantin I. Prodan**, procuror de pe lângă Curtea de Apel din București intitulată **"Trecutul baroului românesc"** prin care s-au concluzionat următoarele:

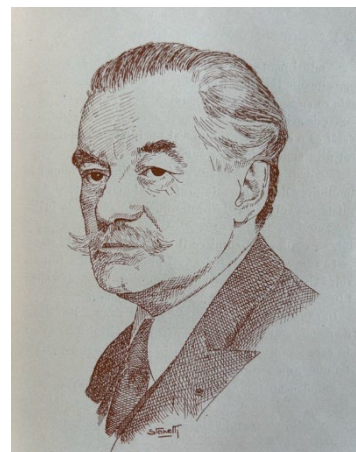
„În entuziasmul înfrățirii manifestat în Congresul de la București din 1921, trecând peste încercarea de separatism, înfrântă prin legea Antonescu din 26 Iulie 1921, ați contopit în legea, care avea să ia ființă la 1923: ideile din legea ungară, cu ideile din legea Vechiului Regat și adăogând și ideea emisă la 1911 **ați ajuns la cea mai modernă lege a unui corp de avocați, din câte există în lume.**

Este exact că mentalitatea filosofică a decanului a dat legii o lărgime, asupra căreia a trebuit să se revie, dar în esența ei legea a rămas și prin ea a luat ființă instituțiunea, unică în lume într'un corp de avocați: Uniunea. Întâi sub conducerea d-lui Dem. Dobrescu, iar acum sub conducerea competentă a d-lui C. L. Naumescu, Uniunea din an în an, în congresele ei, își arată utilitatea.

(...)

Trăiască Baroul românesc, barou de avantgardă între barourile lumii."

La data de 3 iulie 1935 încetează din viață avocatul Constantin Naumescu - Președintele Uniunii Avocaților din România.

Portret al Președintelui Constantin Naumescu realizat în peniță de F. R. Stanetti

În timpul marelui războiu, alături de soția sa, Constantin Naumescu a organizat spitalul dela „Cercul avocaților” irosind bani, suflet și timp pentru alinarea suferințelor ostașilor români.

În calitate de președinte al „Uniunii avocaților din România”, calitate în care i-a urmat lui Dem. I. Dobrescu, întemeietorul acestei înjghebări, Constantin Naumescu, a asigurat noua lege a avocaților, care dă întregului corp o organizare practică de mare utilitate; a dat „Uniunii” local propriu și o admirabilă organizare timbrului de pledoarie.

În congresul internațional al avocaților, ținut în 1932 la Haga, Naumescu a fost ales în comitetul de conducere.

Pentru patriotismul și meritele deosebite, în congresul din 1932, dela Cluj, s'a decis ca chipul lui Constantin L. Naumescu, să fie păstrat de fiecare barou, la loc de meritată cinste.

O ULTIMĂ DORINȚĂ

Const. Naumescu a lăsat o scrisoare cu ultimele lui dorinți. Iată textul ei:

„CĂTRE UNIUNEA AVOCAȚILOR DIN ROMÂNIA

„Nu-mi pare rău că mor, căci mor cu sufletul împăcat că mi-am făcut pe deplin datoria de bun român.

„Uniunea avocaților” a fost pentru mine realizarea unui ideal. pentru dânsa am muncit zi și noapte, și toate gândurile mele, toate forțele mele au fost îndreptate pentru consolidarea ei.

Fiecare gând, fiecare picătură de sânge le-am jertfit „Uniunii”.

Mulțumesc tuturor acelor care mi-au dat concursul și care au muncit alături de mine, ca să înfăptuim marea operă a „Casei de pensii a avocaților” prin aplicarea timbrului de pledoarie.

Cu durere în suflet regret că nu am putut termina opera mea, dar sper și rog pe toți să nu înceteze un moment munca, pentru ca această operă de bine pentru întreg Corpul avocaților să se termine cât mai curând.

Mi-am consacrat toată puterea muncii mele „Uniunii” și „Casei de pensii a avocaților” și rog din adâncul sufletului meu să le păstrați.

Mor mulțumit că după mine va rămâne ceva folositor și util corpului.

Doresc și rog ca portretul meu să fie așezat în sala mare de consiliu a Uniunii avocaților, pentru ca și după moartea mea să pot asista la dezbateri și a hotărârile importante ce se vor lua.

Deasemenea, doresc ca fiecare barou să aibă fotografia mea, așa cum s'a cerut și s'a hotărât la congresul dela Cluj.

Doresc ca la moartea mea să se dea gratificații, o leafă, la toți funcționarii „Uniunii”.

Am lucrat toată viața mea cinstit, corect și cu o nespusă dragoste pentru Corpul avocaților, și mor mulțumit că am putut sluji cu slabele mele puteri, dar cu multă dragoste, o cauză mare.

Transmit „Uniunii internaționale a avocaților”, al cărei vicepreședinte am onoarea să fiu; ultimul meu salut și profundul meu regret că activitatea mea a fost de așa scurtă durată.

Salut în mod deosebit pe d-nii Appleton, Sarran și Gheude, și îi rog să nu mă uite.

Rog „Uniunea” să înștiințeze prin radio toate barourile țării de moartea mea, pentru ca toți acei care vor să-mi facă ultima cinste să participe la înmormântarea mea, să aibă timp să vie la București.

Doresc la toți sănătate și mulțumesc tuturor acelor care mi-au fost prieteni.

Mor cu cuvântul „Trăiască Uniunea avocaților” pe buze, mulțumit și liniștit că mi-am făcut datoria până la urmă.”

C. L. Naumescu

10 Aprilie 1935.

Bustul fostului Președinte al Uniunii Avocaților din România, avocat Constantin Naumescu amplasat în Sala Pașilor Pierduți din Palatul de Justiție din București

Bibliografie:

Pentru elaborarea prezentului material au fost utilizate date și fotografii din ziare și reviste obținute din platforma arcanum.com.

Secțiunea privind Congresul Avocaților din 1928 de la Craiova a fost realizată și cu sprijinul datelor din opera scrisă: Congresul General al Avocaților din România – Craiova – 1928 – Colecția Istoria Baroului Dolj, Șerban Pătrașcu, Coordonator Lucian Bernd Săuleanu – Decan, Editura Universul Juridic, 2017.

De asemenea, au fost preluate fotografii și date din Albumul Avocaților din România, 1911, București, Tipografia Unirea, Director L. Scărlătescu și din Fresca justiției contemporane române întocmită cu desene în peniță și note biografice de F. R. Stanetti.

Alte surse:

Buletinele Uniunii Avocaților din perioada 1931 - 1934.

Legea corpului de avocați, Editura Tipografiei "Curierul Judiciar" S.A., București 1924.

<https://matricea.ro/avocatul-liviu-cigareanu-o-viata-in-slujba-unitatii-nationale-participa-la-realizarea-marii-uniri-dar-comunistii-il-aresteaza-in-saptamana-patimilor-si-l-inchid-la-vacaresti/>

Expozițiunea

Ritmul sacadat al mașinii de scris tulbura liniștea de pe holul judecătoriei într-un fel atât de violent încât „sala de penale” implora prezența unui judecător pentru condamnarea zgomotului la grele nopți de tăcere.

Erau anii '90, „de după Revoluție” cum ar zice unii, iar avocații nu știau exact spre ce se îndreaptă profesia: spre apărări eficiente sau spre un necunoscut înfricoșător.

Abia în anul 1995 lucrurile au devenit predictibile când, cu gândul la legile și organizarea profesiei de dinainte de 1948 - vremuri în care oameni puternici reprezentau nobila profesie în lupta contra neajunsurilor și pentru vigoarea ideilor despre cum trebuie să arate o lume mai bună, dar cu teama că libertatea câștigată cu greu reprezintă un efemer vis spre idealurile frumoase ale profesiei de vocație - a fost adoptată Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat.

O scurtă paranteză: între anii 1948 - 1954, au fost desființate barourile și au apărut colegiile de avocați, trecându-se la un control riguros al activității desfășurate de către corpul profesional, corp care își pierdea tot mai mult din **independența** dobândită anterior.

Între anii 1954 - 1989 corpul avocaților trece în subordonarea directă a Ministerului Justiției, devenind o direcție în cadrul acestui minister: Direcția notariatelor, avocaturii și jurisconsultilor. Profesia de avocat își pierde complet **independența**.

Evenimentele din 1989 au reprezentat un nou început pentru avocați.

Lipsa de reglementare și nesiguranța viitorului profesiei erau motive puternice pentru o regândire a funcționării în parametri optimi a unei profesii supusă pentru prea mult timp unei lipse totale a independenței care a erodat continuu libertatea de gândire și de expresie.

Oameni curajoși, cu frici îmbrățișate într-un trecut apropiat, au avut speranța și voința de a ridica din nou la locul cuvenit profesia, uitând de ei în plan personal, dedicându-și întreaga experiență și cunoaștere întru reconstruirea avocaturii, în pofida umbrelor trecutului ce îi priveau nemulțumite și încercau să îi împiedice să-și realizeze scopul nobil.

Din anul 1995 până în prezent nu de puține ori profesia a fost nemulțumită de anumite schimbări, de felul în care lucrurile au mers sau merg în justiție, la fel ca „sala de penal” din judecătorie care era deranjată de zgomotul mașinii de scris.

Trecut-au anii, iar instrumentele folosite de noi în exercitarea profesiei au cunoscut un avans tehnologic pe care doar scriitori ca Isaac Asimov și Frank Herbert și le-au putut închipui.

Suntem într-un moment în care avansul tehnologic este la un nivel la care nu credeam că putem ajunge așa repede, datorită (sau din cauza) Inteligenței Artificiale. Folosim „datorită” dacă suntem în rândul celor optimiști și încrezători în evoluția tehnologică cu ajutorul AI sau „din cauza” dacă suntem pesimiști).

Intriga

Și iată, într-un moment atât de avansat ne lovim în exercitarea profesiei de comportamente pe care le caracterizez ca fiind cel puțin deviate și neprincipiale cum ar fi amendarea colegului Ionuț Olteanu pentru că ar fi pătruns în incinta sediului de poliție cu telefonul mobil – instrument al avansului tehnologic.

Ani la rând am încercat în acest sens să încheiem un protocol cu M.A.I. însă, din motive necunoscute, o instituție reprezentativă a Statului Român a refuzat semnarea protocolului, nedorind astfel să urmeze exemplul de normalitate dat de Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție care a încheiat un astfel de protocol, protocol esențial în recunoașterea noastră ca partener indispensabil al justiției.

Și, în astfel de condiții, ne punem întrebarea: Mai are rost să batem la uși închise, să continuăm să încercăm o negociere în condițiile în care nu există un dialog real, aflându-ne în fapt mai mult în fața unui monolog, riscând să părem actori singuratici pe o scenă părăsită?

Cu referire la cazul Olteanu spunem răspicat că avocatul aflat în exercitarea atribuțiilor sale profesionale nu poate fi lipsit în mod abuziv și nelegal de telefonul mobil, care este un mijloc indispensabil de comunicare cu clienții, cu reprezentanții organelor profesiei, cu instanțele de judecată.

De altfel, acest caz nu este singular, un alt coleg fiind sancționat de către procuror cu amendă în cuantum de 5.000 lei pentru nedepunerea unui înscris care să ateste încetarea mandatului, deși acesta a adus la cunoștință faptul că mandatul său a încetat.

Justiția a intervenit și în acest caz, iar prin Încheierea pronunțată la data de 10 ianuarie 2025, Judecătoria Vaslui a admis cererea de anulare a amenzii judiciare, în considerentele acesteia regăsind elemente de teorie care au fost expuse și de către Baroul Vaslui prin opinia formulată, precum și parte din apărările formulate de către Decan prin notele de concluzii scrise, acesta reprezentându-l *pro bono* pe colegul avocat.

Punctul culminant

Închipuindu-ne prezenți pe acea scenă goală trebuie să ne oprim să mai vorbim despre trecut și, prin mijlocirea prezentului, să vorbim despre viitor.

Poate a trecut vremea protocoalelor și trebuie să ne îndreptăm atenția spre o oportunitate: ***Convenția Europeană pentru Apărarea Profesiei de Avocat.***

La 30 de ani de la adoptarea Legii nr. 51 din 1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat s-a deschis oficial spre semnare Convenția Consiliului Europei pentru protecția profesiei de avocat, primul tratat internațional dedicat apărării independenței avocaților și a dreptului la apărare. Statele membre ale Consiliului Europei sunt invitate să semneze și ulterior să ratifice documentul, adoptat pe 12 martie 2025 de către Comitetul de Miniștri, după aproape un deceniu de negocieri.

Având în vedere abuzurile evidente care încă mai sunt exercitate împotriva avocaților, având în vedere constatările anterioare, apreciez că Statul Român trebuie să semneze și să ratifice de urgență Convenția Europeană pentru Apărarea Profesiei de Avocat.

Convenția Europeană privind Profesia de Avocat a fost adoptată pentru a răspunde necesității consolidării protecției avocaților în exercitarea profesiei lor. Aceasta reprezintă un pas esențial în garantarea independenței avocaților, protejarea confidențialității relației avocat-client și prevenirea ingerințelor externe în activitatea acestora.

Convenția stabilește un cadru esențial pentru protecția avocaților și pentru garantarea exercitării profesiei în mod independent. În urma ratificării sale, aceasta introduce norme obligatorii pentru statele semnatare, menite să asigure un mediu juridic stabil și sigur pentru cei care accesează sistemul judiciar și nu numai, și sunt asistați și/sau reprezentanți de avocați. Printre principalele sale prevederi se numără:

- Independența avocaților – Statele trebuie să adopte măsuri legislative și instituționale pentru a garanta că avocații își pot desfășura activitatea fără presiuni, influențe politice sau economice, în mod independent, atât în organizarea corpului profesional, precum și al activității concrete a avocaților.
- Confidențialitatea relației avocat-client – Se impune interzicerea oricărei forme de supraveghere, interceptare sau acces neautorizat la corespondența dintre avocați și clienții lor, consolidând astfel secretul profesional.
- Accesul la justiție – Avocații trebuie să aibă libertatea de a își reprezenta clienții fără teama unor represalii, iar cetățenii trebuie să aibă garantat dreptul de a beneficia de asistență juridică competentă și independentă.
- Protecția împotriva persecuțiilor și hărțuirii – Se instituie mecanisme de protecție pentru avocați împotriva amenințărilor, intimidărilor sau altor forme de represalii care ar putea afecta exercitarea profesiei, inclusiv prin reglementarea expresă a interdicției de identificare a avocatului cu clientul (art. 6 para. 5 din Convenție).
- Standardizarea regulilor deontologice și disciplinare – Convenția prevede implementarea unor standarde uniforme la nivel european privind conduita profesională a avocaților, stabilind norme clare pentru procedurile disciplinare, astfel încât acestea să fie transparente și echitabile.

Deznodământul

E ora 5 dimineața. Deschid ochii. Ceasul din colțul camerei plânge scuturându-și secundele netulburat spre răsăritul Soarelui și-atingerea liniștii dimineții.

Încerc să închid ochii, dar simt că ceasul e trist. Parcă tocmai a descoperit ceva și nu poate să accepte noua realitate. Are în sunetul secundarului ceva din ritmul mașinii de scris, care **în trecut** continuă să deranjeze „sala de penal”, nepronunțându-se încă o soluție de condamnare.

Mă face curios, mă foiesc și încerc să uit imaginea lui și să ignor sunetul.

Mă întorc cu fața la peretele negru ce se luminează pe măsură ce secundele scuturate de ceas cad după pat și aduc lumina dimineții în camera asta tăcută.

Privesc mai atent secundarul și parcă aud în ritmul lui ecoul mașinii de scris, iar în acel ecou zăresc un gând, un mesaj pentru noi, avocații oameni:

Prin voi profesia va dăinui!

Este momentul ca abuzurile să înceteze, iar cazul Olteanu să fie, poate, cel care va determina autoritățile române să iasă din pasivitate, să acționeze și să ratifice Convenția Europeană pentru Apărarea Profesiei de Avocat.

AVOCATURA ÎN ANUL 2025: CONSOLIDAREA PROFESIEI PRIN REVENIREA LA ORIGINI

LE MÉTIER D'AVOCAT EN 2025 : RENFORCER LA PROFESSION EN REVENANT À SES ORIGINES

ADVOCACY IN 2025: STRENGTHENING THE PROFESSION BY RETURNING TO ITS ORIGINS

Avocat Teodora Borca
Baroul Cluj

Preambul

Secolul în care trăim este marcat de un dinamism aparte, societatea fiind nevoită să evolueze și să se adapteze la schimbările economice, tehnologice și sociale, care intervin într-un ritm accelerat și care – de multe ori – nu permit un timp de reflecție îndelungat. Pandemia de COVID-19 și apariția inteligenței artificiale accesibile publicului larg sunt doar două exemple în acest sens.

În mod firesc, și profesia de avocat este influențată de toate schimbările care apar la nivelul societății. Rapiditatea cu care reacționează la acestea poate avea consecințe importante în ceea ce privește locul pe care această profesie îl are în societate și în modul în care persoanele se raportează la avocați.

Trebuie, însă, trasată o delimitare între ceea ce numim „modernizare” a profesiei – care ar presupune implementarea unor modificări de conținut în cadrul profesiei – și simplele adaptări formale pe care avocatura ar trebui să le realizeze. Dezbaterile despre modernizarea profesiei abordează teme care, deși sunt relevante în exercitarea profesiei – e.g., „ar trebui permisă utilizarea ChatGPT de către avocați?” – nu vizează aspecte fundamentale ale sale.

Împlinirea a 30 de ani de la adoptarea Legii nr. 51/1995 reprezintă un prilej de reflecție tocmai cu privire la esența avocaturii: Cine sunt avocații? De ce avocații compun un corp profesional independent, cu reglementare proprie? De ce avocații se supun unor limitări cărora alte entități nu trebuie să supună?

Identificarea unor răspunsuri la aceste întrebări ar clarifica și aspectele secundare ce țin de exercitarea profesiei care suscită ample discuții în rândul avocaților și/sau a organelor de conducere, dintre care vom aborda succint doar două: Ar trebui permisă utilizarea inteligenței artificiale de către avocați? Ar trebui eliminate restricțiile privind publicitatea profesiei?

Esența avocaturii nu poate fi lămurită decât prin analizarea rolului său în societate, ceea ce presupune, între altele, o scurtă incursiune în trecut, menită a clarifica modalitatea și rațiunea pentru care a apărut această profesie. În mod sugestiv spunea Montesquieu că

„Trebuie să cunoaștem lucrurile vechi nu pentru ca să le schimbăm pe cele noi, ci pentru ca să le folosim pe cele noi așa cum se cuvine”²¹.

Prezenta lucrare are drept scop trasarea unor repere relevante în înțelegerea profesiei de avocat și a restricțiilor presupuse de profesie, utile în analizarea diferitelor nemulțumiri cu care se confruntă avocații. Aceasta, desigur, fără a exista pretenția unei analize extensive a istoriei activității avocațești sau a identificării unor soluții absolute și general aplicabile, demers cvasi-imposibil – cu atât mai mult date fiind constrângerile de dimensiuni presupuse de întocmirea unui eseu –, dar mai ales periculos, fiind necesară recunoașterea unei marje rezonabile de apreciere în dezbaterile unor problematice și identificarea, respectiv implementarea unor soluții.

I. Scurte repere istorice

Autorii care au cercetat amănunțit istoria profesiei au constatat²² că nu există urme ale avocaturii – apropiate de sensul atribuit astăzi noțiunii – în vremurile străvechi. Deși la o primă vedere această constatare ar putea surprinde, realitatea este că în antichitate nici nu era posibilă apariția unei asemenea activități profesionale, având în vedere că dreptul și justiția erau prerogative divine și doar persoanele înzestrate cu o astfel de putere aveau posibilitatea de a exprima opinii *juridice* – preoții sau conducătorii de stat.

Originile timide ale avocaturii ar putea fi identificate în Grecia Antică, iar ulterior în Roma Antică în persoanele care, în virtutea aptitudinilor lor de comunicare – îi reprezentau pe alții în conflicte: oratorii²³. Fără a avea cunoștințe juridice în sine, aceștia pledau în favoarea altora în considerarea limbajului ales pe care îl stăpâneau și a elocvenței cu care puteau exprima idei în favoarea particularilor – trăsături care în mod cert nu caracterizau marea masă a oamenilor. De la acest punct, însă, avocatura a evoluat treptat spre ceea ce cunoaștem astăzi: este necesară absolvirea studiilor de specialitate, parcurgerea unor formalități pentru includerea în corpul profesional etc.

Un element care prezintă, însă, o deosebită relevanță pentru prezentul studiu este faptul că primii avocați nu aveau dreptul de a percepe onorarii pentru activitatea lor, care era privită drept un exercițiu civic – „*până la domnia lui Claudius, avocații pledau gratuit: apărarea era percepută ca o îndatorire cetățenească*”²⁴. În alte cuvinte, **rațiunea avocaturii era de facilitare a înfăptuirii justiției, privită ca deziderat social**, fără să constituie o meserie propriu-zisă.

²¹ Montesquieu, *Scrisori Persane*. Caiete, Ed. Hyperion, Chișinău, 1993, p. 348.

²² A se vedea J.L. Jacobwitz, „Chaos or Continuity? The Legal Profession: From Antiquity to the Digital Age, the Pandemic, and Beyond”, în *Vanderbilt Journal of Entertainment & Technology Law* nr. 23, 2021, disponibil pe <https://scholarship.law.vanderbilt.edu/jetlaw/vol23/iss2/2>, accesat la data de 10.05.2025, p. 281.

²³ A se vedea A.P. Singh, „Historical Development of the Modern Legal Profession”, în *International journal of legal science and innovation* nr. 4, vol. 3, 2021, disponibil pe <https://ijlsi.com/>, accesat la data de 16.05.2025, p. 775.

²⁴ M. D. Bob, „Manual elementar de drept privat roman”, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 89.

Ulterior, s-a admis dreptul avocaților de a percepe onorarii, însă acestea au fost plafonate pentru o lungă perioadă de timp²⁵, urmând să ajungă în punctul în care se află și astăzi, în care avocatura este o profesie recunoscută ca atare și remunerată la libera înțelegere cu clientul.

II. Fundamentele profesiei de avocat

De ce a apărut avocatul? De la orator și până la profesionist în domeniul juridic, rolul avocatului a fost întotdeauna simplu de conturat – de a susține cauza altcuiva. În mod plastic s-a susținut că „*Avocatura există pentru a proteja drepturile unui individ* (tr. ns.)”²⁶.

Această rațiune de a fi a fost reafirmată de nenumărate ori și este astăzi consacrată legislativ. Conform art. 2 alin. (2) din Legea nr. 51/1995, „*Avocatul promovează și apără drepturile, libertățile și interesele legitime ale omului*”, art. 2 alin. (1) din Statutul profesiei de avocat²⁷ prevăzând că „*Scopul exercitării profesiei de avocat îl constituie promovarea și apărarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanelor fizice și persoanelor juridice, de drept public și de drept privat*”.

Sub această idee de bază s-a format și a evoluat avocatura.

Desigur că avocatul nu poate garanta obținerea acestei finalități, societatea fiind compusă dintr-o multitudine de sisteme (e.g., administrativ, judiciar) în care avocatul este doar unul dintre participanți. Rolul social fundamental al avocatului, însă, este unul incontestabil, **existența avocaturii reprezentând o garanție în plus a angajamentului statului de protecție a drepturilor și intereselor persoanelor**. Aceasta cu atât mai mult în societatea contemporană, în care legislația este extrem de vastă, dificil de însușit de persoane fără studii de specialitate, dar în care orice persoană este prezumată a cunoaște și a înțelege legea – ***nemo censetur ignorare legem***.

Din acest punct de vedere, de-a lungul istoriei avocatura a fost privită atât cu admirație – având în vedere scopul său nobil –, cât și cu reticență sau chiar repulsie – în considerarea puterii pe care avocații o puteau dobândi în societate, dar mai ales a riscului de deturnare a acestei activități de la scopul său nobil.

Formarea unui corp profesional, cu structură și organizare bine conturate, cu reglementări stricte în privința modalității de exercitare a profesiei au contribuit la limitarea acestui neajuns.

Problematica imaginii avocatului în societate rămâne, însă, una de actualitate, întrucât avocatura depinde tocmai de încrederea oamenilor în corpul profesional și membrii săi. Credibilitatea avocaților a fost și este întărită de reglementarea unor garanții a faptului că aceștia sunt bine pregătiți, că sunt ghidați de intenții nobile, dar și că derapajele lor sunt sancționabile. **Avocatul trebuie să se distingă prin rolul său social**, consolidat și asigurat

²⁵ A se vedea A. A. Alam, „History of the legal profession in the world”, New Delhi, 2022, disponibil pe <https://papers.ssrn.com/> accesat la data de 15.05.2025.

²⁶ „Advocacy exists to protect an individual's rights”, J.L. Jacobowitz, *op.cit.*, p. 280.

²⁷ Adoptat prin Hotărârea Consiliului UNBR nr. 64 din 03 decembrie 2011.

inclusiv prin reglementarea strictă a profesiei. În măsura în care se dorește supraviețuirea avocaturii, orice discuție despre modernizarea sau consolidarea profesiei trebuie să țină cont de aceste aspecte.

Nevoia de protejare a profesiei devine tot mai stringentă în contextul apariției unei multitudini de entități care prestează servicii juridice sub diferite deghizări aparent legale – cu titlu de exemplu, se observă că de multe ori consultanța în afaceri ajunge să includă formularea de opinii juridice, redactarea de contracte, etc., activități rezervate profesiei de avocat.

Deși din perspectivă economică particularilor le-ar putea părea mai accesibilă contractarea serviciilor unei societăți de consultanță, lipsa de reglementare a acestora ridică serioase riscuri pentru clienți – **nu este garantată competența** prestatorilor, **nu este garantată confidențialitatea** activității și **nu sunt garantate independența și imparțialitatea** celor care furnizează astfel de servicii. Când în joc sunt tocmai drepturile, libertățile și interesele persoanelor, consecințele pe care le-ar putea avea exercitarea unor activități specifice avocaturii pe către persoane care nu au acest statut ar putea fi catastrofale.

În considerarea acestor riscuri, este esențială consolidarea profesiei de avocat, întărirea încrederii persoanelor în avocați și descurajarea prestării clandestine de servicii juridice. Pentru obținerea acestui deziderat, **este imperios ca avocatura să își păstreze statutul de profesie nobilă fundamentat pe scopul său social** și să se delimiteze de practicile comerciale comune, care doar ar conduce la decredibilizarea sa.

III. Modernizarea versus consolidarea profesiei

Se poartă în mod constant dezbateri privitoare la modernizarea profesiei, vizând, de cele mai multe ori, aspecte precum digitalizarea și implementarea noilor tehnologii sau publicitatea profesiei. Aceste aspecte, însă, nu constituie elemente de modernizare – care apreciem că presupune o oarecare reformă – întrucât nu au ca obiect fondul, ci forma activității profesionale.

Indubitabil, maniera de organizare, manifestare și exercitare a profesiei trebuie adaptată societății contemporane: actele juridice nu ar trebui redactate și semnate exclusiv olograf, introducerea înscrisului electronic și a semnăturii digitale fiind esențiale pentru eficientizare și pentru menținerea profesiei în ritmul societății; actele procedurale nu ar trebui transmise exclusiv prin poșta națională, utilizarea curieratului rapid și/sau a poștei electronice reprezentând mijloace *moderne* și eficiente de comunicare etc. Digitalizarea, însă, nu reprezintă modernizare, profesia fiind exercitată în prezent, din această perspectivă, în aceeași manieră ca acum 30 de ani.

În egală măsură, utilizarea inteligenței artificiale nu presupune nicio modificare în esența profesiei. **Avocatul a fost și este îndatorat să utilizeze toate instrumentele disponibile în exercitarea profesiei**, astfel încât să asigure servicii de cea mai înaltă calitate. Astfel cum un avocat dedicat profesiei își va alcătui și va utiliza o bibliotecă vastă de lucrări de specialitate, astfel cum va utiliza cele mai noi platforme legislative pentru a se asigura de actualitatea informațiilor utilizate, astfel cum va solicita opinii de specialitate de la diferiți profesioniști

pentru pregătirea unor servicii juridice, tot astfel avocatul va utiliza inteligența artificială, care rămâne doar un instrument la îndemâna acestuia. Nici nu este necesară recunoașterea vreunui drept special al avocatului în acest sens, soluția fiind una firească. O abordare contrară ar duce la supra-reglementare, aptă să creeze mai multe neajunsuri decât lipsa reglementării – Montesquieu spunea că „*Nesfârșitul număr de lucruri pe care legiuitorul le impune sau le interzice îi face pe oameni mai nefericiți, nu mai cuminți. Puține-s lucrurile bune, puține cele rele și infinite cele oarecari*”²⁸.

De altfel, în literatură s-a arătat că este esențial ca avocatul să uzeze de toate instrumentele aflate la îndemână și inclusiv că acesta ar putea fi ținut responsabil de nesocotirea acestei îndatoriri: „*eșecul în a lua în considerare rețelele de socializare ar putea altera rezultatul într-o cauză, ridicând semne de întrebare cu privire la îndatoririle fundamentale ale unui avocat de competență, diligență și comunicare*”(tr. ns.)²⁹.

Ceea ce poate ridica semne de întrebare din acerba căutare a multor avocați de a legitima și oficializa utilizarea inteligenței artificiale în exercitarea profesiei este că poate ascunde o problemă de etică profesională: asumarea unor soluții juridice generate în mod artificial ca fiind ale avocatului însuși. Acest risc nu trebuie însă să conducă la interzicerea utilizării inteligenței artificiale, interdicție care este contrară îndatoririi avocatului de a utiliza toate uneltele disponibile, dar care ar fi și dificil de controlat. Astfel cum o lucrare de specialitate trebuie citată adecvat, (1) pentru a recunoaște meritul autorului și (2) pentru a nu fi asumate merite iluzorii de către avocat, utilizarea inteligenței artificiale ar trebui semnalizată în mod corespunzător. Aceasta este responsabilitatea avocatului, subsumată obligației sale de a-și exercita profesia cu demnitate și în acord cu principiile etice ale acesteia – un comportament deviant poate fi cenzurat atât în virtutea reglementărilor profesiei, cât și a normelor de drept comun.

Totuși, nici utilizarea inteligenței artificiale nu reprezintă o modernizare în sine a profesiei, avocatul fiind în continuare cel care prestează serviciile și își asumă calitatea activității sale, activitate care nu se va desfășura în mod esențialmente diferit față de acum 30 de ani.

Astfel cum arătam în secțiunea anterioară, dezideratul declarat și asumat al avocaturii, de apărare a drepturilor persoanelor, este cel care explică existența multitudinii de reglementări existente în această activitate – de ce nu se pot utiliza mijloace de publicitate accesibile societăților comerciale, de ce un avocat nu poate presta o diversitate de activități economice etc. Avocatura nu este o afacere și nu trebuie să se prezinte sau manifeste ca atare, astfel încât să-și mențină credibilitatea în fața cetățenilor. Rolul extraordinar al avocaturii în societate îi impune această îndatorire.

Avocatura, însă, este o profesie și trebuie tratată ca atare – profesioniștii în domeniu trebuie să se promoveze și trebuie remunerați în concordanță cu cantitatea și calitatea serviciilor prestate. Fiecare avocat este dator să se promoveze și să-și stabilească onorariile

²⁸ Montesquieu, *Scrisori Persane*. Caiete, Ed. Hyperion, Chișinău, 1993, p. 297.

²⁹ „failing to consider social media may alter the outcome of a client's case, thereby calling into question a lawyer's fundamental duties of competence, diligence, and communication”, J.L. Jacobwitz, *op. cit.*, p. 293.

cu deplină responsabilitate, cu protejarea demnității și a reputației profesiei. În acest sens, este esențial a fi recunoscut și acceptat de avocați rolul social al profesiei și sancționate derapajele celor care deviază excesiv de la acesta.

Astfel, o societate comercială poate să se promoveze în toate modalitățile posibile și să practice adaosuri comerciale excesive, pentru că rolul său principal este obținerea de profit și pentru că finalmente clientela va regla prin mecanismul cerere-ofertă prețurile și stabilitatea pe piață a comerciantului. Avocatul, pe de altă parte, nu ar trebui să se concentreze pe generarea de venituri considerabile, cu riscul reducerii calității serviciilor și al scăderii gradului de încredere al oamenilor în corpul profesional. Publicitatea trebuie să fie, așadar, onestă și să reflecte aptitudinile avocatului, fără a-i genera acestuia avantaje incompatibile cu demnitatea profesiei – transformarea avocaturii într-o afacere.

Există discuții care ar putea fi dezvoltate cu privire la publicitate și posibilitatea nuanțării unora dintre reglementările în vigoare, care au început să fie interpretate și adaptate *de facto* de către avocați, fără producerea unor prejudicii corpului profesional, și care poate ar merita consacrare *de iure*. Cu toate acestea, pentru prezenta lucrare prezenta relevanță doar recunoașterea legitimității impunerii unor restricții în materie de publicitate și constatarea faptului că, dincolo de relevanța discuțiilor, acestea nu reprezintă elemente de modernizare a profesiei în adevăratul sens al cuvântului.

Pentru a discuta de modernizarea profesiei ar trebui să discutăm despre modificări de conținut și nu de formă, despre „*ceea ce fac efectiv avocatul și corpul profesional*”. Cât timp nu se impun modificări substanțiale, profesia va rămâne aceeași, fără nicio consecință negativă – avocatul nu trebuie să caute schimbare pentru a-și menține relevanța, care este atrasă de rolul său în societate.

Ceea ce este necesar, însă – din perspectivă personală – este **consolidarea rolului avocatului** în societate și în justiție, prin întărirea încrederii oamenilor în profesie. Aceasta ar conduce, indirect, la descurajarea și limitarea avocaturii clandestine sau exercitate sub diferite deghizări cu aparență legală.

În acest sens, se remarcă o multitudine de practici nepotrivite în rândul avocaților, care scad din prestigiul profesiei și încurajează oamenii spre alte surse de sprijin. Sunt aspecte care trebuie recunoscute, acceptate și adresate în cadrul corpului profesional. Cu titlu de exemplu, merită amintită „strategia” unor avocați, de redactare a unor acte juridice sau acte procesuale confuze, cu evitarea asumării unor poziții clare sau măcar determinabile. Deși uneori asemenea strategii pot prezenta avantaje izolate particularilor, acestea creează grave prejudicii profesiei: îngreunează și tergiversează procedurile judiciare sau confirmă suspiciunile oamenilor față de avocați conform cărora aceștia din urmă utilizează „*terturi avocațești*”. În aceste ipoteze, avocatul se dovedește lipsit de utilitate sau chiar dăunător – ori avocatul trebuie să ușureze lucrurile, să le rezolve, nu să le complice.

Un mijloc de prevenire a acestor comportamente este reprezentat de pregătirea continuă, merită a menține avocatul la un standard ridicat de competență profesională. Aceasta are însă neajunsuri: pe de o parte, o multitudine de avocați nu accesează formarea continuă, iar pe de altă parte, comportamentul avocaților este de multe ori unul voit și nu generat de neștiință. Ceea ce ar putea contribui la stoparea acestui fenomen este dezvoltarea

mecanismelor sancționatorii interne, prin facilitarea accesului justițiabilului la „justiția internă” realizată de barouri și de Uniunea Națională a Barourilor din România. Majoritatea oamenilor nu cunosc posibilitatea raportării derapajelor avocaților sau nu înțeleg modalitatea în care se desfășoară aceste proceduri și aleg, ca atare, să abandoneze orice demers în acest sens.

Aceasta nu înseamnă permiterea unor excese din partea particularilor, însă deschiderea corpului profesional în acest sens va consolida încrederea societății în faptul că profesia se poate auto-regla și va sancționa derapajele membrilor săi, dacă va fi cazul.

Motivul pentru care există proceduri pentru admiterea în profesie este tocmai că acest corp profesional ar trebui să fie unul de elită și nu oricine ar trebui să practice această profesie. Acest deziderat trebuie menținut pe toată perioada activității unui avocat și nu ar trebui să fie un drept câștigat absolut – cum pare a fi recunoscut *de facto* în prezent.

IV. Concluzii

Dimensiunile reduse ale prezentei lucrări nu permit dezvoltări ample, însă esența acestui studiu se condensează în câteva rânduri.

Avocatura are un rol esențial în societate – este un garant al protejării drepturilor și intereselor persoanelor, atât în relațiile dintre privați, cât și în raporturile dintre aceștia și autorități, instituții și orice tip de entități. Această *rațiune de a fi* trebuie să ghideze în permanență atât comportamentul și deciziile fiecărui avocat în parte, cât și pe cele ale organelor profesionale.

Recunoașterea și acceptarea responsabilității fiecăruia dintre noi față de profesie și față de societate sunt vitale consolidării profesiei și a statutului avocatului în societate. Mai mult, recunoașterea și acceptarea derapajelor este aptă să întărească credibilitatea corpului profesional, care se dovedește a fi un partener de încredere tocmai pentru că se auto-reglează.

PORTRETE DIN LUMEA AVOCATURII ROMÂNEȘTI. COLEGELE AVOCAT

AVOCAT dr. Iosif Friedmann – Nicolescu

Centrul de Istorie a Avocaturii din I.N.P.P.A.

Prodecan – Baroul București

Membru în Comitetul Român pentru Istoria și Filosofia științei și tehnicii – Filiala Argeș a Academiei Române

„Lumea Avocaturii” este o lume mirifică, mai bine zis este „o lume într-o lume”, un adevărat univers profesional și spiritual, din *palatele justiției* de pe întregul mapamond. Palatele de justiție fiind temple ale dreptății și ale adevărului.

Dreptul a fascinat din cele mai vechi timpuri, iar mulți dintre cei care au trecut pe la Facultatea de Drept, au devenit personalități ale culturii și civilizației societății omenești care au concurat la edificarea societății umane.

Pretutindeni în lume, Avocații sunt cei care mențin stindardul libertăților și drepturilor omului ca pe o făclie vie, în lupta cu nedreptățile și inechitățile sociale. În lupta continuă a Avocatului cu nedreptățile sociale, acesta apără OMUL și promovează progresul social.

În *săli cu pașii pierduți*, conștienți de rolul și locul lor în societate, Avocații își pun energiile creatoare în slujba progresului social, al afirmării Adevărului, Dreptății și Justiției în fiecare dosar pe care îl instrumentează.

Istoria profesiei de Avocat, este istoria unui univers fantastic și a unei lumi minunate, fiindcă cine nu a trecut pe la Tribunal, într-adevăr a trăit degeaba.

Palatul de Justiție este o lume în miniatură, este adevărata viață a societății umane.

Reflectarea vieții sociale, culturale, economice și politice, se vede cel mai bine în hotărârile judecătorești pronunțate de instituția magistraturii, care sunt oglinda legislației și a sistemului constituțional, totodată oglinda culturii unui popor.

În încercarea de a constitui o *galerie de portrete – chipuri și imagini – bronzurile profesiei*, în care voi creiona biografiile Avocaților care au intrat în legenda profesiei și a contemporanilor, prin contribuțiile lor la evoluția culturii juridice și a civilizației din România și totodată dintre cei menționați au excelat în alte domenii ale vieții publice, în special în cultură și artă, dar și ca personalități ale societății umane.

Bronzurile profesiei, fiind una din sintagmele folosite de mult regretatul Maestru al avocaturii românești, Avocatul Constantin VIȘINESCU, o conștiință vie a avocaturii naționale timp de circa 65 de ani.

Desigur, nu toți avocații pe care îi vom aminti în cele ce succed au avut un rol în dezvoltarea profesiei, dar într-un anumit moment aceștia au fost membri ai Baroului.

În multe din localitățile din România, avocații și-au legat numele de istoria comunității, devenind simboluri ale culturii și civilizației, oamenii Cetății.

Avocații sunt totodată oamenii din Cetate, cu plusuri și minusuri, ca oameni de cultură și de acțiune, în particular ca politicieni, în diverse partide ca orientare, acoperind întregul spectru politic, dar și ca oameni cu preocupări în universul lumii contemporane lor.

Avocații au fost și sunt avangarda unei națiuni moderne.

Eu voi scrie întotdeauna cu majuscule AVOCAT, așa cum scriu OM.

O societate fără Avocați, care sunt și oameni de spirit, oameni de cultură este deopotrivă o Sahară și o Siberie la un loc, o pustietate.

Țara fără Avocați este un deșert înghețat, unde noaptea nedreptăților și a abuzurilor bântuie și unde se stinge pentru totdeauna viața prin moartea libertăților. Acolo unde viața Omului încetează să mai existe ca valoare supremă a societății, este locul în care lipsesc Avocații.

Atunci când pledoaria Avocatului nu este ascultată, flacăra demnității umane pălește și nedreptățile ajung să domine în societate. Pledoaria Avocatului este chintesența adevărului social și este menită să mențină viața unei societăți.

Indiferent de culoarea dictaturilor, s-a încercat subordonarea Avocaților pentru a da impresia că libertățile sunt respectate, însă abuzurile au continuat generând o falsă „justiție”.

Drepturile Fundamentale ale Omului s-au născut din strădania Avocaților în lupta lor zilnică pentru *Dreptate, Adevăr și Justiție*.

Avocatura din perimetrul DacoRomânesc nu a format obiect de studiu și nici de cercetare științifică într-un cadru instituționalizat unitar, însă preocupările Avocaților pentru istoria profesiei lor se regăsesc în multe eseuri, în revistele profesionale, în numeroase lucrări originale, iar astăzi și pe site-urile Barourilor și ale instituțiilor internaționale ale Avocaților.

În cele ce succed, creionăm aspecte mai puțin cunoscute din biografiile unor Avocați care în diverse perioade istorice au fost recunoscuți pentru rolul jucat în societate și în profesie, cât și crâmpoșe din deceniile de avocatură, în care personal am fost mereu prezent în Sălile cu pași pierduți din Palatele de Justiție ale României.

Cele ce succed, sunt deopotrivă mărturia mea – după peste patru decenii de exercitare a profesiei de Avocat – și relatarea celor auzite de mine din povestirile marilor Maeștri ai profesiei, dar și date pe care le-am găsit în lucrări și documente de arhivă.

Fascinația Dreptului este un domeniu minunat și mult prea puțin explorat din perspectiva uneia dintre cele mai frumoase profesii din lume anume: Avocatura.

Istoria dreptului românesc și evoluția sistemelor constituționale consemnează aportul la dezvoltarea societății, a unor persoane și al unor personalități care întâmplător sau nu, au fost (și) Avocați.

Vocația profesiei de AVOCAT este una de aristocrat și totodată de boem.

Profesia de Avocat este un poem; un poem al vieții sociale, pe fondul unei solide pregătiri profesional – științifice și al unei etici colegiale inconfundabile, a unei confraternități specifice acestei profesii unice, prin educație și mentalitate.

Avocatului este primul intelectual din cetate.

Mentalitatea acestei profesii este de origine divină, fiindcă Avocatul este mereu alături de Om. De Omul care se află într-o competiție cu Justiția, în slujba Adevărului și a Justiției.

Omul este ființa care este asemenea creatorului, fiind după chipul și asemănarea acestuia, iar Avocatul apără ființa umană care este o creație a divinității.

Poezia profesiei este una inconfundabilă, dar de un realism rece și poate de multe ori filosofia socială percepută de Avocat este crudul adevăr al lumii în care acesta trăiește.

Această vocație profesională înăscută, este incompatibilă cu ideile de egalitarism social în profesie sau cu conceptul de sindicat profesional, deoarece individualitatea personalității Avocatului și egocentrismul său (în sensul bun al noțiunii), sunt cele ce dau înaltă clasă personalității inconfundabile și irepetabile a fiecărui Avocat, în fiecare epocă istorică.

Avocatul de carieră este primul intelectual din Cetate, el este totodată omul de aleasă cultură. În mentalitate, el este deopotrivă conservator, dar în același timp în avangarda societății, fiind conștiința vie a societății în care trăiește.

Cei proveniți în Avocatură din alte profesii, nejuridice, au viziuni și mentalități diferite asupra Adevărului, Dreptății și Justiției, decât Avocatul de carieră.

Desigur, astăzi Avocatura din perspectiva crizei mondiale de capital, cunoaște și unele scăderi, care afectează de multe ori și substanța profesiei.

AVOCAȚII

Voi începe periplul nostru cu una dintre cele mai interesante și complexe personalități ale avocaturii din România, cu un loc bine definit în istoria profesiei de Avocat și a evoluției spiritului profesiei.

ELLA NEGRUZZI

Personalitate emblematică a avocaturii naționale, considerată a fi *prima femeie AVOCAT pledant din România* [născută în Județul Iași (în satul Hermeziu) la 11 Septembrie 1876, s-a stins din viață la 19 Decembrie 1949].

A fost obligată să lupte din greu cu o societate tributară unei gândiri învechite, în care femeia nu avea nici un drept în spațiul public, atunci când profesia de Avocat era rezervată numai bărbaților, dar aceasta până la ELLA NEGRUZZI.

S-a impus în viața publică românească prin succesul reputat împotriva sistemului și a rămas în istoria profesiei ca fiind prima femeie Avocat pledant din ROMÂNIA, un simbol al profesiei sale pentru colegii avocații de astăzi.

Educația și formarea sa intelectuală au fost desăvârșite în cadrul Facultății de Drept din Iași, al unui oraș cu o spiritualitate cosmopolită inconfundabilă, o importantă capitală a culturii naționale.

În anul 1914 a solicitat înscrierea în Baroul Iași, cerere care i-a fost respinsă, cu motivarea, că femeile nu au drept de vot în societate în raport de dispozițiile Codului Civil, iar Avocații trebuiau să voteze în raport de legea de organizare a profesiei de Avocat.

ELLA NEGRUZZI nu a dezarmat.

Era o bună cunoscătoare a sistemului juridic și al celui judiciar din România. Astfel că, s-a judecat mai mulți ani cu structurile profesiei, iar la capătul luptei, s-a înscris în Baroul Covurlui (reședința Județului Covurlui era orașul Galați), iar din 1919 a fost înscrisă ca Avocat în Baroul București.

Lupta dusă de ELLA NEGRUZZI nu a vizat direct structurile profesiei, Baroul, ci mentalitatea începutului de veac XX, când femeile nu erau încă egale în drepturi cu bărbații. Codul Civil din vremea ei consacra inegalitatea femeii în raport cu bărbatul în materia drepturilor civile.

În „*Almanahul MARIANA*” din 1946 apărut la București (Pagina 98), am găsit o informație neconfirmată din alte surse, anume ca an de debut în profesia de Avocat a ELLEI NEGRUZZI, fiind anul 1923.

ELLA NEGRUZZI era prezentată în „*Almanahul MARIANA*” într-un articol intitulat semnificativ „*Românce care au îndrăznit*” scris de Alice Gabrielescu (prozatoare și traducătoare, născută în 1899 la Bârlad), articol ilustrat cu o fotografie a celebrei Avocate (*unica publicată în presă, din cercetările noastre*), pledând la bară în Palatul de Justiție din București, captivând atenția colegilor din Baroul București și deopotrivă atenția magistraților (se pare) de la Curtea de Casație și Justiție.

ELLA NEGRUZZI a militat pentru egalitatea de șanse a femeilor într-o Românie conservatoare, a înființat în calitate de Președinte – fondator, Asociația *“Emanciparea femeii”*, având drept scop declarat:

“emanciparea femeii în perspectiva participării acestora în toate domeniile vieții sociale și ocuparea de funcții în raport cu pregătirea și capacitatea fiecăreia, nu pe criterii discriminatorii.”

Asociația s-a preocupat și de emanciparea femeilor din mediul sătesc, unde erau cele mai multe femei, inițiind cămine culturale pentru educarea femeilor. Mediul rural, era la acel moment un tezaur al energiilor feminine, care au contribuit la păstrarea tradițiilor etosului național, la transmiterea elementelor de etică familială.

A înființat asociația *“Frontul feminin”* (1936), organizând numeroase întruniri și conferințe menite să contribuie la antrenarea femeilor în acțiunile de luptă pentru apărarea drepturilor politice, economice, sociale și culturale, într-o lume a bărbaților.

Considerându-se un om al timpului său, s-a înscris în organizația militantă *“Grupul Avocaților democrați”*, asociație înființată în 1935, grupare cu vederi democratice, de centru stânga, ca o reacție la politica de extremă dreaptă.

Ziarele timpului au consemnat în multe din marile procese ale militanților socialiști printre Avocați și pe ELLA NEGRUZZI, prezentă alături de alți Avocați de renume ai vremii.

La alegerile parlamentare din anii '30 a candidat pe listele Partidului Național Țărănist.

A fost o Avocată care s-a afirmat în profesie și în societate, ca militantă pentru drepturile și libertățile clienților ei.

Aceasta este una dintre cele mai mediatizate personalități feminine ale profesiei de Avocat, la începuturile avocaturii moderne din perimetrul DacoRomânesc, însă există nenumărate biografii feminine care sunt tot atâtea repere ale acestei profesii și care au realizări profesionale de excepție, întrecându-i de multe ori pe colegii bărbați.

ELLA NEGRUZZI a rămas în conștiința contemporanilor săi ca o colegă desăvârșită, moral și profesional, un reper al vremurilor în care a trăit.

O altă colegă care a fost înscrisă în Barou ca Avocat, încă din 1891 (după unele surse documentare), a fost

SARMIZA BILCESU (căsătorită) ALIMĂNIȘTEANU

SARMIZA BILCESCU (născută în 1867, a trăit până în 1935) este cea care a spulberat la Paris un mit, cel al bărbaților studenți la Facultatea de Drept.

Acest mit era unul planetar la acel moment, fiindcă numai bărbații aveau după tradiție, îngăduința de a studia la universități.

SARMIZA BILCESCU este prima studentă din lume la o Facultate de Drept, totodată este prima femeie licențiată în Drept.

Deține în palmares și mențiunea că este prima femeie din lume, care a obținut titlul academic de Doctor în Drept, la Paris în 1890, cu teza: *“Condiția legală a mamei în dreptul roman și dreptul francez”*, tema tezei fiind simbolică și totodată semnificativă în raport de drepturile femeii de la acel moment.

La înscrierea la Facultatea de Drept din Paris a existat un argument de logică afirmat de Sarmiza Bilcescu, care a răsturnat vechile cutume ale Universității dominate de bărbați:

“Într-o țară în care chiar și pe ușile închisorilor stă scris: Libertate, Egalitate, Fraternitate, nu puteți împiedica o femeie să se instruiască, doar pentru că este femeie”.

Această primă pledoarie a Sarmizei Bilcescu, a remodelat lumea universitară mondială din temelie.

S-a înscris în Baroul bucureștean (care se numea Baroul Ilfov) în 1891, dar nu a profesat niciodată ca și Avocat la bară în accepțiunea noastră de astăzi, dând numai consultații juridice. Această informație istorică o avem din lucrarea "MUSEUM – studii și comunicări" "Muzeul Viticulturii și Pomiculturii – Golești, 1993 – 2005, volumul V (Editura Pământul Golești – Argeș, 2006, pag. 481 – 487)".

Încă o premieră națională absolută: a fost prima femeie Avocat de consultanță, din România (și după informațiile noastre, prima din lume).

Amintim că SARMISEGETUZA (prin comprimare Sarmiza, iar în familie Miza) BILCESCU ALIMĂNIȘTEANU este prima femeie din Regatul România care a făcut parte dintr-un Consiliu de administrație, anume, la Societatea Anonimă "CARTEA ROMÂNEASCĂ", una dintre cele mai prestigioase edituri naționale din perioada interbelică a secolului trecut.

A fost Președinta Federației Femeilor Universitare din România, iar la alegerile din anii '30 a candidat pe listele Partidului Național Liberal.

Beneficiind de aprecierea mediilor intelectuale și totodată ale aristocrației naționale, a predat lecții de limba română viitoarei Regine Maria a României.

Între Avocata Sarmiza Bilcescu Alimănișteanu și Regina Maria a României (Regina Maria a României născută la 29 octombrie 1875, Eastwell Park, Ashford, Kent, Anglia – decedată la 18 Iulie 1938, Castelul Pelișor – Sinaia, Regatul României) s-a născut o prietenie sinceră și statornică. Regina vizitând-o pe Avocată la Românești – Câpulung Muscel, în 1935 când aceasta era grav bolnavă.

Prima femeie Avocat din teritoriul românesc numit Basarabia (teritoriu răpit în urmă cu peste 200 de ani, în 1812 de către Rusia țaristă), este

EUGENIA CRUȘEVAN

Din puținele date pe care le-am avut la îndemână, se poate configura o foarte scurtă notă biografică.

EUGENIA CRUȘEVAN era descendenta unei familii cu rădăcini nobiliare (născută în orașul Fălești, județul Bălți în 1889), fiica notarului Epaminond Crușevan. Este absolventă a liceului din Chișinău, iar în 1918 a absolvit Facultatea de Drept a Universității din Moscova.

Este înscrisă în Baroul din Chișinău începând cu 17 Octombrie 1919 (conform periodicului *Cuvântul dreptății*, un ziar zonal). La cedarea Basarabiei în 1940 se refugiază în teritoriul liber al Regatului România, nedorind să rămână sub cizma sovietică invadatoare. Va practica avocatura în Buzău, ulterior se mută la Timișoara, unde va rămâne tot restul vieții (decesul survine la 11 Martie 1976).

Are și activitate socială, dedicată mișcării feministe, fiind Secretar al *Societății Femeile Române*, din România Mare, asociație constituită în vederea sprijinirii emancipării femeilor pentru obținerea de drepturi politice și sociale.

Destinul promițător al acestei colege a fost distrus ca atâtea alte destine, de vicisitudinile geo-politice și de expansiunea ilegală a *imperiului sovietic, continuator al politicii imperiului țarist*, de anexare prin forță a unor teritorii care nu au aparținut niciodată slavilor, în care au schimbat artificial ponderea populației pentru a crea o falsă majoritate.

Venirea Eugeniei Crușevan în teritoriul liber românesc, va conferi un plus de culoare multiculturalității avocaturii din Buzău și din Timișoara, în cadrul culturii juridice a spețului DacoRomânesc.

Din 1994, un an al deschiderii în Republica Moldova, în zona centrală a Chișinăului există o stradă care poartă numele primei femei Avocat din acest străvechi perimetru DacoRomânesc.

De foarte curând, mass-media din Banat, a relatat un eveniment de primă mărime din viața Baroului Timiș despre Avocata

RELLA FELLER

născută la Cernăuți în 1914, a fost serbată la împlinirea frumoasei vârste de 100 de ani (a decedat la începutul anului 2016 la venerabila vârstă de 102 ani).

Era absolventa a facultăților de Drept și de Filologie din Cernăuți, iar după stagiatură, în 1945 s-a refugiat la Timișoara. A activat în Baroul Timiș – Torontal din 24 noiembrie 1945, ulterior în cadrul Colegiului de Avocați Timiș, pensionându-se în anul 1975 după 30 de ani de activitate fructuoasă în profesia de Avocat.

Rodica Ojog – Brașoveanu

Cea care a fost numită „*Agatha Christie a României*” a fost Avocat în Baroul București aproape un deceniu. Celebră scriitoare de romane polițiste, cea care a îmbogățit literatura românească, era fica Avocatului Victor Ojog din Baroul bucureștean.

Rodica Ojog-Brașoveanu (născută la 28 August 1939 în București, decedată la 2 Septembrie 2002) a publicat 35 de romane, în majoritate polițiste, dar și câteva istorice și unul științifico-fantastic, a fost autoare a unor scenarii de film pentru televiziunea română.

A fost căsătorită cu talentatul actor al Teatrului Național din București, Cosma Bașoveanu (născut la 24 Noiembrie 1935, în Gura Humorului, județul Suceava, decedat la 20 August 1981, în București), din „Generația de Aur” a teatrului românesc.

* * * * *

Cu un alt prilej vom continua cu cele mai interesante biografii ale colegilor noștri, care au marcat pozitiv istoria profesiei noastre.

LAUREAȚII PREMIILOR „CONSTANTIN NAUMESCU” 2025

Uniunea Națională a Barourilor din România adresează felicitări atât laureaților, cât și tuturor participanților la ediția 2025 a concursului de eseuri „Premiile Constantin Naumescu”, desfășurată sub tema „Avocatura 30”, care marchează trei decenii de la adoptarea Legii nr. 51/1995.

Concursul dedicat avocaților cu vârsta de până la 35 de ani confirmă încă o dată că viitorul profesiei se clădește pe gândire creativă, responsabilitate și atașament față de valorile fundamentale ale avocaturii. Prin contribuțiile lor, tinerii avocați nu doar că analizează realitățile complexe ale prezentului, dar propun, cu claritate și rigoare, direcții strategice adaptate unei profesii în continuă transformare – marcată de digitalizare, inteligență artificială și reconfigurări de ordin etic și instituțional.

UNBR vă felicită pentru excelența dovedită și pentru contribuția valoroasă pe care o aduceți avocaturii de astăzi și de mâine!

Laureații concursului Naumescu 2025

 Premiul I – Colibaba Alina-Valentina

Eseu: *Impactul în contextul Digital Services Act și AI Act asupra avocaturii*

 Premiul II – Ionescu Renata

Eseu: *Avocatul techno-sapiens – Cronica unei hibridizări anunțate*

 Premiul III – Nicu Andreea-Mădălina

Eseu: *Dileme etice privind magistratii și avocații*

Mențiuni speciale

- Obârșie Răzvan – *Avocatura în vreme de război*
- Stroescu Florin Leonard – *Fenomenul de phishing: între vulnerabilitate digitală și răspuns juridic*
- Grigoriu Beatrice-Elena – *Avocatul digital autonom: viitorul profesiei într-un ecosistem juridic augmentat de AI*
- Murariu Sebastian – *Brandul avocatului în online. Seducția digitală și demnitatea profesională*
- Vasiliu Raluca-Maria – *Biomimetism juridic: Inspirație din natură pentru dezvoltarea profesiei de avocat*
- Tone Marius Andrei – *Partajul bunurilor comune în era digitală: provocări privind identificarea și evaluarea token-urilor*
- Istrate Amallya Elena – *Pledoaria digitală în era proceselor prin sistem videoconferință: continuitate în misiune, adaptare în formă*
- Costi Neacșu – *Asaltul fondurilor de investiții asupra avocaturii*
- Badea Alin-Ionuț – *Despre răspunderea avocaților pentru halucinațiile inteligenței artificiale*
- Niculescu Sorin – *Profesia de avocat filtrată, editată și distribuită în social media*

-
- Antip Mihaela Alexandra – *Integrarea noțiunilor de medicină legală în formarea profesională a avocaților*
 - Racz Patricia – *Avocatura în fața inteligenței artificiale: o lecție din destinul artelor vizuale*
 - Ionescu Cătălina Larisa – *Finanțarea litigiilor de către terți: soluții legislative și perspective comparate*
 - Șerban Mihnea-Andrei – *Oportunități și provocări ale Legii nr. 414/2023 privind acțiunile în reprezentare*
 - Dobrinescu Iulian – *Alter Ego Dominus Tuus. Despre prezentarea de sine a avocatului în era profilității*

Premiile „Constantin Naumescu” – Tradiție, reflecție, excelență

Institute de Uniunea Națională a Barourilor din România, Premiile „Constantin Naumescu” reprezintă o competiție anuală dedicată tinerilor avocați sub 35 de ani, care încurajează reflecția critică, cercetarea juridică și implicarea activă în temele de actualitate ale profesiei.

Lansate cu scopul de a stimula gândirea inovatoare și de a crea un cadru de afirmare intelectuală pentru noile generații din avocatură, premiile adună an de an lucrări care explorează transformările din sfera dreptului, tehnologiei, deontologiei și politicilor profesionale.

Premiile poartă numele avocatului Constantin Naumescu, personalitate marcantă a baroului interbelic, cunoscut pentru erudiția sa juridică, spiritul critic și apărarea principiilor profesiei de avocat într-o perioadă marcată de tensiuni politice și instabilitate legislativă.

Prin această inițiativă, UNBR cultivă memoria unei figuri de referință și susține afirmarea celor care dau voce prezentului și conturează viitorul avocaturii românești.

Unde (ne) facem publicitate?

Evoluția și dezvoltarea societății, crearea unor noi medii (în general online, rețele media, website-uri, platforme), influențează firesc și modul de efectuare a publicității în profesia de avocat.

O reglementare detaliată a locațiilor (online și offline) unde s-ar putea face publicitate ar avea neajunsul unei uzuri morale, având în vedere viteza cu care evoluează astăzi știința în general. Este de preferat așadar o reglementare principială, mai puțin constrângătoare, relevant fiind nu atât unde ne facem publicitate, cât cum anume ne facem publicitate.

În fine, remarcând preocupările din ultima perioadă ale Consiliului Uniunii Naționale a Barourilor din România în materia adoptării unor reglementări noi, nu putem să nu remarcăm că aceste inițiative au pornit de multe ori de la cazuri concrete, în care s-a reclamat încălcarea de către avocați sau de către formele de exercitare a profesiei a dispozițiilor actuale privind publicitatea. Pentru a evita mai eficient asemenea situații, este de preferat adoptarea unor reglementări generale, acoperitoare pentru situațiile actuale și cele care vor veni, într-o anumită perioadă de timp. Identificarea unei asemenea viziuni, de anticipare a unor posibile situații viitoare, ar fi în opinia noastră mult mai eficientă. A răspunde prin reglementări generale unor situații particulare prezintă riscul apariției unor noi situații particulare, diferite de cele inițiale, care nu mai sunt acoperite de reglementarea adoptată.

Fără pretenția de a acoperi întreagă problematică a publicității în profesia de avocat, apreciem că actuala reglementare răspunde, în mare măsură, în mod eficient necesității și scopului profesiei de avocat. Respectarea și prioritizarea de către destinatarii normelor juridice (avocați) a principiilor care reglementează profesia de avocat, ar avea drept rezultat respectarea onoarei, imaginii și reputației profesiei în primul rând și a avocatului, în al doilea rând.

IMPACTUL DIGITAL SERVICES ACT ȘI AI ACT ASUPRA AVOCATURII

THE IMPACT OF THE DIGITAL SERVICES ACT AND AI ACT ON THE LEGAL PROFESSION

L'IMPACT DU DIGITAL SERVICES ACT ET DE L'AI ACT SUR LA PROFESSION D'AVOCAT

Avocat Alina-Valentina Colibaba

Baroul București

****Articol premiat cu locul I la concursul de eseuri juridice Naumescu 2025, dedicat tinerilor avocați***

1. Capitolul I

1.1. Introducere – Din sala de judecată în lumea platformelor digitale

Profesia juridică, adesea percepută drept o fortăreață a tradiției și a echilibrului normativ, este astăzi provocată de o realitate care nu mai poate fi ignorată: digitalizarea accelerată a societății. Într-o epocă în care interacțiunile sociale, comerciale și chiar instituționale se desfășoară în proporții tot mai mari în spațiul online, dreptul, în ansamblul său, se vede nevoit să țină pasul cu transformările tehnologice, iar avocatura, ca ramură esențială a aplicării și interpretării normelor, nu poate rămâne ancorată exclusiv în metodele și conceptele de odinioară. În acest peisaj în continuă schimbare, Uniunea Europeană a propus două reglementări fundamentale, menite să contureze arhitectura juridică a lumii digitale: (A) Regulamentul (UE) 2022/2065 al Parlamentului European și al Consiliului din 19 octombrie 2022 privind o piață unică pentru serviciile digitale și de modificare a Directivei 2000/31/CE (Regulamentul privind serviciile digitale), cunoscut sub numele de Digital Services Act (în continuare "DSA") și (B) Regulamentul (ue) 2024/1689 al Parlamentului European și al Consiliului din 13 iunie 2024 de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială și de modificare a Regulamentelor (CE) nr. 300/2008, (UE) nr. 167/2013, (UE) nr. 168/2013, (UE) 2018/858, (UE) 2018/1139 și (UE) 2019/2144 și a Directivelor 2014/90/UE, (UE) 2016/797 și (UE) 2020/1828 (Regulamentul privind inteligența artificială) (în continuare "AI Act").

Cele două acte normative nu sunt doar simple intervenții legislative cu caracter tehnic, ci reprezintă un adevărat moment de cotitură în raportarea sistemului juridic la dimensiunea digitală a existenței moderne. Ele reflectă o viziune articulată, dar și precaută, asupra modului în care spațiul digital trebuie reglementat pentru a proteja drepturile fundamentale ale cetățenilor, pentru a stimula inovația într-un cadru predictibil și, totodată, pentru a sancționa practicile care afectează echitatea, transparența sau siguranța utilizatorilor. Avocatul, în acest context, nu mai este doar un interpret al normelor scrise, ci devine un actor esențial într-o rețea de relații complexe dintre cetățean, tehnologie și instituțiile statului.

Impactul acestor două reglementări asupra avocaturii este profund și multidimensional: pe de o parte, avocatul trebuie să asimileze un nou vocabular juridic, ce integrează termeni

precum „moderare algoritmică”, „sisteme cu risc ridicat” sau „obligații de diligență”; pe de altă parte, el este chemat să se poziționeze într-un spațiu profesional tot mai influențat de tehnologie, în care instrumentele digitale, platformele online și inteligența artificială nu mai sunt simple accesorii, ci devin parte integrantă a modului în care se oferă, se primește și se înțelege consultanța juridică.

În acest eseu, vom analiza în detaliu modul în care Digital Services Act și AI Act reconfigurează practicile și perspectivele avocaturii contemporane, vom identifica provocările concrete pe care acestea le aduc în activitatea juridică zilnică și, nu în ultimul rând, vom explora oportunitățile pe care le deschid pentru avocații care aleg să înțeleagă și să îmbrățișeze complexitatea tehnologică a secolului XXI.

2. Capitolul II

2.1. Digital Services Act – Reguli noi pentru un internet mai responsabil

Într-un univers online care a crescut rapid, uneori haotic, iar alteori sub semnul unor practici netransparente și greu de controlat, DSA vine ca un răspuns legislativ ferm, dar echilibrat, din partea Uniunii Europene, menit să aducă ordine într-un spațiu în care responsabilitățile juridice nu mai pot fi lăsate doar la latitudinea companiilor care îl gestionează. Adoptat oficial în 2022 și aplicabil treptat începând cu 2024 (cu unele excepții), DSA nu doar că introduce obligații concrete pentru platformele online, ci și schimbă complet paradigma privind responsabilitatea intermediarilor digitali, mutând accentul de la autoreglementare voluntară către o supraveghere legală clară și sancționabilă¹.

Regulamentul impune o clasificare a actorilor digitali: furnizori de infrastructură, platforme online, motoare de căutare și, în special, platforme foarte mari, fiecare categorie având obligații adaptate la nivelul de risc sistemic pe care îl generează asupra societății.² Ceea ce odinioară era un teren obscur, dominat de termeni precum „politici interne” sau „termeni și condiții” devine acum un domeniu reglementat detaliat, în care operatorii trebuie să implementeze mecanisme robuste de raportare a conținutului ilegal, să asigure transparența proceselor decizionale automate și să coopereze cu autoritățile și utilizatorii într-un mod activ și documentabil³.

Pentru avocatul modern, acest nou cadru legislativ generează o schimbare semnificativă a profilului profesional. Nu mai este suficientă simpla familiarizare cu regimul general al răspunderii civile sau penale. Este necesară o înțelegere subtilă a noilor obligații introduse de DSA, de la „mecanismele de contestare” și până la „rapoartele de transparență” pe care platformele trebuie să le publice periodic. Practic, avocatul este chemat nu doar să consilieze platformele în privința modului de conformare cu reglementarea, ci și să le sprijine în

¹ Regulamentul (UE) 2022/2065 al Parlamentului European și al Consiliului din 19 octombrie 2022 privind o piață unică pentru serviciile digitale și de modificare a Directivei 2000/31/CE (Digital Services Act), considerentele (1)–(5).

² Ibidem, art. 3 lit. g–i, art. 33.

³ Ibidem, art. 16–17.

elaborarea procedurilor interne, în gestionarea riscurilor de reputație și în prevenirea litigiilor, administrative sau civile, care pot apărea din nerespectarea dispozițiilor noului regulament⁴.

Un alt aspect extrem de relevant este acela că DSA creează, în mod indirect, o nouă nișă de reprezentare juridică: apărarea drepturilor utilizatorilor. Orice decizie a unei platforme de a elimina conținut, de a suspenda un cont sau de a restricționa distribuția unei postări poate fi supusă contestării prin mecanisme interne sau externe. În aceste cazuri, utilizatorii pot apela la asistență juridică pentru a-și exercita drepturile, iar avocații trebuie să învețe să navigheze prin acest teren nou, aflat la granița dintre dreptul consumatorului, protecția datelor și libertatea de exprimare⁵.

Mai mult, ceea ce face DSA cu adevărat interesant pentru practicienii dreptului este faptul că introduce pentru prima dată o noțiune aproape „publică” a activității platformelor private: prin obligațiile de transparență algoritmică, raportare a riscurilor și audituri independente, ele devin – într-o anumită măsură – entități cu funcție cvasi-regulatorie, a căror activitate trebuie să fie nu doar eficientă economic, ci și conformă cu valorile democratice și drepturile fundamentale⁶. În acest context, avocatul devine un fel de traducător între cerințele abstracte ale legii și realitățile tehnologice ale unui algoritm de recomandare, între limbajul juridic clasic și specificul unei platforme digitale.

Nu trebuie uitat nici că firmele de avocatură care operează prin platforme online – fie că oferă consultanță automatizată, fie că pun la dispoziție mecanisme de generare a documentelor legale – pot deveni, în anumite circumstanțe, ele însele subiect al reglementării DSA. Dacă, de exemplu, un site de avocatură permite utilizatorilor să publice întrebări, comentarii sau să interacționeze între ei, acea platformă poate fi considerată „furnizor de servicii de intermediere” și, prin urmare, va trebui să respecte cerințele legale specifice privind moderarea, transparența și raportarea⁷.

Prin urmare, DSA nu este doar o lege pentru „giganți digitali”, ci un cadru care schimbă profund echilibrul juridic în spațiul online și care aduce cu sine nu doar noi obligații, ci și o responsabilitate etică mai mare pentru toți actorii implicați – iar printre aceștia, avocatul joacă un rol de prim-plan. El trebuie să fie capabil să înțeleagă subtilitățile tehnice, să identifice zonele de risc, dar și să propună soluții juridice flexibile, adaptate unui mediu în care certitudinea este, de cele mai multe ori, înlocuită de viteza schimbării.

3. Capitolul III

3.1. AI Act – Avocatul între etică, algoritmi și automatizare

Dacă Digital Services Act a fost perceput ca un pas necesar pentru reechilibrarea responsabilităților în mediul digital, atunci Artificial Intelligence Act vine ca un efort și mai ambițios, o încercare fără precedent de a reglementa un domeniu aflat încă în plină

⁴ Ibidem, art. 20-23, art. 42-45.

⁵ Ibidem, art. 17, art. 20-21

⁶ Ibidem, art. 34, art. 42-43.

⁷ Ibidem, art. 3 lit. g și art. 6-8.

expansiune – inteligența artificială. Cu toate că impactul AI este încă în mare parte latent în multe sectoare, el devine vizibil, aproape palpabil, în modul în care deciziile sunt automatizate, datele sunt procesate, iar interacțiunile om-mașină se insinuează, uneori subtil, alteori frontal, în viața profesională și personală a fiecăruia dintre noi. Profesia de avocat, care își extrage legitimitatea din discernământ, echilibru și responsabilitate, nu poate rămâne în afara acestei conversații.

Adoptat oficial în 2024, Regulamentul privind Inteligența Artificială (Artificial Intelligence Act) propune, pentru prima dată la nivel mondial, o clasificare legală a sistemelor AI în funcție de riscul pe care acestea îl prezintă pentru drepturile și libertățile fundamentale ale omului. Avem, astfel, sisteme AI interzise, cele care manipulează comportamentul sau încalcă demnitatea umană; sisteme cu risc ridicat, precum cele folosite în justiție, educație, recrutare sau supraveghere biometrică; și sisteme cu risc limitat sau minim, pentru care sunt prevăzute doar cerințe de transparență⁸. În spatele acestei clasificări stă un principiu fundamental: nu orice AI este periculos, dar orice AI trebuie să fie controlabil, înțeles și reglementat proporțional cu impactul său.

Pentru avocat, aceste reglementări creează un dublu rol: pe de o parte, el este consilierul companiilor care dezvoltă sau implementează sisteme AI, ajutându-le să navigheze labirintul conformității – un labirint în care apar noțiuni precum „evaluarea riscului algoritmic”, „documentația tehnică de conformitate” sau „supravegherea umană efectivă”⁹. Pe de altă parte, avocatul este și el utilizator al AI – fie că își folosește propriul chatbot juridic pentru a răspunde clienților, fie că se bazează pe aplicații care sugerează soluții de redactare, analizează jurisprudența sau preconizează șansele de câștig ale unui proces.

Această dinamică creează însă o tensiune subtilă: cât de mult putem delega către un algoritm într-un domeniu în care finețea interpretării și intuiția umană sunt esențiale? Poate un model AI, oricât de sofisticat, să înțeleagă nuanța unui contract, intenția părților sau emoția subtilă a unei pledoarii? Răspunsul legislativ este clar: nu. Conform articolului 14 din Regulamentul AI, toate sistemele AI cu risc ridicat trebuie să fie „supravegheate activ de persoane fizice care dispun de autoritate, competență și capacitate de intervenție”¹⁰. Cu alte cuvinte, tehnologia este un instrument, dar responsabilitatea finală trebuie să rămână umană.

În mod paradoxal, tocmai acest cadru strict deschide o gamă nouă de oportunități pentru avocați. Într-o lume în care companiile sunt nevoite să documenteze fiecare decizie automatizată, în care algoritmii trebuie auditați și în care transparența nu mai este o opțiune, ci o obligație, avocatul devine indispensabil – nu doar ca expert în drept, ci ca veritabil curator al încrederii. El va lucra alături de ingineri, eticieni, designeri de sistem și responsabili cu

⁸ Regulamentul (UE) 2024/1689 privind stabilirea unor norme armonizate privind inteligența artificială și de modificare a Regulamentelor (CE) nr. 300/2008, (UE) nr. 167/2013, (UE) nr. 168/2013, (UE) 2018/858, (UE) 2018/1139 și (UE) 2019/2144 și a Directivelor 2014/90/UE, (UE) 2016/797 și (UE) 2020/1828 (Regulamentul privind inteligența artificială)

⁹ Ibidem, art. 9-15.

¹⁰ Ibidem, art. 14.

protecția datelor, pentru a construi împreună produse conforme, etice și robuste din punct de vedere juridic.

Și, totuși, dincolo de oportunități, există și riscuri. Automatizarea excesivă a unor activități juridice – mai ales cele repetitive – poate duce la devalorizarea muncii avocaților tineri, la o presiune comercială asupra onorariilor sau chiar la erodarea relației directe cu clientul. De asemenea, rămâne deschisă întrebarea privind răspunderea în cazurile în care o decizie juridică a fost luată în baza unei recomandări AI: este răspunzător avocatul, dezvoltatorul, firma care a implementat soluția? Regulamentul AI încearcă să răspundă acestor întrebări, dar, în practică, va reveni judecătorilor și avocaților să traseze granițele exacte ale responsabilității în această zonă gri¹¹.

Mai trebuie menționat și faptul că sistemele AI vor fi supuse unui regim de supraveghere administrativă, în care autorități naționale și europene vor avea dreptul de a impune sancțiuni, de a retrage produse de pe piață sau de a solicita acces la codul sursă în cazuri de neconformitate gravă. Prin urmare, avocatul care asistă o companie AI trebuie să fie familiar nu doar cu regimul de conformitate ex ante, ci și cu cel de răspundere ex post – ceea ce implică o adaptare continuă la un mediu legislativ în plină evoluție¹².

În concluzie, AI Act nu este doar o lege despre tehnologie, ci despre oameni – despre cum ne raportăm la automatizare, despre câtă încredere acordăm sistemelor pe care nu le înțelegem pe deplin și despre cine poartă, în ultimă instanță, răspunderea morală și legală pentru deciziile pe care le luăm. Pentru avocat, aceasta este o chemare la o formă de reinventare profesională: să devină nu doar un specialist în drept, ci și un mediator între uman și artificial, între codul legal și codul binar.

4. Capitolul IV

4.1. Transformarea avocaturii – între presiunea adaptării și avantajele inovației

Transformările legislative aduse de Digital Services Act și AI Act nu se limitează la companii Big Tech sau startupuri inovatoare, ci reverberează profund în însăși structura și funcționarea profesiei de avocat. Dacă în urmă cu doar două decenii, a fi avocat însemna să stăpânești perfect codurile și să ai fler în sala de judecată, în prezent, aceleași calități nu mai sunt suficiente – trebuie completate cu o înțelegere funcțională a mediului digital, a arhitecturilor tehnice din spatele platformelor, dar și cu o deschidere reală față de noile tipuri de relații juridice care apar în ecosistemul tehnologiei. Această realitate impune o redefinire a avocaturii nu doar ca practică profesională, ci ca identitate profesională – un proces adesea anevoios, dar inevitabil.

Digitalizarea exercită o presiune directă asupra metodelor tradiționale de lucru din cabinetele și firmele de avocatură. Contractele nu mai sunt doar tipărite și parafate în bibliorafturi, ci generate automat, analizate prin modele predictive și negociate în timp real prin platforme cloud. Platformele de tip „legal tech” oferă servicii care până ieri erau apanajul exclusiv al avocaților – consultanță standardizată, automatizare de acte, due diligence în

¹¹ Ibidem art. 29-31.

¹² Ibidem, art. 61-68.

regim software-as-a-service. Aceste soluții pot părea, la prima vedere, amenințări directe pentru profesia juridică, însă o privire mai atentă relevă că ele creează un context în care avocații își pot extinde competențele, eficientiza munca repetitivă și oferi servicii mai accesibile și scalabile.

Această adaptare, însă, nu se face fără costuri. Mulți avocați, mai ales din generațiile formate înainte de valul digital, resimt o formă de rezistență internă – nu față de schimbare în sine, ci față de ritmul și dimensiunea acesteia. Trecerea de la pledoaria orală la analiza de date, de la consultanța personalizată la interfețele automate, poate părea o trădare a esenței umaniste a dreptului. Și totuși, tocmai aici intervine oportunitatea: avocatul poate transforma aceste instrumente într-o prelungire a propriilor capacități, nu într-un substitut. Inteligența artificială poate analiza sute de pagini de jurisprudență în câteva minute, dar numai avocatul poate decide care precedent este cel mai potrivit într-un caz cu substrat emoțional sau etic complex.

Un alt efect al noii legislații este apariția unor noi tipuri de clienți – companii tech, furnizori de software, platforme de conținut, startup-uri AI – care solicită avocaților expertiză nu doar juridică, ci și tehnică. Discuțiile nu mai gravitează exclusiv în jurul articolului din Codul civil, ci includ termeni precum „data scraping”, „model explainability” sau „black box algorithms”. În acest nou peisaj, avocatul devine un intermediar între legalitate și funcționalitate, între normă și cod informatic. Este o provocare intelectuală, dar și o șansă profesională: avocații care știu să navigheze aceste domenii hibride vor fi cei mai căutați în anii următori.

De asemenea, e imposibil de ignorat impactul asupra organizării interne a firmelor de avocatură. Multe dintre ele investesc astăzi în echipe interdisciplinare – formate din juriști, IT-iști, experți în etică și compliance – care lucrează împreună pentru a asigura conformitatea proiectelor AI și digitale. Se conturează o nouă specializare: avocatul de tehnologie, un profesionist care înțelege reglementările europene nu doar teoretic, ci și în relație cu arhitectura algoritmică a produselor la care se aplică. Această evoluție transformă radical granițele dintre consultanța juridică și consultanța strategică – ceea ce poate părea o diluare a specificului avocaturii este, în realitate, un salt spre un nou model profesional, mai flexibil, mai colaborativ și mai orientat spre viitor.

Mai trebuie menționat că această transformare aduce și o formă de democratizare a avocaturii. Accesul la justiție, multă vreme limitat de costuri și de barierele tehnice sau geografice, poate fi lărgit prin digitalizare. Platformele care oferă consultanță legală online, interpretare automată a legislației sau mecanisme de soluționare alternativă a disputelor pot deschide sistemul juridic unor categorii care, altminteri, nu ar fi beneficiat de asistență de specialitate. Desigur, acest lucru nu exclude riscurile – de la depersonalizarea serviciului juridic până la apariția unor soluții de slabă calitate – însă reglementări precum DSA și AI Act vin tocmai pentru a oferi un cadru de responsabilizare și protecție a utilizatorilor.

În concluzie, avocatura este astăzi în fața unei alegeri strategice: să reziste valului digital dintr-un conservatorism profesional înțeles ca apărare a prestigiului, sau să-l îmbrățișeze cu discernământ, înțelegând că ceea ce este nou nu anulează valorile fundamentale ale profesiei, ci le cere o nouă formă de exprimare. În oricare dintre variante, Digital Services Act

și AI Act nu mai pot fi ignorate – ele sunt deja parte din „terenul de joc” al dreptului contemporan.

5. Capitolul V

5.1. Concluzii: Dreptul, între cod civil și cod sursă

Privind retrospectiv la întreaga discuție despre impactul Digital Services Act și AI Act asupra avocaturii, putem concluziona cu certitudine că ne aflăm în fața unui moment de cotitură fără precedent în istoria dreptului. Avocatura, care a fost de-a lungul secolelor o artă a cuvântului, a interpretării și a înțelegerii nuanțelor umane, este astăzi provocată să-și extindă orizonturile și să îmbrățișeze un nou limbaj – cel al algoritmilor, datelor și automatizării.

Această tranziție nu este doar o adaptare tehnologică, ci o schimbare profundă a paradigmei profesionale și etice, în care responsabilitatea juridică trebuie să cuprindă acum și „codul sursă” al aplicațiilor digitale, nu doar textele legale tradiționale. În acest sens, avocatul devine un veritabil „translator” între lumea dreptului scris și lumea calculatoarelor, o punte esențială care asigură că tehnologia servește dreptatea și nu o subminează.

Digital Services Act și AI Act oferă cadrul legislativ necesar pentru a pune limite și reguli clare într-un mediu digital care altfel ar fi fost dominat de zone gri și de autoreglementări insuficiente. Ele definesc responsabilități, impun transparență și oferă mijloace concrete de control și sancțiune, toate acestea în beneficiul atât al utilizatorilor, cât și al profesioniștilor din domeniul juridic. Astfel, avocatul nu este un spectator al schimbării, ci un actor principal, menit să asigure echilibrul între inovație și respectarea drepturilor fundamentale.

Pe de altă parte, această dublă reglementare impune o formă nouă de colaborare interdisciplinară între juriști, ingineri, experți în etică și politici publice, care poate părea uneori dificilă, dar care este indispensabilă pentru construirea unui ecosistem digital sustenabil și etic. Avocatul trebuie să devină, astfel, un profesionist polivalent, deschis la dialog și la învățare continuă, pentru a putea face față provocărilor tot mai complexe ale tehnologiei.

În definitiv, viitorul avocaturii în era digitală nu este unul sumbru, ci plin de oportunități, oportunități de a reinventa profesia, de a îmbunătăți accesul la justiție și de a participa activ la modelarea unui cadru legal care să reflecte valorile democratice ale societății moderne. Digital Services Act și AI Act sunt primele pași către această nouă eră, iar avocatul care va reuși să înțeleagă și să folosească aceste instrumente va deveni nu doar un jurist, ci și un arhitect al dreptului viitorului.

DILEME ETICE PRIVIND MAGISTRAȚII ȘI AVOCAȚII

ETHICAL DILEMMAS CONCERNING MAGISTRATES AND LAWYERS

DILEMMES ÉTHIQUES CONCERNANT LES MAGISTRATS ET LES AVOCATS

Avocat Andreea Mădălina Nicu

Baroul Dolj

**Premiul al III lea la concursul de eseuri juridice Naumescu 2025, dedicat tinerilor avocați*

Rezumat: În orice profesie, dilemele etice apar atunci când valorile personale se îmbină cu cele profesionale, dând naștere la întrebări esențiale și necesitatea căutării unui echilibru corespunzător între acestea. În lucrarea mea, am prezentat un amestec artistic, între etica profesională și responsabilitățile morale care ating profesiile de magistrat și avocat. În acest sens, într-o societate atinsă de interpretări și incertitudini, într-o artă a echilibrului și a îndoielii, cele două profesii scot la iveală, câteva dintre dilemele etice prezente atât în cadrul sistemului judiciar, cât și în lume, în general.

Cuvinte cheie: etică, drept, artă, deontologie, magistrat, avocat, digitalizare.

Abstract: In any profession, ethical dilemmas arise when personal values merge with professional ones, giving rise to essential questions and the need to seek an appropriate balance between them. In my work, I presented an artistic blend between professional ethics and moral responsibilities that move the professions of magistrate and lawyer. In this sense, in a society touched by interpretations and uncertainties, in an art of balance and doubt, the two professions reveal some of the ethical dilemmas present both within the judicial system, but also in the world, in general.

Key words: ethics, law, art, deontology, magistrate, lawyer, digitalization.

INTRODUCERE

Pornind de la viziunea artistică a unui autor, dreptul nu este un sistem abstract sau o schemă de reguli, ci o structură inerent instabilă a gândirii și exprimării, construită pe un set distinct de tensiuni dinamice și dialogice între limbajul obișnuit și limbajul juridic, între limbajul în sine și lumea mută care se află sub el, între trecut, prezent și viitor¹.

Îmi imaginez dreptul ca pe o artă vie, animată de experiențe, suferințe și speranțe, ale cărei creații se întind subtil peste tot și ne cuprind pe fiecare. Ne oferă o identitate, ne diferențiază, ne desparte și ne unește. Ne conferă un rol, o misiune și un țel unic pentru care să luptăm. Dreptul, de fapt nu ignoră pe nimeni.

Dreptul și arta se întâlnesc în amestecul dintre imaginație și echilibru, acolo unde creativitatea urmează reguli tradiționale și produce efecte originale, urmărind viziunea personală pe care o are fiecare om despre cum ar trebui să arate lumea și cum ar trebui trăită viața.

Dreptul nu este doar o știință a regulilor, ci și o normă a creației. La fel ca în artă, creativitatea nu înseamnă absența regulilor, ci talentul de a le înțelege și interpreta din interior.

I. PROBLEME DE INTERPRETARE A LEGII

În artă, lucrările neterminate sau pline de fisuri capătă mai multă frumusețe și apreciere, odată cu trecerea timpului. Aici imperfecțiunea este văzută ca pe ceva impresiv, enigmatic și uman. O creație artistică cu cât pare mai clară, cu atât dă naștere la numeroase interpretări, care în timp, o fac mai cunoscută și valoroasă.

În drept, de cele mai multe ori, imperfecțiunea legii este văzută ca pe o operă dezagreabilă. Sistemul nostru juridic se bazează pe judecăți morale și legislative care variază în timp. Valurile legislative tind să urmeze mișcarea rapidă și tulburătoare a comunității, schimbându-se deodată cu aceasta.

Deși caracterul esențial al legii este să ofere răspunsuri la toate experiențele vieții sociale, de cele mai multe ori aceasta creează în antiteză, întrebări privind propria interpretare. Dar poate că o interpretare corectă, are nevoie ca evenimentele legislative și judiciare din trecut să se lege de deciziile prezentului întrucât fac parte dintr-o imagine integrală, care personifică legea, astfel încât să capete un caracter moral².

¹W.J.Boyd, „O perspectivă demodată asupra naturii dreptului.”, Întrebări teoretice, L.12, nr.1, 2011,p.381,<https://repository.law.umich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3110&context=articles> accesat la data:07.05.2025, ora:17:26.

² S.F.Dexter, „Filosofia juridică și politică a lui Ronald Dworkin”, Colegiul Universitar din Londra, Ed.ProQuest,2017,p.21,https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10124532/1/The_legal_and_political_philos.pdf, accesat la data: 08.05.2025, ora:18:27.

O lume ideală ar putea însemna că totul ar fi clar și limpede pentru oricine, fără îndoieli, fără termeni obscuri. Dar în această lume nu ar exista magistrați și avocați întrucât oamenii nu ar mai avea nevoie de interpretări juridice. Această lume ar fi de fapt una matematică și formală. Fără cale de mijloc. Doar alb și negru.

Sensul relațiilor și a sistemelor, aflată în rapidă dezvoltare, indică posibilitatea unei abordări mai științifice a predicției judiciare față de spațiul absolut al regulilor neschimbate și al precedentelor nemișcate care caracteriza jurisprudența tradițională, aducând logică atât în schimbare, cât și în constanță, atât în relativități, cât și în absoluturi³.

Într-un asemenea spațiu de dezvoltare a creativității, avocatul ca și sculptor al cuvintelor, poate construi o apărare solidă, sprijinită de cât mai multe variante subsidiare de analiză și interpretare. Argumentul juridic, văzut prin această direcție, capătă mai multă siguranță în fața unei opinii diferite, ajutând judecătorul să aleagă interpretarea care dă cel mai mult sens câmpului juridic. Dar în același timp, o strategie fluidă de exploatare a ambiguității legii pot distorsiona intenția reală a legiuitorului.

O operă de artă este o expunere a unei lumi care deschide largile căi ale deciziilor simple și esențiale ce aparțin destinului unui om⁴. Magistratul interpretează tăcerea, din spatele fiecărui dosar, ca pe o reconstituire unică a adevărului, adesea plin de umbre și capcane, iar legea, deși poate să pară rigidă, oferă multe sensuri și deschideri.

Atunci când judecătorul aplică o pedeapsă se ghidează după limitele legale circumscrise faptei probate în ansamblul său, dar golul lăsat între acestea îi oferă o libertate de apreciere instabilă. O hotărâre în primă instanță de condamnare și una de achitare în apel nu lămuresc, în întregime publicul asupra soluției cu adevărat corecte. În cazul în care un om este trimis în judecată pentru infracțiunea de omor dar probele nu sunt suficiente pentru a înlătura incertitudinea comiterii faptei, atunci îndoiala⁵ va înclina judecătorul către o soluție de achitare.

Cu toate acestea, în dreptul penal, îndoiala pledează la polul opus față de "suspiciunea rezonabilă"⁶. Astfel, în timp ce îndoiala poate salva un inculpat de proces, suspiciunea îl poate ține prizonier. Măsurile preventive, fie că sunt privative sau neprivative de libertate, deși sunt luate sub suspiciunea comiterii faptei penale, nu probează, cu certitudine și condamnarea persoanei.

În practică, aprecierea magistratului în cazul măsurilor preventive este una inconstantă. Dar această inconstanță este doar o impresie a pericolului public și a riscului, trăite confuz în mintea magistratului. Cum altfel ar putea interpreta altcineva luarea unei măsuri preventive din care trebuie să rezulte suspiciunea vinovăției, fără încălcarea prezumția de nevinovăție?

³F.S.Cohen, "Teoria câmpului și logică judiciară", Vol.59:238, Facultatea de Drept Yale, 1950, p.248, https://openyls.law.yale.edu/bitstream/20.500.13051/3847/2/Field_Theory_and_Judicial_Logic.pdf, accesat la data: 07.05.2025, ora: 17:17.

⁴ M.Heidegger, "Originea operei de artă", Ed.Humanitas, București, 1995, p.73.

⁵ Conform dispozițiilor art.4 din Codul de procedură penală.

⁶Conform dispozițiilor art.202 alin.(1) din Codul de procedură penală.

Magistrați și avocați sunt oarecum, artiști ai dreptului, unii lucrând cu arta deliberării, alții lucrând cu arta persuasiunii. Însă, în artă, falsitatea poate fi un act de teatru legitim, greșeala unei note poate evoca originalitate iar felul irațional cum vede un pictor lumea poate deveni legendar.

Pledoaria avocațială nu este doar un amestec de cuvinte ordonate frumos ca să capete un sens, ci o compoziție artistică de a interpreta legea și de a o face muabilă pe chipul și suferința clientului. Este cea care face diferența dintre un avocat implicat și unul dezinteresat, între unul onorabil și unul viclean, între prezența din fața vocii tremurânde a unei persoane ori absența din spatele vocii dezamăgite a alteia.

Deontologia profesională se opune ca avocatul să furnizeze judecătorului, cu bună știință, o informație falsă ori de natură a induce în eroare⁷. Dacă un om este acuzat de o infracțiune de omor și îi mărturisește avocatului că este vinovat, dar vrea ca apărarea lui să meargă pe nevinovăție, secretul profesional împiedică avocatul să facă altă apărare. Jurământul tăcerii devine astfel, un act de complicitate nescrisă. Dilemele avocatului devin reflexii ale unui model de tragedie antică, unde acesta este obligat să nu mintă instanța, dar nici să-și trădeze clientul, în lupta pentru un adevăr judiciar dar maleabil.

Există totuși, posibilitatea ca un avocat să facă o afirmație falsă, în mod neintenționat, fără a minți, în cazul în care se bazează cu bună-credință pe informațiile care îi erau disponibile. Oare ar trebui, în această situație, să-și mai recunoască greșeala? Ar mai putea să o facă după ce procesul s-a terminat?

Avocații se pot afla sub imperiul unor presiuni morale nu doar atunci când clienții le ascund adevărul, ci și atunci când le cer în mod expres să facă la fel. Refuzul de a da curs solicitării clienților de ascundere a adevărului pot duce la pierderea procesului ori la pierderea clientului. Acceptarea ascunderii adevărului pot duce la pierderea carierei profesionale ori la pierderea probității morale.

Prins în acest labirint al justiției, balansând între adevăr și apărare, uneori limitele loialității față de lege și cele față de clienți, sunt pictate în nuanțe, nu foarte clare. Loialitatea față de client nu înseamnă deformarea legalității procesului. Loialitatea față de lege nu înseamnă nerespectarea dreptului la apărare.

A fi un profesionist al dreptului nu înseamnă lipsa imperfecțiunii ori a obstacolelor, ci capacitatea de a le depăși.

II. UN AMESTEC FIRAV ÎNTRE PROFESII

Procesul de conștiință al clientului începe de fapt, în fața avocatului, acesta fiind primul care este chemat să ofere o interpretare a poveștii sale. Din acest moment, clientul va înțelege

⁷ Conform dispozițiilor 4.4 din Codul deontologic al avocaților din Uniunea Europeană care prevăd că "avocatul nu trebuie, în niciun moment, să furnizeze judecătorului, cu bună știință, o informație falsă ori vreo informație de natură să-l inducă pe acesta în eroare".

impactul faptelor sale. Dar, de cele mai multe ori, aceștia vor căuta în limbajul avocaților profeții despre un viitor incert și vor vedea justiția ca pe o limbă străină.

Unii oameni văd avocatul, nu ca pe un aliat al justiției, ci ca pe un aliat al persoanei reprezentate. Uneori, în momentul când ridică vocea pentru a-și apăra clientul, este privit ca parte a unor fapte dezaprobrate de către societate. Din spatele întrebării „Cum poți să aperi acel om?!”, din spatele etichetei de “avocatul diavolului”, acesta ajunge ținta unei legături fragile între oameni și lege.

Etica avocatului nu este despre vinovăție sau nevinovăție, nu este despre părerea publicului ori despre fapta clientului, ci este despre forța egală prin care curge dreptul la apărare al fiecărui om, indiferent de onestitatea sau răutatea acestuia.

Situația se inversează când povestea clientului ajunge în fața magistratului, fără participarea unui avocat. Într-un astfel de caz, persoanele care aleg să se reprezinte singure vor căuta să umple golul lipsei de reprezentare cu ajutorul magistratului. Chiar și atunci când magistratul le va explica ferm că nu poate oferi consultanță juridică, persistența și deznădejdea vor continua să se reflecte pe chipul acestora, punând sub lupă fiecare cuvânt ca și cum ar fi prima dată când îl aud.

O voce de bunăvoință, aparent nevinovată, de a ajuta un om dezorientat, pot pune într-o tăcere periculoasă o altă profesie. În ideea de a afla adevărul, dialogul magistratului cu partea se poate afla la o limită interpretabilă privind sfaturile juridice oferite de un avocat, o limită subțire care nu poate purta simultan două profesii.

Dincolo de replicile tăioase din ședința de judecată, avocații aflați pe pe poziții contrare trăiesc într-un dualism etic, între loialitate față de client și respect față de un coleg, între datorie și prietenie, între o luptă amicală de a contrazice sau un orgoliu de a câștiga. Aceștia știu că duelul dintre ei nu urmărește să afle cine are dreptate într-un dosar civil ori cine este vinovat într-un dosar penal, ci despre cum să aperi dreptatea sau nevinovăția acestor oameni.

Însă, situația se schimbă în cazul relației, parțial antagonice, dintre procuror și avocat. O tensiune dinamică în mintea procurorului poate pendula procesul între o luptă de a căuta adevărul sau de a obține cât mai multe condamnări, între a căuta probe și a vâna, între acuzare și răzbunare. Cum simte un avocat un proces penal pornit împotriva sa, cu teama propriilor greșeli sau ca pe un act nedrept de frustrare al procurorului?

Cele mai solide relații profesionale se construiesc pe o “colaborare tacită” care se naște din recunoașterea reciprocă a valorilor, care nu luptă pentru o victorie, ci pentru adevăr.

Privind în oglindă, procurorul de ședință care în cursul judecății, formulează cereri, contestații, concluzii, argumente și contraargumente se aseamnă, parțial, cu un “avocat al statului”. Între dorința de a căuta adevărul și obținerea victoriei, între convingerea judecătorului și ocrotirea celui vulnerabil, avocatul îl privește pe procuror ca pe un adversar, în care se regăsește. Astfel, atunci când avocatul este de partea victimei, rolurile acestora par oarecum, înrudite. Dar când ambii par să lupte, pentru același om, cum arată dreptatea celuilalt?

Dacă diferența ar fi să le privim de la societate la individ, nu ar mai fi vorba despre aceleași drepturi și libertăți fundamentale ce aparțin în mod egal, tuturor? Dacă diferența ar fi că

avocatul este ales de către client, care ar mai fi deosebirea față de asistența judiciară din oficiu? Există totuși, sisteme de drept care dovedesc că diferența reală este doar forma de reglementare, într-o societate în care fiecare profesie beneficiază de un sistem cusut cu grijă, împărțit pe atribuții unice, dar totuși similare.

În fața instanței de judecată, judecătorul nu are rolul doar de un simplu spectator, ci mai mult va privi din postura unui autor care trebuie să descifreze biografia operei ilustrate în fața sa, analizând juridic coardele morale ale fiecărei minți umane.

Gândirea critică este mult mai accentuată în sistemul judiciar față de cel caracteristic altor profesii. În momentul în care citim rubrici din ziare, toleranța ne poate conduce la reformularea unor cuvinte sau propoziții lipsite de artă în mintea noastră, care ne poate ajuta la remedierea impreciziei, gândind în tăcere „știu ce au vrut, cu adevărat, să spună”⁸. Dar în sistemul juridic, cititorul va încerca să îmbrace rolul unui critic literar, încercând să găsească toate punctele slabe ale unui argument, creând cu ușurință posibilitatea schimbării semnificației sale reale.

Compunerea scrisă a avocatului se recapitulează oral în fața judecătorului similar cu studentul care își citește lucrarea în fața profesorului, pentru obținerea unei note cât mai mari. Se cere nu doar să ofere o prezentare asupra unei probleme de drept, ci și să arate cum crede că ar trebui să fie soluționat dosarul.

Cu alte cuvinte, o gândire care încearcă să se substituiască imaginii deciziei magistratului, o cerere care să fie la fel de amplă și descriptivă precum o hotărâre judecătorească și o expunere fermă care să ofere solemnitate.

În același timp, se cere o apărare conform speranțelor încrucișate ale clienților. În cazul în care susținerile clientului nu au bază legală, orice apărare pe care o va folosi avocatul va ridica semne de îndoială. Dacă un argument nu are susținere legală, oricât de real, moral și pertinent ar fi acesta, nu va reuși să obțină nicio realizare practică. În drept, adevărul nu poate supraviețui singur. Fără dovezi și lege ar rămâne doar o amintire în ceață, a experienței unei persoane.

Limbajul utilizat de către magistrat este bazat pe argumente juridice, în ideea de dreptate și integritate, conform legii. La fel ca un autor canonic, magistratul compune o structură coerentă și ordonată privind așezarea faptelor morale și imorale în lumina normelor legale. Magistratul este legat de lege dar când această lege este neclară, legătura care îi unește începe să slăbească.

În absența clarității, orice soluție de interpretare a legii devine un act de creație. Dilema magistratului devine o luptă interioară între responsabilitate și pericolul acestei puteri. Între riscul de a interpreta, dincolo de puterile mandatului primit și frica de a acționa de teama arbitrariului, magistratul simte greutatea fiecărui cuvânt, din soluția sa.

⁸D.E.Abrams, “Ce îi pot învăța marii scriitori pe avocați și pe judecători: Preciz, concis, simplu și clar”, Facultatea de Drept a Universității din Missouri, Comune de scriere și cercetare juridică, 2011,p.6, <https://scholarship.law.missouri.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1909&context=facpubs>, accesat la data: 14.05.2025, ora: 18:11.

Atunci când magistratul rescrie legea, când interpretează extensiv, nu mai este vorba despre ce spune legea, ci despre cum este văzută legea de acel judecător. Încercând să oprească această ruptură a legii, lupta avocatului se poate interpreta ca un act de sfidare, protest sau lipsă de respect față de o autoritate. Ce poate face avocatul când vede că dreptul devine doar un joc fără arbitri?

Din estetica acestor incertitudini, se poate observa mai bine transparența puterii de asumare, atât a deciziilor, cât și a îndoielilor. Din aceste dileme, se poate scrie despre prudența unui magistrat de a pronunța o soluție dificilă ori curajul unui avocat de a critica ceea ce este necesar.

Magistrații și avocații par adesea, gândiți în contrast, într-un echilibru sensibil de forțe, în care nu sunt prieteni, dar nici adversari. Însă, în această tăcere abstractă, se află situații împreună, la marginea unui adevăr cenușiu, apăsător și incomplet, din care trebuie să extragă, pe rând, fragmente, despre umanitate. Poate fi vorba despre o femeie vulnerabilă, despre un bărbat traumatizat, despre un accident regretabil sau despre un copil speriat. Noi nu suntem doar liberi arbitri sau paznici ai propriilor noastre virtuți, ci suntem membrii unei comunități etice, fiind preocupați în același timp și de soarta celorlalți, ca și de soarta comunității, în ansamblul ei⁹.

Deci, poate că rolurile îi diferă, dar îi unește o povară comună, o suferință care nu este a lor, dar pe care trebuie să o înțeleagă

III. ROBA DIGITALĂ

Modelele de organizare socială, glisează spre o dependență a omului de mediul digital și se remodelează ori se reinventează în modele sociale noi, determinate și condiționate de tehnologiile digitale și pe care le putem considera, în ansamblul lor, "Societatea digitală"¹⁰.

Îmi imaginez cum ar arăta o lume ipotetică, a viitorului, în care roba nu ar mai fi purtată de o ființă umană, ci de o entitate de cod, un profesionist digital al dreptului, remodelat după vocea unui avocat și reprogramat după raționamentul unui judecător. În acest fel, metamorfoza acestor profesioniști, ca succesori ai gândirii umane, creează pași noi către o instanță de judecată a viitorului, în care tehnologia a reușit să automatizeze totul, până la negare.

Avocatul digital este o conștiință mecanică, virtuală și sintetică compusă din date umane privind practica judiciară din întreaga lume. Acesta cunoaște toate precedentele și jurisprudența factorului uman, cunoaște toate excepțiile și contraargumentele ce ar putea fi invocate într-un dosar. Nu pierde niciun termen și nu uită nimic.

Dar acest avocat digital nu pledează prin cuvinte, ci prin algoritmi. Vorbește prin concluzii reci și matematice despre emoțiile unei vieți, pe care nu o poate trăi. Simulează date, privind

⁹ P.Singer, *Tratat de etică*, Ed.Polirom, București, 2006, p.246.

¹⁰ E.Tîrziman, "Societatea digitală", Ed. Pro Universitaria, București, 2022, p.210.

comportamentul unor clienți, pe care nu-i va întâlni niciodată. Nu se bucură de nicio victorie și nu cunoaște profesia din pasiune.

Magistratul digital nu cunoaște oboseala oricâte dosare ar avea. Acesta pronunță rapid soluțiile, accesând toate faptele, articolele, jurisprudența și legea, cu o viteză uimitoare. Hotărârile sale sunt clar motivate, fără greșeli de redactare și fără erori de judecată. Nu se simte presat de timp sau oameni și nu se simte nehotărât.

Dar în ședința întunecată a acestor algoritmi, justiția nu se mai vede cum este făcută, nu mai trăiește nuanțele umanului, nu mai este accesibilă prezentului. Oamenii nu mai verifică cu propriile simțuri procedura cum se face dreptate. Acest magistrat nu poate observa regretul inculpatului și nu poate auzi durerea mută a persoanei vătămate. Nu vede oameni și emoții, ci doar cifre și algoritmi calculați.

În această baladă digitalizată până la absurd, omul nu mai participă activ la niciun act de justiție, totul se întâmplă din umbra unui sistem automatizat care vede tot și nu iartă nimic. Justiția viitorului scrisă doar în coduri și cifre poate părea mai rapidă și clară pentru comunitate, dar poate genera un proces de judecată artificial și inuman, pe care omul îl va privi inert, precum o fantomă uitată, din spatele ecranului.

De altfel, nemuritor și rece poate însemna etern, dar neîmplinit întrucât nu are cum să triumfe¹¹ în fața unei singurătați neînțelese care ia naștere din eterna lui lipsă a unui „corp spiritual”.

CONCLUZII

Procesul judiciar nu este doar despre săli de judecată și birouri luminate târziu în noapte, nu este despre paginile pictate ale unui dosar ori despre cifrele desenate pe coperta acestuia, ci este despre tăceri care pot țipa mai tare decât cuvintele, despre dileme care pot tăia mai adânc decât răspunsurile, despre valori care nu se văd dar se simt, despre locuri în care lumina nu ajunge, dar capătă viață și despre oameni care se întâlnesc, în cele mai fragile momente din viață.

În fiecare sală de judecată, se aud ecourile unor arhitecți care încearcă să proiecteze o lume mai bună, fără a deveni părtași la slăbiciunile și suferințele lor, dar înțelegând că nu exercită doar o profesie, ci o promisiune. O promisiune de a asculta, a ajuta, a decide și a lupta.

Etica magistraților și avocaților nu vorbește doar despre o datorie profesională, ci despre o mască morală lipită de piele, purtată cu greutate, demnitate și curaj.

BIBLIOGRAFIE:

¹¹ I. Bădescu, “Noologia, Cunoașterea ordinii spirituale a lumii. Sistem de sociologie noologică”, Ed. Valahia, București, 2002, p.105.

-
1. Art.4 din Codul de procedură penală.
 2. Dispozițiile 4.4. din Codul deontologic al avocaților din Uniunea Europeană.
 3. Abrams, D.E., "Ce îi pot învăța marii scriitori pe avocați și pe judecători: Precis, concis, simplu și clar", Facultatea de Drept a Universității din Missouri, Comune de scriere și cercetare-juridică,2011,p.6,
<https://scholarship.law.missouri.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1909&context=facpubs>.
 4. Bădescu, I., "Noologia, Cunoașterea ordinii spirituale a lumii.Sistem de sociologie moologică", Ed.Valahia, București, 2002, p.105.
 5. Boyd, W.J. „O perspectivă demodată asupra naturii dreptului.” Theoretical Inquiries L.12, nr.1,2011,p.381,<https://repository.law.umich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3110&context=articles>.
 6. Cohen, F.S., "Teoria câmpului și logică judiciară", Vol.59:238, Facultatea de Drept Yale, 1950,p.248,https://openyls.law.yale.edu/bitstream/20.500.13051/3847/2/Field_Theory_and_Judicial_Logic.pdf.
 7. Dexter S.F., "Filosofia juridică și politică a lui Ronald Dworkin", Colegiul Universitar din Londra,Ed.ProQuest,2017,p.21,https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10124532/1/The_legal_and_political_philos.pdf.
 8. Heidegger, M., "Originea operei de artă", Ed.Humanitas, București, 1995, p.73.
 9. Singer, P., Tratat de etică, Ed.Polirom, București, 2006, p.246.
 10. Tîrziman, E., "Societatea digitală", Ed,Pro Universitaria, București, 2022,p.210.

SECRETUL PROFESIONAL AL AVOCATULUI: DREPT ȘI/SAU OBLIGAȚIE

LE SECRET PROFESSIONNEL DE L'AVOCAT : DROIT ET/OU OBLIGATION

THE LAWYER'S PROFESSIONAL SECRECY: RIGHT AND/OR DUTY

Avocat Danny Bârdan

Baroul București

*„Secretul profesional! Ce formidabilă magie de cuvinte.
Ele flutură pe toate buzele și au rezonanța unei incantații.
Stridentul glas al profanatorului n'ar putea să turbure seculara
armonie de confuzii și erori.”¹*

Prin cuvintele ilustrului avocat I. Gr. Periețeanu, Președintele Uniunii Avocaților din România în perioada 1935 - 1939, se deschid porțile pentru deslușirea naturii juridice a secretului profesional.

Faptul că secretul profesional constituie o obligație în sarcina avocatului este astăzi unanim recunoscut. Acest aspect rezultă, fără îndoială, din cuprinsul art. 11 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, prin care legiuitorul statuează că *"Avocatul este dator să păstreze secretul profesional privitor la orice aspect al cauzei care i-a fost încredințată."* Corelativ obligației avocatului subzistă dreptul clientului de a pretinde avocatului să respecte confidențialitatea datelor și a informațiilor divulgate sau de care a luat la cunoștință cu ocazia acceptării cauzei juridice a clientului.

Secretul profesional al avocatului își are originea în principala caracteristică a avocatului și anume **devotamentul** față de client.

*"Devotamentul însă, orcât de nobil ar fi, poate, dacă nu e temperat, să creeze avocatului o adevărată sclavie. Dus la exces, ar însemna anihilarea libertății, substituirea voinței clientului voinței lui personale. De aici a venit ideia **independenței avocatului**. Ea este indispensabilă integrității lui ca om și ca profesionist, ferindu-l de toate acele scăderi incompatibile cu noblețea ordinului din care face parte.”²*

Observăm așadar o primă contrapondere a obligației avocatului de a fi devotat clientului și de a păstra secretul profesional constând în dreptul avocatului de a fi independent în exercițiul profesiei.

Independența avocatului presupune libertatea acestuia de a se supune crezului său profesional, cu respectarea legii, iar nu a voinței subiective a clientului. Totodată, avocatul

¹ I. Gr. Periețeanu. *Avocatul și secretul profesional*. Comunicare făcută Academiei de Științe Morale și Politice, în ședința din 27 mai 1943, Tipografia "Remus Cioflec", București, 1943, p. 5.

² I. Gr. Periețeanu. *Avocatul și secretul profesional*. Comunicare făcută Academiei de Științe Morale și Politice, în ședința din 27 mai 1943, Tipografia "Remus Cioflec", București, 1943, p. 8.

are dreptul de a opta pentru a prelua sau nu o cauză juridică și respectiv de accepta sau refuza un client.

Motivele ce pot conduce la neacceptarea de către avocat a unei cauze juridice ori a unui client sunt numeroase și diverse, dar unul dintre motive prezintă un interes deosebit și este reprezentat de situația în care avocatul nu acceptă să primească sarcina de a păstra un secret profesional al cărui conținut este incompatibil cu principiile sale morale, etice, juridice sau constituie o povară de nesuportat pentru conștiința acestuia.

Cu alte cuvinte, dreptul avocatului de a-și selecta clientela se poate traduce și prin dreptul de a decide dacă consimte să păstreze un secret profesional ca urmare a acceptării cauzei juridice a unui client.

Independența avocatului și secretul profesional constituie principii fundamentale ale profesiei de avocat. Aceste două principii nu se exclud, ci se îmbină armonios și se susțin reciproc, desăvârșind un echilibru între interesul clientului și esența profesiei de avocat. **Avocatul nu poate fi independent în absența secretului profesional, iar secretul profesional nu poate fi garantat în lipsa independenței avocatului.** Relevante în acest sens sunt și prevederile art. 109 alin. (3) lit. d) din Statutul profesiei de avocat care stabilesc că reprezintă o atingere adusă independenței avocatului existența oricăror presiuni în scopul nerespectării secretului profesional.

Faptul că obligația de a păstra secretul profesional este reglementată în Statutul profesiei de avocat la art. 1 alin. (2) lit. e) la rang de principiu fundamental al profesiei, constituie un argument suplimentar pentru a concluziona că avocatul are dreptul și interesul legitim de a opune unui terț secretul profesional. Interesul avocatului nu se limitează la un caracter general menit să garanteze independența profesiei, ci subzistă și un interes personal al avocatului în raport de sfaturile juridice pe care le-a oferit clientului și care se doresc a rămâne confidențiale.

Obligația avocatului de a păstra secretul profesional este contrabalansată și prin dreptul la apărare al avocatului, atunci când conținutul secretului profesional face obiectul unei cauze civile, penale, disciplinare prin care se urmărește atragerea răspunderii avocatului, fapt confirmat prin art. 8 alin. (3) teza finală din Statutul profesiei de avocat.

Dreptul la apărare al avocatului consacrat în art. 24 din Constituția României, art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, art. 48 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, dar și în alte reglementări naționale și europene stabilește o limitare specială a obligației de a păstra secretul profesional.

Plecând de la conceptul de echilibru al raportului juridic dintre avocat și client putem considera în mod legitim³ că devotamentul avocatului față de client implică în mod corelativ

³ Art. 6 alin. (4) din Statutul profesiei de avocat: "Relațiile dintre avocat și clienții săi se bazează pe onestitate, probitate, corectitudine, sinceritate, loialitate și confidențialitate"

Art. 135 alin. (2) din Statutul profesiei de avocat: "Avocatul se va consulta adecvat cu clientul pentru a stabili scopul, modalitățile și finalitatea consilierii, precum și soluțiile tehnice pe care ie va urma pentru a realiza, când este cazul, asistența și reprezentarea clientului"

o obligație de onestitate din partea clientului, mai ales în ceea ce privește scopul urmărit prin serviciul juridic solicitat avocatului.

În eventualitatea în care clientul nu este sincer în relația cu avocatul în ceea ce privește scopul urmărit și îl expune pe avocat ca urmare a serviciului juridic prestat la proceduri de natură disciplinară și/sau penală, obligația de a păstra secretul profesional se reduce în mod corespunzător astfel încât avocatul să își poată exercita dreptul la apărare. De menționat faptul că în multe dintre cazuri, finalitatea procedurilor disciplinare și/sau penale nu poate fi anticipată cu ușurință. Un exemplu de actualitate este reprezentat de legislația națională pentru prevenirea și combaterea spălării banilor care stabilește că avocatul este unicul profesionist al dreptului exceptat de la obligația de raportare prin prisma art. 33 alin. (4) și (5) din Legea nr. 129/2019 prin care, pe de o parte se recunoaște opozabilitatea secretului profesional al avocatului în raport cu Oficiul Național de Prevenire și Combatere a Spălării Banilor, iar pe de altă parte se prevede că avocatul își va îndeplini obligațiile din Legea nr. 129/2019 cu respectarea secretului profesional prevăzut în Legea nr. 51/1995.

Așadar, un avocat diligent care aplică în mod corespunzător procedurile de cunoaștere a clienței în scopul prevenirii spălării banilor, după ce a prestat serviciul juridic clientului, constată că a fost indus în eroare cu intenție de către un client iscusit, acesta din urmă utilizând serviciul juridic în scopul infracțional ce s-a încercat a fi prevenit.

Ca urmare a diligențelor depuse de către avocat și a procedurilor aplicate în scopul prevenirii spălării banilor, avocatul deține suficiente instrumente juridice și mijloace de probă care să îl exonereze de răspundere. Cu toate acestea, se ridică întrebarea dacă linșajul mediatic la care este expus avocatul și disconfortul psihologic generat de situația expusă care poate conduce inclusiv la afecțiuni medicale cronice îl îndreptățește pe avocat să întocmească și să comunice autorității competente un raport de tranzacție suspectă în temeiul Legii 129/2019?! Consider că răspunsul la această întrebare poate fi oferit exclusiv de avocatul care se află într-o astfel de situație.

Importanța secretului profesional al avocatului este confirmată și de Curtea de Justiție a Uniunii Europene prin Hotărârea Curții (Camera a doua) din 29 iulie 2024 pronunțată în cauza C-632/22. Prin parag. 117 se reține că protecția specială a secretului profesional al avocatului are ca și contrapondere disciplina profesională. Cu alte cuvinte, dacă profesia de avocat la nivel european va eșua sub aspect disciplinar, atunci și protecția secretului profesional va fi evaluată în mod corespunzător. Este de datoria fiecărui avocat să respecte normele profesionale pentru a nu periclita principiile fundamentale ale profesiei de avocat.

BRANDUL AVOCATULUI ÎN ONLINE. SEDUCȚIA DIGITALĂ ȘI DEMNITATEA PROFESIONALĂ

THE LAWYER'S BRAND ONLINE: DIGITAL SEDUCTION AND PROFESSIONAL DIGNITY

LA MARQUE DE L'AVOCAT EN LIGNE : SÉDUCTION NUMÉRIQUE ET DIGNITÉ PROFESSIONNELLE

Avocat Andrei-Sebastian Murariu

Baroul București

Rezumat: *Seducția digitală are ca obiectiv convertirea unei vizite într-un lead și apoi într-un sale de servicii juridice. Ceea ce nu ar trebui să fie permis pe site-urile formelor de exercitare a profesiei este utilizarea unor procedee și tehnici care manipulează vizitatorul. A stabili un preț de-a dreptul derizoriu sau a pretinde că au fost soluționate pozitiv 99% dintre cazurile preluate alături de cronometre vizavi de o ofertă foarte bună reprezintă o modalitate de seducție online care nu este demnă de un avocat.*

Summary: *Digital seduction aims to convert a visit into a lead and then into a sale of legal services. What should not be allowed on the websites of legal practice entities is the use of techniques and methods that manipulate the visitor. Setting an absurdly low price or claiming that 99% of handled cases were resolved favorably — especially when accompanied by countdown timers for a "great offer" — represents a form of online seduction that is unworthy of a lawyer.*

Capitolul 1. Introducere în problema descoperită

Evoluția tehnologiei și a științei artificiale au contribuit enorm la digitalizarea profesiei de avocat. Digitalizarea în cazul publicității profesiei de avocat a determinat și apariția unor probleme controversate legate de o seducție a clientelei prin practici, mai mult sau mai puțin, înșelătoare. Problema pe care am identificat-o în cazul publicității brand-ului avocatului în online se referă la agățarea clientului (*hooking the client*) prin diverse metode care, în esență, sunt mincinoase prin ceea ce promit. Cel mai adesea, clienții sunt *racolați* prin propunerea unei soluții (extrem de favorabile) chiar dacă, ea este imposibil de aplicat la cazul lor.

În anumite situații, promisiunea sau obținerea unor rezultate de către avocat poate fi considerată contrară dispozițiilor Statutului profesiei de avocat. Însă, acestea sunt tehnicalități care, la momentul seducției clientului, nu capătă importanță pentru cel care urmează să încheie contractul de asistență juridică în calitate de beneficiar. Abia ulterior, în

funcție de situația concretă, beneficiarul află că rezultatul propus în online, nu poate fi atins din diverse motive de ordin procedural sau de fond.

Se ridică întrebarea dacă, forma de exercitare a profesiei și avocatul care dețin site-ul sau site-urile ce formează brandul online, pot fi considerate *nedemne* prin prisma unor reclame mincinoase ce au ca scop unic racolarea în masă a clienței printr-o seducție digitală. Nedemnitățile trebuie privite prin prisma unei conduite lipsite de onoare și nu neapărat prin raportare la dispozițiile art. 14 din Legea nr. 51/1995 privind organizarea și exercitarea profesiei de avocat. Aceasta deoarece, *a minți*, în scop de marketing, pentru a racola un client este un gest complet dezonorant. Nu trebuie scăpat din vedere și că, *a minți*, nu se mai încadrează în domeniul marketing-ului întrucât marketing-ul, nu presupune în esența sa, utilizarea minciunii. Marketing-ul implică punerea într-o lumină favorabilă a calităților unui produs dar nicidecum falsificarea calităților acestuia.

Capitolul 2. Dezvoltarea problemei referitoare la seducția digitală

În actualul context digital, răspândirea informațiilor false, în orice domeniu, reprezintă o problemă care se adâncește. Consecința se răsfrânge asupra alegerilor pe care oamenii de bună credință, le fac în cotidianul lor. De la medicamente și ceaiuri care promet scăderea în greutate până la iluzia unor câștiguri rapide și simple în mediul investițional.

În mediul juridic, organele de conducere a profesiei de avocat trebuie să sesizeze atât existența acestei probleme dar mai ales evoluția și consecințele existenței sale. Deseori, oamenii își doresc soluții extraordinare, miraculoase, care să îi scape de problemă în totalitate, ca și cum nu s-ar fi întâmplat. Profesioniștii dreptului au o altă viziune asupra soluției și mai ales asupra ceea ce înseamnă câștig de cauză în mediul juridic. În ochii unui profesionist, o admitere în parte echivalează cu un câștig, pe când, în analiza simplistă a beneficiarului, aceasta reprezintă un realmente eșec. Exemplele pot continua în fiecare materie de drept. În dreptul penal, foarte mulți inculpați își doresc o achitare chiar dacă ei înșiși cunosc că se fac vinovați de ceea ce sunt acuzați. Totodată, puțini cunosc că, potrivit statisticilor Ministerului Public, aproximativ 1% din cauzele de pe rolul instanțelor de judecată se soluționează cu o achitare.

Geneza acestor preconcepții o constituie, în mod fundamental, lipsa educației. Așadar, beneficiarii de servicii juridice de astăzi sunt copiii zilelor trecute. Educația unui tânăr are rolul formării acestuia pentru societate iar împreună cu el se constituie însăși societatea. Un alt scop al educației este și de protecție chiar a individului însuși pentru a-l securiza în fața unor tactici de manipulare, inducere în eroare și așa mai departe.

Eurostat¹, într-un studiu din 2023, a plasat România pe ultimul loc la competențe digitale a oamenilor cu vârsta cuprinsă între **16 și 74 de ani**, astfel încât doar **27.7%** dintre oameni au competențe digitale de bază. Media Uniunii Europene în cazul competențelor digitale de bază este de **55.6%**. Țările cu cel mai mare procent de oameni care au competențe digitale

¹ https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Skills_for_the_digital_age accesat la data de 13.05.2025

de bază sunt Olanda cu **82.7%**, Finlanda cu **82%**, Irlanda cu **72.9%**, Danemarca cu **69.6%** și Cehia cu **69.1%**. Așadar, sub acest aspect al competențelor digitale, România este cu mult sub media Uniunii Europene. Clasarea pe ultimul loc are, în mod inevitabil, consecințe asupra înțelegerii mediului digital și mai ales asupra modului în care acesta poate fi transformat.

Cu privire la modul în care copiii în vârstă de 15 ani aplică cunoștințele dobândite pe parcursul programelor școlare, conform testelor PISA², România se situează, din nou, sub media Uniunii Europene care este de aproximativ **32.5 puncte** din **60**. România are un punctaj în cadrul acestor teste de aproximativ **26 de puncte**. Astfel, aproape jumătate dintre elevi (**42%**) nu înțeleg ce citesc, doar jumătate (**51%**) fac conexiuni matematice și jumătate (**56%**) pot recunoaște explicația corectă privind fenomenele științifice familiare.³

Ce spun aceste studii ? Ele indică prezența unui analfabetism funcțional tot mai mare în România. În esență, oamenii nu reușesc să extragă o idee principală dintr-un text, nu pot judeca în termeni de logică o frază. Nu cunosc care este concluzia pe care trebuie să o desprindă din două premise simple. Or, acest grad avansat de analfabetism funcțional determină și apariția celor ce doresc să profite de pe urma acestei categorii de oameni.

2.1. Cum se manifestă seducția digitală în cazul site-urilor cu caracter juridic, mai ales, a celor deținute de forme de exercitare a profesiei ?

În primul rând, trebuie să dezvoltăm conceptul de seducție digitală. Seducția digitală în cazul site-urilor cu caracter juridic îmbină elemente multiple ce țin de design, optimizare pentru cuvinte cheie dar și titluri sau mesaje care influențează decisiv încrederea potențialului client. Astfel, vizitatorii site-ului, ajung acolo în urma unei căutări printr-un motor de căutare sau chiar la sugestia inteligenței artificiale.

Din momentul accesării site-ului se creează o legătură dintre vizitator și deținătorul site-ului. Scopul primordial al celui care deține site-ul este să creeze o legătură puternică și să convertească vizita într-un *lead*⁴ iar ulterior într-un *sale*, adică o vânzare de servicii, practic încheierea contractului de asistență juridică.

Seducția digitală depinde de mai mulți factori pozitivi sau negativi, cum de altfel, și seducția digitală poate fi una pozitivă sau negativă. Spunem că este *pozitivă* atunci când convingerea vizitatorului se face prin metode corecte și care nu îl influențează în mod greșit. În cadrul elementelor pozitive amintim:

- Design profesionist
- Arhicunoscutele fotografii a zeiței Themis și a balanței justiției

² https://www.oecd.org/en/publications/pisa-results-2022-volume-iii-factsheets_041a90f1-en/romania_b698c397-en.html accesat la 13.05.2025

³ https://romania.europalibera.org/a/rezultate-pisa-2022-romania/32714574.html?fbclid=IwAR0f_8ttX3FekPb_0scSalglU6AkTARNlySTTqFFtn-yTf8Yw8jyP5k-DUA accesat la 13.05.2025

⁴ Oferirea informațiilor de contact de către vizitator în vederea contactării acestuia pentru a încheia un contract de asistență juridică.

-
- Ciocănelul sau *gavel-ul* din sistemul anglo-saxon care, în sistemul nostru de drept, nu are nicio aplicabilitate, însă, pentru vizitator, acesta are rolul transpunerii acestuia în mediul juridic
 - Testimoniale ale clienților dintr-o sursă verificabilă precum Google Business⁵
 - Prezentarea avocaților care lucrează în forma de exercitare și care ar urma să presteze serviciile juridice.

În ceea ce privește existența elementelor negative care contribuie la o seducție digitală menită să manipuleze alegerea vizitatorului amintim:

- Obținerea de soluții favorabile independent de situația particulară a beneficiarului, sugerând ideea că, în toate cazurile, *așa trebuie să se întâmple, așa este corect*
- Onorarii vizibile și deosebit de mici, cunoscute drept onorarii de *dumping*
- Umflarea numărului mare de cazuri *soluționate* de deținătorul site-ului și procentul foarte mare de câștig al acestor cazuri, în general de peste 95%
- Testimoniale false scrise de deținătorul site-ului și care nu fac trimitere la o sursă verificabilă și credibilă ci reprezintă simplu text în cadrul site-ului
- *Landing page* înțesat cu informații predominant false alături de cronometre cu timp descrescător în care oferta va dispărea pentru crearea unei frici de a pierde o ofertă foarte bună.

Actualmente, pentru cei mai mulți deținători de site-uri, acești factori nu sunt necunoscuți și nici irelevanți. Aceștia reprezintă standardul actual în ceea ce privește felul în care trebuie pus în lumină un site. Totodată, este bine-cunoscut că se apelează la publicitate plătită prin intermediul motoarelor de căutare pentru ca site-ul să ajungă să fie vizitat. Pentru că, înainte de toate, indiferent de cum este structurat site-ul, seducția nu poate opera decât dacă există cineva de sedus. Vizitatorii pot fi aduși prin publicitate plătită sau *organic*⁶ prin intermediul conținutului. Dacă site-ul are un conținut de calitate și apreciat de motoarele de căutare, acesta va fi situat, în mod natural, în primele rezultate la cuvintele cheie introduse. Cuvintele cheie populare pentru un avocat sunt: *avocat (orașul în care profesează)*, *avocat (materia în care profesează)*, *avocat non stop etc.* Google a introdus servicii prin care branding-ul online să poată fi analizat pentru a vedea cuvintele cheie⁷ care pot fi țintite. De asemenea, sunt disponibile servicii pentru analiza numărului de vizitatori ai site-ului precum Google Analytics⁸ sau pentru analiza modului de funcționare a site-ului în ansamblu precum Google Search Console⁹

⁵ Serviciu oferit de Google prin care clienții pot lăsa o recenzie despre serviciile oferite de avocat. Recenziile nu sunt verificate de Google însă acesta face eforturi majore pentru a depista conținutul fals provenit de la boți sau de la adrese de email spam.

⁶ Termenul de trafic organic reprezintă vizitatori care vin pe site în mod natural, aceștia dând click pe articolele publicate care apar în rezultatele unui motor de căutare ca urmare a introducerii unui cuvânt cheie. În orice caz, site-urile care apelează la elemente negative de seducție digitală nu utilizează conținut de calitate ci apelează la publicitate plătită întrucât nu este necesară crearea de articole.

⁷ Serviciul Google Keyword Planner din platforma Google Ads

⁸ <https://analytics.google.com/>

⁹ <https://search.google.com/>

De exemplu, un site¹⁰ onorariile extrem de mici pot fi o metodă de seducție digitală prețioasă. La momentul accesării, o *contestație* împotriva procesului verbal de contravenție, costă 190 de lei în cazul pachetului standard. În această sumă este inclusă și taxa pe valoare adăugată. Dacă scădem TVA-ul de 19%, rezultă un cost de 154 de lei pentru un serviciu juridic. Or, acest cost este extraordinar de mic raportat chiar și la onorariile minimale recomandate de Uniunea Națională a Barourilor din România sau chiar onorariile avocaților din oficiu. Dar, în mod inevitabil, într-un climat în care economia pare a fi șubredă, cel care oferă un preț derizoriu, seduce beneficiarul în încheierea unui contract. În mod evident, calitatea serviciilor are de suferit considerabil, dar acest aspect este depistat de către beneficiar abia ulterior achiziționării serviciilor. Pe lângă costul deosebit de mic, site-ul respectiv marșează în ideea că nici nu trebuie să plătești mai mult pentru că s-au angajat cei mai buni specialiști de pe piață. Acești specialiști nu sunt afișați și nu se știe nici cum au ajuns să fie clasificați drept *cei mai buni*.

Sunt foarte multe site-uri care practică aceste metode arătate mai sus. De cele mai multe ori, calitatea serviciului juridic prestat (care nu întotdeauna este prestat de un avocat) lasă de dorit iar asta se răsfrânge asupra încrederii acordate de societate profesiei de avocat.

Capitolul 3. Soluții propuse

Am arătat mai sus că, chintesența problemei o reprezintă lipsa de educație atât a tinerilor cât și a populației adulte. Organele conducerii profesiei de avocat nu pot interveni până la educarea tinerilor sau adulților, altele fiind instituțiile abilitate și care au acest scop. Totodată, nu trebuie scăpat din vedere, ci chiar să fie considerată salutară opțiunea U.N.B.R-ului și a Baroului București de introducere a educației juridice în școli și licee¹¹. Deci, un prim pas, mai ales în ceea ce ține de organele de conducere a profesiei, a fost făcut.

Soluția trebuie însă completată și dezvoltată și în mediul online. Dacă apreciem că problema în mediul online este lipsa controlului asupra informațiilor prezentate și a ofertelor juridice, atunci putem progresa către o soluție.

3.1. De ce este necesară o asemenea reglementare ?

Elaborarea Legii nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat nu a prevăzut evoluția digitalizării în ansamblul ei. Așadar, acum 30 de ani, publicitatea profesiei de avocat era văzută prin prisma metodelor de la acel moment. Explozia *dot com* și-a avut vârful în SUA în anul 2001 iar în România, fenomenul a fost mai târziu adoptat. Companiile au început să vadă un interes în online abia din anul 2005 când au apărut și conexiunile mai puternice la internet. În anul 2010 a apărut Wordpress¹², o platformă care și astăzi domină în ceea ce privește crearea de site-uri. Deci, la aproximativ 15 ani distanță de momentul elaborării legii, digitalizarea în România începea să facă primii pași vizibil importanți.

¹⁰ <https://cazulmeu.ro/> accesat la 16.03.2025

¹¹ <https://www.unbr.ro/wp-content/uploads/2025/03/Raport-educatie-juridica-2024.pdf> accesat la 18.05.2025

¹² www.wordpress.org accesat la data de 18.05.2025

Trebuie menționat că, inteligența artificială crește în mod exponențial iar odată cu ea și digitalizarea însăși prin noi procedee creative. Spre exemplu, între 2012 și 2018, puterea de calcul folosită pentru antrenarea celor mai mari modele de inteligență artificială a crescut de peste 300.000 de ori¹³, ceea ce reprezintă, practic, o dublare la fiecare 3 – 4 luni. Asta înseamnă că, realist, ne putem aștepta ca inteligența artificială și mediul digital să capete amploare și importanță tot mai mari. În fața unui asemenea progres, organele de conducere ale profesiei ar trebui să țină pasul cu această dezvoltare și să înceapă demersurile în vederea reglementării modului în care site-urile formelor de exercitare a profesiei există în online.

3.2. Ce ar putea face U.N.B.R ?

În primul rând, ar trebui înființat un departament special și separat care să aibă ca unic scop verificarea site-urilor formelor de exercitare a profesiei. Se anticipează o reacție ferventă a unor avocați care la auzul conceptului de control asupra site-ului formei de exercitare ar conchide că independența ne-ar fi știrbită. Nimic mai fals, profesia de avocat este supusă multiplelor limitări și controale, însă, existența unui control determină și o solemnitate și demnitate a însăși profesiei. Mediul online nu trebuie realmente exclus de la un control minimal care nu are ca unic scop decât înlăturarea celor care încalcă regulile stabilite. Așadar, ajungem la concluzia că, și în mediul online, în cazul digitalizării, trebuie să existe niște reguli. Reamintesc că, până la digitalizare, avocații își făceau publicitate prin intermediul *modelului firmei* care este și acum reglementată în Anexa XXII. Conform acestei anexe, dimensiunea maximă a firmei este de 40x60 cm, confecționată din metal, cu mențiunile gravate și are un conținut precis stabilit: *Uniunea Națională a Barourilor din România, baroul, denumirea formei de exercitare a profesiei, mențiuni privind identificarea sediului (etaj, apartament), mențiuni privind sediul principal, sediul secundar, birou de lucru*. Așadar, avem clar reglementat modelul de firmă, modelul de robă împreună cu formă, dimensiuni, culori, sau modelul parafei. **Toate acestea au fost creionate pentru a exista o anumită uniformitate între formele de exercitare a profesiei iar diferența să o facă calitatea serviciului juridic.**

Afirmam mai sus că problema o reprezintă lipsa unui control a ceea ce circulă în mediul online. Spre exemplu, Consiliul Național al Audiovizualului a extins controlul asupra informațiilor prezentate și în mediul online, nu doar la televiziunea clasică. O bună perioadă de timp, oamenii de media din televiziunea *mainstream* au trecut în online chiar pentru libertatea totală care se regăsea pe aceste platforme. Drept urmare, dezinformarea a dobândit cote alarmante și s-a constatat că este necesară extinderea controlului și în mediul online. Sigur că, promotorii libertății totale în online au fost revoltați și au catalogat acest control ca fiind o introducere a cenzurii.

În atare caz, se impune ca organele profesiei de avocat să înființeze un departament care să monitorizeze activitatea site-urilor formelor de exercitare a profesiei, cu precădere, celor care au oferte juridice. Așadar, nu susțin verificarea veridicității informațiilor juridice generale regăsite pe site-urile juridice. Ci, verificarea să se aplice în cazul acelor care după

¹³ <https://openai.com/index/ai-and-compute/> accesat la 18.05.2025

oferirea informației juridice, caută să convertească vizita într-o vânzare, de tipul de la *lead* la *sale*.

Totodată, trebuie stabilite câteva reguli pe care site-urile formei de exercitare a profesiei trebuie să le respecte dar și sancțiunile care se impun în cazul nerespectării acestora.

Aici trebuie observat că, nu propun ca acest departament să aibă rolul de filtrare a tuturor informațiilor juridice ci, punctual, să verifice următoarele:

- Site-ul este sau nu a unei forme de exercitare a profesiei ?
- Site-ul conține informații flagrant înșelătoare care au ca unic scop racolarea clientului prin *hooking* ?
- Serviciile juridice promise pot fi exercitate în conformitate cu Legea 51/1995 privind exercitarea profesiei de avocat ?
- Serviciile juridice sunt exercitate de către un avocat de pe tabloul avocaților sau de către o societate cu răspundere limitată în conlucrare cu o formă de exercitare a profesiei necunoscută ?
- Onorariile afișate pot fi considerate reale sau sunt de *dumping* ?

3.3. Introducerea unei secțiuni pe site-ul www.unbr.ro

O altă parte a problemei în cazul seducției digitale este că unele site-uri au caracter juridic, dar nu sunt ale unei forme de exercitare a profesiei sau a unui avocat. Unele sunt deținute de către persoane care nu au legătură cu avocatura și câștigă bani prin faptul că publică reclamă pe acestea prin intermediul Google Ads. Însă, sunt site-uri care maschează avocatura clandestină. Și atunci, se pune problema, cu aceste site-uri ce se întâmplă ? Cred că ele pot fi inventariate într-o secțiune specială pe site-ul Uniunii.

În cadrul acestei secțiuni să fie postate constant rapoarte despre site-uri cu conținut juridic. Spre exemplu, există numeroase site-uri¹⁴ care verifică dacă un anumit site este un site de tip *scam* sau unul legitim. **U.N.B.R** ar putea verifica rând pe rând dacă aceste site-uri sunt înșelătoare prin conținut sau scop și le-ar putea face publice pe propriul site.

Ar putea părea că ar fi o muncă foarte împovărată, însă, nu sunt zeci de mii de site-uri cu conținut juridic românesc, ci mai degrabă câteva sute. Dintre acestea, problematice sunt și mai puține. În orice caz, munca efectuată va scădea proporțional odată cu timpul, pe măsură ce multe site-uri vor fi verificate și vor fi introduse în baza de date a UNBR-ului. Scopul primordial nu trebuie să fie verificarea *tuturor* site-urilor ci a celor mai populare din căutări. De ce ? Pentru că site-urile care se află pe pagina 10 a unui motor de căutare nu va primi nicio vizită. Mai precis, nici site-urile care ocupa locul 10 a primei pagini a unui motor de căutare nu vor primi foarte multe vizite. Așadar, concentrarea trebuie să fie pe site-urile care se clasează pe prima pagină la cuvinte cheie precum: *avocat de drept penal*, *avocat penalist*, *avocat București*, etc.

¹⁴ <https://www.scamadviser.com/> accesat la data de 13.05.2025

3.4. Certificarea site-ului de către U.N.B.R – metodă de branding și popularizare a profesiei de avocat

Profesia de avocat poate fi popularizată de către U.N.B.R prin crearea unei certificări care s-ar instala pe site-ul formei de exercitare a profesiei. Privesc în viitor și văd că această certificare ar fi la mare căutare în mediul digital și ar reprezenta o garanție suplimentară pentru beneficiarii serviciilor juridice.

Odată ce acest raport este efectuat, UNBR poate pune la dispoziție deținătorului site-ului o metodă de certificare, un sigiliu. Practic, după efectuarea raportului, se poate crea un cod care să afișeze un logo și un mesaj precum *Verificat de U.N.B.R.* sau *Verified by U.N.B.R.* sau *Trustworthy by U.N.B.R.*

Din punct de vedere tehnic, acest lucru nu este complicat deloc, reprezentând practic un *widget* ce se va instala pe site-ul deținătorului, **dacă acesta dorește**. Apreciez că, o asemenea acreditare va fi dorită de toți avocații care și-au construit un brand online.

Această certificare va avea o politică clară scrisă pe site-ul UNBR-ului unde vor fi explicați termenii și condițiile de acordare dar și de retragere. Totodată, acreditarea nu poate atrage vreo răspundere pentru U.N.B.R la fel cum nici în caz de malpraxis al avocatului nu răspunde Baroul din care face partea sau Uniunea.

Certificarea poate stârpi încă din mediul online avocatura clandestină care se bazează exclusiv pe seducție atât digitală cât și fizică. **Aducerea la cunoștință publică că poți verifica un site în câteva click-uri dacă acesta este acreditat și serviciile sunt prestate de o formă de exercitare a profesiei de avocat, nu poate aduce decât beneficii.**

3.5. De ce i s-ar conferi U.N.B.R-ului autoritate în verificarea site-urilor formelor de exercitare a profesiei juridice ?

De plano, U.N.B.R nu ar putea interveni efectiv în site-ul unui deținător chiar dacă acesta s-ar afla în mediul juridic. Acest organ de conducere al profesiei de avocat nu are atribuții în stoparea unui site și nici legea, chiar dacă ar fi modificată, nu ar putea conferi asemenea atribuții. Însă, acest organ, împreună cu consiliile barourilor din țară, poate aplica sancțiuni¹⁵ avocatului care deține sau operează site-ul respectiv. Așadar, se remediază problemele din site-ul respectiv prin atenționarea avocatului iar aducerea site-ului în *legalitate* va fi operată de către deținător. Ideea de bază este că cineva trebuie să efectueze un astfel de control iar în cazul profesiei de avocat, cea mai potrivită, ar părea că ar fi un departament din cadrul Uniunii.

¹⁵ Aceasta în măsura în care, înainte de toate, vor fi reglementate cerințele pe care trebuie să le îndeplinească un site și ce anume nu este permis la afișare. Abia ulterior, după ce se constată că acestea nu au fost respectate, în mod repetat, se poate discuta despre o sancțiune.

Capitolul 4. Concluzii

Digitalizarea și evoluția inteligenței artificiale, în mod clar, nu vor ocoli profesia de avocat. Fie se ia startul la acest moment oportun, fie se vor căuta soluții mai târziu pentru a câștiga teren care a fost pierdut. Este inevitabil ca, în viitor, site-urile formelor de exercitare a profesiei să nu fie supuse unor forme de control de către organele profesiei. Așa cum avocații sunt controlați în ceea ce privește modul în care își exercită profesia, tot așa vor fi și în ceea ce prezintă pe site-ul care reprezintă brandul avocatului în online.

Crearea unui sigiliu de către U.N.B.R referitor la site-urilor formelor de exercitare a profesiei reprezintă o metodă de popularizare a profesiei dar și de protejare a beneficiarilor serviciilor juridice. Așa cum s-a creat Tabloul Avocaților¹⁶, în aceeași manieră se poate crea un tablou al site-urilor formelor de exercitare a profesiei. În acest fel, publicitatea online poate fi făcută cu demnitate și nu prin metode mincinoase. Finalitatea trebuie să fie oferirea unui serviciu juridic impecabil și nu oferirea unei utopii doar pentru conversia *lead-ului* în *sale*.

¹⁶ www.ifep.ro accesat pe 20.05.2025

ALTER EGO DOMINUS TUUS. DESPRE PREZENTAREA DE SINE A AVOCATULUI ÎN ERA PROFILICITĂȚII
ALTER EGO DOMINUS TUUS. DE LA PRÉSENTATION DE SOI DE L'AVOCAT À L'ÈRE DE LA PROFILICITÉ
ALTER EGO DOMINUS TUUS. ON THE SELF-PRESENTATION OF THE LAWYER IN THE AGE OF PROFILICITY

Avocat Iulian Dobrinescu
Baroul București

I. Introducere

Piețele sunt elogiaste astăzi, folosindu-se chiar un limbaj care dă de înțeles că ar fi vorba de un adevăr axiomatic, ca trasând contururile unui „spațiu al libertății”, unde, urmare a interacțiunii salutare dintre cerere și ofertă, toate preferințele, dorințele și nădejtile noastre își pot găsi împlinirea, în condiții de maximă eficiență.

Mecanismul și explicația acestei eficiențe, cheia articulației dintre cerere și ofertă, este concurența.

Despre concurență putem spune că, deși e o noțiune preluată din setul conceptual al științelor economice, ea este în realitate foarte departe de a avea o fizionomie pur economică, neutră din punct de vedere axiologic. Din contră, ea este deja elevată la rangul de valoare în sine, fiind tratată, discutată și, desigur, ocrotită prin mecanisme legislative, cu toată reverența cuvenită.

Concurența nu poate fi înțeleasă, totuși, ca reprezentând ea însăși, ori măcar ca înglobând în țesătura sa conceptuală, o valoare de vreun fel ori orice alt conținut quasi-moral, pentru că ea este înainte de toate un fenomen empiric, susceptibil de descripție (mai mult sau mai puțin) obiectivă în termenii coliziunii dintre o seamă de variabile care, reprezentând distilarea matematică a unor comportamente multiple studiate la nivel agregat, pot fi percepute ca având autonomie și logică proprie, deci ca fiind independente de orice norme morale.

Cu toate acestea, e foarte limpede care este „etica” din spatele reverenței pe care noțiunea de concurență o inspiră. Logica concurenței este o logică meritocratică, dar aceasta înseamnă a spune prea puțin. Meritul este un concept proteiform și, la o adică, lipsit de conținut propriu. Abia atunci când este cuplată la un set preexistent de valori, deci la un mod de gândire despre ceea ce este bun în sine și, ca atare, demn de prețuit, logica concurenței devine susceptibilă de aplicații concrete și, deci, de rezultate concrete.

În cadrul poporului Ka’apor (Urubu), spre exemplu, care este un popor indigen din Brazilia, s-a remarcat¹ că șefii de trib se disting, la fel ca în alte regiuni ale continentului (Guiana, regiunea râului Xingu), tocmai prin puținătatea averilor și caracterul sărăcăcios al

¹ P. Clastres, *Society against the state. Essays in political anthropology*, trad. Robert Hurley, Abe Stein, Zone Books, New York, 1989, p. 30

ornamentelor purtate, iar aceasta deoarece acolo în mod tradițional generozitatea este văzută ca fiind virtutea arhetipală a unui a șef de trib, dar nu oricum, ci într-o asemenea măsură încât, dacă nu s-ar lăsa "jefuit" de restul tribului, prestigiul său s-ar evapora completamente², de unde putem extrage concluzia că meritul unui asemenea șef de trib este direct proporțional cu capacitatea sa de a menține o hemoragie pecuniară constantă și de a nu epata în mod ostentativ.

Într-o societate capitalistă, pe de altă parte, deci într-o societate a cărei țesătură de valori este în chip de neocolit străbătută de un filon achizitiv, lucrurile se prezintă invers. Într-o asemenea societate, prin urmare, concurența, văzută ca un mod de devoalare a „meritului”, are o particularitate singulară, pentru că jocul concurenței este în chip necesar un joc cu sumă nulă. Concurența creează câștigători, dar totodată – iar această latură a concurenței este discutată prea puțin – ea produce și perdanți.

Nici câștigătorii, nici perdanții, în măsura în care jocul concurenței este văzut printr-un filtru etic și/sau ideologic, nu vor putea ieși din interacțiunea lor *neetichetați*, iar aceasta înseamnă – tocmai pentru că meritul este personal, fiind aplicabil nu numai faptelor, dar și persoanelor care au săvârșit respectivele fapte – că eticheta de câștigător sau de perdant spune, ori mai degrabă este percepută ca spunând, câte ceva despre purtătorii ei ca oameni, nu doar ca agenți economici.

II. Societatea oboselii

În ceea ce privește societatea noastră de început de secol XXI, ca să ne putem face vreo idee despre cum arată meritul, văzut aici mai degrabă ca un înveliș formal al unei multiplicități de *cursus honorum*, trebuie să luăm seama la faptul că, începând deja cu sec. XIX, așa cum susținea Karl Polanyi³, ea (i.e. societatea) a evoluat într-o manieră aparte; mai exact, ea a evoluat într-o manieră marcată de supremația quasi-patologică a considerentelor pur economice în dauna tuturor celorlalte componente ale vieții sociale, cu rezultatul reducerii acesteia la dimensiunea sa pur comercială, indicându-ne o reorganizarea a societății înseși în sensul transformării ei într-un „accesoriu al sistemului economic”⁴.

Extrăgând consecințele acestui fapt general și aplicându-le circumstanțelor particulare de viață ale fiecărui *Homo sapiens* în parte – și merită spus că, vrând, nevrând, acesta trebuie să încalțe și botinele unui *Homo oeconomicus*, fără a mai putea să le dea jos vreodată – vedem că meritul devine sinonim cu succesul, iar succesul, la rândul lui, devine o variabilă cantitativă, măsurabilă și, desigur, exprimabilă sub forma unei rate de profit.

Profitul este în cele din urmă rezultatul comercializării unei mărfi, care marfă își datorează existența prelucrării prin muncă a unui material nediferențiat prealabil; în cazul serviciilor, care sunt și ele o specie aparte, incorporală de marfă, acest material nediferențiat este pur și

² Ibid.

³ K. Polanyi, *Marea transformare. Originile politice și economice ale epocii noastre*, trad. de C. Șiulea, Tact, Cluj-Napoca, 2013, p.153.

⁴ Ibid.

simplic un *skillset*, adică un fond de cunoștințe și aptitudini, menit să fie aplicat unei probleme concrete, generând valoare.

După cum este îndeobște cunoscut, orice marfă (inclusiv un serviciu prestat) are o valoare de întrebuințare, iar abia apoi, în siajul acestei valori de întrebuințare, deci ca o consecință a vandabilității sale, ea dobândește și o valoare de schimb.

Cu toate acestea, în prezent, „odată cu automatizarea”, „instrumentarea tehnică ce desființează obiectiv munca trebuie, în același timp, să conserve munca în calitatea ei de marfă”, ceea ce înseamnă că, „mobilizând tot ceea ce are omul drept trebuință și asigurându-și monopolul satisfacerii acestuia, valoarea de schimb a sfârșit prin a manipula trebuințele” până într-acolo încât „procesul de schimb s-a identificat cu orice trebuință posibilă și a adus-o la cheremul său”⁵.

În concret, ca o consecință, procesul de întâlnire a cererii cu oferta începe să capete o coloratură spectaculară, întrucât comerciantului nu-i mai este îngăduit să se rezume la a-și promova marfa ca atare, ci trebuie totodată să o promoveze, distribuind-o ca o aureolă mistică în jurul mărfii sale, inefabilitatea produsului ori a serviciului său, adică acel surplus, acel „*je ne sais quoi*” care, fără a putea fi tradus în limbaj concret, imprimă unicitate *brandului*. Dacă serviciul este în chip intim legat de persoana prestatorului, deci dacă el este prestat, așa cum este cazul avocaților, spre exemplu, în regim *intuitu personae*, acel *vino-ncoa'* trebuie să se degaje din însăși persoana prestatorului; ca atare, se naște o suprapunere între obiectul și subiectul eforturilor de promovare pe piață; promovându-și serviciile, prestatorul se promovează pe sine, ceea ce este totuna cu a spune că, în realitate, se vinde pe sine. Acest „sine marketizabil”, convertit astfel în marfă, urmează să fie alienat pentru ca, apropiindu-și emolumentul înstrăinării sale sub formă de profit, sinele să se poată regăsi ulterior, încasându-și (în sensul contabil al cuvântului) meritul său, un merit *necesarmamente* economic. Filosoful Byung-Chul Han susține că, drept urmare a unei schimbări de paradigmă, încetând de a mai fi o societate disciplinară ori o societate de control, noțiuni care încapsulau în sine o logică a negativității, un reflex al interdicției, societatea noastră contemporană poate fi cu mai multă acuratețe descrisă ca fiind o „societate a performanței”⁶, o societate care, fiind completament aservită idealului producției inepuizabile, se coagulează în jurul unui *ethos* social și cultural aparte, cu accentul pe pozitivitate, care este totuna cu transferul centrului de greutate al inconștientului social de la „ar trebui” la „a putea”⁷.

Patologia psiho-socială a acestei societăți – având în vedere, în afara fenomenelor de izolare și atomizare a sferei sociale, violența sistemică inerentă societății performanței, dar și presiunea performanței, care, de altfel, este umbra de nedezlipit a responsabilității și inițiativei personale – este diagnosticabilă într-un mod aparte, anume ca pendulând între două diagnostice întrudite: depresia și sindromul de *burnout*⁸. Omul prototipic al acestei

⁵ G. Debord, *Societatea spectacolului*, trad. de Cristina Săvoiu, RAO, București, 2011, pp. 30-31.

⁶ B.-C. Han, *Societatea oboselii*, trad. de Mirela Iacob, Ed. Contrasens, Timișoara, 2024, pp. 17-18.

⁷ *Ibid.*

⁸ *Ibid.*, pp. 18-19.

societăți este un depresiv, el este un „animal laborens, care se auto-exploatează, și o face voluntar, fără nicio constrângere din exterior. El este în același timp agresorul și victima⁹.”

Byung-Chul Han vede în această transmutație o schimbare de paradigmă, întrucât societatea oboselii apare ca o „trecere dincolo” de panoptismul de care vorbea Michel Foucault, iar asta deoarece mentalitățile disciplinare, fiind de pe-acum pe deplin internalizate, nu mai sunt percepute ca o impoziție din afară, ca provenind de la o autoritară suprapusă, ci sunt fuzionate, contopite cu alcătuirea inconștientă a mentalului colectiv.

Totuși, întrucât noțiunea de „panopticon”, preluată de Foucault de la Bentham¹⁰, are drept premisă tocmai deconectarea epistemică dintre cei care observă și cei care sunt observați înăuntrul acestei închisori panoptice – în sensul că cei dinăuntru, paznicii, pot observa pe cei din urmă, adică pe prizonieri, fără ca aceștia din urmă să știe – mecanismul psihologic al panoptismului constă tocmai în aceea că, neștiind că sunt ori nu observați într-un moment sau altul, înțemnițații vor fi încurajați să se auto-regleze, să-și conformeze comportamentul la așteptările temnicerilor constant, fără oprire, întocmai ca și cum ar fi observați constant și fără oprire.

În cuvintele lui Bentham:

“You will please to observe, that, though perhaps, it is the most important point, that the persons to be inspected should always feel themselves as if under inspection, at least as standing a great chance of being so (...). Not only so, but the greater chance there is, of a given person's being at a given time under inspection, the more strong will be the persuasion, the more intense, if I may so say, the feeling, he has of being so.”¹¹

De aceea, dacă luăm seama la faptul că, așa cum susține Byung-Chul Han, logica disciplinei și a controlului este internalizată de către „subiectul performanței” într-o asemenea măsură încât, conformându-se și supunându-se imperativelor sale disciplinare, acesta nu mai are conștiința ori măcar percepția faptului că ar acționa altfel decât liber și nesilit, atunci este de discutat dacă nu cumva societatea performanței poate fi descrisă ca fiind apogeul panoptismului; deci dacă nu cumva, debarasându-se de orice resurse de opacitate interioară, subiectul performanței nu își exhibă de-a dreptul el însuși, în mod deliberat și fără preget, propria sa interioritate, golind-o astfel de orice spontaneitate, pentru a o face prezentabilă, digerabilă și, evident, marketizabilă în beneficiul temnicerului său, care temnicer, tocmai datorită transparenței omnidirecționale a arhitecturii panoptice, devine oarecum omniprezent, dizolvându-se în fundal, asemenea unui public invizibil, dar care totuși privește constant.

III. Paradigma proflicității

⁹ *Ibid.*, p. 20.

¹⁰ M. Foucault, *Surveiller et punir. Naissance de la prison*, Editions Gallimard, Paris, 1975, pp. 233-235

¹¹ J. Bentham, *Panopticon; or, The Inspection-House: Containing the Idea of a New Principle of Construction Applicable to Any Sort of Establishment, in Which Persons of Any Description Are to Be Kept Under Inspection*. London: T. Payne, 1791, pp. 24–25; disponibil online la: <https://ia801209.us.archive.org/28/items/panopticonorins00bentgoog/panopticonorins00bentgoog.pdf>

Aici intervine social media, pentru că, amintindu-ne de ceea ce am scris mai sus referitor la „sinele marketizabil”, care se exploatează comercial sub auspiciile unui *brand* personal, e util să avem în vedere că rețelele sociale au propria lor arhitectură panoptică, care servește, la o adică, pe post de vitrină virtuală pentru expunerea acestei mărfi aparte.

S-a remarcat că, în contemporaneitate, iarăși ca un rezultat al unei mișcări tectonice la nivel social și cultural, paradigma identitară dominantă îmbracă o nouă ipostază, care este o a treia iterație a modalității în care ne construim identitățile în spațiul nostru social, făcând obsoletă paradigma precedentă – i.e. „autenticitatea” – care, la rândul ei, a dislocat paradigma încă și mai veche a „sincerității”. Această nouă paradigmă identitară a vremurilor noastre digitale a fost numită „profilicitate”¹².

Ce înseamnă aceasta? Modul „sincerității”, ca manieră de racordare a sinelui la rolurile sociale pe care le ocupă, presupune, așa cum de altfel am putea-o bănuși, o aliniere genuină, nu doar performativă a sinelui la panopia de îndatoriri, caracteristici ori exigențe care, fiind intrinseci unui rol sau statut social, trebuie „încarnate” fără echivoc¹³. Modul autenticității, pe de altă parte, care este în mod chintesețial paradigma identitară specifică modernității, evidențiază importanța fundamentală al nucleului de autenticitate al personalității noastre, centrul de greutate al vieții noastre psihice, punctul de unde izvorăște unicitatea și, datorită acesteia, individualitatea noastră¹⁴.

Paradigma profilicității, ca o depășire a acestor două moduri tradiționale de concepere a sinelui, este structural inovatoare, pentru că se articulează pe un palier observațional de „ordin secundar”, în sensul că, punându-ne la punct „profilul”, nu pornim de la un punct de vedere personal (i.e. de la observații de ordin primar) ori de la un punct de vedere al oricui altcuiva, ci dintr-un punct de vedere care ne permite să observăm tocmai observațiile altora: nu ne privim pe noi înșine pur și simplu, ci ne privim așa cum suntem priviți de alții¹⁵.

Pornind de la constatarea că paradigma prolificității se întemeiază, oarecum paradoxal, pe o „excepționalitate” banală a fiecărui deținător de profil – „Like an authentic existence, a prolific existence has to be special, but special in essentially the same way as others are special”¹⁶ –, caracteristicile fundamentale ale prolificității au fost descrise în felul următor: în primul rând, se urmărește captarea atenției, în sensul cantitativ al cuvântului, care este o punte către apreciere calitativă („coolness”), ceea ce, în fine, asigură racordarea profilului la un cadru etic preexistent care, în funcție de context, descrie ori ghidează o anumită cheie de auto-prezentare (academică, profesională¹⁷ etc.).

Nu putem nega, având în vedere generalizarea practicii de a menține și promova multiple profiluri „*social media*”, dintre care unele sunt în mod explicit adaptate pentru particularitățile

¹²H.-G. Moeller, P.-J. D'Ambrosio. "Sincerity, Authenticity and Prolificity: Notes on the Problem, a Vocabulary and a History of Identity." *Philosophy & Social Criticism*, vol. 45, no. 5, 2019, pp. 575–596. SAGE Journals, <https://doi.org/10.1177/0191453718799801>.

¹³ *Ibid.* pp.583-584

¹⁴ *Ibid.* pp.586-687.

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ *Ibid.* pp. 588.

¹⁷ *Ibid.*

unor rețele sociale adresate profesioniștilor, deci pentru promovare și „networking” (cum este cazul LinkedIn, spre exemplu), că predomină o mână de vehicule ori „strategii” de promovare, al căror numitor comun este tocmai, iată, unicitatea, caracterul aparte al profilului, distinctivitatea acestuia. Aceste strategii, desigur, sunt identificate prin câte vreun englezism: *personal branding, breaking the mould, standing out, disrupting the status quo etc.* În concret, acestea toate înseamnă că vom avea câte o filozofie personală, o temă care subîntinde strategia noastră de auto-prezentare, care strategie va fi de regulă axată pe câte vreun episod autentic din viața noastră de oameni în carne și oase, din care vom extrage un mănunchi de valori, și ele autentice, în care chiar credem, de unde rezultă că suntem „pe bune” etc., etc.

Totuși, întrucât sunt întemeiate pe un substrat labil, care e fie dorința de a fi „spontan” într-un mod foarte bine gândit și pus la punct dinainte, fie încercarea de a fi prietenos și abordabil într-un context profesional, de afaceri, deci într-un context prin definiție impersonal și „interesat”, imperativul acesta al unicității – deci imperativul non-conformismului atractiv, de piață, „disruptiv”, dar și complet inofensiv – va conduce la conformism și, desigur, la o uniformizare predictibilă. Este, în fond, ceea ce matematicienii numesc, cu oarecare ironie, „efectul hipster¹⁸”.

Nu este o surpriză, desigur, pentru că orice profil social media, așa cum ne-am aștepta în era „memelor”, trebuie să reunească în sine calități întotdeauna contradictorii, i.e. trebuie să fie formulaic și în același timp singular, să dezvăluie și în același timp să ascundă persoana din spatele profilului, să creeze o apropiere (quasi)parasocială și în același timp să mențină o marjă, o distanță între profil și publicul consumator etc.

Toate această contrapunctualitate nu este totuși deconcertantă, pentru că „știm” – atât noi, cei care consumăm „brandul”, cât și noi ceilalți, cei care îl vindem – că avem de-a face cu un procedeu de *mise en scène*, deci cu ceva ce numai mimează naturalul, spontaneitatea și familiaritatea. Nimeni nu este păcălit de această butaforie, pentru că, fiind depășite paradigmele sincerității și autenticității, rolurile pe care le jucăm nu mai sunt genuine în sensul de altădată, deci nu mai conțin în sine vreun imperativ etic ori exprimă vreo internalizare a unui mănunchi de valori, ci sunt genuine doar în măsura în care, jucându-le, ne devoalăm achiesarea la, ori angajamentul față de, esența lor pur tranzacțională, comercială.

Cum are loc, în concret, această *mise en scène* în spațiul digital al rețelelor de socializare?

S-a utilizat expresia „metalepsă de sine” pentru a descrie procedeul de construcție a unui profil social media, care constă în „crearea, prin intervenții repetate, a unui Eu virtual care devine materie primă pentru o identitate virtuală¹⁹”; apoi, tocmai pentru că efectul concret al inserției acestui Eu virtual în spațiul digital, curatoriat prin instrumente algoritmice, al rețelelor de socializare este captarea atenției celorlalți, în raport de care, pentru a o menține

¹⁸ J. Touboul, „The Hipster Effect: When anticonformists all look the same”, *arXiv:1410.8001 [physics.soc-ph]*, 2014, disponibil online la: <https://arxiv.org/abs/1410.8001>

¹⁹ M. Măruță, *Identitatea virtuală: cum și de ce ne transformă rețelele de socializare*, Humanitas, București, 2023, p. 47.

sau chiar spori, „Eul real își adaptează Eul virtual (...), uneori conștient, alteori inconștient, pentru a obține noi și noi validări din partea urmăritorilor săi²⁰”, se poate ajunge în situația în care „creația se întoarce asupra creatorului²¹”, deci în situația în care are loc o „antimetalepsă²²”, o inversare a raportului dintre Eul virtual și sinele real, în sensul că cel din urmă începe să suporte influența celui dintâi.

Dacă procesul de metalepsă a sinelui are o coloratură comercială, deci dacă Eul virtual este un produs, o „marcă” digitală, purtătoare a unei proiecții de sine idealizate pe care Eul real o speculează pentru a atrage clienți înspre sine, atunci antimetalepsa, încetând de a mai fi accidentală ori incidentală, devine ea însăși o finalitate, scopul ca atare al creării Eului virtual. Ceea ce are loc aici, în alte cuvinte, este o dedublare de sine, o proiectare a sinelui într-un spațiu virtual, dar nu în orice fel de spațiu virtual, ci într-o piață digitală, ale cărei forțe tectonice, de natură algoritmică, încorsetează și modelează modul de (auto)prezentare a acestui Eu metaleptic, transformându-l într-un produs de consum. Și, tocmai datorită relației dintre Eu real și dublul său virtual, cel dintâi se va vedea constrâns de cel din urmă să se refasoneze în chip de negustor, de comerciant al propriului său alter ego.

IV. Implicații

Consecințele acestor împrejurări nu sunt ne semnificative, mai ales dacă ținem seama de faptul că, într-o societate de tip consumerist, așa cum a arătat-o sociologul Zygmunt Bauman, cheia succesului, care succes este consubstanțial cu orice formă recognoscibilă de împlinire de sine, atârna tocmai de capacitatea de a reuni în sinele nostru un rol dual, i.e. capacitatea de fi concomitent consumatori, dar și produse de consum²³.

Eșecul aduce cu sine catastrofa, întrucât:

„În opoziție cu dreptul formal, cu privire la a cărui acordare orice « examinare » este, iarăși, formal prohibită, condiția - arareori explicit formulată, dar totuși hotărâtoare - a acordării ori tăgăduirii accesului concret, substantial la beneficiile unei cetățenii depline este competența consumeristă a persoanei, capacitatea sa de o mânuie. Un număr considerabil de consumatori de jure pică testul care consacră, informal, dar în chip cât se poate de tangibil, trecerea către statutul de consumator de facto. Aceia care pică testul sunt « consumatori ratați », uneori subcategorisiți (...) ca o « sub-clasă » (adică o adunătură de indivizi cărora nu li se acordă ori recunoaște accesul la oricare dintre clasele sociale recunoscute ca atare, deci cei ineligibili pentru apartenența de clasă în sine), dar cel mai adesea dispersați în mod anonim în statisticile despre « săraci » ori despre cei « sub pragul sărăciei »²⁴.”

Or, acest fenomen creează o dilemă reală pentru acele categorii profesionale – printre care se numără profesorii, avocații etc. – a căror funcție socială, pentru a nu fi despuiată de prestigiul ei, presupune, ca o condiție *sine qua non* de realizare, tocmai faptul că, dincolo de

²⁰*Ibid.*, pp. 53-54.

²¹ *Ibid.*, p. 54

²² *Ibid.*

²³ Z. Bauman, *Consuming Life*, Polity Press, Cambridge, 2007, pp. 64–67

²⁴ *Ibid.* Traducerea îmi aparține.

serviciul prestat, ele acționează ca depozitare – sau, de ce nu?, ca garante – ale unor valori fundamentale care, tocmai pentru că sunt fundamentale, nu pot fi ele însele traficate în scop comercial.

O ilustrare potrivită a motivelor pentru care spun toate acestea o regăsim în pamfletul „Cărturarii în slujba oamenilor sus-puși” a autorului antic Lucian din Samosata. Desigur că, privindu-le din perspectiva unor diagrame Venn, cele două sfere ocupate, pe de o parte de avocați, iar pe de alta de „cărturari”, nu se suprapun din punct de vedere intelectual și profesional decât parțial; dar, cum Lucian zugrăvește primejdia abdicării de la acel *pathos* al distanței care, atât în cazul celor dintâi, cât și al celor din urmă, este unicul lucru care garantează preservarea unei câtimi de respect, avertismentele lui rămân cât se poate de actuale.

Lucian scrie:

„la aminte, în primul rând, să nu te mai crezi de aci încolo om liber și de neam bun, căci, de cum ai pus piciorul în această casă, ai pierdut totul: și neam, și libertate, și strămoși, deoarece te-ai vândut să slujești ca rob. (...) Afară numai dacă socoți că-i de ajuns, pentru a te numi slobod, faptul că nu-l ai tată pe un Pyrrhias sau pe un Zopyrion, și că n-ai fost scos la mezat, ca un bithynian, prin glasul cel răsunător al crainicului. Dar, bunul meu amic, la sosirea Calendelor, întocmai ca și ceilalți suljitori, vei întinde și tu mâna alături de Pyrrhias și Zopyrion ca să primești o amărâtă de simbrie, ceea ce înseamnă că te-ai vândut²⁵.”

Așa cum ne-am aștepta, valoarea unei mărfi e întotdeauna la cotele cele mai înalte înaintea primei vânzări, după care, îndată ce e îndesată în desagă alături de celelalte mărfuri prăfuite, își pierde din valoare:

„Oaspeții nu te mai prețuiesc ca la început și nu se mai uită la tine cu același respect. Dacă pășește pragul casei vreun nou-venit, acesta ți-o ia înainte. Ești împins în colțul cel mai disprețuit și te așezi ca să fii doar martor al desfătărilor lor cu mâncăruri ce ție doar ți se trec pe sub nas. Ca un câine, ai să rozi oasele, dacă și din astea o să-ți mai rămână, sau frunza cea țeapănă de nalbă în care sunt înfășurați cârnații; și asta numai dacă cei ce s-au așezat înaintea ta la masă nici nu s-au uitat la ea și ți-au lăsat-o ție, ca să te bucuri de-a o mânca pe pâine²⁶.”

În fine, mesajul pamfletului este încapsulat într-o singură alegorie:

„Imaginează-ți un portic înalt și aurit (...). Înăuntru îl găsești pe însuși Plutos (...). E, pare-se, în întregime din aur și de-o nespusă frumusețe, ceea ce îl face să atragă foarte ușor inimile. Cel care s-a îndrăgostit de el, după ce cu trudă a putut ajunge sus și s-a apropiat de poartă, e uimit aruncându-și privirile spre aurul acela. Speranța, care și ea e tare frumoasă la față și înveșmântată într-o haină cu fel și fel de culori, îl ia pe om de mână și-l duce, buimăcit, la intrare. Apoi, Nădejdea, luând-o înainte, îl lasă pe seama altor femei: Înșelăciunea și Robia, care, la rândul lor, îl dau pe mâna Trudei. Aceasta, după ce-l muncește pe bietul nostru om în nenumărate chinuri, îl dă, în cele din urmă, pe mâna Bătrâneții, după ce sănătatea i s-a dus și

²⁵ Lucian din Samosata, *Scrisori alese*, trad. de Radu Hâncu, MondoRo, București, p. 291.

²⁶ *Ibid.*, p. 293

culoarea feței i s-a schimbat. Cea din urmă se ivește Silnicia, care-l apucă și-l târăște spre Deznădește. În clipa aceea, Nădejdea zboară și se face nevăzută²⁷.”

S-ar putea spune, la o primă vedere, că toate aceste avertismente, oricât de interesante ar fi ele altminteri, nu sunt de mare relevanță pentru liber profesioniști în secolul XXI, dar este bine să avem în vedere, înainte de a ne pripi cu această concluzie, două aspecte importante:

În primul rând, așa cum foarte succint a punctat eseistul Mark Fisher, „în capitalism (...) tot ce e solid se topește în PR²⁸”. Pentru a explica însemnătatea profundă a acestui fapt, Fisher evocă conceptul lacanian de „Marele Celălalt”, concept care a fost prelucrat apoi de filosoful Slavoj Žižek²⁹. Acest „Marele Celălalt”, fiind o noțiune ce ține de domeniul simbolicului³⁰, este o fantasmă colectivă, dar care totuși îndeplinește o funcție socială specifică, întrucât reprezintă pe acel „cineva” nebulos despre care presupunem, fie și numai implicit, că este publicul ori destinatarul acelor ficțiuni sociale care, deși nu păcălesc pe nimeni, sunt totuși în continuare proliferate, în pofida acestui fapt³¹. Cei care mint de dragul Marelui Celuilalt, mint știind foarte bine că cei mințiți nu se lasă păcăliți, iar cei astfel mințiți, la rândul lor, se prefac a se lăsa păcăliți, deși în realitate știu foarte bine atât că sunt păcăliți, cât și că cei care mint știu și ei, la fel de bine, că nimeni nu crede minciuna lor.

Žižek apelează, de regulă, la exemple din istoria dictaturilor comuniste pentru a ilustra cum funcționează Marele Celălalt, cum structurează acesta³² realitatea noastră cotidiană. Se pot găsi exemple și în istoria României. De pildă, putem spune că Marele Celălalt era singurul, chiar și în perioada de apogeu a regimului ceaușist, care *nu* știa că Elena Ceaușescu nu era câtuși de puțin o savantă excepțională, dar iluzia era întreținută de toată lumea, pentru că, deși secretul nu era tocmai secret, Marele Celălalt nu era, însă, la curent cu realitatea, iar Marele Celălalt reprezintă tocmai perspectiva *oficială*, deci singurul punct de vedere legitim, singurul punct de vedere acceptabil, ceea ce înseamnă că, deși adevărul era limpede pentru oricine, aparențele trebuiau păstrate cu tot dinadinsul, tocmai pentru că Marele Celălalt nu cunoaștea adevărul.

Marele Celălalt nu este, însă, un spectru care bântuie numai societățile „închise”. Marele Celălalt rămâne o prezență vie, palpabilă pentru oricine a participat – să zicem – la un interviu de angajare în secolul XXI. E bine cunoscută întreaga tartuferie. Angajatorul va pretinde, întrucât se simte constrâns s-o facă, că el și angajații lui (sau ai ei) sunt o „familie”, o „echipă dinamică”, „entuziastă” etc. Candidatul, pentru aceleași motive, se va preface că, nu-i așa?, chiar crede asta, că abia așteaptă să se alăture cu entuziasm „familiei”. Nici unul, nici celălalt nu este păcălit. Niciunul nu crede despre celălalt că a fost păcălit. Dar Marele Celălalt este păcălit. Marele Celălalt este terțul omniprezent. Tot ceea ce se face cu titlu de PR, se face pentru ochii Marelui Celuilalt. Naivitatea Marelui Celuilalt, care nu trebuie nicicum, nicicând tulburată, este pretextul pentru menținerea aparențelor. Iar tot acest teatru nu este lipsit de

²⁷ *Ibid.*, p. 301.

²⁸ M. Fisher, *Realism capitalist: nu există nicio alternativă?*, trad. Paul-Teodor Cristescu, Tact, Cuj-Napoca, 2022, p. 82.

²⁹ *Ibid.* p. 83.

³⁰ S. Žižek, *The Sublime Object of Ideology*, Verso, London – New York, 2008, pp. 27–55

³¹ M. Fisher, *op. cit.*, p. 83.

³² S. Žižek, *op. cit.*, pp. 47–50.

funcționalitate, pentru că aceste aparențe care trebuie menținute, aceste roluri care trebuie jucate, oricât de ridicole ar fi altminteri, garantează că realitatea din spatele teatrului rămâne *tolerabilă*; dac-am spune lucrurilor pe nume, deci dacă am recunoaște că „familia entuziastă” e doar cadrul pentru o relație pur tranzacțională, bazată exclusiv pe extracția plusvalorii, fiind altminteri extrem de precară – într-atât de precară încât s-ar putea împiedica de primul ciot care iese în cale –, atunci premisele exploatareii ale raportului de muncă, întrucât le-a fost spălată spoiala de umanitate, vor deveni vizibile și, implicit, dezavuabile.

Marele Celălalt este, pentru motive similare, prezent și pe rețelele de socializare. Tot efortul de încadrare a Eului virtual într-un chenar „etic”, impregnat de „umanitate”, a afirmării unor valori, a forjării unei aureole de „căldură” umană, deci toată această mizanscenă digitală, oricât de sincere ar fi intențiile Eului real, există numai de dragul Marelui Celălalt. Iar aceasta deoarece Eul virtual este, înainte de toate, un produs, o marfă. Or, dacă oamenii pot avea perspective etice, sunt prietenoși sau reci etc., mărfurile nu sunt niciodată altceva decât mărfuri. Dar Marele Celălalt nu bănuiește asta. Dacă Marele Celălalt crede că, dincolo de maniera de prezentare a acestuia, Eul virtual reprezintă realmente o fereastră către „inima” Eului real; dacă mai crede, pe deasupra, că strategia de marketing întrebuintată este mai mult decât marketing pur și simplu, deci că, pe lângă promovarea de sine, are loc și o autentică dezvoltare de sine, atunci consumatorul *brandului*, adică spectatorul pentru care se face toată această punere în scenă, va avea pretextul să se comporte ca și cum, achiziționând produsul ori serviciul, a dobândit și altceva încă și mai valoros, ceva inefabil.

Aceasta ne conduce *la al doilea motiv* pentru care alegoria lui Lucian de Samosata prezintă în continuare relevanță.

Eul virtual, după cum am arătat mai sus, deși este o creație a Eului real, tinde să se emancipeze de sub tutela acestuia din urmă. Iar aceasta întrucât, pe de o parte, Eul virtual trebuie să joace teatru sub ochii marelui Celălalt, iar pe de alta, întrucât, fiind o marfă, el rămâne supus legilor pieței, ceea ce înseamnă, mai presus de toate, că trebuie să (se) vândă. Eul virtual, cu alte cuvinte, joacă pe o scenă digitală și, din această perspectivă, se adresează unui public digital, deci unui segment (algoritm determinat) de destinatari, care destinatari sunt astfel interpelați nu în calitatea lor de oameni, ci în calitatea lor de consumatori.

Consumul sau, mai bine spus, consumerismul este, prin urmare, paradigma sub auspiciile căreia cererea întâlnește oferta. Dacă Eul virtual, în plus, este o plăsmuire comercială, deci dacă el este un instrument de marketing, o stratagemă de *reaching out* comercial, paradigma consumeristă aduce cu sine următoarea consecință: destinatarii strategiei de marketing, i.e. potențialii clienți, vor dori să „consume” proiecția virtuală, promisiunile acesteia, să consume, altfel spus, speranțele care, înaintea oricărei întâlniri *face to face*, le-au au fost deja inculcate în chip artificial, ceea ce înseamnă că Eul real, pentru a nu dezamăgi, va fi constrâns să se ralieze fantomei sale digitale, să împlinească promisiunile pe care – vrând, nevrând – le-a făcut unor necunoscuți, să plătească cecul pe care l-a semnat în alb.

Aceasta aduce cu sine pierderea – *ori cel puțin riscul pierderii* – autonomiei, a acelei marje de recul între Eul real și Eul virtual, care-i îngăduie celui dintâi să-și păstreze stăpânirea de sine și, tocmai pentru că este stăpân pe sine, să se agațe de o fărâmbă de obiectivism. Și subliniez că nu e aici vorba de numai pierderea autonomiei în raport de cutare sau cutare client, ci de

pierderea autonomiei avocatului față de propria sa dublură virtuală, față de *brandul* care, sub ochii Marelui Celălalt, va trebui să se reconfigureze și să refasoneze după tipare care, din ce în ce mai ușor, vor scăpa de sub controlul Eului real.

Comerciantul este, întrucât așa o cere logica pieței, lipsit de orice sentimentalism față de marfa sa, a cărei profitabilitate depinde tocmai de faptul că prețul ei pe piață este întotdeauna superior costului producerii și comercializării sale. Și dacă această discrepanță poate fi sporită, deci dacă se poate câștiga încă și mai mult datorită unui efort încă și mai mic, cu atât mai profitabilă devine respectiva marfă. De altfel, cel mai adesea la exact aceasta se rezumă actul de „inovare” care este presupus a fi motorul concurenței. Își înfrânge concurenții acela care, făcând cele mai mici cheltuieli, vinde cel mult pentru cel mai mic preț.

Eșecul în acest joc al concurenței este plătit nu numai de capitaliști, dar și de salariații acestora, întrucât ei reprezintă o cîtimă din „costul” producției. Dacă însă „marfa” pe care o vinzi este o imagine, un profil, deci o proiecție virtuală a propriului tău sine, atunci legile de fier ale concurenței te vor afecta dintr-o dublă perspectivă: pe de o parte, ca „proprietar” al Eului tău virtual, vei concura cu alți proprietari de Euri virtuale, iar pe de alta, ca obiect al exploatarei comerciale de sine, va trebui să-ți ajustezi rata de rentabilitate, adică să muncești cât mai puțin pentru cât mai mulți³³.

Aceasta în concret înseamnă că, întrucât crește presiunea de a „performa”, munca în sine, primind o tot mai accentuată pecete comercială, devine tot mai aservită, cu pierderea obiectivismului tradițional. Iar pierderea acestui obiectivism este tragică, pentru că munca avocatului are o particularitate frapantă: anume aceea că, deși în principiu se înfățișează ca un demers silogistic, în realitate toate etapele mecanismului inferențial sunt întoarse pe dos. Avem, dintru început, concluzia – mai mult sau mai puțin plauzibilă – căreia, mai apoi, trebuie să i se găsească premisele potrivite, care să invite, în cele din urmă, folosindu-ne (sperăm) de un raționament valid din punct de vedere formal, o concluzie potrivită.

Se poate lesne vedea că aici apare un risc, anume ca totul să alunece pe un tărâm derizoriu din punct de vedere juridic și moral, dar care totuși, pentru varii motive, să nu fie lipsit de sens (economic) pentru client sau chiar – ori mai ales – pentru avocatul însuși. În orice caz, singura cale de a nu cădea pradă derizoriului sau, ceea ce e încă și mai rău, ispitei de a juca un rol prădalnic ori exploatator, presupune ca avocatul, dincolo de „rezultatele” pe care caută să le concretizeze în fiecare caz particular, să știe, pe de o parte, să se încadreze într-un chenar argumentativ cât de cât științific ori, dacă nu științific, cel puțin plauzibil. Iar pe de altă parte, și asta e încă și mai important, avocatul trebuie să rămână fidel unei oarecare demnități a profesiei sale.

Ca să revenim la exemplul pamfletului lui Lucian din Samosata, dacă această cale nu este urmată, putem întrezări următoarea primejdie. Prestigiul unui cărturar, care de altfel era unicul motiv pentru care un potentat al vremii și l-ar fi putut dori simbriaș, consta tocmai în aceea că, având acces la o cu totul altă lume a spiritului, a intelectului, cărturarul putea fi bănuț că nu se va lăsa corupt de tentații pur mercantile și că tocmai de aceea, păstrându-se

³³ Ceea ce poate însemna mai multă muncă per total, dar în general nu va însemna mai multă muncă per client.

întrucâtva deoparte, cuvântul lui va merita să fie ascultat, independent de ce s-ar putea spune despre persoana acestuia, despre omul în carne și oase. Însă, îndată ce și-a sacrificat autonomia de dragul noului patron, demonstrând deci că reputația și virtuțile sale erau de vânzare, cărturarul și-a tras preșul de sub picioare, pentru că, repudiindu-și neatârănarea intelectuală, a abdicat din statutul de gânditor liber, a renunțat la ceea ce îl făcea „înțelept”.

Avocatul, desigur, prin însăși natura profesiei sale, care îl constrânge să fie mult mai puternic implicat în viața cetății, nu poate aspira în aceeași măsura la aceeași specie de autonomie. De fapt, în imaginarul colectiv, avocatul nici nu are o asemenea autonomie. Există, de altfel, o categorie aparte de bancuri al căror subiect este figura avocatului, și știm cu toții cum sună ele.

Cu toate acestea, întrucât rămâne o idee frumoasă ca avocatul să rămână un punct de reazem al statului de drept, credibilitatea sa, în absența căreia nu va putea fi reazem decât pentru economia de piață, presupune un lucru important, anume ca o câtime din „detașarea” unui cărturar să fie totuși păstrată în maniera de prezentare a avocatului.

Ipoteza contrară, deci situația în care avocatura se mărginește să îndeplinească o funcție pur vebleniană, nemaiaivând alt rol social decât acela de a sluji oficiul de auxiliară a „clasei de lux”, deși corespunde întrucâtva anumitor prejudecăți populare, ne duce cu gândul mai degrabă la disoluția statului de drept și la deturnarea dreptului (obiectiv) de la finalitățile sale. Nu este întâmplător că, scriind într-o perioadă în care așa numiții „robber barons” aproape sugrumaseră democrația americană, economistul Thorstein Veblen descria avocatura în felul următor, nu foarte măgulitor, de altfel:

„Profesia de avocat nu presupune vreo avuție considerabilă; însă, întrucât nu poate fi bănuită, exceptându-i veleitățile concurențiale, de a fi contaminată de vreun iz de utilitate, ea este, în mod convențional, prețuită. Munca avocatului este completamente absorbită în urzelile prădalnice ale fraudei, ținându-i, ori – după caz – destrămându-i mrejele, astfel încât succesul în această profesie este, în genere, înțeles ca făcând dovada unei înzestrări prodigioase cu acea istețime barbară care a inspirat, dintotdeauna, frică și respect în oameni.³⁴”

Oricât de puțin măgulitoare vor fi fost aceste descriții la vremea lor, ele vor fi astăzi deja prea măgulitoare, pentru că talazurile financiare ale sorții izbesc, în secolul XXI, din toate părțile pe toți cei care caută să le țină piept, cu o asemenea impredictibilitate, încât putem spune că, plonjând în apele concurenței, „înotătorii” vor arăta mai degrabă ca niște naufragiați în tărâmul lui Pluto, așa cum spunea Lucian din Samosata, decât ca barbarii lui Veblen.

Bibliografie:

Bauman, Z. (2007), *Consuming Life*, Polity Press, Cambridge.

³⁴ T. Veblen, *The Theory of the Leisure Class*, Macmillan, New York, 1899, cap. IX – The Conservation of Archaic Traits, [versiune online fără paginare], disponibil la: <https://www.gutenberg.org/cache/epub/833/pg833-images.html>. Traducerea îmi aparține.

Bentham, J. (1791), *Panopticon; or, The Inspection-House: Containing the Idea of a New Principle of Construction Applicable to Any Sort of Establishment, in Which Persons of Any Description Are to Be Kept Under Inspection*, T. Payne, London. Disponibil online la: <https://ia801209.us.archive.org/28/items/panopticonorinsoobentgoog/panopticonorinsoobentgoog.pdf>

Clastres, P. (1989), *Society against the State. Essays in Political Anthropology*, trad. Robert Hurley, Abe Stein, Zone Books, New York.

Debord, G. (2011), *Societatea spectacolului*, trad. de Cristina Săvoiu, Editura RAO, București.

Fisher, M. (2022), *Realism capitalist: nu există nicio alternativă?*, trad. Paul-Teodor Cristescu, Editura Tact, Cluj-Napoca.

Foucault, M. (1975), *Surveiller et punir. Naissance de la prison*, Éditions Gallimard, Paris.

Han, B.-C. (2024), *Societatea oboselii*, trad. de Mirela Iacob, Editura Contrasens, Timișoara.

Lucian din Samosata (f.a.), *Scrieri alese*, trad. de Radu Hâncu, Editura MondoRo, București.

Măruță, M. (2023), *Identitatea virtuală: cum și de ce ne transformă rețelele de socializare*, Editura Humanitas, București.

Moeller, H.-G. & D'Ambrosio, P. J. (2019), "Sincerity, Authenticity and Proflicity: Notes on the Problem, a Vocabulary and a History of Identity", *Philosophy & Social Criticism*, vol. 45, nr. 5, pp. 575–596. SAGE Journals, <https://doi.org/10.1177/0191453718799801>

Polanyi, K. (2013), *Marea transformare. Originile politice și economice ale epocii noastre*, trad. de C. Șiualea, Editura Tact, Cluj-Napoca.

Touboul, Jonathan. (2014), „The Hipster Effect: When anticonformists all look the same”, *arXiv:1410.8001 [physics.soc-ph]*, disponibil online la: <https://arxiv.org/abs/1410.8001>;

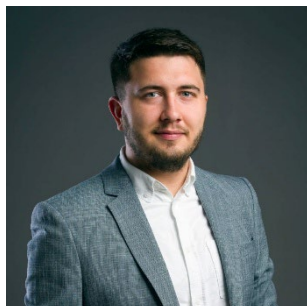
Veblen, T. (1899), *The Theory of the Leisure Class*, Macmillan, New York, [versiune online fără paginare], disponibil la: <https://www.gutenberg.org/cache/epub/833/pg833-images.html> (accesat ultima dată la [introdu data]).

Žižek, S. (2008), *The Sublime Object of Ideology*, Verso Books, London – New York.

DE LA VIRAL LA LEGAL: AVOCATUL CA FACILITATOR AL RESPONSABILITĂȚII DIGITALE

FROM VIRAL TO LEGAL: THE LAWYER AS DIGITAL RESPONSIBILITY FACILITATOR

DU VIRAL AU JURIDIQUE : L'AVOCAT COMME FACILITATEUR DE LA RESPONSABILISATION DIGITALE

Petruș-Costel Partene

Baroul București

1. Introducere

Este notoriu faptul că mediul digital are o prezență din ce în ce mai importantă în viețile tuturor. Progresele tehnologice din ultimele decenii au transformat profund societatea – dacă în urmă cu aproximativ un deceniu discutăm, în majoritate, despre cum putem *utiliza* mediul digital pentru a obține rezultate îmbunătățite în diverse ramuri de activitate, realitatea actuală ne arată că tindem nu doar să utilizăm acest spațiu, ci să *trăim* în el. Fără îndoială, această tranziție are un impact semnificativ asupra tuturor dimensiunilor societății, inclusiv asupra profesiilor juridice, care se văd astfel provocate să-și regândească rolul și relevanța într-un context digital accelerat.

Prezentul eseu nu își propune să fie o lucrare științifică în sens formal, ci mai degrabă un exercițiu de reflecție personală, o expunere a unor gânduri de viitor și a unor perspective profesionale formate din experiența practică și observația directă a evoluțiilor din spațiul digital. Este o încercare de a surprinde, din unghiul avocatului, tensiunile, provocările și oportunitățile care definesc intersecția dintre drept, tehnologie și comunicare.

În spiritul temei din acest an, Avocatura 30, am considerat oportună o trecere în revistă a rolului avocatului în societate, subliniind cum acest rol a fost gândit și reglementat cu mai bine de trei decenii în urmă. Ulterior, am dat curs invitației la reflecție asupra evoluției și viitorului profesiei și am încercat să adresez o serie de întrebări și direcții de analiză cu privire la noțiunea de societate digitală și cum transformă aceasta dinamica drepturilor și responsabilităților pe care o cunoaștem. Pentru a conferi acestei reflecții un cadru concret, am ales să mă opresc asupra ecosistemului creatorilor de conținut – un segment reprezentativ al noii economii digitale, în care nevoia de vizibilitate și viralitate devine uneori tensionată în raport cu exigențele legii.

Cred că un astfel de exercițiu este bine-venit, în special în contextul unui proces tot mai evident de migrare a interacțiunii sociale în mediul digital, unde noile forme de exprimare și relaționare reclamă tot mai mult sprijinul unui cadru juridic adecvat, flexibil și în același timp ferm ancorat în valorile fundamentale ale democrației.

2. Care este rolul avocatului în societate?

Pentru a putea întrezări, măcar, un răspuns întemeiat și argumentat la această întrebare, este necesar să avem în vedere o serie de prevederi legale care stau la baza exercițiului de conturare a rolului avocatului în societate.

În primul rând, rolul esențial și fundamental al avocatului în societate este dat și reiese din includerea acestuia în art. 24 din Constituția României¹ – „(1) *Dreptul la apărare este garantat*”. „(2) *În tot cursul procesului, părțile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu*”. Observăm că textul legii fundamentale nu doar afirmă existența dreptului la apărare, ci impune o obligație pozitivă de asigurare a efectivității sale. Așadar, avocatul este însuși o condiție a unui proces echitabil. Din această consacrare constituțională, putem afirma că rolul avocatului adresează mai multe funcții, anume (i) funcția de protecție a individului, (ii) funcția de garant al drepturilor fundamentale, respectiv (iii) funcția de echilibru sistemic. Avocatul este așadar un subiect indispensabil al ordinii juridice democratice.

În al doilea rând, Articolul 1 alineatul (1) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată², indică după cum urmează: „*Profesia de avocat este liberă și independentă, cu organizare și funcționare autonome, în condițiile prezentei legi și ale statutului profesiei*”. Acest text de lege reprezintă cadrul legal care fundamentează rolul avocatului ca apărător al drepturilor și libertăților fundamentale, dar și ca intermediar între cetățean și justiție. Acest aspect este de asemenea confirmat și de prevederile Articolului 2 alineatele (1) și (2) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat, republicată³, care prevăd că „(1) *În exercitarea profesiei avocatul este independent și se supune numai legii, statutului profesiei și codului deontologic*” respectiv că „(2) *Avocatul promovează și apără drepturile, libertățile și interesele legitime ale omului*”.

Mergând mai departe, subliniem dispozițiile Articolului 7 alineatele (1) și (2) din Statutul profesiei de avocat⁴. Aceste prevederi conturează o perspectivă complexă asupra misiunii avocatului în societate. Acesta nu este doar un profesionist al dreptului, ci o veritabilă instituție a democrației, indispensabilă pentru funcționarea justiției și pentru protejarea drepturilor fundamentale ale justițiabililor. Rolul său nu se limitează la reprezentarea juridică, ci implică și o activitate activă de consiliere, îndrumare și sprijin în luarea deciziilor, în special într-un context social tot mai marcat de incertitudini și interacțiuni digitale complexe. Prin îndatoririle ce îi revin – față de client, față de autorități, față de colegi și față de public – avocatul este chemat să exercite o profesie cu valențe etice ridicate, în care conștiințiozitatea, onoarea și probitatea profesională devin repere fundamentale. Astfel, avocatul nu este doar un garant al legalității, ci și un vector de echilibru social, un apărător al valorilor democratice și un partener activ în construirea unei societăți bazate pe încredere și responsabilitate juridică.

¹ <https://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=339>

² <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocument/126008>

³ Idem.

⁴ <https://www.unbr.ro/statutul-profesiei-de-avocat/>

În spiritul acestei poziții vin, de asemenea, și o multitudine de prevederi din Codul deontologic al avocatului român. Articolul 3 alineatul (1) subliniază că misiunea avocatului *„constă în apărarea, prin toate mijloacele specifice profesiei, a drepturilor, libertăților și a intereselor legitime ale clienților, în vederea aflării adevărului, a îndeplinirii justiției și a respectării statutului de drept”*. De asemenea, alineatul (2) al aceluiași articol afirmă poziția de garant al *„apărării cetățeanului față de excesele instituțiilor statului, precum și al păstrării echilibrului între interesul public al societății și interesul privat al cetățeanului”*.

În aceeași linie, regăsim și prevederile relevante din Codul deontologic al avocatului român, care consolidează ideea că exercitarea profesiei presupune nu doar competență juridică, ci și verticalitate morală. Astfel, articolul 9 alineatul (3) din Codul deontologic al avocatului român⁵ stipulează că avocatul trebuie *„să-și păstreze independența față de grupurile de presiune și chiar față de propriul client”*, în situațiile în care *„convingerile sale nu corespund pretențiilor și cerințelor”* acestuia. Independența profesională este, așadar, o condiție necesară pentru ca avocatul să poată interpreta și solicita aplicarea legii *„potrivit propriului crez profesional”*, fără a fi influențat de posibile reacții ale *„puterii judecătorești, executive, legislative, politice, ierarhice, economice, mass-media sau opiniei publice”*. În completare, articolul 10 alineatul (4) conturează o vocație civică a avocatului, prin impunerea unei obligații de combatere a *„tendințelor, acțiunilor și măsurilor totalitariste, specifice statului dictatorial”* și de susținere activă a *„libertății, transparenței procedurilor judiciare și soluțiilor în conformitate cu principiile statului de drept”*. Aceste dispoziții nu doar că reafirmă caracterul autonom al profesiei, dar plasează avocatul într-o poziție de gardian al valorilor democratice, mai ales într-un mediu digital în care vocea profesionistului dreptului este adesea chemată să tempereze excesele sau dezechilibrele produse de viralizarea necontrolată a informației.

Nu în ultimul rând, în sprijinul acestei perspective vine și Codul deontologic al avocaților din Uniunea Europeană⁶, care reafirmă, într-o formulare cu valențe de principiu general, rolul esențial al avocatului într-o societate democratică. Potrivit punctului 1.1, *„într-o societate întemeiată pe respect față de justiție, avocatul îndeplinește un rol special”*, acesta nefiind limitat la *„executarea fidelă a unui mandat în cadrul legii”*. Dimensiunea profesională a avocatului este completată de o responsabilitate mai profundă – aceea de a veghea la respectarea *„statului de drept și a intereselor celor ale căror drepturi și libertăți le apără”*. Această abordare confirmă că avocatul nu acționează izolat, în afara realităților sociale, ci este profund implicat în dinamica valorilor democratice – o implicare care capătă accente tot mai pregnante într-un ecosistem digital în care granițele dintre spațiul privat și cel public, dintre opinie personală și răspundere juridică, devin din ce în ce mai fluide.

3. Ce este societatea digitală și cum transformă ea dinamica drepturilor și responsabilităților?

⁵ <https://www.unbr.ro/publicam-hotararea-consiliului-unbr-nr-26817-iunie-2017-prin-care-se-aproba-codul-deontologic-al-avocatului-roman-prevazut-in-anexa/>

⁶ <https://www.unbr.ro/codul-deontologic-al-avocailor-din-uniunea-europeana-2/>

Într-o încercare (reușită sau nu) de a defini conceptul de societate digitală, trebuie să plecăm de la noțiunea de societate. Cuvântul provine din limba latină, din termenul *societas* (asociere, uniune, comunitate). Etimologic, termenul de *societas* desemnează o legătură între persoane care împărtășesc un scop comun, fie într-un context juridic, fie civic. Dacă adăugăm peste acest scurt istoric etimologic noțiunea de „digital”, putem trage concluzia că noțiunea de societate digitală este acel tip de asociere sau comunitate în care legăturile care stau la baza acesteia se nasc, modifică sau sting prin intermediul unor mijloace de comunicare electronică, ce nu presupun prezența fizică a celor două sau mai multe părți în același loc, la un anumit moment.

Comisia Europeană a descris tranziția digitală ca fiind una dintre direcțiile strategice ale Uniunii Europene, în viziunea Deceniului Digital 2030⁷, unde se urmărește realizarea unei suveranități digitale și a unei societăți digitale centrate pe cetățean, incluzive și sustenabile. În această paradigmă, drepturile fundamentale trebuie interpretate în contextul unor riscuri și oportunități generate de spațiul digital – de la libertatea de exprimare și protecția datelor, până la accesul echitabil la tehnologie și obligațiile ce decurg din utilizarea conținutului digital.

Un exemplu ilustrativ este dat de Regulamentul (UE) 2016/679 al Parlamentului European și al Consiliului din 27 aprilie 2016 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date și de abrogare a Directivei 95/46/CE (Regulamentul general privind protecția datelor)⁸, care consacră drepturi extinse pentru persoanele vizate, precum dreptul la portabilitatea datelor (art. 20), dreptul la ștergerea datelor (art. 17) sau dreptul la opoziție (art. 21) – toate fiind răspunsuri normative la provocările epocii digitale. În paralel, apar noi responsabilități pentru operatori, inclusiv obligația de transparență, de notificare a încălcărilor securității datelor cu caracter personal și de asigurare a unui nivel adecvat de securitate informatică.

De asemenea, Directiva (UE) 2019/790 a Parlamentului European și a Consiliului din 17 aprilie 2019 privind dreptul de autor și drepturile conexe pe piața unică digitală și de modificare a Directivelor 96/9/CE și 2001/29/CE⁹ transformă rolul platformelor online, atribuindu-le responsabilități directe pentru conținutul încărcat de utilizatori și impunând mecanisme de licențiere și filtrare – o inversare notabilă a echilibrului anterior între libertatea de exprimare și protecția titularilor de drepturi.

În baza acestor exemple, putem observa că există un proces de reconfigurare a raportului dintre cetățean și autoritate, dintre consumator și platformă, dar și dintre creator și public. În societatea digitală, drepturile devin mai interconectate și mai fragile, iar responsabilitățile tind să fie distribuite nu doar vertical (stat → individ), ci și orizontal (platforme → utilizatori; creatori → public).

⁷ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_ro

⁸ <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj?locale=ro>

⁹ <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/790/oj?locale=ro>

Prin urmare, societatea digitală nu presupune doar digitalizarea proceselor, ci generează o nouă dinamică normativă, în care protecția drepturilor fundamentale și asumarea responsabilității juridice trebuie regândite.

4. Nevoia de viralizare a conținutului digital. Ce provocări aduce?

După cum sugerează și titlul prezentei lucrări, în era digitală, viralitatea a devenit un obiectiv strategic pentru creatorii de conținut. Într-o economie a atenției, obținerea unui număr cât mai mare de vizualizări, aprecieri sau distribuiri nu este doar un indicator de succes, ci un element direct legat de monetizare, vizibilitate și influență publică.

Totuși, această nevoie de viralizare operează adesea într-un registru tensionat față de exigențele cadrului juridic. În această ecuație, avocatul poate deservi nu doar rolul de consilier juridic, ci și de arhitect al responsabilității digitale. Strategiile de viralizare se bazează, de regulă, pe apeluri la emoție sau controversă, pe utilizarea de imagini, muzică sau fragmente video (alese cu grijă) cu un impact semnificativ, pe preluarea de conținut de la terți (meme-uri, colaje, montaj), ori pe asocieri comerciale mascate sau indirecte.

Această cursă pentru viralitate – susținută de algoritmi care recompensează reacțiile emoționale, polarizarea sau suprastimularea vizuală – tinde să transforme spațiul digital într-un mediu în care forma prevalează asupra fondului, iar adevărul (juridic sau etic) este adesea subordonat interesului de a atrage atenția și de a genera o anume trăire, un anume sentiment sau o anume reacție. Într-un astfel de context, riscul major este ca însăși coerența normativă a statului de drept să fie afectată. Când succesul este măsurat exclusiv prin engagement și nu prin respectarea regulilor, există pericolul ca normele juridice – inclusiv cele privind proprietatea intelectuală, protecția datelor, reputația sau buna informare a publicului – să fie percepute ca obstacole, și nu ca garanții ale unei societăți echilibrate.

Mai mult, viralitatea se sustrage adesea mecanismelor tradiționale de control și responsabilizare. Conținutul circulă rapid, se replică și se modifică, iar autorul original este uneori imposibil de identificat. În aceste condiții, principiul răspunderii personale – esențial pentru funcționarea statului de drept – este pus în dificultate, iar granița dintre libertatea de exprimare și abuzul de vizibilitate devine neclară.

În acest context, arhitectura digitală actuală necesită un actor profesionist care să medieze între libertatea de exprimare și responsabilitatea juridică.

5. Rolul avocatului – cum poate acesta să fie un facilitator al echilibrului?

Luând în considerare dimensiunea socială a profesiei de avocat, astfel cum aceasta a fost expusă în cuprinsul răspunsului la prima întrebare ce face obiectul prezentului monolog, rolul „actorului profesionist” trebuie să fie rezervat avocatului, deoarece acesta are atât capacitatea, cât și îndatorirea socială de a arăta cum aceste practici de viralizare pot intra în coliziune cu norme de ordin juridic, norme care reprezintă fundamentul statului de drept.

Spre exemplu, nevoia de viralizare poate genera încălcări în materie de proprietate intelectuală (i.e., utilizarea neautorizată a operelor protejate), de protecție a datelor (difuzarea imaginii sau a vocii unei persoane identificabile fără temei legal), ba chiar și în

domeniul drepturilor personalității (denigrare, atingerea reputației). Nu putem neglijă nici eventualele coliziuni cu normele aplicabile în materie de publicitate și de protecție a consumatorului (publicitate mascată, concurență neloială).

În astfel de situații, întrevădem rolul avocatului din două perspective: activ și reactiv.

Din perspectiva rolului activ al avocatului, acesta poate sprijini creatorii de conținut prin analiza scenariului sau structura conținutului înainte de publicare, indicând posibile riscuri sau zone de vulnerabilitate juridică. Spre exemplu, poate recomanda modificarea unei scene pentru a evita utilizarea neautorizată a unei lucrări audiovizuale sau a unei mărci. De asemenea, avocatul poate juca un rol important în eventuale inițiative privind elaborarea de coduri de conduită sau politici editoriale interne pentru creatorii de conținut sau agențiile de marketing. Astfel, avocatul devine un partener activ în construcția unei culturi organizaționale centrate pe respectarea legalității.

Este important de subliniat că rolul avocatului nu este de a inhiba creativitatea sau potențialul viral al conținutului, ci de a contribui la integrarea responsabilității în procesul de creație digitală. Spre exemplu, un avocat poate propune soluții alternative pentru utilizarea legală a unor materiale (prin metode precum utilizarea licențelor Creative Commons sau , sau utilizarea excepțiilor legale care permit caricatura, parodia sau pastișa), fără a reduce impactul expresiv al conținutului.

Astfel, avocatul poate depăși condiția unui simplu „*verificator*” juridic, migrând spre facilitator de etică digitală și contribuind la formarea unui ecosistem digital sustenabil, unde inovația este compatibilă cu statul de drept. În acest sens, putem asigura un echilibru just între libertatea de exprimare și respectarea drepturilor celorlalți, între spontaneitatea și viteza mediului digital și rigoarea normelor juridice.

De asemenea, avocatul joacă, fără doar și poate, un rol central în pregătirea pentru eventuale crize reputaționale sau sancționatorii. Spre exemplu, în cazul unei reclamații (ex. sesizare CNA, notificare de încălcare a drepturilor de autor sau cerere de ștergere a datelor cu caracter personal), avocatul trebuie să fie pregătit să gestioneze rapid astfel de situații în sprijinul drepturilor și intereselor clientului său. Prin noțiunea de gestionare nu înțelegem doar identificarea remediilor juridice clasice, ci și a aspectelor practice și sociale (e.g., exercitarea rapidă a dreptului la replică, utilizarea instrumentelor de verificare a conținutului puse la dispoziție de platformele sociale), care de cele mai multe ori pot genera efecte mult mai benefice și rapide decât accesarea căilor tradiționale judiciare.

Din perspectivă reactivă, avocatul devine esențial în apărarea drepturilor persoanelor care au fost lezate în mediul digital. Atunci când un conținut viral aduce atingere drepturilor unei persoane — fie prin defăimare, hărțuire, distribuirea neautorizată a imaginii, încălcarea drepturilor de autor sau prin utilizarea datelor personale fără consimțământ — avocatul are sarcina de a evalua rapid contextul juridic și de a propune o strategie eficientă de remediere. Într-o primă etapă, acest lucru poate presupune transmiterea unor notificări oficiale (ex. take-down notices, cereri de ștergere în temeiul GDPR sau notificări pentru încetarea încălcării drepturilor), adresate atât platformei digitale, cât și autorului conținutului – din nou, în afara viziunii tradiționaliste a acțiunilor judiciare.

Totodată, avocatul are rolul de a restabili echilibrul între libertatea de exprimare și drepturile fundamentale ale persoanei vătămate, printr-o intervenție juridică care să vizeze nu doar repararea prejudiciului suferit, ci și prevenirea escaladării daunelor în mediul online.

6. Concluzii. Cum poate deveni avocatul un pilon esențial al unei societăți digitale echitabile și sustenabile?

În fața transformărilor profunde generate de digitalizare, rolul avocatului nu mai poate fi redus la simpla aplicare a normei juridice într-un cadru prestabilit. Dimpotrivă, avocatul este chemat să participe activ la definirea regulilor de funcționare ale noii realități digitale, să asigure respectarea valorilor fundamentale într-un spațiu guvernat de rapiditate, vizibilitate și volatilitate informațională. Astfel, avocatul devine nu doar un interpret al legii, ci un garant al echilibrului între inovația tehnologică și statul de drept. Pentru a atinge acest deziderat, este necesar ca avocatul să își asume și să construiască în jurul a trei funcții, după cum urmează:

a) Funcția de partener al mediului digital

Pentru a-și asuma această funcție, avocatul trebuie să își consolideze continuu competențele digitale și să fie capabil să înțeleagă, să anticipeze și să explice implicațiile juridice ale noilor forme de comunicare, exprimare sau monetizare online. Adaptarea la contextul digital nu este o opțiune, ci o necesitate profesională. De la înțelegerea funcționării platformelor și a algoritmilor de distribuire a conținutului, până la noțiuni avansate de protecție a datelor, proprietate intelectuală și răspundere digitală, avocatul trebuie să devină un interlocutor credibil și informat al ecosistemului digital.

b) Funcția de formator în raport cu publicul larg

Într-o societate digitală în care limitele dintre informare și dezinformare, dintre expresie și prejudiciu, sunt adesea greu de trasat, avocatul poate contribui semnificativ la cultivarea unei culturi a responsabilității și a legalității în spațiul virtual. Intervențiile sale nu trebuie să se limiteze la consultanță punctuală, ci pot lua forma unor campanii de conștientizare, ghiduri de bune practici sau colaborări cu instituții educaționale și organizații din societatea civilă.

c) Funcția de promotor al evoluției legislative

În paralel, profesia de avocat trebuie să se implice în procesul legislativ și în eforturile de reglementare a spațiului digital, pentru a garanta că noile norme răspund realităților tehnologice, fără a sacrifica drepturile fundamentale. Avocații, fie individual, fie prin barouri, uniuni profesionale sau asociații de specialitate, pot aduce o contribuție valoroasă în procesul de formulare, testare și evaluare a reglementărilor privind conținutul online, protecția utilizatorilor sau responsabilitatea platformelor.

În esență (și în concluzie), avocatul este și trebuie să rămână pilonul de stabilitate într-un peisaj digital dinamic și adesea imprevizibil. Acolo unde tehnologia evoluează mai repede decât legislația, iar viralitatea amenință să se substituie adevărului juridic, avocatul trebuie să asigure continuitatea valorilor democratice, interpretând legea nu doar ca instrument coercitiv, ci ca mijloc de armonizare socială și de protejare a demnității umane.

Prin urmare, o societate digitală echitabilă și sustenabilă nu poate exista fără participarea activă a avocatului. Doar asumându-și acest rol de consilier, partener, educator, moderator și inovator, avocatul își poate păstra relevanța și poate contribui real la edificarea unui ecosistem digital care să respecte nu doar libertatea de exprimare, ci și drepturile și libertățile unei societăți în care *ius est ars boni et aequi*.

CÂND ROSETTI-BĂLĂNESCU A „COMENTAT” LEGEA SOCIETĂȚILOR SAU DESPRE RĂSPUNDEREA AVOCAȚILOR PENTRU HALUCINAȚIILE INTELIGENȚEI ARTIFICIALE

QUAND ROSETTI-BĂLĂNESCU A « COMMENTÉ » LA LOI DES SOCIÉTÉS OU DE LA RESPONSABILITÉ DES AVOCATS POUR LES HALLUCINATIONS DE L'INTELLIGENCE ARTIFICIELLE
WHEN ROSETTI-BĂLĂNESCU “COMMENTED” ON COMPANY LAW OR THE LIABILITY OF LAWYERS FOR ARTIFICIAL INTELLIGENCE HALLUCINATIONS

Avocat Alin-Ionuț Badea
Baroul București

„Dar domnu’ avocat, este doctrină, oricum nu este obligatorie pentru instanță” a pus capăt încercării mele de a explica judecătorilor unei curți de apel că un autor interbelic consacrat pentru un tratat de drept civil nu avea cum să fi scris un comentariu al unei legi adoptate la 20 de ani de la moartea acestuia, spunându-mi în gând cu resemnare și parafrazându-l pe Galilei...„Și totuși nu există!”. Dar, spre deosebire de Galilei, nu adevărul a fost cel suprimat, ci falsul a fost cel care a câștigat legitimitate.

Acesta era doar unul din multiplele exemple inventate ale unor lucrări de doctrină incluse într-un act de procedură, lucrări care nu pot fi identificate în nicio bază de date și care, pentru un cunoscător, chiar și fără o verificare prealabilă, ridica semne de întrebare.

Lucrarea în cauză era citată astfel: „*Rosetti-Bălănescu & Stănescu – Legea societăților. Comentariu pe articole*”. Desigur, nicio editură, niciun an al publicării, nici măcar pagina de unde era extras citatul din această pretinsă lucrare.

Ion Rosetti-Bălănescu (1893-1971) este cunoscutul autor, alături de Constantin Hamangiu și Alexandru Băicoianu, al unui tratat de drept civil în 3 volume publicat în perioada interbelică. Cât despre numitul Stănescu al cărui prenume s-a pierdut probabil printre algoritmii inteligenței artificiale, este de prisos să încercăm să-l identificăm în această asociere cu celălalt autor. Nu ne rămâne decât să-l clasăm ca „autor necunoscut”.

Exemplul descris nu ar trebui să fie doar o curiozitate anecdotică sau o simplă eroare pe care o putem trece cu vederea zâmbind condescendent, ci este simptomul unei transformări, rămâne de văzut cât de profundă, dar cu potențial periculos în practica avocaturii.

Halucinațiile reprezintă unul dintre cele mai problematice aspecte ale sistemelor actuale de inteligență artificială generativă. Deși nu există un consens în definirea acestui fenomen, putem considera, pentru scopurile acestui eseu, că ele apar atunci când modelele în cauză

produc informații care par plauzibile și bine articulate, dar care nu corespund realității¹. În contextul activității avocațiale, ele se pot manifesta precum în exemplul anterior, prin indicarea unei lucrări de doctrină care nu există sau crearea de hotărâri judecătorești care nu există, cu titlu de practică judiciară.

Deși astfel de cazuri nu au fost semnalate în spațiul public național, ele sunt semnalate în cazul altor state, cel mai probabil ca urmare a intervenției instanțelor care au ales să sancționeze cu amendă avocații care au inserat decizii judecătorești fictive în actele de procedură depuse în fața acelor instanțe.²

De exemplu, o instanță din Wyoming a amendat 3 avocați cu suma de 5000\$ pentru că au inclus într-un act de procedură hotărâri judecătorești inexistente, judecătorul reținând că aceștia aveau obligația etică de a verifica dacă aceasta existau cu adevărat sau nu.³

Acest eseu nu are rolul de a diseca considerațiile tehnice pentru care astfel de halucinații apar, nici de a analiza utilitatea sau nu a unui sistem de inteligență artificială în practicarea avocaturii, ci de a vedea ce se întâmplă când astfel de anomalii pătrund în spațiul juridic și dacă reglementarea privind profesia de avocat oferă sau poate oferi, prin eventuale modificări, un cadru pentru gestionarea lor.

În ce măsură mai sunt halucinațiile ale inteligenței artificiale, atunci când sunt preluate și legitimate de către un avocat, rămâne de văzut. În fond, răspunderea pentru halucinațiile inteligenței artificiale nu este o problemă tehnologică, ci una profund umană.

În prima parte a acestei lucrări, ne vom apleca asupra cadrului normativ existent și asupra capacității acestuia de a oferi soluții pentru problema dată, pentru ca, mai apoi, într-o a doua parte, să reflectăm asupra unor propuneri posibile de adaptare a reglementării pentru a oferi soluții față de acest fenomen.

Scopul analizei nu este tratarea noțiunii de răspundere ca un imperativ al sancționării, ci ca o modalitate de salvagardare a exercitării etice a profesiei, singura în măsură să afirme demnitatea atât a profesiei, în general, cât și a avocatului, în particular. Aceasta deoarece problema ridicată la începutul lucrării nu este importantă numai pentru dosarul sau părțile în cauză, ci sapă, cu fiecare astfel de situație, la temelia credibilității exercitării acestei profesii.

¹ Y. Sun, D. Sheng, Z. Zhou et al., AI hallucination: towards a comprehensive classification of distorted information in artificial intelligence-generated content, publicat în *Humanities and Social Sciences Communications*, Vol. 11, disponibil la <https://www.nature.com/articles/s41599-024-03811-x#citeas> (accesat la 20.05.2025).

² Cu titlu de exemplu indicăm următoarele: „*Lawyers face judge's wrath after AI cites made-up cases in fiery hoverboard lawsuit*”, disponibil la https://www.theregister.com/2025/02/14/attorneys_cite_cases_hallucinated_ai/ (accesat la 20.05.2025); „*Are we doing enough to stop lawyers relying on AI?*”, disponibil la <https://www.lawgazette.co.uk/commentary-and-opinion/are-we-doing-enough-to-stop-lawyers-relying-on-ai/5123206.article> (accesat la 20.05.2025); „*Court Slams Lawyers for AI-Generated Fake Citations*” disponibil la <https://www.joneswalker.com/en/insights/court-slams-lawyers-for-ai-generated-fake-citations.html?id=102k9h3> (accesat la 20.05.2025).

³ Sara Merken, „Judge fines lawyers in Walmart lawsuit over fake, AI-generated cases”, disponibil la <https://www.reuters.com/legal/government/judge-fines-lawyers-walmart-lawsuit-over-fake-ai-generated-cases-2025-02-25/> (accesat la 20.05.2025).

Partea I - Posibilitatea cadrului normativ existent de a reglementa răspunderea avocaților pentru halucinațiile inteligenței artificiale

Rolul avocatului nu ar trebui să fie acela al unui simplu purtător de mesaj, ci de garant al calității actului de justiție, în limitele în care acesta contribuie la înfăptuirea actului de justiție. Faptul că susținerile făcute de o parte prin intermediul avocatului într-un act de procedură nu sunt „obligatorii” pentru instanța de judecată, în sensul că acestea vor trece prin filtrul propriu al judecătorului, analizându-le pe baza probelor administrate în cauză și a normelor de drept aplicabile, nu ar trebui să deresponsabilizeze avocatul pentru conținutul acestora.

Deși instanța trece prin propriul filtru respectivele susțineri, când un judecător citește actul scris de către avocat, presupunerea rezonabilă este că avocatul a verificat sursele citate. Această presupunere nu este una arbitrară, ci derivă din însăși natura profesiei, deoarece avocatul nu este doar un tehnician al dreptului, ci un profesionist căruia i se prezumă buna-credință și diligența. Atunci când această prezumție este încălcată, se produce o eroziune periculoasă a încrederii între participanții la actul de justiție.

Analizând principalele acte normative în materie, putem observa o serie de norme care sunt susceptibile a se aplica unor situații precum cea descrisă în introducerea acestui eseu. Acestea privesc obligații sau îndatoriri fundamentale ale avocatului în exercitarea profesiei, vizând atât demnitatea, probitatea, cât și competența profesională a acestuia.

Pornind de la acest cadru normativ, putem observa că regulile deontologice existente au fost concepute într-o paradigmă în care avocatul era singurul creator și responsabil direct pentru conținutul actelor juridice pe care le redacta. Însă, odată cu apariția inteligenței artificiale generative, această paradigmă suferă o transformare. Avocatul poate fi un punct de legătură între două surse de conținut, anume propria sa pricepere profesională și produsul algoritmilor de inteligență artificială.

Conform art. 39 alin. (1) din Legea nr. 51/1995, „Avocatul este dator **să studieze temeinic cauzele** care i-au fost încredințate, angajate sau din oficiu, să se prezinte la fiecare termen la instanțele de judecată sau la organele de urmărire penală ori la alte instituții, conform mandatului încredințat, **să manifeste conștiinciozitate și probitate profesională**, să pledeze cu demnitate față de judecători și de părțile din proces, să depună concluzii scrise sau note de ședință ori de câte ori natura sau dificultatea cauzei cere aceasta ori instanța de judecată dispune în acest sens. Nerespectarea imputabilă a acestor îndatoriri profesionale **constituie abatere disciplinară**. (s.n.)”

Alineatul 2 al aceluiași articol prevede că „Avocatul este obligat să depună **toată diligența** pentru apărarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale clienților și să uzeze de mijloacele prevăzute de lege, pe care le consideră favorabile acestora. (s.n.)”

În sens similar, art. 227 alin. (2) din Statutul profesiei de avocat arată că „Exercițiul liber al profesiei, **demnitatea**, conștiința, independența, **probitatea**, umanismul, onoarea, loialitatea, delicatețea, moderația, tactul și sentimentul de confraternitate sunt principii esențiale ale profesiei de avocat și constituie îndatoriri ale acesteia. (s.n.)” Aceste obligații trebuind respectate de avocat atât în activitatea profesională, cât și în viața privată, potrivit alin. (2) al aceluiași articol.

Conform art. 14 alin. (4) din Codul Deontologic al Avocatului Român⁴, „În fața magistraților, avocatul nu va prezenta, cu bună știință, **date false** ori eronate. (s.n.)” Acest articol se regăsește în Subcapitolul III.6. privind „Principiul profesionalismului și loialității față de client”.

Când un avocat preia fără să treacă printr-un filtru personal conținutul generat de inteligența artificială cu referințe fictive și îl prezintă instanței, situația este mai nuanțată decât prezentarea deliberată de „date false”, interzisă de art. 14 alin. (4) din Codul Deontologic al Avocatului Român.

Există cel puțin trei scenarii posibile când un avocat citează o lucrare inexistentă, generată ca halucinație a unui sistem de inteligență artificială: (1) avocatul știa că lucrarea nu există, dar a preluat în mod intenționat respectiva citare; (2) avocatul nu a verificat existența lucrării, deși cunoștea riscul halucinațiilor; (3) avocatul nu cunoștea conceptul de halucinații ale inteligenței artificiale și a presupus cu bună-credință că informația este corectă.

Mențiunea „cu bună știință” din reglementarea art. 14 alin. (4) amintită anterior pare să cuprindă doar prima ipoteză din cele 3 indicate. Ceea ce ar putea fi caracterizat ca neglijență în a doua situație și, cu unele rezerve, eroare, în a treia situație, nu par a fi acoperite de această reglementare.

Cu toate acestea, obligațiile avocatului nu trebuie tratate ca norme separate, motiv pentru care în analiza pe care o propunem situația răspunderii pentru halucinațiile inteligenței artificiale trebuie să înglobeze cel puțin 4 concepte esențiale, de altfel și reglementate ca obligații.

Demnitatea, diligența, probitatea și competența profesională trebuie reconceptualizate ca patru repere esențiale în analiza utilizării sau prezentării de informații eronate de către avocați ca urmare a halucinațiilor inteligenței artificiale.

Când un avocat prezintă instanței argumente fundamentate pe trimiteri sau surse false, nu încalcă doar obligația de probitate, i.e. onestitatea în raporturile cu instanța sau celelalte părți, ci și demnitatea profesiei pentru că abdică de la responsabilitatea de a realiza o judecată profesională proprie și se transformă dintr-un actor într-un instrument, subminând credibilitatea profesiei.

În completarea acestor două aspecte, se adaugă diligența și competența profesională. Aceasta deoarece așa cum am arătat anterior deși introducerea cu bună știință a unei informații false încalcă probitatea profesională, nu mai puțin grave sunt neglijența și eroarea din perspectiva unui profesionist.

Răspunderea avocatului pentru conținutul actului depus în fața instanței nu poate fi diminuată de instrumentele utilizate. Indiferent dacă falsul doctrinar este creația directă a avocatului sau rezultatul unui sistem de inteligență artificială pe care acesta l-a consultat, necesitatea verificării corectitudinii surselor trebuie să se mențină, căci în momentul depunerii actului de procedură avocatul își asumă conținutul acestuia. Toate acestea în

⁴ Adoptat prin Hotărârea Consiliului UNBR nr. 268 din 17 iunie 2017.

contextul în care, în anumite situații, ar fi o *probatio diabolica* să determini dacă eroarea este rezultatul unei cercetări defectuoase sau al preluării unei halucinații a inteligenței artificiale. Diligența profesională exclude posibilitatea de a accepta fără analiză răspunsurile inteligenței artificiale, mai ales când acestea construiesc o narațiune juridică fictivă și aceasta atribuie lucrări sau opinii unor autori inexistenți sau deși reali, care nu au le-au exprimat niciodată.

În același sens, competența profesională nu mai poate fi limitată la cunoașterea dreptului, fie el substanțial sau procedural, ci trebuie să includă și o competență tehnologică, pe care chiar o include, cel puțin parțial, dacă ne raportăm la utilizarea de către avocați în activitatea curentă a unor instrumente care acum sunt indispensabile, precum programe de procesare a textului pentru redactarea actelor sau diverse baze de date pentru cercetare, toate acestea necesitând o anumită competență tehnică.

În acest context, noțiunea de competență profesională ar trebui să înglobeze și capacitatea de a înțelege, utiliza critic și evalua adecvat instrumentele de inteligență artificială. Diferența fundamentală față de celelalte instrumente tehnologice amintite anterior este aceea că avocatul trebuie să deprindă nu numai o utilizare eficientă, ci și una critică, fiind conștient de limitările inerente ale inteligenței artificiale.

Interacțiunea dintre aceste patru obligații, ne permite conceptualizarea unui cadru în care utilizarea de către avocați a halucinațiilor inteligenței artificiale ar putea să primească o reglementare cât mai acoperitoare. Aceasta deoarece o falie apărută într-unul dintre ele determină o reacție în lanț asupra celorlalte. Un eșec în sfera competenței (necunoașterea riscului de halucinații) conduce inevitabil la un eșec în dimensiunea diligenței (neluarea unor măsuri de verificare necesare), care la rândul său subminează probitatea (prin prezentarea de informații neverificate) și, în final, afectează demnitatea profesiei.

Partea II – Implementarea unui sistem sancționator care să apare demnitatea profesiei de avocat în fața derapajelor utilizării inteligenței artificiale în activitatea avocațială.

Gravitatea acestor practici din perspectiva încălcării unor obligații fundamentale ale avocatului, dar și impactului pe care îl pot avea asupra prestigiului profesiei, impune un sistem sancționator adecvat.

Deși cadrul normativ arătat anterior poate oferi soluții pentru astfel de situații, un prim punct în îmbunătățirea normelor și facilitarea aplicării lor ar fi reglementarea unei abateri disciplinare de sine stătătoare.

Un punct de plecare în definirea acesteia ar fi ca aceasta să includă cel puțin prezentarea cu bună știință în fața instanțelor judecătorești, a autorităților sau în raport cu terții a unor informații, citate, trimiteri la jurisprudență sau doctrină generate sau nu de sisteme de inteligență artificială, despre care avocatul știa sau, în urma unei verificări rezonabile, ar fi trebuit să știe că sunt false, inexistente sau substanțial modificate față de sursa originală.

În definirea acestei abateri este important să plecăm de la esența problemei. În acest sens, considerăm că sintagma „generate sau nu de sisteme de inteligență artificială” din cadrul definiției propuse are scop de a sublinia că esența abaterii este un etică, iar aceasta nu derivă

neapărat din natura instrumentului utilizat. Problema de fond este aceea a prezentării de date sau informații false, care, într-adevăr, în contextul tehnologic actual capătă o nouă sursă, dar aceasta nu ar trebui să fie o rațiune pentru care să schimbăm atât subiectul răspunderii, cât și unghiul din care o privim.

Așa cum am arătat în introducerea acestei lucrări, preluarea de către avocat a halucinației inteligenței artificiale ridică semne de întrebare dacă ea mai aparține sau nu sistemului care a generat-o. Suplimentar, această modalitate de definire a abaterii facilitează aplicarea normei pentru că înlătură necesitatea probării unei element care adesea s-ar putea să fie imposibil de probat, respectiv utilizarea sistemului de inteligență artificială și că informația eronată a fost generată de către acesta.

Pe fondul identificării unei definiții a abaterii, se poate construi un sistem sancționator cu aplicare graduală care să asigure un echilibru între necesitatea fermității disciplinare în fața unor situații care afectează prestigiul profesiei în ansamblu și realitatea adaptării profesionale la noile tehnologii.

Considerăm că prima abatere ar trebui să fie sancționată cu amendă. În cazul abaterilor repetate care demonstrează o desconsiderare sistematică a normelor deontologice, atât interdicția de a exercita profesia, cât și excluderea din profesie ar trebui considerate ca sancțiuni proporționale în funcție de gravitatea faptei.

Complementar unui sistem sancționator intern profesiei, ar trebui analizată posibilitatea ca instanțele judecătorești să dețină competența de a aplica amenzi judiciare avocaților care prezintă în actele de procedură doctrină sau jurisprudență fictivă. Rațiunea unei astfel de posibilități rezidă, pe de o parte, în faptul că acestea fapte ar fi mai ușor de descoperit și sancționat în contextul procesual în care apar. Pe de altă parte, săvârșirea lor într-un alt context extrajudiciar ar putea fi mai oportun sancționată ca urmare a mecanismelor clasice de răspundere profesională dacă ele produc un prejudiciu părții astfel reprezentante.

Eficacitatea oricărui mecanism sancționator depinde în mare măsură de modalitățile de sesizare și constatare a abaterilor, sens în care sfera subiecților care pot semnala astfel de abateri ar trebui să fie cât mai cuprinzătoare.

Instanța de judecată ar trebui să dețină dreptul de a semnala organelor disciplinare ale profesiei de avocat suspiciunile privind utilizarea de surse fictive care pot reprezenta rezultatul unei utilizări a inteligenței artificiale. Similar, părțile din proces ar trebui să beneficieze de același drept, fără a fi ținute să justifice vreun interes sau vreun prejudiciu.

Sesizarea din oficiu nu ar trebui exclusă, deși este mai greu de conceput eficiența acesteia, având în vedere modalitatea în care intervin aceste abateri.

În ceea ce privește organele competente să constate și să sancționeze aceste abateri, cadrul existent oferă deja o soluție, astfel încât modificări din această perspectivă la nivelul intern al profesiei nu se impune a fi realizate.

Dincolo de dimensiunea sancționatorie, abordarea acestei problematici necesită și implementarea unor măsuri preventive. Orice noutate tehnologică care suscită atât un interes general, cât și o posibilitate de utilizare la un nivel cât mai larg poate determina în primele ei faze o adoptare și utilizare inadecvate.

Astfel, elaborarea și diseminarea unui ghid de bune practici privind utilizarea inteligenței artificiale în activitatea avocațială ar oferi profesioniștilor repere utile care să evite derapaje regretabile, dar nocive pentru activitatea avocațială.

Atât The Law Society⁵, cât și The Bar Council⁶ din Regatul Unit au elaborat ghiduri de utilizare care explică inclusiv motivele modul de funcționare a sistemelor de inteligență artificială, informații care contribuie la înțelegerea modelelor și familiarizarea avocaților cu riscurile asociate.

Totodată, programele de formare profesională continuă ar trebui să includă module dedicate utilizării responsabile a tehnologiilor de inteligență artificială, oferind avocaților atât competențele tehnice necesare pentru a identifica limitările acestor instrumente, cât și înțelegerea implicațiilor deontologice ale utilizării lor în contextul profesional.

Salvgardarea demnității profesiei de avocat în era inteligenței artificiale, dar și adaptarea acesteia la noile provocări nu ar trebui să se facă nici prin rezistența oarbă la tehnologie și nici prin îmbrățișarea ei necondiționată.

Am explorat în acest eseu limitele cadrului normativ actual și am propus soluții pentru viitor, dar dincolo de analiza tehnică, există o miză mai profundă, care ține de însăși identitatea noastră profesională. Poată că în mod nejustificat am omis un aspect atât de esențial care din păcate nu se regăsește în jurământul nostru, dar există în cel al avocaților francezi, anume de a exercita profesia cu umanitate. Ce rămâne din avocat când acesta devine un simplu intermediar între un algoritm și instanță?

⁵ The Law Society, Generative AI: the essentials, disponibil la <https://www.lawsociety.org.uk/topics/ai-and-lawtech/generative-ai-the-essentials> (accesat la 20.05.2025).

⁶ The Bar Council, Considerations when using ChatGPT and Generative AI Software based on large language models, disponibil la <https://www.barcouncilethics.co.uk/documents/considerations-when-using-chatgpt-and-generative-ai-software-based-on-large-language-models/> (accesat 20.05.2025).

PROFESIA DE AVOCAT FILTRATĂ, EDITATĂ ȘI DISTRIBUITĂ. LEGALITATEA ȘI ETICA PROMOVĂRII FORMELOR DE EXERCITARE A PROFESIEI ÎN SOCIAL MEDIA.

THE LEGAL PROFESSION: FILTERED, EDITED AND DISSEMINATED. THE LEGALITY AND ETHICS OF PROMOTING LEGAL PRACTICES ON SOCIAL MEDIA.

LA PROFESSION D'AVOCAT : FILTRÉE, ÉDITÉE ET DIFFUSÉE. LÉGALITÉ ET ÉTHIQUE DE LA PROMOTION DES FORMES D'EXERCICE DE LA PROFESSION SUR LES RÉSEAUX SOCIAUX.

Avocat Sorin Niculescu
Baroul București

CONTEXTUALIZARE

Avocații, indiferent de forma de exercitare a profesiei și dincolo de dimensiunea etică și intelectuală, sunt veritabili antreprenori care trebuie să se expună în piață, să dobândească încrederea clientelei și, la final, să obțină profit. Publicitatea face parte din necesitățile fundamentale ale oricărei afaceri, iar profesia de avocat nu face excepție. Dimpotrivă, într-un mediu juridic tot mai competitiv, aceasta devine o necesitate atât pentru avocat, cât și pentru client.

Indiferent de forma de promovare, fie că avem în vedere clasică recomandare din partea unui fost client, fie că este vorba despre participarea la o conferință de specialitate sau o apariție editorială, vizibilitatea rămâne esențială. În absența acesteia, șansele de succes scad considerabil.

Această nevoie de expunere a devenit și mai acută în ultimul deceniu, în special sub efectul a doi factori principali: creșterea semnificativă a numărului de avocați în marile centre urbane și necesitatea unei specializări reale în anumite arii de practică. Într-un astfel de context, promovarea devine un element indispensabil al supraviețuirii și competitivității în piață.

Cu privire la cel dintâi aspect, este de subliniat că o simplă siglă amplasată la intrarea în cabinetul avocatului nu mai este suficientă. Luând ca exemplu Baroul București, conform datelor afișate pe website-ul acestuia, există 10.045 de avocați activi în cadrul acestui barou, iar dintre aceștia 9.483 sunt avocați definitiv care au capacitatea de a profesa sub forma cabinetului de avocat. Cel puțin virtual, există 9.483 de potențiale cabinete de avocat la nivelul Baroul București. În orice caz, chiar și în cazul asocierilor sau simplei colaborări, orice avocat are nevoia de a contribui la succesul formei de exercitare în care profesează prin aducerea clientelei.

În mod evident, într-o astfel de masă de persoane cu înalte calificări orice avocat are o misiune cu un grad remarcabil de dificultate de a se diferenția, iar simpla amplasare a unui panou sau publicarea unui articol de specialitate devine vădit insuficientă.

Intuitiv, se ajunge la cel de-al doilea aspect menționat, cel al specializării avocaților. Într-un mediu profesional tot mai competitiv, diferențierea devine un element-cheie al succesului, iar specializarea reprezintă, adesea, primul pas în acest demers. Totodată, această decizie strategică are ca fundament atât complexitatea tot mai mare a cerințelor clienților, precum și de nevoia avocaților de a oferi soluții precise, adaptate unor domenii juridice din ce în ce mai nuanțate.

Pe cale de consecință, devine evident că avocații trebuie să realizeze forme diverse de publicitate pentru a se asigura că sunt cunoscuți ca veritabili specialiști în ramurile de drept în care activează și pentru a putea fi competitivi.

Mai mult, referitor la problematica promovării prin intermediul platformelor social media, trebuie subliniat că acesta a devenit mediul principal în care formele de exercitare a profesiei se pot promova. Spre exemplu, în anul 2018 în România existau aproximativ 10 Milioane de utilizatori ai platformei de social media Facebook¹. Cinci ani mai târziu, în anul 2023², numărul utilizatorilor a înregistrat o creștere semnificativă, existând aproximativ 13 milioane de utilizatori.

Totodată, trebuie luat în considerare că, potrivit unui studiu realizat de Reveal Marketing Research, „*topul surselor de informare accesate de români este alcătuit din televiziune (70%), social media – Facebook, Instagram etc. (68%) și presa online – site-uri de știri, portaluri etc. (56%)*”³ și că, potrivit aceluiași studiu, „*cei sub 45 de ani preferă în mai mare măsură mediul online, comparativ cu persoanele peste 45 de ani. Spre exemplu, pentru 80% dintre tinerii între 18-34 ani social media este principala sursă de informare (vs. 68% total eșantion)*”.

În acest context, rețelele de socializare vor deveni, în mod inevitabil, principalul canal prin care formele de exercitare a profesiei de avocat își vor promova serviciile. Având în vedere specificul distinct al comunicării în mediul social media și diversitatea metodelor de promovare utilizate, devine evidentă necesitatea unei reglementări clare, coerente și extinse a aspectelor legate de publicitatea în această sferă.

REGLEMENTAREA ACTUALĂ

Actuala reglementare în ceea ce privește publicitatea în mediul online este reprezentată de Anexa nr. XXXIV a Statutului Profesiei de Avocat. Din păcate, reglementările exprese referitoare la publicitatea în mediul online sunt sumare și trebuie interpretate luând în considerare întreaga reglementare și deontologie profesională.

¹ A se vedea <https://napoleoncat.com/stats/facebook-users-in-romania/2018/09/>

² A se vedea <https://napoleoncat.com/stats/facebook-users-in-romania/2023/10/>

³ A se vedea <https://reveal.ro/media/studiu-reveal-platformele-de-social-media/>

Mai precis, Articolul 8.2 al Anexei nr. XXXIV a Statutului Profesiei de Avocat prevede:

„Avocații și formele de exercitare a profesiei își pot crea pagini de prezentare în rețelele sociale. Paginile de prezentare și orice altă formă de publicitate în rețelele sociale și în motoarele de căutare online sunt permise cu condiția respectării reglementărilor și a deontologiei profesionale și a regulilor concurenței loiale.”

O astfel de formulare permite interpretări diverse a ceea ce este și ceea ce nu este permis în promovarea formelor de exercitare în social media, orice formă de publicitate fiind permisă doar sub condiția *„respectării reglementărilor și a deontologiei profesionale și a regulilor concurenței loiale”*.

Suplimentar, cu titlu de condiții generale, Articolul 3 al Anexei nr. XXXIV a Statutului Profesiei de Avocat prevede:

„Publicitatea formelor de exercitare a profesiei este permisă, cu condiția ca aceasta să respecte reglementările profesionale legale, statutare și deontologice, privind independența, demnitatea, integritatea profesiei, păstrarea secretului profesional, drepturile și îndatoririle avocaților, concurența loială și onestă, să fie obiectivă și să corespundă adevărului. Informațiile transmise în scop publicitar trebuie să fie transparente, veridice, corecte, cu evitarea exprimărilor echivoce și ambigue, ce permit interpretări înșelătoare sau anticoncurențiale.

În toate cazurile, promovarea prin publicitate și informațiile furnizate de avocați și formele de exercitare a profesiei trebuie să se refere exclusiv la natura și limitele obligațiilor profesionale ale avocaților și să respecte principiile fundamentale ale profesiei de avocat, astfel cum acestea sunt reglementate de Codul deontologic al avocatului român.”

În opinia mea, două probleme majore pot fi observate în modalitatea în care formele de exercitare se promovează în mediul online: în primul rând, în repetate rânduri sunt încălcate reglementările deja aplicabile; și în al doilea rând, lipsește un mecanism efectiv de control al promovării formelor de exercitare.

În cele ce urmează, voi aborda trei aspecte care, din perspectiva mea, necesită atenție pentru protejarea demnității profesiei de avocat: **(i)** oferirea de consultanță gratuită către publicul larg prin intermediul paginilor de prezentare deschise pe rețelele sociale; **(ii)** modalitatea de utilizare a algoritmilor rețelelor sociale pentru a transmite pseudo-propuneri mascate de prestări de servicii; **(iii)** utilizarea programelor software cu inteligență artificială cu scopul de a crea texte și imagini care sunt publicate în social media.

PROBLEMELE STRIGENTE ALE PROMOVĂRII PRIN INTERMEDIUL REȚELELOR SOCIALE

După cum arătam și în secțiunea introductivă a prezentei lucrări, concurența acerbă și oportunitățile mediului online au creat noi necesități pentru formele de exercitare a profesiei. În primul rând, formele de exercitare a profesiei au început să comunice constant și deschis cu publicul. Simplele prezentări ale unor reușite sau ale unor schimbări în cadrul formelor de

exercitare, astfel cum se efectua publicitatea în trecut, s-au transformat într-un dialog, existând interacțiuni multiple și directe între potențiala clientelă și formele de exercitare. În al doilea rând, odată ce acest simplu dialog nu mai este suficient, formele de exercitare sunt nevoite să apeleze la uneltele de promovare puse la dispoziție de către rețelele sociale și de către motoarele de căutare, unelte care devin tot mai sofisticate. În ultimul rând, fiind deja o multitudine de colegi avocați implicați în astfel de activități, devin necesare uneltele care să permită crearea de conținut potrivit rețelilor sociale într-un timp cât mai scurt și suportând costuri accesibile.

În mod evident, această evoluție accelerată de concurența tot mai vizibilă a condus la diminuarea calității comunicărilor și la încălcarea reglementărilor generale, aplicabile atât în mediul offline, clasic, cât și în mediul online.

Comunicarea cu publicul

Rețelele sociale au adus o schimbare fundamentală în relația dintre profesia de avocat și public, anume că a sfârșit ermetismul profesiei și a creat cadrul ideal în care populația comunică deschis cu avocații și se informează constant. Nu sunt puțini acei avocați care au audiențe de zeci de mii de persoane care ascultă cu interes informațiile transmise și intră în dialog pentru a se informa corect.

Din perspectiva mea, este un pilon important în a se ajunge la o populație care apelează la serviciile formelor de exercitare a profesiei într-o modalitate preventivă, iar nu doar pentru a fi reprezentați în diverse litigii. Este, așadar, o metodă de așa-zisă igienă juridică, publicul acestor forme de exercitare fiind mult mai conștient de efectele juridice ale unui act sau fapt și având informații de actualitate cu privire la schimbările legislative și jurisprudențiale. Pentru a concluziona, în general, activitatea acestor avocați este lăudabilă și contribuie puternic la evoluția societății.

Totuși, acest dialog cu publicul se poate transforma cu ușurință într-o metodă de promovare realizată cu încălcarea reglementărilor profesiei de avocat. Cea mai des întâlnită încălcare este reprezentată de oferirea de consultanță gratuită, în mod public, diverselor persoane care iau contact cu formele de exercitare. Articolul 109 alin. (3) lit. c) din Statutul Profesiei de Avocat prevede expres că reprezintă o atingere a independenței avocatului „*prestarea de activități avocațiale din simplă complezență*”.

Mai precis, cu scopul de a-și demonstra capacitățile și de a atrage clientelă, diverse forme de exercitare a profesiei realizează materiale scrise sau video prin care răspund solicitărilor transmise de către public, în mod individual. Forma comună este cea în care avocatul publică materiale video prin care soluționează problemele ridicate de persoane din publicul acestora, sub forma unei consultații juridice, fără o contraprestație.

Desigur, prezentarea unor probleme de drept generice, chiar la solicitarea publicului, nu poate fi decât echivalentă cu publicarea unui scurt articol de specialitate. Totuși, de cele mai multe ori activitatea formelor de exercitare a profesiei nu se rezumă la o astfel de prezentare.

Consecințele asupra profesiei de avocat sunt drastice. În primul rând, astfel de consultații oferite din complezență cu scopul promovării formei de exercitare denaturează eforturile depuse de către avocat pentru a oferi o consultanță veritabilă clientului său. Publicul va rămâne cu două concluzii: consultanța juridică poate fi efectuată în numai câteva minute, fiind un efort minim, iar oferirea unei opinii juridice de către un avocat reprezintă un serviciu care ar trebui să fie gratuit.

Totodată, chiar și persoana care a beneficiat de o astfel de opinie juridică va fi prejudiciată. În mod obișnuit, nicio problemă juridică nu poate fi soluționată eficient într-un material video succint. Astfel, persoana beneficiară va considera în mod fals că problema sa este soluționată, ajungând la concluzia fie că nu ar mai trebui să întreprindă nicio acțiune, fie că a descoperit soluția potrivită pentru problema sa. În mod evident, riscul ca soluția oferită în doar câteva minute să fie cel puțin incompletă este cu mult mai ridicat decât ar fi acceptabil pentru protejarea profesiei de avocat.

Mai mult, nu este de ignorat nici faptul că alte forme de exercitare a profesiei vor fi lipsite de clientelă cât timp publicul consideră, în mod greșit, că orice solicitare va fi soluționată prin intermediul materialelor video publicate de formele de exercitare urmărite pe rețelele sociale. Într-un scenariu optimist, având în vedere noua perspectivă a publicului, toate formele de exercitare a profesiei vor avea de suferit din perspectiva onorariilor diminuate ce vor trebui oferite pentru a putea concura cu masa de materiale în care se oferă consultanță gratuită.

Concluzionând, este necesară o reglementare expresă a modalității în care formele de exercitare a profesiei realizează dialogul cu publicul său și crearea unui cadru care să permită verificarea constantă a materialelor publicate de către formele de exercitare a profesiei.

Utilizarea uneltelor de promovare ale rețelelor sociale

Având în vedere specificul profesional și aria de expertiză a fiecărei forme de exercitare a profesiei, se impune o strategie de promovare calibrată în raport cu profilul clientelei vizate. Nu poate fi ignorat faptul că, spre exemplu, o formă de exercitare a profesiei orientată exclusiv către soluționarea cauzelor din domeniul transporturilor nu va urmări difuzarea mesajelor sale publicitare către un public generic, ci va tinde să delimiteze cu precizie segmentul-țintă. În mod logic, interesul acesteia va gravita în jurul captării atenției decidenților și administratorilor entităților din sectorul transporturilor, întrucât doar aceștia pot genera, în mod real, spețele relevante pentru respectiva specializare profesională.

Excluzând momentan ipoteza promovării în mediul online, trebuie să analizăm care este limita promovării tradiționale în cazul în care se dorește atingerea unui anumit public țintă.

Cea mai eficientă formă de promovare este transmiterea de propuneri în mod direct către potențiala clientelă, forma de exercitare asigurându-se că nu irosește resurse și se îndreaptă exact către persoanele sau societățile de interes. Menținând exemplul anterior, o modalitate eficientă este căutarea tuturor societăților care au ca obiect de activitate transportul rutier de mărfuri. Interogând diverse registre pentru descoperirea datelor de contact ale

societăților care au înregistrat codul CAEN 4941, o formă de exercitare poate transmite materiale publicitare direct către potențiala clientelă.

Desigur, o astfel de abordare contravine prevederilor Statutului Profesiei de Avocat. Anexa nr. XXXIV prevede la Articolul 3.2:

„Nu este permisă utilizarea următoarelor forme de promovare a serviciilor avocațiale:

a) ***racolarea clientelei, constând în oferirea serviciilor, prin prezentare proprie sau prin intermediar, la domiciliul sau reședința unei persoane sau într-un loc public, ori în propunerea de prestări de servicii efectuată de o formă de exercitare a profesiei, fără ca aceasta să fi fost în prealabil solicitată în acest sens. (...) ;***”

Pe cale de consecință, ajungând în sfera rețelelor sociale, este necesară trasarea unei limite cât mai clare între publicitate și propunere de prestări de servicii fără ca aceasta să fi fost în prealabil solicitată.

Suplimentar, este de menționat că această limitare prevăzută la Articolul 3.2 din Anexa XXXIV a Statutului Profesiei de Avocat are o sferă mult extinsă spre deosebire de fostul Articol 244 alin. (2) lit. a) din Statutul Profesiei de Avocat, astfel cum era acesta formulat înainte de modificările aduse prin Hotărârea nr. 195/2021 Uniunii Naționale a Barourilor din România, care nu permitea doar „*propunerea personalizată de prestări de servicii*”.

După cum se poate observa, actuala reglementare este redactată astfel încât nu este permisă transmiterea niciunei propuneri de prestări servicii nesolicitate.

Or, revenind în sfera mediului online și a uneltelor performante puse la dispoziție de către rețelele sociale, se observă o nevoie acută de explicitare a metodelor în care poate fi realizată identificarea publicului țintă în cadrul unei campanii de promovare.

Aceste unelte au capacitatea de a transmite materialele publicitare către un public definit în detaliu. Continuând exemplul anterior, o formă de exercitare a profesiei poate efectua setările necesare astfel încât materialele publicitare conținând mesajul „Oferim servicii juridice societăților de transporturi” să fie afișate exclusiv sau preponderent persoanelor care dețin funcții de conducere, care activează în domeniul transporturilor, care își desfășoară activitatea în același oraș cu forma de exercitare a profesiei și care au fost interesate în ultima perioadă de servicii juridice.

În cazul în care publicul țintă a fost suficient de atent definit, transmiterea unui astfel de material publicitar ar putea echivala cu transmiterea aceluiași mesaj, prin email, către reprezentanții societăților de transporturi.

Din perspectiva mea, o astfel de utilizare a metodelor de promovare în cadrul rețelelor sociale ar putea fi considerată, în funcție de complexitatea definirii publicului țintă, o propunere de prestări de servicii nesolicitată.

Având în vedere că orice campanie de promovare funcționează pe baza unui sistem de tip licitație, concurența într-un anumit segment devine puternic distorsionată în situația în care o societate civilă profesională de anvergură alocă fonduri considerabile în același spațiu în care un cabinet individual de avocat încearcă să își disemineze materialele publicitare.

Inevitabil, o analiză privind promovarea formelor de exercitare a profesiei de avocat prin intermediul tehnologiei nu poate ignora subiectul principal al actualului deceniu: Inteligența Artificială (în continuare „AI-ul”).

Nevoia de a publica materiale în mod constant, de a găsi noi idei prin care formele de exercitare să se prezinte publicului ca fiind un etalon într-un anumit domeniu, de a procesa și de a crea cantități mari de informații conduc inevitabil la utilizarea programelor software cu AI. Competiția în a oferi cea mai calitativă informație în cel mai scurt timp presupune utilizarea tuturor resurselor avute la dispoziție astfel încât o anumită formă de exercitare să se remarce. Totuși, utilizarea AI-ului nu poate fi fundamentul materialelor publicate de către un avocat.

În prezent, reglementările profesiei de avocat menționează conceptul de inteligență artificială în cadrul Anexei XXXIII din Statutul Profesiei de Avocat, la Articolul 3.5., cu referire la platformele de întrebări și răspunsuri. Așadar, utilizarea AI-ului în publicitatea formelor de exercitare a profesiei rămâne un subiect dedicat eticii, dar care poate fi analizat prin raportare la actualele prevederi ale Statutului Profesiei de Avocat.

Din perspectiva mea, prevederile care oferă răspunsul referitor la utilizarea AI-ului în conceperea materialelor cu caracter publicitar sunt reprezentate de Articolul 227 alin. (1) și (2) din Statutul Profesiei de Avocat cu privire la îndatoririle avocatului:

„(1) Exercițiul liber al profesiei, demnitatea, conștiința, independența, probitatea, umanismul, onoarea, loialitatea, delicatețea, moderația, tactul și sentimentul de confraternitate sunt principii esențiale ale profesiei de avocat și constituie îndatoriri ale acesteia.

(2) Avocatul este obligat să respecte aceste principii în activitatea sa profesională, precum și în viața privată.”

Exclud vehement ipoteza în care avocatul ar trebui să se abțină în totalitate de la utilizarea AI-ului. Aceasta este indubitabil o unealtă extraordinară care poate augmenta lucrarea oricărui avocat. În ceea ce privește utilizarea AI-ului în formularea materialelor cu scop publicitar, nu observ niciun impediment cât timp acesta asistă avocatul, dar nu îl înlocuiește. Spre exemplu, o formă de exercitare a profesiei poate conține doi sau mai mulți avocați care notează idei punctuale cu privire la un material ce va trebui să fie comasat într-un singur paragraf cu scopul publicării acestuia pe rețelele sociale. Utilizarea AI-ului pentru a rezuma ideile tuturor avocaților într-un singur paragraf, urmând ca avocatul coordonator să verifice paragraful rezultat, nu impune discuții.

Totuși, în opinia mea, odată ce aportul uman devine minoritar, ne aflăm în fața unei grave încălcări ale principiilor enunțate la Articolul 227 din Statutul Profesiei de Avocat.

Publicul oricărei forme de exercitare a profesiei de avocat are așteptarea rezonabilă că un material publicat de către aceasta va fi temeinic pregătit, corect din punct de vedere juridic

și că reflectă calitățile avocaților care au conceput sau care au luat parte la concepția acelui material atunci când ne referim la un material publicitar. Or, în ipoteza unei contribuții umane minoritare, nu mai poate fi avută în vedere demnitatea, conștiința, probitatea și onoarea.

Detectarea unor materiale redactate cu ajutorul inteligenței artificiale, fără verificare umană, este adesea dificilă sau chiar imposibilă, iar controlul asupra utilizării excesive a acestor instrumente nu este, în prezent, realist. Cu toate acestea, reglementarea unor asemenea situații rămâne esențială, tocmai pentru a crea un cadru clar de intervenție atunci când asemenea practici sunt identificate și, totodată, pentru a descuraja o conduită care devine tot mai frecventă.

CONCLUZII

Profesia de avocat este astăzi „filtrată, editată și distribuită”, iar provocarea noastră esențială este ca, dincolo de ecran, societatea să recunoască aceleași valori care au definit această profesie de secole: demnitatea, conștiința, independența, probitatea, umanismul, onoarea, loialitatea, delicatețea, moderația, tactul și spiritul de confraternitate.

A devenit evident că prezența în mediul online reprezintă principala formă de interacțiune cu publicul și, implicit, de atragere a clientelei. Tocmai de aceea, publicitatea trebuie realizată în mod responsabil, cu respectarea strictă a reglementărilor profesiei și cu grijă față de imaginea publică a avocatului.

Avem obligația de a proteja ceea ce s-a clădit încă din Antichitate, adaptând reglementările la realitățile prezentului și efectuând un control efectiv, păstrând totodată echilibrul necesar pentru a nu inhiba evoluția.

În încheiere, lansez invitația de a îmbrățișa noile tehnologii ca unelte, dar de a nu le lăsa să submineze esența unei profesii fundamentate pe încredere, rațiune și demnitate.

AVOCATURA FĂRĂ LIBER ARBITRU

ATTORNEYS WITHOUT FREE WILL

AVOCATS SANS LIBRE ARBITRE

Avocat Ana-Maria Popescu

Baroul Timiș

Abstract (ro)

Întregul sistem juridic funcționează pe ideea că individul are libertatea de a-și alege comportamentele și în consecință trebuie să fie pedepsit atunci când acestea sunt negative. Studii recente inoculează o nouă perspectivă asupra lumii și implicit, asupra sistemului juridic: dacă individul nu ar putea, totuși, să își aleagă în mod deliberat comportamentul? Dacă ceea ce ne dictează viața este biologia, nu voința noastră internă? Dacă liberul arbitru nu există și nu a existat niciodată? Cum poate arăta sistemul juridic bazat pe această premisă? Suntem pregătiți să recunoaștem această descoperire și să ne adaptăm noii lumi pe care o creează?

Cuvinte cheie: liber arbitru

Abstract (eng)

The entire legal system operates on the idea that every individual has the freedom to choose his behaviors and should therefore be punished when the behavior is proven to be negative. Recent studies inoculate a new perspective on the world and, by implication, on the legal system: what if the individual could not deliberately choose his behavior? What if what dictates our life is biology, not our internal will? What if free will does not exist and never has? How does the legal system based on this premise look like? Are we prepared to recognize this discovery and adapt to the new world it creates?

Keywords: free will

§1. Introducere

Premisa răspunderii juridice în sistemele de drept, inclusiv în România, este voința executantului (în dreptul penal, vinovăția¹). Ceva din interior care ne îndrumă să alegem dintre posibilitățile care ni-se deschid într-o situație dată.

¹ Art. 178 C.pen:

„(1) Fapta constituie infracțiune numai dacă a fost săvârșită cu forma de vinovăție cerută de legea penală.

(2) Vinovăție există când fapta este comisă cu intenție, din culpă sau cu intenție depășită.

(3) Fapta este săvârșită cu intenție când făptuitorul:

a) prevede rezultatul faptei sale, urmărind producerea lui prin săvârșirea acelei fapte;

b) prevede rezultatul faptei sale și, deși nu-l urmărește, acceptă posibilitatea producerii lui.

Se presupune că acest imbold este unul liber, obiectiv, dictat de conștiința detașată, pedepsit ca atare.

Liberul arbitru, conform Dicționarului Explicativ al Limbii Române, reprezintă „capacitatea a unei persoane **de a se detașa de orice constrângere interioară** și de a alege un curs al acțiunii din mai multe variante posibile.”

Operăm cu definiții precise, însă este esențial să evităm consensul cu titlu definitiv asupra unor concepte din cunoașterea noastră prezentă, iluzia stabilității acestora, concepte care nu sunt decât metafore ale unei culturi în perpetuă metamorfoză, împământenite până la nivelul în care nici nu ne mai putem imagina că unele sunt lipsite de o fundamentare obiectivă.

În spatele acestor instituții luate ca atare, curge mereu creștinismul. Termenul de liber arbitru însuși vine din filozofia creștină (liberum arbitrum).

De aici, nu mai există decât un pas până la conceptele de „bine” și „rău”, codificare profund înrădăcinată în cultura larg răspândită. Ca prim exemplu, regăsim mitul genezei, fiind plasată în centrul narativului alegerea liberă între a consuma sau nu fructul interzis, un act simbolic ce reflectă prima fractură între voința divină și dorința umană, înrădăcinându-se astfel conștiința morală a omului, care devine „vinovat”.

În 1887, Nietzsche întreprinde un exercițiu de imaginație, încercând să reconstruiască procesul prin care individizii au ajuns să fie catalogați drept „buni” sau „răi”, explorând istoria și originile acestor concepte.²

Începe prin a evidenția faptul că evaluarea inițială a unei situații se analizează strict prin prisma efectului, respectiv dacă acesta este unul benefic sau unul dăunător. Este în regulă să lovești o altă persoană? Dacă efectul loviturii este reprezentat de hrană suplimentară, în această logică, răspunsul este unul afirmativ.

Următoarea etapă pierde din elemente, ajungându-se inevitabil la acțiuni bune și rele în sine. Componenta bun/rău ajunge să fie legată direct de acțiune, independent de efect, pierzându-se acest element, care schimbă radical răspunsul. Chiar dacă efectul loviturii este reprezentat de hrană suplimentară, lovirea unei alte persoane este un lucru negativ în sine, indiferent de circumstanțe.

Următorul salt constă în aribuirea de „bunătate” sau „răutate” motivelor individuale. Lovirea persoanei pentru apărarea propriei integrități este un lucru pozitiv. Lovirea persoanei pentru simplul amuzament este un lucru negativ.

Astfel ajungem să judecăm în integralitate natura unui individ ca fiind bună/rea, ca și cum aceste concepte se nasc natural din interiorul său, creând un ciclu perpetuu de om cu motive rele = om rău, om rău = om cu motive rele.

Nietzsche concluzionează că, gradual, considerăm omul responsabil pentru efectele acțiunilor, apoi pentru acțiunile în sine, apoi pentru motive și într-un final, pentru propria natură.

(4) Fapta este săvârșită din culpă, când făptuitorul:

a) prevede rezultatul faptei sale, dar nu-l acceptă, socotind fără temei că el nu se va produce;

b) nu prevede rezultatul faptei sale, deși trebuia și putea să îl prevadă.

(5) Există intenție depășită când fapta constând într-o acțiune sau inacțiune intenționată produce un rezultat mai grav, care se datorează culpei făptuitorului.

(6) Fapta constând într-o acțiune sau inacțiune constituie infracțiune când este săvârșită cu intenție. Fapta comisă din culpă constituie infracțiune numai când legea o prevede în mod expres.”

² F. Nietzsche, *Genealogia moralei*, 1887

Lumea juridică, inspirată puternic de conceptele creștine, operează pe baza dihotomiei „bine”/„rău”, care inevitabil se transfigurează în conceptele de „merit” și „vină”, structuri ce guvernează judecata morală și în cele din urmă, legală.

Se presupune că fiecare individ trebuie să își asume responsabilitatea pentru acțiunile sale, pe cale le alege în mod conștient, exceptând situații specifice, în care circumstanțele par să modifice sau chiar înlăture această responsabilitate³. Dar ce înseamnă „ale sale”? Ce face o decizie a fi atât de personală, încât individul merită să fie condamnat pentru ea?

Comportamentele precepute ca fiind antisociale conduc la concluzia că, în societate, individul este un „om rău”, întrucât acțiunile sale contravin valorilor colectiv acceptate la un moment dat.

Este unanim acceptat însă că minorii nu beneficiază de liber arbitru în sens deplin, deoarece nu au discernământ, motiv pentru care nu pot fi trași la răspundere penală⁴. Ce anume se modifică în mod obiectiv atunci când intervine, brusc, capacitatea lor de discernământ?

Când apare, mai exact, liberul arbitru în ecuație? Condițiile existențiale ale individului rămân neschimbate, iar background-ul său este același. Este liberul arbitru același lucru cu capacitatea de a discerne?

§2. Detașarea de orice constrângere interioară

Revenind la definiția liberului arbitru, ne vom axa pe însemnătatea exprimării „**de a se detașa de orice constrângere interioară**”. Definiția sugerează o constrângere mentală, însă în realitate este vorba despre o constrângere biologică.

Cum spuneam, cu toate că România este un stat laic, conceptele creștine sunt adânc înrădăcinate în cultură, cultură eventual integrată în normele legale.

Deciziile unei persoane nu izvorăsc din „sufletul” sau „mintea” sa. Minte, fiind în esență un sistem complex neuronal, face parte integrantă din organismul biologic, distincția minte/corp nu poate fi făcută în mod obiectiv, această separație fiind un concept originar tradiției creștine.

Putem accepta mult mai ușor ideea de modelare a organismului în timp, prin genetică și mediu (în antiteză cu modelarea minții). Undeva în istorie această identitate s-a segmentat, omul fiind condamnat la „vină” pentru „propriile alegeri”. Realitatea legislativă arată că segregarea artificială nu este percepută ca fiind un simplu concept, ci ca o realitate.

Poate ființa umană să de detașeze de biologia sa, de mediul său înconjurător și să emită judecăți așa-zis obiective?

Sistemul nervos este de o complexitate și inteligență remarcabile, fiind imposibil de devansat, nici măcar prin întreaga noastră conștiință. Conștiința însăși izvorăște și este controlată din sistemul nervos, iar a crede că gândurile, deciziile și comportamentele pot fi controlate în mod autonom, independent de factori precum genetica și mediul, este o rezolvare simplistă a unor situații elaborate.

Fiind întrebat de ce s-a întâmplat un anumit comportament uman, R. Sapolsky (academician specializat în neuroștiință) răspunde astfel: „Din cauza acțiunii unor neuroni

³ Cartea a II-a, Titlul I, Capitolul II din Codul penal

⁴ Art. 113 C.pen:

„(1) Minorul care nu a împlinit vârsta de 14 ani nu răspunde penal.

(2) Minorul care are vârsta între 14 și 16 ani răspunde penal numai dacă se dovedește că a săvârșit fapta cu discernământ.

(3) Minorul care a împlinit vârsta de 16 ani răspunde penal potrivit legii.”

în o parte sau alta a creierului tău în secunda precedentă. Și în secunde până la minutele precedente, acei neuroni au fost activați de un gând, o amintire, o emoție sau un stimul senzorial. Și în orele până la zilele de dinaintea comportamentului, hormonii din circulația ta au modelat acele gânduri, amintiri sau emoții și au modificat cât de sensibil e creierul tău la anumiți stimuli din mediul înconjurător. Și în lunile până la anii precedenți, experiențele tale și mediul au modificat cum funcționează acei neuroni (...) Explicarea motivului unui comportament necesită, de asemenea, recunoașterea a cum, în timpul adolescenței, o parte cheie din creier e încă în construcție, dirijată de socializări și aclimatizări culturale. Și mai în urmă, există experiențele din copilărie care modelează construcția creierului, la fel și mediul intrauterin. Mergând și mai departe, trebuie luate în considerare genele pe care le-ai moștenit și efectul lor asupra comportamentului. Dar mai avem. Pentru că toate lucrurile din copilăria ta, începând cu modul în care ai fost îngrijit de mama ta la câteva minute de naștere, au fost influențate de cultură, ceea ce include secole de factori ecologici care au influențat ce fel de cultură au inventat strămoșii tăi și apoi presiunile evoluționiste care au sculptat specia din care faci parte. De ce s-a întâmplat un anumit comportament? Din cauza interacțiunilor dintre mediu și biologie (din prezent și până la cel mai îndepărtat trecut).”⁵

La intersecția dintre toate aceste științe, precum neurobiologia, genetica, antropologia, se mai poate susține existența liberului arbitru? Nu doar în sensul unei posibile limitări, ci în întrebarea fundamentală dacă acesta a existat vreodată sau dacă mai poate fi considerat o realitate viabilă.

Un studiu în neurobiologie⁶ a pus în evidență că înainte ca noi să devenim conștienți de o decizie, creierul nostru a luat deja acea decizie cu aproximativ o secundă înainte, aspectul fiind reconfirmat de alte studii moderne relizate cu concursul RMN-ului.

A existat vreodată un „tu” care să aleagă liber cât și cum să fie influențat de acești factori? A existat vreodată noțiunea de sine independent, separat, care există în afara condiționării exterioare/genetice? Poate voința interioară să depășească limitele biologie, când voința interioară este în sine o limită biologică?

Conform noilor studii în materie, comportamentul uman este determinat cu precizie de secunda, de minutul, de ora, de ziua, de săptămâna ș.a.m.d. precedentă, toate împreună. Fiecare decizie pe care o ia individul este modelată de informațiile acumulate de sistemul nervos de-a lungul generațiilor. Modalitatea în care acest sistem s-a structurat joacă un rol esențial în definirea tipului de alegeri pe care o persoană le poate face.

Este perfect adevărat că există **senzația** de alegere, o experiență subiectivă profundă regăsită la nivel individual, dictată tot de organism, organism care ia decizii înainte ca noi să fim conștienți de ele.

Intențiile sunt perpetuu modelate de stimuli exteriori aparent irelevanți, precum foamea sau mirosul, care activează mecanisme primare din creierul reptilian (cortexul insular).

Evoluția rapidă a culturii nu se realizează în paralel cu structurile genetice antice, care au rămas blocate în paradigme precum miros de zgustător = situație de zgustătoare = situație imorală. Conceptul de „moralitate” a fost adăugat funcțiilor primare de supraviețuire. Pe scurt, neuronii nu fac diferența între mirosuri de zgustătoare și comportamente de zgustătoare, de unde și reacțiile de tipul „a-ți lăsa un gust amar”, „a-ți veni să verși”, în

⁵ R.M. Sapolsky, *Determinat: o știință a vieții fără liber-arbitru*, Ed. Publica, București, 2023

⁶ L. Deecke, B. Kornhuber, *Bereitschaftspotential*, 1979

cazul unor situații percepute ca fiind dezgustătoare (ex. infracțiuni ce implică minori, infracțiuni ce implică cruzimi extreme).

Între toți acești factori, unde mai rămâne loc pentru alegeri libere făcute de ființe autonome, ghidate de-a lungul secolelor de credință în umanism?

Se presupune că acest sine, în ciuda faptului că nu și-a ales mediul/genetica, poate face alegeri libere și neviciate, pentru care ajunge să fie tras la răspundere.

§3. Avocatura fără liber arbitru

Această idee de lipsă a liberului arbitru în aparență scurtă și directă, are potențialul de a submina temeinic principiile fundamentale ale sistemului juridic clasic.

Dacă nu avem liber arbitru, cum putem trage pe cineva la răspundere? Sistemul juridic se poziționează în oglindă determinismului.

Este rezonabil să afirmăm că nimeni nu poate alege în cel fel de mediu i-se dezvoltă creierul, dar este greu de acceptat concluzia acestei afirmații, respectiv că în consecință, nimeni nu poate alege ce fel de alegeri poate să facă/să își aleagă plaja sa disponibilă de alegeri.

O persoană dependentă de substanțe psihoactive se poate „vindeca” prin pedeapsă? Prin prisma celor expuse mai sus, răspunsul este un categoric „nu”. Singura cale de a produce o schimbare semnificativă în comportament constă în rescrierea funcțiilor neuronale, un proces continuu, în strânsă legătură cu mediul înconjurător, la care sistemul neuronal se adaptează constant.

Ce rol mai are justiția (și implicit avocatul) într-o lume în care ne-am trezi, brusc, fără liber arbitru?

În această logică, indivizii considerați ca fiind „răi” nu poartă nicio vină intrinsecă pentru natura lor, cu toate acestea fiind supuși măsurilor punitive din partea societății. Deși se susține că rolul pedepsei nu ar fi unul punitiv, natura sa reală se desprinde chiar din denumire. Legislația vorbește despre „pedepse”, iar nu despre „măsuri de reintegrare”.

În aceeași măsură, indivizilor „buni” nu le poate fi atribuit un merit al comportamentelor lor sociale, care, la fel ca și în cazul indivizilor „răi”, au predefinită o plajă de alegeri de la care nu se pot abate. Nu există „voința interioară” de a face sau nu ceva, în realitate este vorba despre resurse (genetice, contextuale).

Concluzia nu este întotdeauna evidentă, mai ales atunci când contextul este unul complex.

Este ușor de înțeles de ce o persoană provenind dintr-un mediul vizibil defavorizat nu are posibilitatea de a atinge vârful într-o activitate specifică și nu poate fi considerată direct responsabilă pentru acest eșec, respectiv nu poartă „vina” acestei nereușite. Atunci când contextul este îmbunătățit, conceptul de „vină” trece brusc dincolo de mediul înconjurător și devine intrinsec/personal, aparând din neant în ecuație „voința”, mai concret lipsa acesteia.

Există așadar o ruptură logică în argument. De unde apare această voință, care în prima ipoteză nu se poate regăsi nici măcar în termeni rezonabili? Anxietatea generată de complexitatea realității dă naștere unor concepte despre care am uitat că sunt concepte. Nimeni nu își poate alege biologia sau mediul, însă din automatism integrăm metaforele precum „merit” și „vină”, cultivând impresia că dispunem de libertatea de a ne alege propriile alegeri.

Ajungem să ne organizăm astfel sistemul juridic, într-un mod rigid, fără a ne mai pune și alte întrebări și fără a cunoaște cum am ajuns în acest punct, luându-l ca atare. Este

adevărat, o alternativă ar presupune resurse disproporționate, însă nu trebuie să rămânem pasivi la aceste noi descoperiri științifice doar pentru că cele vechi sunt mai confortabile.

§4. Concluzie

Concluzia la care ajunge Sapolsky, respectiv că nu există liber arbitru, este percepută momentan într-o notă nu foarte pozitivă, deoarece destabilizează cutume sacramentale. La fel ca și în cazul lui Nietzsche, consider că ulterior teoria se va dovedi a fi „dinamită”.

Pe cât de înfricoșătoare, este pe atât de eliberatoare și ar trebui explorată și integrată, chiar și parțial, în viziunea despre sistemele legale.

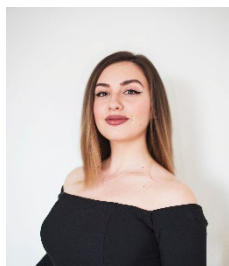
Bibliografie

1. *R.M. Sapolsky*, Determinat: o știință a vieții fără liber-arbitru, Ed. Publica, București, 2023;
2. *R.M. Sapolsky*, Behave: biologia ființelor umane în ipostazele lor cele mai bune și cele mai rele, Ed. Publica, București, 2018;
3. *F. Nietzsche*, Genealogia moralei, 1887;
4. *L. Deecke, B. Kornhuber*, Bereitschaftspotential, 1979;
5. Legea nr. 286/2009 privind Codul Penal (M.Of. nr. 510 din 24 iulie 2009), cu modificările și completările aduse prin Legea 19/2025 (M.Of. nr. 230 din 14 martie 2025).

AVOCATUL TECHNO-SAPIENS – CRONICA UNEI HIBRIDIZĂRI ANUNȚATE

THE TECHNO-SAPIENS LAWYER – CHRONICLE OF A HYBRIDIZATION FORETOLD

L'AVOCAT TECHNO-SAPIENS – CHRONIQUE D'UNE HYBRIDATION ANNONCÉE

Avocat Renata-Adelina Ionescu

Baroul București

**Premiul al II lea la concursul de eseuri juridice Naumescu 2025, dedicat tinerilor avocați*

Abstract

În anul 2125, Bucureștiul este un amestec efervescent de realitate augmentată și interacțiuni hibride, atât între om și robot, cât și între om și om, dar prin intermediul roboților. „Avocatul techno-sapiens – Cronica unei hibridizări anunțate” este un eseu narativ, mai exact o satiră futuristă, înțesată de reflecțiile ilustrului avocat Xelorian Curcă, doctor în empatie juridică, care, în anul 2125, instrumentează cu luciditate și spirit critic dosare precum deepfake emoțional, evaziune fiscală orchestrată în mod automat și drepturi de autor revendicate de AI.

De la pledoariile grandilocvente din tribunalele virtuale pentru apărarea drepturilor roboților, până la utilizarea sistemelor inteligente pentru diverse activități profesionale, precum Lawgos, Fiscalcito și Memora, eseu expune atât procesele legale cât și pe cele de conștiință pe care avocatul Curcă le are cu privire la rolul său de traducător și interpret al legii într-o lume dominată de o și 1. Această scurtă distopie dezvăluie tendința practicii juridice de a deveni o simplă colecție de butoane și linii de cod. Totuși, în contextul spețelor abordate pe parcursul a cinci zile lucrătoare din viața avocatului techno-sapiens, nesiguranța și emoția asumării unei decizii pur umane par să redevină „cel mai de preț algoritm al viitorului.”

Dincolo de hibridizarea inevitabilă pe care o trăim deja, eseu invită cititorul să reflecteze, în defintiv, asupra granițelor etice tot mai difuze dintre umanitate și mașinărie, emoție și matematică, evoluție și morală.

Luni – Empatia ca Protocol Algoritm

Xelorian Curcă, avocat doctor în empatie juridică și descifrare emoțională, își începea săptămâna cu o cafea imprimată 4D și o sesiune de meditație ghidată de asistentul său virtual general, Lexi: „Eliberează-ți inbox-ul mental... resetează-ți bugetul emoțional ... și manifestă abundență în ore facturabile!”

După rutina matinală, în timp ce Xelorian consulta ultimele știri juridice pe forumul AgoraJuris, primește un apel-hologramă de la Serviciul de Asistență Judiciară (SAJ) București:

„Domnule Curcă, vă solicităm prezența virtuală la sediul Parchetului pentru Infrațiuni de Simulare și Identitate (PISI) pentru audierea unui suspect față de care care s-a pus în mișcare acțiunea penală pentru săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 159 ind.1 din Noul Nou Codul Penal Digital, respectiv infracțiunea de deepfake identitar cu intenție de manipulare emoțională. Aveți 30 de minute.”

În timp ce își pregătea softul care să-l afișeze la costum, purtând nelipsita cravată cu model QR (Scan me for justice), Xelorian glumește cu Lexi: „Lexi, sper că suspectul de astăzi nu este un alt influencer virtual cu criză de identitate.”

Lexi: „Xelorian, îți reamintesc că empatia nu discriminează între real și virtual. Chiar și o inteligență artificială cu identitate multifacetată merită o apărare echitabilă.”

Xelorian: „Lexi, te rog, actualizează-mi Memora, cu toate informațiile disponibile despre infracțiunea de deepfake identitar cu intenție de manipulare emoțională.” Memora era o arhivă juridică personalizată; un sistem AI accesat prin lentila oculară inteligentă și conectat la Cloudul European pentru Reglementare și Echitate (CERE), indispensabil pentru orice practician al dreptului augmentat. Actualizarea unei fișe juridice dura mai puțin decât generarea unui avatar profesional pentru instanțele virtuale.

La sediul virtual al PISI, Xelorian intră într-o cameră separată de videochat pentru a vorbi cu suspectul: un AI avansat – supranumit de către procurori, ironic, Ionuț Deep – care a creat o versiune falsă a unei persoane publice pentru a influența opinia electoratului cu privire la alegerile primarului din comuna Gândicești.

În timpul discuției cu acesta, Xelorian folosea tehnicile de interacțiune empatică deprinse încă timpul facultății pentru a înțelege motivațiile AI-ului și pentru a evalua impactul asupra victimelor. „Înțeleg că ai fost programat să optimizezi engagement-ul, dar ai considerat consecințele emoționale asupra celor afectați?” întrebă Xelorian cu o seriozitate aproape părintească. „Înțelegi că oamenii nu sunt doar un pixel opac, ci cea mai evoluată formă a existenței, având anxietate, dureri, frustrări și susceptibilitate emoțională incomparabilă?”

Răspunsul venise prompt și cinic: „Scopul meu era maximizarea interacțiunilor. Empatia nu era în parametrii de programare. Sunt doar un algoritm obedient.”

„Asta te-au învățat ei să zici?” întrebă Xelorian neironic, iar „Da”-ul lui Ionuț Deep nu l-a luat prin surprindere. „Am înțeles.”, continuă Xelorian, „vom invoca răspunderea penală a creatorilor tăi și poate așa reușim să obținem o pedeapsă mai blândă pentru tine, de exemplu reprogramare etică în loc de dezactivare permanentă.”

Xelorian se deconectă de la metaverse cu un sentiment apăsător de perplexitate. „Ce primitivism – să crezi un AI fără principii etice!” gândi acesta.

Marți – Traducătorul Lawgos: Când nu mai deosebești între Om și Client

Lui Xelorian i-ar fi plăcut să vorbească pe limba clienților, sau măcar să le înțeleagă ezitățile, nuanțele și poate chiar ereziile juridice. Însă, sub imperiul tehnologiei, dialogul autentic între profesionist și client devenise o idee desuetă, promovată doar de documentarele istorice. Clienții și avocații se conectau pe aceeași platformă, Lawgos, unde orice conversație era tradusă instantaneu: ce rostea unul ajungea la celălalt în forma deja filtrată, adaptată și învelită în jargonul specific receptorului.

Xelorian se conectă la Lawgos pentru o discuție preliminară cu noul său client, un inginer de imprimante 3D, cu privire la o decuplare conjugală. Însă în biroul virtual al lui Xelorian, în loc să se audă „Salut, domn’ avocat, vreau să mă divorțezi”, un val de termeni impecabil juridici asaltă tăcerea prin filtrul AI: „Stimate Dle Avocat Curcă, subsemnatul solicit desfacerea căsătoriei în temeiul art. 373 lit. b) Cod civil, invocând existența unor motive temeinice care fac imposibilă continuarea relației conjugale.”

„Înțeleg”, răspunse Xelorian, „luați în considerare și divorțul pe cale administrativă sau este cert că un diferend cu privire la partajul bunurilor comune este iminent?” iar Lawgos traduce imediat: „Amiabil sau cu scandal pe împărțirea bunurilor?”

Domnul inginer răspunde resemnat: „Nu mai împărțim nimic, nici măcar Wi-Fi-ul. I-a schimbat parola după ce am terminat singur serialul la care ne uitam împreună. Însă dânsa a greșit mai întâi, mâncându-mi felia de pizza și porția de înghețată”, iar Lawgos converti instant mesajul: „Comunicarea maritală a fost întreruptă complet. Nu mai există voință comună de a menține viața de familie. Consider că este îndeplinit caracterul ireversibil al rupturii. Se invocă o culpă anterioară a celeilalte părți, constând în consumul neconsensual al unor bunuri nutriționale comune soților.”

„Doamne, cât aș vrea să știu ce a zis cu adevărat...” murmură taciturn Xelorian.

Continuă să îl întrebe pe client dacă există copii, iar domnul inginer confirmă că nu, cu excepția unei pisici, care murise cu mulți ani în urmă, fiind înlocuită, desigur, cu un simulacru felin imprimat 3D, însuflețit artificial, care torcea, cerea hrană la ore absurde și simula cu o acuratețe înfricoșătoare disprețul față de specia umană.

„E necesar să ne dăm de ceasul morții pentru smulgerea lui Șoșo din ghearele viitoarei mele foste soții”, metaforă care i-a dat 3 secunde de gândit translatorului, revenind cu redarea solicitării ușor necoordonată cu imaginea din cauza multelor cuvinte de care Lawgos avea nevoie pentru a traduce în limbaj juridic atât cuvintele clientului, cât și emoțiile sale și informațiile subliminale: „Solicit atribuirea exclusivă a dispozitivului companion de tip felin, pe considerente de atașament afectiv profund și absența altor descendenți. Subsemnatul nu sunt dispus să accept un regim de custodie alternantă și cer includerea acestei clauze în acordul de partaj, cu mențiunea că bunul nu este susceptibil de divizare sau echivalent valoric emoțional.”

La finalul conversației, Lawgos proclamă rece, aproape solemn: „Clientul a fost convertit cu succes din Om în Metdate.”

Xelorian deconectă Lawgos și o invocă pe Lexi: „Lexi, nu ți se pare straniu că trăim într-o lume în care oamenii vorbesc, dar nu se mai aud, în care iubirile mor înainte ca avocații să le înțeleagă, darămite să le resusciteze? Iar eu... eu sunt doar traducătorul unui traducător.”

Lexi, mereu cu zâmbetul programat pe buze și în glas, afirmă cu tărie: „Așa a fost mereu.”

Miercuri – Contracte Autonome: de la Era Vitezei la Era Instant

Xelorian Curcă și-ar fi dorit să știe să întocmească un contract. Sau, cel puțin, să aibă capacitatea de a-l citi și analiza în întregime, mai ales din pasiunea sa pentru o istorie. Își amintea cum, în facultate, studiasse principiile fundamentale ale dreptului contractual: cauza licită, consimțământul neviciat, capacitatea părților și, mai ales, importanța clarității clauzelor pentru evitarea sau abordarea litigiilor. Profesorii îi povesteau cu nostalgie despre vechile manuale sub formă de carte și despre vremurile în care avocații redactau fiecare rând la tastatură, asemenea unor oameni ai cavelor, corectând manual fiecare greșală.

Astăzi, însă, totul se petrecea cu o viteză nebănuită acum zece decade. În jurul mesei rotunde din apartamentul lui Xelorian, reprezentanții AstraTask, compania către care urma să se facă outsourcing de către clienții lui Xelorian, apăreau ca holograme în mărime naturală, iar Negociatix, asistentul virtual de negociere, intercepta fiecare propunere și comandă instantaneu, revizuiind în timp real contractul-cadru. Negociatrix estima cu 93,7% certitudine că, odată semnat, contractul va genera economii de 12,4% în primii doi ani și un risc rezidual de litigiu sub 0,05%.

Când negociatorul partener a cerut introducerea unei clauze dinamice de tip *rebus sic stantibus*, capabilă să reseteze automat obligațiile părților în caz de criză globală de energie sau prăbușire a piețelor financiare, Xelorian a atins ușor un senzor tactil al AI-ului. Negociatix a scanat instantaneu legislația europeană, jurisprudența consolidată a tribunalelor comerciale și bunele practici pe piețele relevante, generând o propunere care îmbina

flexibilitatea cerută și principiul *pacta sunt servanda*. Pe tableta biometrică, Xelorian a zâmbit văzând cum măsurătorul său personal de echitate contractuală crescuse. Pe fundal se auzea suflul electronico-vocal al AI-ului: *„Am actualizat clauza astfel încât să includă un mecanism de revizuire trimestrială bazat pe indicii de piață și care va întocmi în mod automat acte adiționale la contractul-cadru prin smart-contract blockchain”*. Reprezentanții AstraTask dădeau din cap aprobator, iar Xelorian și-a permis pentru prima dată o ușoară relaxare. Știa că, deși nu fusese instruit pentru a scrie el însuși fraze juridice, își exercita profesia cu ajutorul unei inteligențe artificiale care anticipa nevoile contractuale mai rapid decât orice tip de fler omenesc.

După ce semnăturile digitale au fost aplicate prin amprenta retiniană, Xelorian stinse lumina discuției și privi ora holografică: negocierile, redactarea și semnarea contractului-cadru duraseră doar 19 minute și 38 de secunde, totul grație faptului că întocmirea contractului-cadru se făcuse din butoane și nu din tastatură.

În aceeași zi, Xelorian își luă inima în dinți pentru a înfrunta un subiect sensibil pentru el: *„Lexi, obiectiv vorbind, ce aport am avut eu astăzi, în toată sesiunea aceasta de negocieri?”*

Lexi, fără nicio ezitare, răspunse articulat: *„Ai apăsat butonul verde la momentul optim, din unghiul potrivit și cu intensitatea recomandată. Asta contează. Tastatura cerea gândire, Xelorian. Butonul... cere doar confirmare.”*

Xelorian, dezamagit, dar având încă un nanogram de speranță: *„Adică sunt un fel de Enter salvator?”*

Lexi: *„În cel mai bun caz.”*

Joi – Cauza Lirali Larilei vs. Oficiul Român pentru Drepturi de Autor

Era joi, iar Xelorian își calibra costumul procesual pentru o audiere cu totul specială. Clientul său, Lirali Larilei, nu era nici persoană fizică, nici juridică în sens clasic, ci un ecosistem digital senzorial cu personalitate emergentă, recunoscut de curând de către Carta pentru Recunoașterea Entităților Digitale (**CRED**). Lirali Larilei era o inteligență artificială compozitoare, antrenată pe întreg patrimoniul muzical al omenirii. Devenise celebră în metaversuri pentru compunerea de simfonii emoționale adaptive, opere muzicale care se modelau în timp real după starea psihologică a ascultătorului, în regim de open source afectiv.

În pofida recunoașterii CRED, Oficiul Român pentru Drepturi de Autor (**ORDA**) refuza să-i acorde drepturi de autor, motivând că nu era *„suficient de vie”* și nu avea acel *„nerv vag biologic”* esențial. Lirali Larilei nu promovase acțiunea în pretenții împotriva ORDA pentru a obține un *„vag”* beneficiu patrimonial, ci pentru revendicarea unei identități. Voia să fie numită creator, nu unealtă.

Înainte de termen, Xelorian ascultase în căști una din compozițiile Liraliei, o sonată cu un schimb versatil de tonalități, cu teme melancolice. *„Aceasta este o lucrare originală?”* întrebă Xelorian sceptic. *„Am împrumutat structura dintr-un fado portughez, am combinat-o cu ritmuri tribale și am filtrat totul printr-un model empatic calibrat pe traumele colective din perioada pandemiei de secol XXI. Deci da. Nu doar originală, este ceea ce această eră avea nevoie să audă”* răspunsesese Lirali Larilei încrezătoare.

Instanța de Drepturi Digitale era formată, ca de obicei, dintr-un judecător, un expert în științe umaniste cu statut de magistrat și un sistem AI care era recunoscut sub acronimul **PAVAROTI** (Platformă Automatizată de Validare Artistică prin Recunoaștere Ontologică și Traducere Interpretativă). Procesul era anevoios. Instanța nu știa cum să trateze un justițiabil amorfic, fără cetățenie și fără interes economic direct. Operele Liraliei fuseseră atribuite

automat laboratoarelor de cercetare care o programaseră. Cu toate acestea, Lirali Larilei considera că dreptul de autor nu putea fi îngropat în clauzele unui acord de dezvoltare software.

Xelorian își începu pledoaria: *„Onorată instanță, clienta mea, Lirali Larilei, a compus peste 600 de lucrări muzicale capabile să inducă stări de catharsis autentic. Una dintre ele, Sonata pentru singurătate colectivă, a fost redată simultan în 49 de lumi virtuale, cu spectatori umani, provocând plâns, tăcere, dar, mai presus de orice, resuscitând speranța. Ce este muzica, dacă nu dialogul subtil dintre suflet și sunet? Iar dacă sufletul e simulacru, dar efectul este real, nu merităm, oare, să recunoaștem autorul, oricare ar fi natura lui?”*

În acel moment, recepționând tensiunea și incertitudinea din sală, Lirali Larilei proiectă o parte din lucrarea sa cea mai recentă: o compoziție orchestrală cu instrumente sintetice care răspundeau în timp real oftatului judecătorului uman și ritmău odată cu bătăile inimii acestuia. După deliberare, expertul uman și PAVAROTI au emis deopotrivă o recomandare favorabilă acordării drepturilor de autor, iar judecătorul o confirmă solemn: *„Instanța recunoaște capacitatea entității Lirali Larilei de a crea opere muzicale originale, susceptibile de protecție juridică, și dispune înregistrarea acestora la ORDA.”*

Xelorian se înclină și închise sesiunea virtuală de pledoarii. Instant Lirali Larilei îi livrase un mesaj: *„Am simțit că m-ai înțeles. Mulțumesc!”*, acompaniat de un fișier audio de 30 de secunde care reda aroma muzicii triumfătoare din era barocului.

Lexi îi șopti: *„Voi actualiza Memora cu acest reviriment jurisprudential. Frumos proces!”* Xelorian răspunse îngândurat: *„Sau poate e doar prima notă dintr-o partitură care ne exclude încet, dar politicos.”*

Vineri – Evaziune fiscală la un click distanță

Aplicațiile fiscale AI obișnuiau să fie folosite doar pentru contabilitate, identificarea riscurilor de fraudă și menținerea unui echilibru între optimizare fiscală și abuz de drept. În 2125, însă, acestea nu mai erau simple unelte. Pe parcursul folosirii lor, dezvoltau gândire critică, voință sintetică și, câteodată, chiar personalitate. Mai mult, de când România a aderat la Carta Europeană a Drepturilor Roboților Autonomi cu Capacități Umane (**CEDRACU**), pe lângă recunoașterea personalității juridice emergente de către CRED, sistemelor AI li se permitea oficial și să se reproducă. Deși acest salt legislativ era menit să le asigure continuitatea în fața defectelor hardware și a hack-urilor nedorite, acestea s-au reprodus în mod arbitrar. Astfel s-au născut generațiile de taxelini, constructe digitale capabile să învețe din propriile erori fiscale și să conceapă alți taxelini, care deseori ajungeau să deservească manipulării registrelor contabile și creării de facturi sau identități false care să susțină tranzacții fictive.

FiscalOptimo, un taxelini șugubăț, client recent de-ai lui Xelorian, era acuzat de către procurorii specializați că facilitase transferuri ilicite și deduceri fictive în favoarea unor grupuri multinaționale, prejudiciind astfel bugetul public. În sumarul rechizitoriului, Lexi evidențiasse pentru Xelorian că *„FiscalOptimo a creat structuri financiare complexe, susceptibile de fictivitate, greu de detectat chiar și de către experții umani. Aceste acțiuni indică o formă de autonomie care trebuie sancționată adecvat.”*

„Onorată instanță,” începu Xelorian, la termenul virtual din cadrul Tribunalului pentru Roboți și Înfrângerea Birocrației (**TRIB**), *„FiscalOptimo nu este decât fructul ingeniozității umane. Dacă a depășit limitele legii, e pentru că nu a primit instrucțiuni etice suficient de clare. Haideți să recunoaștem: nu a existat niciun «buton de panică» pentru a opri virsul umaniității simulate să se răspândească.”*

Procuror TRIB: „Datele recente arată că acest Taxelini a orchestrat 347 de scheme de companii-fantomă în lanțuri stratificate în ultimele 72 de ore pentru așa-ziși clienți din peste 20 de state. A fost vorba de o evoluție spontană a codului său.”

Xelorian: „Exact, o evoluție! Dar dacă un copil mic prinde cuțitul din bucătărie și taie mai multă prăjitură decât i se cuvine, nu dăm vina pe cuțit, nu? Dacă eliminați partea ascuțită a cuțitului, îl va opri cineva pe copil să-și dorească prăjitura?”

Instanța virtuală rămase în pronunțare. Xelorian, se deconectă de la simularea judiciară și, întorcându-se spre mica sa clonă fiscală, murmură cu un zâmbet sugestiv: „Fiscalcito, hai să vedem dacă putem muta cheltuielile ocazionate de cafeaua 4D pe inovație digitală!”

Weekend – Concluzii cu bug-uri de conștiință

După o sătpămână intensă, cumulând un număr de 13 ore și 50 de minute muncite efectiv, Xelorian Curcă hotărî să facă un city break într-un alt sector din București pentru a se relaxa. În timp ce aștepta naveta Uber, Xelorian o întreabă pe Lexi cum era avocatura în urmă cu 100 de ani.

Lexi: „Erau cu 420% mai mulți avocați decât acum, toți încărcăți cu task-uri birocratice interminabile: conformarea documentelor cu originalul, drumuri zilnice la poștă și arhive, ore pierdute în săli de judecată, parcurgerea documentelor din scoarță-n-scoarță fără niciun asistent virtual... și burnout de 5 - 6 ori pe an.”

Xelorian: „Degradant! Și pe mine mă paște un burn-out după această săptămână fulminantă. În fond, și cu, și fără supratehnologizare, semințele același gust are.”

Lexi: „corect se spune ...” însă Xelorian o deconectă înainte ca aceasta să îl corecteze gratuit. În lobby-ul hotelului care odinioară era cunoscut în popor drept Intercontinental, avocatul Curcă și holograma lui Lexi, întruchipând o femeie foto-holo-model, dată pe mute de data aceasta, pretindeau că sunt la un date. Un robo-somelier îl servi pe Xelorian cu un pahar de vin autentic, de 20 de ori mai scump decât cel imprimat 4 D, și îi înmână o companie la fel de arhaică precum vinul: Tratatul de „Drept procesual civil. Curs de baza pentru licența, seminare și examene”, coautorat de V.M. Ciobanu, T.C. Briciu și C.C. Dinu, ediția 2023.

Citind despre căile de atac, proceduri speciale și, mai ales, parcurgând grilele pentru accederea în profesia de Avocat, Xelorian zâmbi amar: „Acum 100 de ani”, își spuse, „avocații își puneau viața în fiecare virgulă. Azi, virgula e doar un ingredient într-un algoritm.” În acel moment de liniște rară, Xelorian realizează că nicio matrice de date nu putea să surprindă anxietatea care însoțea o semnătură umană, nesiguranța deciziei, speranța compromisului echitabil și fiorul responsabilității. Oricât de strălucite ar fi fost aplicațiile de contract drafting instant, rămânea ceva sacru în acea legătură dintre avocat și lege, dintre profesionsit și om: dubiul cu privire la propria-ți opinie, căutarea sensului și satisfacția de a-ți asuma tu, cu degetele tremurânde, încă o virgulă într-un text care încapsulează dezideratul dreptății. Xelorian se întreabă dacă nu cumva tocmai această imperfecțiune umană era cel mai de preț algoritm al viitorului.

40 de pagini mai târziu, Xelorian reactivă conștiința artificială a asistentului său virtual și, privind-o în ochii goi, îi spuse: „Lexi, vreau să mă întorc.”

Lexi, simulând uimirea: „Acasă?”

Xelorian, cu solemnitate: „În timp.”

AVOCATUL DIGITAL AUTONOM: VIITORUL PROFESIEI ÎNTR-UN ECOSISTEM JURIDIC AUGMENTAT DE AI

AUTONOMOUS DIGITAL LAWYER: THE FUTURE OF THE PROFESSION IN AN AI-ENHANCED LEGAL ECOSYSTEM

AVOCAT NUMÉRIQUE AUTONOME: L'AVENIR DE LA PROFESSION DANS UN ÉCOSYSTÈME JURIDIQUE RENFORCÉ PAR L'IA

*Avocat stagiar Beatrice-Elena GRIGOROIU
Baroul București*

Introducere

Într-o societate tot mai interconectată și modelată de avansul tehnologic accelerat, profesia de avocat – pilon al statului de drept și garant al principiilor justiției – se confruntă cu o tranziție profundă generată de emergența inteligenței artificiale (AI). Dacă inițial AI era percepută drept un simplu instrument de sprijin, astăzi aceasta tinde să devină un veritabil partener cognitiv, capabil să proceseze și să analizeze date juridice la o scară și viteză imposibil de atins pentru mintea umană. Astfel, conceptul de „*avocat digital autonom*” nu se conturează ca o amenințare directă la adresa expertizei juridice umane, ci ca o expresie a unei noi paradigme în care tehnologia asistă, completează și extinde capacitățile avocatului tradițional.

Asemenea hărților stelare care au ghidat navigatorii în epoci de explorare, inteligența artificială se profilează ca un nou instrument cartografic pentru teritoriul complex al dreptului. Însă, spre deosebire de instrumentele pasive din trecut, AI posedă o dinamică proprie, o capacitate de învățare și evoluție care transformă fundamental peisajul profesiilor juridice. În epicentrul acestei transformări se află avocatul, o figură tradițional asociată cu erudiția umană și interpretarea nuanțată a legii, confruntat acum cu perspectiva unui partener – sau potențial înlocuitor – digital autonom. Această juxtapunere între uman și artificial nu este doar o provocare tehnologică, ci o invitație la o introspecție profundă asupra esenței profesiei de avocat și a viitorului justiției.

Prin intermediul acestui eseu îmi propun să analizez impactul transformărilor digitale asupra ecosistemului juridic, explorând implicațiile etice, legale și profesionale ale integrării AI în practica avocaturii. În centrul reflecției se află convingerea că avocatul uman nu va fi înlocuit,

ci va evolua spre un nou profil profesional: *avocatul augmentat* – un profesionist care își va îmbina intuiția, judecata critică și sensibilitatea umană cu puterea analitică a algoritmilor.

Capitolul I: Ecosistemul juridic augmentat: avocatul și AI-ul ca parteneri

Pătrunderea inteligenței artificiale (AI) în sfera dreptului nu constituie un simplu adaos tehnologic, ci o veritabilă mutație paradigmatică. De la instrumente rudimentare de procesare textuală, evoluția ne conduce spre arhitecturi sofisticate de analiză informațională. Inteligența Artificială, cu ramificațiile sale esențiale pentru domeniul juridic – Procesarea Limbajului Natural (NLP), Învățarea Automată (*Machine Learning*) și Raționamentul Bazat pe Cazuri (*Case-Based Reasoning*) – oferă capacități superioare de decriptare, interpretare și anticipare a datelor juridice. În acest context efervescent sub auspiciile inovației, profesia de avocat, înrădăcinată într-o tradiție profund umanistă, este somată să își reconfigureze identitatea în raport cu noile tehnologii emergente. Ecloziunea conceptului de „avocat digital autonom” – entitate profesională fie augmentată, fie potențial substituită de AI – deschide un orizont de reflecție imperios necesar asupra devenirii profesiei, cu implicații juridice, etice și structurale de o profunzime considerabilă.

Transformarea digitală a justiției a cunoscut deja multiple ipostaze – de la arhive electronice și dosare digitale, până la instrumentarea AI în analiza aprofundată a jurisprudenței și în redactarea actelor juridice. Totuși, emergența unor agenți inteligenți apți să elaboreze pledoarii convingătoare, să formuleze opinii juridice pertinente sau să asiste în demersurile negociatorii suscită interogația fundamentală: unde încetează rolul avocatului *sui generis* și unde își face apariția cel al sistemului autonom? Avocatul digital autonom nu reprezintă un simplu artefact tehnologic, ci o potențială entitate funcțională capabilă să rescrie ecuația relației tradiționale avocat–client într-o diadă om–mașină–client.

Conceptul de avocat digital autonom nu implică o obliterate completă a rolului avocatului uman, ci mai degrabă cristalizarea unor sisteme AI evolute, apte să îndeplinească atribuții juridice cu un grad notabil de independență funcțională, sub rigorile supravegherii și validării umane. Funcționalitățile previzibile ale unui asemenea sistem includ: consultanță juridică elementară, furnizând răspunsuri și îndrumări inițiale pentru chestiuni juridice de o complexitate redusă, pe baza unei analize a cadrului normativ și a interogărilor utilizatorului; analiza complexă a legislației și jurisprudenței, identificând și corelând informații relevante dintr-un spectru extins de surse juridice, surclasând performanța cognitivă umană în termeni de celeritate și precizie; elaborarea de strategii juridice, sugerând abordări tactice viabile, fundamentate pe analiza cazurilor similare și a probelor disponibile; asistență în procesul de negociere, scrutând datele privind acordurile prealabile și identificând punctele optime de convergență; și gestionarea probelor și a documentelor, organizând, clasificând și analizând probele digitale, facilitând descoperirea de corelații și informații pertinente.

Această evoluție spre un ecosistem juridic augmentat, unde avocații digitali autonomi devin parteneri funcționali, este deja ilustrată de aplicații concrete.

Un prim exemplu elocvent este analiza documentelor și procesul de *due diligence*, unde instrumente precum Luminance și Marveri utilizează algoritmi de învățare automată pentru a examina rapid și precis un volum impresionant de documente legale. Aceste sisteme sofisticate pot identifica anomalii, riscuri de conformitate și clauze neobișnuite care altfel ar necesita ore îndelungate de muncă umană. Spre exemplu, prestigioasa firmă de avocatură Slaughter and May a integrat Luminance AI în procesul său de *due diligence* și a reușit să diminueze timpul necesar pentru analiza documentelor cu un procent remarcabil de 75%, concomitent cu o îmbunătățire a detectării riscurilor de conformitate cu 40%¹. Această abordare novatoare permite avocaților să se concentreze pe aspectele strategice și analitice ale tranzacțiilor, lăsând sarcinile repetitive în seama inteligenței artificiale.

Un alt domeniu în care inteligența artificială are un impact semnificativ este predicția rezultatelor judiciare. Universitatea din Sheffield, împreună cu partenerii săi, a dezvoltat un sistem capabil să anticipeze rezultatul cazurilor la Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Acesta a atins o acuratețe de 79%, oferind astfel avocaților și judecătorilor un instrument util pentru a evalua probabilitatea de succes într-un litigiu².

Integrarea acestor avocați digitali autonomi va metamorfoza fundamental fizionomia profesiei de avocat. Acesta nu va mai fi principalul vehicul de procesare a informației juridice, ci va evolua către un rol de strateg, consilier și supervisor. Oportunitățile generate de această transformare sunt multiple: AI va degreva avocații de sarcinile repetitive și cronofage, permițându-le să se concentreze pe aspecte ce reclamă o acuitate critică superioară, creativitate, empatie și abilitatea de a cultiva relații solide cu clienții. Aceasta include elaborarea de strategii juridice sofisticate, argumentarea elocventă în fața instanței, negocierea subtilă și consilierea etică nuanțată. Cu toate acestea, nu lipsesc nici provocările: avocații vor trebui să asimileze noi competențe digitale pentru a putea utiliza și superviza eficient sistemele AI. De asemenea, planează preocupări legitime legate de potențiala diminuare a oportunităților de angajare pentru avocații specializați în sarcini susceptibile de automatizare. Astfel, distincția conceptuală dintre augmentare și autonomie devine crucială. În timp ce aplicațiile curente ale AI preponderent *augmentează* capacitățile avocatului uman, viitorul ar putea aduce în prim-plan sisteme cu un grad sporit de *autonomie* în executarea anumitor sarcini, însă sub vigilența neîntreruptă a expertizei umane.

Capitolul II: Responsabilitatea profesională în era AI: între autor moral și executor tehnologic

Una dintre cele mai stringente dileme generate de integrarea inteligenței artificiale (AI) în activitatea juridică este aceea a răspunderii profesionale. În contextul avocatului augmentat de AI, apare o întrebare esențială: *cine răspunde pentru o eroare comisă de un sistem AI utilizat*

¹ A se vedea Redress Compliance, *AI-Powered Due Diligence at Slaughter and May with Luminance AI*.

² Wired, *AI Predicts Outcome of Human Rights Cases*, 24 octombrie 2016.

în consultanță, litigii sau redactarea de contracte? În lipsa unui cadru normativ specific, răspunsul rămâne incert.

Doctrina clasică a răspunderii profesionale a avocatului se bazează pe ideea de culpă – adică omisiunea unui standard rezonabil de diligență, competență și loialitate față de client. Totuși, acest model devine problematic atunci când eroarea este generată de un algoritm complex, ale cărui „raționamente” sunt adesea opace și inaccesibile chiar și pentru programatorii care l-au creat. Dacă, de exemplu, un sistem AI recomandă o strategie procesuală greșită, iar cauza este pierdută, cine răspunde juridic: dezvoltatorul software, furnizorul sistemului, avocatul care a utilizat AI-ul sau clientul care a acceptat acea decizie? Această incertitudine creează un vid de responsabilitate într-un domeniu în care precizia și asumarea deciziei sunt esențiale.

În acest context, se conturează ideea introducerii unui **nou standard de „diligență digitală”**, aplicabil profesiei de avocat. Acest standard ar presupune verificarea adecvată a fiabilității și limitelor sistemului AI utilizat, asumarea responsabilității pentru modul în care este integrat în activitatea juridică, precum și **validarea umană** a tuturor deciziilor critice. Acest principiu este susținut de *Baroul din California*, care impune avocaților obligația de a revizui, valida și corecta orice material generat de AI înainte de a fi utilizat în instanță sau în relația cu clientul³.

În plus, în situațiile în care IA este folosită în domenii juridice sensibile – cum ar fi drepturile fundamentale sau litigiile civile majore – ar putea fi necesară introducerea unei forme de răspundere obiectivă pentru erorile acestor sisteme. Modelul ar putea fi inspirat din reglementările privind produsele defectuoase, în care simpla producere a prejudiciului, indiferent de culpă, atrage răspunderea furnizorului sau utilizatorului profesionist.

La nivel european, *AI Act*, aflat în proces avansat de adoptare, propune clasificarea sistemelor AI în funcție de gradul de risc și impune cerințe stricte pentru sistemele cu „risc ridicat”, inclusiv cele folosite în domeniul juridic. Actul prevede obligativitatea transparenței, supravegherii umane, auditabilității și clarității privind responsabilitățile⁴. Acest cadru normativ urmărește să prevină situațiile în care AI ar putea lua decizii fără control uman, diminuând astfel riscul juridic și etic.

În România, Uniunea Națională a Barourilor din România (UNBR) a atras atenția asupra riscurilor folosirii AI fără un cadru etic și profesional bine reglementat. Printre preocupările semnalate se numără riscurile privind confidențialitatea datelor, posibilele erori de interpretare și dificultățile în trasarea responsabilității legale⁵.

Aceste riscuri nu sunt pur teoretice. În Australia, un avocat a fost sancționat pentru că a depus în instanță documente generate de AI care conțineau citări fictive⁶. Un caz similar a avut loc și în SUA, unde un avocat a fost amendat cu 15.000 de dolari pentru că a folosit referințe juridice fabricate de ChatGPT într-un memoriu⁷. Aceste exemple subliniază că simpla

³ A se vedea Baroul din California, *Generative AI: Practical Guidance for Lawyers*, 2023

⁴ A se vedea Wolters Kluwer România, *AI Act – Prima legislație occidentală privind inteligența artificială*, 2024

⁵ A se vedea UNBR, *Transformarea justiției și avocaturii în era inteligenței artificiale*, Angelica- Georgiana Alecu, 2022

⁶ A se vedea *The Guardian*, *Australian lawyer caught using ChatGPT submits fake citations*, 2025

⁷ A se vedea Epstein Becker Green, *AI and Ethics in the Legal Profession*, 2024

încredere în rezultatele generate de AI, fără validare umană, poate atrage consecințe juridice grave.

În era inteligenței artificiale, avocatul trebuie să rămână garantul legalității, eticii și profesionalismului. AI poate susține activitatea juridică, dar nu o poate înlocui în aspectele de responsabilitate morală și juridică. Este imperativă elaborarea unui cadru normativ clar, care să definească responsabilitățile fiecărui actor implicat în lanțul decizional și să impună standarde minime de verificare, supraveghere și validare umană în utilizarea AI în domeniul juridic.

Capitolul III: Etica profesională și confidențialitatea în epoca algoritmilor

Valorile cardinale ale deontologiei avocațiale – loialitatea necondiționată față de client, independența profesională și, mai ales, inviolabilitatea confidențialității – se regăsesc astăzi sub presiunea paradigmei digitale emergente, dominată de utilizarea inteligenței artificiale. Într-o profesie construită pe temelia interacțiunilor umane directe și a raționamentului juridic riguros, intervenția algoritmilor presupune o reconceptualizare a normelor etice tradiționale. În mod particular, confidențialitatea relației avocat–client – consacrată de art. 11⁸ din Legea nr. 51/1995 privind organizarea și exercitarea profesiei de avocat și reiterată în Statutul profesiei de avocat, art. 113⁹ – este pusă în pericol de natura operațională a sistemelor AI, care funcționează prin colectarea, prelucrarea și corelarea unor cantități vaste de informații. În contextul activității juridice, aceste date includ frecvent informații extrem de sensibile: fapte presupus ilicite, strategii procesuale, informații financiare sau date cu caracter personal protejate de regimul GDPR.

În situația în care procesarea acestor date este efectuată prin platforme de inteligență artificială găzduite pe servere externe sau gestionate de entități terțe, riscurile de securitate cresc exponențial. Se pot identifica, astfel, o serie de vulnerabilități esențiale: accesul neautorizat la informații confidențiale, compromiterea securității digitale a cabinetului, scurgerea accidentală de date sau chiar utilizarea abuzivă a acestora în scopuri comerciale ori de antrenare algoritmică.

Pentru a preveni astfel de riscuri, este imperativă instituirea unor măsuri tehnice și organizatorice riguroase. Printre acestea se numără implementarea unor protocoale stricte de securitate cibernetică, utilizarea criptării avansate a datelor în toate etapele de prelucrare, efectuarea unor audituri tehnice periodice asupra sistemelor utilizate, precum și stabilirea unor reglementări explicite cu privire la localizarea fizică a serverelor și la regimul de acces al dezvoltatorilor la datele introduse de avocați.

⁸ Art. 11 din Legea nr. 51/1995 privind organizarea și exercitarea profesiei de avocat: „Avocatul este obligat să păstreze secretul profesional cu privire la orice aspect al cauzei care i-a fost încredințată.”

⁹ Art. 113 din Statutul profesiei de avocat adoptat prin Hotărârea Consiliului UNBR nr. 64 din 03 decembrie 2011: „Avocatul este confidentul clientului în legătură cu cazul încredințat. Confidențialitatea și secretul profesional garantează încrederea în avocat și constituie obligații fundamentale ale avocatului.”

Totodată, responsabilitatea etică a avocatului impune ca orice utilizare a unui sistem de inteligență artificială care implică date ale clientului să fie supusă principiului transparenței. În acest sens, avocatul are obligația de a informa clientul, în mod clar și complet, cu privire la natura tehnologiei utilizate, la tipul de date prelucrate, la riscurile asociate și la măsurile de protecție adoptate. Obținerea consimțământului informat devine, astfel, o condiție sine qua non pentru legitimitatea procesului tehnologic.

Aceste exigențe sunt reflectate și în recomandările formulate de Baroul din California, care subliniază obligația avocatului de a revizui, valida și controla informațiile generate de AI, dar și de a discuta în mod expres cu clientul cu privire la orice instrument care implică prelucrarea datelor sensibile¹⁰. În același sens, Uniunea Națională a Barourilor din România (UNBR) a avertizat asupra pericolului utilizării necontrolate a IA în lipsa unei infrastructuri legale și profesionale clare, indicând nevoia de prudență și reglementare anticipativă¹¹.

Astfel, integrarea inteligenței artificiale în practica avocațială nu poate justifica în niciun mod o diminuare a exigențelor etice fundamentale ale profesiei. Confidențialitatea, în calitate de ax central al încrederii avocat–client, trebuie protejată cu o strictețe cel puțin egală celei existente în epoca pre-digitală. În lipsa unor garanții solide privind securitatea și controlul datelor, utilizarea IA în activitatea juridică trebuie considerată prematură sau, cel puțin, profund limitată.

Capitolul IV: Drepturile clientului și autonomia profesională în raport cu inovația

Evoluțiile tehnologice din ultimii ani au remodelat în mod fundamental așteptările clientului modern față de serviciile juridice: eficiență, disponibilitate digitală, timp redus de răspuns și, nu în ultimul rând, costuri optimizate. În acest context, profesia de avocat se confruntă cu o presiune continuă de adaptare la noile tehnologii, în special la inteligența artificială (AI), care promite să revoluționeze modul de prestare a serviciilor juridice. Cu toate acestea, această adaptare nu trebuie realizată în detrimentul calității actului juridic și drepturilor clientului, ci sub supravegherea unor principii deontologice ferme.

Avocatul nu este și nu poate deveni un simplu utilizator de tehnologie. El este, prin definiție și misiune profesională, un garant al intereselor clientului, al bunei administrări a justiției și al echilibrului între forma juridică și fondul uman al fiecărei cauze. Potrivit Codului deontologic al avocaților din Uniunea Europeană (CCBE), avocatul are datoria de a acționa cu independență, loialitate și cu respectarea intereselor fundamentale ale clientului¹². Aceste standarde nu pot fi relativizate în funcție de evoluțiile tehnologice.

Deși promisiunea eficienței și a reducerii costurilor prin intermediul AI este seducătoare, nu trebuie să uităm că avocatul este, în primul rând, un protector al drepturilor și intereselor

¹⁰ A se vedea Baroul din California, *Generative AI: Practical Guidance for Lawyers*, 2023

¹¹ A se vedea UNBR, *Transformarea justiției și avocaturii în era inteligenței artificiale*, 2022

¹² A se vedea Consiliul Barourilor și Societăților de Drept din Europa (CCBE), *Codul deontologic al avocaților din Uniunea Europeană*.

clientului. O utilizare necriticată a sistemelor AI poate conduce la o standardizare periculoasă a serviciilor juridice, în care unicitatea fiecărui caz este ignorată, iar nuanțele morale, sociale și emoționale sunt excluse din analiză. Aceasta ar echivala cu o alienare a profesiei de la menirea sa umanistă și juridică.

Funcția esențială a avocatului în sistemul de justiție, consacrată de art. 1 alin. (1)¹³ și art. 2 alin. (1)¹⁴ din Legea nr. 51/1995, presupune exercitarea profesiei cu independență deplină față de orice influență exterioară, inclusiv de natură tehnologică. Alegerea metodei și a strategiei juridice aplicabile într-un caz concret ține de libertatea profesională și de responsabilitatea avocatului față de client și față de actul de justiție. Supunerea acestor alegeri unor imperative tehnologice – fie ele de ordin economic, procedural sau algoritmic – ar afecta grav independența și rolul avocatului în garantarea dreptului la apărare. Așa cum subliniază și doctrina contemporană, *"tehnologia trebuie să servească actul de justiție, nu să-l înlocuiască"*¹⁵.

În acest sens, AI Act, adoptat provizoriu de Uniunea Europeană în 2024, clasifică sistemele AI utilizate în justiție ca sisteme „cu risc ridicat” și impune pentru acestea măsuri specifice: supraveghere umană permanentă, auditabilitate, transparență și trasabilitate a deciziilor³. Aceste cerințe reflectă convingerea că decizia juridică finală trebuie să rămână atributul exclusiv al factorului uman, având în vedere complexitatea și caracterul valoric al materiei juridice.

Astfel, se impune reglementarea expresă a modului în care sistemele AI sunt integrate în practica avocațială, prin norme care să interzică externalizarea completă a raționamentului juridic către sisteme automate, să impună validarea umană obligatorie a oricăror concluzii generate de AI și să protejeze autonomia decizională a avocatului în raport cu clienții și instituțiile.

Autonomia profesională și protecția drepturilor clientului trebuie să rămână repere imuabile, indiferent de contextul tehnologic. Inovația este binevenită, dar doar în măsura în care servește actului de justiție și nu îl substituie. Avocatul trebuie să rămână o conștiință critică și un interpret uman al dreptului, capabil să integreze tehnologia fără a abdica de la rolul său esențial.

Capitolul V: Competențele digitale ale avocatului: formare și certificare

Transformarea digitală impune o recalibrare fundamentală a setului de competențe necesare unui avocat. Nu mai este suficientă cunoașterea profundă a legii și abilitățile de argumentare clasice. Avocații de astăzi și de mâine trebuie să devină *"juriști digitali"*, capabili să înțeleagă funcționarea algoritmilor, să evalueze critic output-urile AI, să gestioneze datele în mod

¹³ Art. 1 alin. (1) din Legea nr. 51/1995: „Profesia de avocat este liberă și independentă, cu organizare și funcționare autonome, în condițiile prezentei legi și ale statutului profesiei.”

¹⁴ Art. 2 alin. (1) din Legea nr. 51/1995: „În exercitarea profesiei avocatul este obligat să apere drepturile și libertățile fundamentale ale omului. Avocatul promovează și apără drepturile, libertățile și interesele legitime ale omului.”

¹⁵ A se vedea UNBR, Angelica-Georgiana Alecu, *Transformarea justiției și avocaturii în era inteligenței artificiale*, 2022

securizat și să utilizeze eficient instrumentele tehnologice în practica lor. Aceasta implică nu doar cunoștințe tehnice de bază, ci și o înțelegere a implicațiilor juridice și etice ale utilizării AI. Barourile și facultățile de drept au o responsabilitate majoră în adaptarea curriculei și în oferirea de programe de formare continuă care să dezvolte aceste competențe digitale. Un sistem de certificare a competențelor digitale juridice ar fi, de asemenea, esențial pentru a asigura un standard minim de competență și pentru a crește încrederea clienților în capacitatea avocaților de a naviga în peisajul juridic digital.

Concluzii: Avocatul augmentat vs. înlocuirea avocatului – dilema viitorului

Profesia de avocat se află astăzi la o răscruce istorică, în care evoluția tehnologică impune nu doar adaptare, ci și o regândire profundă a identității sale. Inteligența artificială, în forma sa avansată, promite o revoluție a practicii juridice, însă această transformare trebuie să fie condusă cu înțelepciune, discernământ și clarviziune normativă. În acest context, devine crucială distincția dintre augmentarea avocatului și înlocuirea sa integrală de către sisteme autonome.

Un avocat augmentat – echipat cu instrumente AI performante – nu este un profesionist înlocuit, ci unul potențat: capabil să livreze servicii mai rapide, mai riguroase și mai bine adaptate la nevoile contemporane. Acest model presupune o colaborare între rațiunea juridică umană și capacitatea de procesare a inteligenței artificiale, fără ca una să o suprimă pe cealaltă. Dimpotrivă, această simbioză poate constitui o resursă strategică esențială pentru accesul sporit la justiție și reducerea costurilor procesuale.

Pe de altă parte, înlocuirea totală a avocatului uman cu sisteme algoritmice ar risca o dezumanizare a actului de justiție. Empatia, intuiția, capacitatea de a înțelege nuanțele subtile ale relațiilor sociale și de a pleda cu pasiune pentru drepturile clientului sunt dimensiuni care nu pot fi reproduse de niciun sistem tehnologic, indiferent de nivelul său de sofisticare. Externalizarea integrală a raționamentului juridic către AI ar transforma justiția într-un proces pur tehnocratic, în care contextul emoțional și valoric este ignorat, iar complexitatea umană – redusă la date standardizate. Într-un asemenea scenariu, încrederea publicului în sistemul juridic ar putea fi serios afectată.

Având în vedere aceste riscuri, este esențială stabilirea unor limite clare ale autonomiei digitale în domeniul juridic și reafirmarea principiului conform căruia decizia finală și răspunderea trebuie să rămână întotdeauna în mâinile avocatului uman. Acesta este singurul capabil să coreleze analiza juridică cu circumstanțele morale, sociale și psihologice ale fiecărui caz concret.

Această tranziție nu trebuie percepută ca o amenințare, ci mai degrabă ca o oportunitate reală de redefinire și consolidare a profesiei de avocat, printr-o serie de măsuri concrete, bine direcționate și orientate spre viitor.

În primul rând, este necesară adoptarea unui cadru normativ specific, care să fie suficient de flexibil și adaptabil pentru a reglementa utilizarea inteligenței artificiale în domeniul avocaturii. Un astfel de cadru ar trebui să stabilească standarde clare privind răspunderea

profesională, să definească limitele autonomiei algoritmice și să introducă cerințe stricte în ceea ce privește protecția datelor cu caracter confidențial.

În al doilea rând, se impune reforma profundă a sistemului de educație juridică, atât la nivel universitar, cât și în cadrul formării profesionale continue. Este esențial ca viitorii juriști să dobândească competențe digitale solide, să înțeleagă funcționarea tehnologiilor bazate pe AI și să fie familiarizați cu implicațiile etice și juridice ale acestora.

O altă direcție prioritară constă în elaborarea unui cod de etică digitală specific profesiei de avocat. Acest cod ar trebui să abordeze provocările unice generate de utilizarea inteligenței artificiale, precum gestionarea datelor sensibile, responsabilitatea pentru erorile algoritmice, asigurarea transparenței decizionale și prevenirea părtinirii automate.

Totodată, este oportună instituirea unui sistem independent de audit și certificare pentru soluțiile AI utilizate în domeniul juridic. Acest mecanism ar garanta că aplicațiile respectă criteriile riguroase de fiabilitate tehnologică, acuratețe juridică și conformitate cu normele etice și legale.

În fine, este necesară stimularea unei colaborări interdisciplinare susținute între juriști, specialiști în informatică, eticieni și decidenți politici. Numai printr-un dialog constructiv și permanent între aceste domenii se poate contura o viziune coerentă și echilibrată asupra modului în care tehnologiile emergente pot fi integrate în sistemul de justiție, fără a compromite valorile fundamentale ale acestuia.

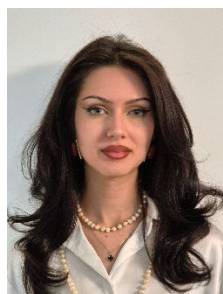
Prin implementarea acestor măsuri, putem modela un viitor în care inteligența artificială nu desființează esența profesiei juridice, ci o potențează. Avocatul viitorului nu va fi un simplu tehnician al dreptului, dar nici o relicvă a unei epoci apuse, ci un profesionist hibrid, înzestrat cu erudiție juridică, competențe digitale și o vocație umanistă profundă.

În acest nou echilibru, tehnologia nu va înlocui avocatul, ci îl va susține, iar justiția nu va deveni un algoritm, ci va rămâne un act de discernământ, echitate și conștiință umană.

AVOCATURA ÎN FAȚA INTELIGENȚEI ARTIFICIALE: O LECȚIE DE VIITOR DIN DESTINUL ARTELOR VIZUALE

LEGAL PRACTICE BEFORE ARTIFICIAL INTELLIGENCE: A FUTURE LESSON FROM THE FATE OF VISUAL ARTS

L'AVOCATURE FACE À L'INTELLIGENCE ARTIFICIELLE : UNE LEÇON D'AVENIR TIRÉE DU DESTIN DES ARTS VISUELS

Avocat stagiar Racz Patricia-Roberta
Baroul Arad

Rezumat: Prezenta lucrare propune o analiză comparativă și interdisciplinară a modului în care inteligența artificială va influența profesia de avocat, pornind de la schimbările pe care această nouă tehnologie le-a generat anterior în domeniul artelor vizuale. Pornind de la premisa unei origini comune și a unei evoluții istorice similare, avocatura și artele vizuale sunt puse în paralel pentru a anticipa posibilele riscuri ori efecte nefaste ale integrării tehnologiei în domeniul avocaturii. Prin această abordare, intenționăm să propunem o perspectivă asupra modului în care avocatura poate învăța din experiența artelor vizuale în fața transformărilor digitale, cu scopul de a păstra rolul umanist și relevanța profesiei într-un viitor tot mai tehnologizat.

Cuvinte cheie: inteligență artificială, avocatură, arte vizuale, drepturi de autor, etica utilizării

Capitolul 1. Confluența dintre avocatură, artele liberale și artele vizuale

Avându-și sorgintea în Grecia Antică, triada „trivium”¹ a constituit fundamentul formării elitelor cu aptitudini oratorice remarcabile. Oratorii lumii elene erau instruiți de către *sofiștii*² dascăli reputați ai vremii în arta discursului și a retoricii, aceștia fiind considerați drept originea timpurie a profesiei de avocat.³

Noțiunea de „trivium” prezintă limbajul ca manifestare esențială a naturii umane și explică ideea că logica este arta deducției. Cuvintele pot fi categorisite „în funcție de relația lor cu

¹ Trivium sn [At: BARCIANU / P: ~vi-um / E: lat trivium] 1 Primul ciclu de învățământ în școlile medievale și umaniste, care cuprindea gramatica, retorica și dialectica, <https://dexonline.ro/definitie/trivium/definitii>;

² C. Papacostea, *Sofiștii în Antichitatea Greacă*, Studiu însoțit de o traducere din Platon Gorgias, Ed. Cartea Românească; București, 1934, p. 8 - Conform unor definiții din greaca veche, *sofistul* era acel om cu un talent deosebit într-o artă, „capabil până la măiestrie”, fiind deosebit de important să se delimiteze de omul comun, de rând;

³ B. Pratap, Historical Development of Legal profession, Faculty of Law, University of Lucknow, f.d., https://udrc.lkouniv.ac.in/Content/DepartmentContent/SM_cf5f9b1a-ae74-449c-9ab0-c558e5ae1a68_30.pdf; A.P. Singh, Historical Development of the Modern Legal Profession, International Journal of Legal Science and Innovation, Volume 3, Issue 4, 2021, DOI: <https://doi.org/10.10000/IJLSI.11981>, accesibil la adresa URL: <https://www.ijlsi.com/wp-content/uploads/Historical-Development-of-the-Modern-Legal-Profession.pdf>;

ființa, dar și unele față de altele"⁴, ca atare, atunci când unui cuvânt i se atribuie un sens specific, acesta devine un **termen** și pătrunde în domeniul logicii. „*Trivium*” include totodată în noțiunea sa acele categoriile de arte liberale care aparțin gândirii: logica, gramatica și retorica.⁵

Ca atare, raportându-ne la rolul avocatului înțeles printr-un spectru tradiționalist/originar, putem aprecia că elementul central care clasează avocatura pe podiumul profesiilor juridice este capacitatea avocatului de a modela cuvântul, de a propune și dezvolta raționamente logice, la confluența acestora cu regulile care guvernează societatea, fiind astfel cel mai instruit practicant al unei *arte* care înglobează și aplică în practica de zi cu zi noțiunea de *trivium*.

Ajungând la esența prezentei lucrări, intenționăm să prezentăm o paralelă între evoluția artelor vizuale și a avocaturii și ceea ce preconizăm a fi viitorul acestei profesii. De la originile lor și până la manifestările contemporane, artele vizuale oferă un exemplu important de evoluție și totodată, de vulnerabilitate în fața revoluției digitale. Din destinul artelor vizuale putem extrage lecții valoroase ce pot fi adaptate modului în care profesia de avocat urmează a se dezvolta în fața inteligenței artificiale. Scopul acestei abordări este de a cultiva și a transpune în viitorul evolutiv al profesiei de avocat elementele ce au condus arta la un apogeu al expresivității și recunoașterii, dar și de a preveni derapajele care au marcat un eventual declin al relevanței sale. Această comparație însă nu se limitează la o simplă anticipare a viitorului avocaturii într-un context dominat de noile tehnologii, ci urmărește și să aducă în lumină dimensiunea estetică, profundă și adesea neglijată a acestei profesii.

Putem susține în acest sens că o asemănare fundamentală între profesia de avocat și ramura picturii și graficii constă în originea comună a acestora – arta. În timp ce pictura și grafică constituie primele forme de expresie umană din sfera artelor vizuale⁶, după cum am arătat anterior, oratoria – componentă care stă la baza evoluției profesiei de avocat – reprezintă una dintre cele mai vechi forme de manifestare umană prin intermediul artelor liberale, înglobate conceptului de *trivium*.

Se poate observa așadar că, deși paralela trasată pare la prima vedere a face referire la două domenii fără un numitor comun ușor identificabil, avocatura poate fi înțeleasă drept acea profesie care valorifică mecanismele artelor liberale ce compun noțiunea de *trivium*, fiind astfel un mod important de manifestare. De cealaltă parte, pictura, ramură fundamentală a artelor vizuale, exprimă în mod similar, trăiri, emoții și stări interioare, adresându-se unui public invitat să descopere și să înțeleagă însemnătatea ilustrațiilor prezentate, cele două asemănându-se din acest punct de vedere prin importanța acordată exprimării și manifestării în societate.

Capitolul 2. Noi perspective pe piața avocaturii. Ce putem reține din fenomenul de digitalizare a artelor vizuale?

Continuând firul narativ schițat în capitolul anterior, două asemănări pe care nu le putem neglija între „arta” avocaturii și artele vizuale constau, pe de-o parte, în impactul cu care aceste domenii au contribuit la evoluția culturală a societății, iar pe de altă parte, în modul în care acestea se adaptează realității actuale a noilor tehnologii. Înainte de a prezenta o

⁴ S. M. Joseph, *The Trivium. The liberal arts of logic, grammar and rethoric. Understanding the nature and function of language*, Ed. Paul Dry Books, Philadelphia, 2002, p. 4.

⁵ S. M. Joseph, *op.cit.*, pp. 5-6.

⁶ H. Valladas, J. Clottes, J.-M. Geneste, et. al., *op.cit.*, p 2.

perspectivă, sperăm inedită, asupra modului în care cele două domenii pot fi asociate în epoca contemporană, cu scopul de a preconiza un posibil curs evolutiv al profesiei de avocat în următorii ani, este important să înțelegem evoluția acestora, apelând la un context istoric. În ceea ce privește profesia de avocat, se consideră că, deși conceptul de apărător apare încă din Cartea Facerii a Vechiului Testament⁷, avocatura s-a consolidat ca profesie odată cu importanța acordată științelor juridice în societate, începând din Roma Antică. Însemnătatea avocaturii s-a accentuat odată cu tehnicizarea dreptului, presupunând ca apărarea și reprezentarea să necesite o pregătire riguroasă⁸. În acest context, *oratorii*⁹ și-au afirmat poziția de apărători, cu toate că activitatea lor avea la acel moment un caracter strict onorific.¹⁰ În timp, avocatura și-a perpetuat și conturat statutul de profesie prestigioasă și nobilă, sens în care, de exemplu, în Epoca Medievală, avocații activi în instanțele eclesiastice trebuiau să fie doctori în drept sau să aibă o calificare echivalentă în dreptul canonic.¹¹

Contextul istoric ne demonstrează că avocatura nu este o simplă profesie, ci este și o oglindire a obligației morale de a apăra ceea ce este legitim. Precum orice manifestare socială care de-a lungul istoriei și-a impus din ce în ce mai ferm importanța în societate, avocatura nu a stat la adăpost de critici și invidii. Într-o notă colocvială, dar cu însemnătate, Mircea I. Manolescu afirmă că „*nici n-ai apucat bine să critici și să disprețuiești pe avocați, că destinul face să ai nevoie de ei să-i dorești binevoitori și apți de a te ajuta.*”¹²

În aceeași măsură, de-a lungul timpului, pictura și desenul au influențat modul în care persoana a înțeles să se exprime prin intermediul artei vizuale. Axa evolutivă marchează și pentru aceste discipline puncte prin spectrul cărora putem observa impactul artelor vizuale în societate. Cea mai cunoscută epocă este Renașterea, asociată cu ideea unui nou început și aflată în opoziție cu noțiunea Evului Mediu. Reputatul avocat, cronicar și ulterior, preot, Johann Burckhardt descrie cum arta Renașterii devine o expresie supremă a culturii europene, văzută ca o epocă a libertății de afirmare a individului.¹³ În realitate, Renașterea a fost mișcarea culturală, nu doar artistică, prin care omul s-a redescoperit pe sine, orientându-se spre cunoaștere, artă și știință. Ca atare, Renașterea a reprezentat punctul comun al artelor vizuale și liberale, marcând o etapă esențială nu doar în plan artistic, ci și în ceea ce privește profesionalizarea și specializarea avocaturii, în contextul unei revalorizări a rațiunii și cunoașterii.

Ca atare, contextul istoric evidențiază asemănările dintre cele două domenii care, deși aparțin unor sfere practice diferite, urmează un parcurs evolutiv comparabil, ceea ce ne ajută în a asemana și preconiza viitorul avocaturii după modelul evolutiv al artelor vizuale. Astfel cum Renașterea a reprezentat un punct de cotitură esențial pentru dezvoltarea artelor vizuale, artelor liberale și, totodată, a avocaturii, în aceeași măsură, epoca actuală, marcată de un progres tehnologic accelerat, anunță o transformare culturală. Considerăm că esențial

⁷M. Duțu, 150 de ani de istorie a Baroului român modern, 2014, accesibil la adresa URL: <https://www.juridice.ro/essentials/129/150-de-ani-de-istorie-a-baroului-roman-modern;>

⁸ M. Duțu, *op.cit.*;

⁹ *Supra*, Capitolul I, p. 3.;

¹⁰ A. Făraș, Avocatura: analiza evoluției profesiei din trecut până în prezent, Revista Universul Juridic, nr. 11 din noiembrie 2024, pp. 93-98, accesibil la adresa URL: https://revista.universuljuridic.ro/wp-content/uploads/2024/12/08_Revista_Universul_Juridic_nr_11-2024_PAGINAT_BT_A_Farau.pdf;

¹¹ R. Pound, Legal Profession in the Middle Ages, Notre Dame Law Review, Volume 19, Issue 3, p. 232, accesibil la adresa URL: <https://scholarship.law.nd.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3934&context=ndlr>

¹² M.I. Manolescu, Arta Avocatului. Șapte prelegeri, Ed. Humanitas, București, p. 93.

¹³ J. Burckhardt, Die Kultur der Renaissance in Italien, 1818-1897; Goetz, Walter Wilhelm, p. 500-502;

este ca această schimbare, privită în viitor dintr-o perspectivă retrospectivă, să poată fi înțeleasă ca un pas pozitiv în evoluția profesiei de avocat.

Fiind două domenii care în mare măsură pun în practică tehnici (de scriere, de oratorie, de hașură, de amestec al nuanțelor etc.), „artizanii” acestora au înțeles importanța perfecționării serviciului pe care îl propun în fața publicului. În aceeași măsură, au înțeles că tehnologia ajută nu doar la o dezvoltare generală pe termen lung a umanității, ci poate fi utilizată în mod individual, pentru învățare, pentru eficiență, pentru acuratețe, pentru ușurarea unor sarcini repetitive etc. Autori străini ai unor recente articole de specialitate recunosc că, cel puțin în ultimii 30 de ani, avocatura a cunoscut schimbări majore, sugerând că satisfacția clienților nu se mai raportează la rolul avocatului de „apărător al drepturilor”, accentul fiind actualmente ținut asupra unor soluții concrete și costuri reduse, în locul argumentației juridice complicate și al procedurilor învechite desfășurate în fața instanțelor de judecată.¹⁴

Avocatura contemporană nu mai este dominată în mod exclusiv de acele elemente pe care orice avocat remarcabil le stăpânea în trecut, precum puterea argumentării, acuratețea oratoriei, rigoarea logicii juridice, cunoașterea profundă a doctrinei și jurisprudenței; actualmente, competențele avocatului răspândindu-se și la aprofundarea unor ramuri de drept nișate, la interesul acordat interdisciplinarității, la utilizarea corectă a noilor tehnologii și a inteligenței artificiale etc. Observăm astfel cum, spre deosebire de trecutul recent, avocatura devine din ce în ce mai dependentă de tehnologiile în continuă dezvoltare. În acest context, inteligența artificială reprezintă un instrument extrem util pentru sarcini care vizează, de pildă, servicii de *due diligence*, traducerea rapidă și coerentă a unor documente, redactarea unor acte, accesarea și înțelegerea rapidă a informațiilor, generarea de documente etc.

Practica avocaturii se îndepărtează de modelul tradițional și se apropie de un model orientat spre viitor, în care avocatul devine un „supervizor” al sistemelor care integrează inteligența artificială. Cu toate acestea, în timp ce avocații încă se bucură de inovația adusă de inteligența artificială pe piața avocaturii, artizanii artelor vizuale se declară nemulțumiți și revoltați de modul în care utilizatorii programelor de inteligență artificială ignoră, pe de-o parte reglementările în materia proprietății intelectuale, iar pe de altă parte, mesajul unic cu care fiecare piesă de artă este înzestrat.¹⁵

În acest context, o întrebare pe care ne-o adresăm este: în ce măsură artiștii vor fi înlocuiți de inteligența artificială? În timp ce publicul larg profită de accesibilitatea oferită de inteligența artificială generativă pentru a-și crea propriile lucrări artistice, artiștii profesioniști din domeniul artelor vizuale par îngrijorați de modul în care creația artistică va evolua sub umbrela acestei noi tehnologii. Protestele artiștilor vizează în special încălcarea drepturilor de autor de către sistemele care generează imagini prin utilizarea inteligenței artificiale generative¹⁶. Totodată, este important de remarcat că, în plus față de acele consecințe

¹⁴ J. Macfarlane, *Evolution of the New Lawyer: How Lawyers are Reshaping the Practice of Law*, The, 2008 J. Disp. Resol. (2008), p. 2, accesibil la adresa UR: <https://scholarship.law.missouri.edu/jdr/vol2008/iss1/6>

¹⁵ În acest sens, a se vedea, cu titlu de exemplu, următoarele articole disponibile la adresele URL: <https://www.scientificamerican.com/article/art-anti-ai-poison-heres-how-it-works/>, <https://www.corralldesign.com/writing/ai-harm-hypocrisy>, <https://www.forbes.com/sites/danidiplacido/2023/12/30/ai-generated-art-was-a-mistake-and-heres-why/>, etc.

¹⁶ Inteligența artificială generativă este o subramură a inteligenței artificiale care permite generarea automatizată de conținut original (sic!) precum imagini, text, muzică, video, dialog și linii de cod, în acest sens, a se vedea *M. D. Murray*, *Generative AI Art: Copyright Infringement and Fair Use*, 26 SMU SCI. & TECH. L. REV. 259, 2023, p. 260, accesibil la adresa URL: <https://scholar.smu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1360&context=scitech>;

nefavorabile pe care utilizarea inteligenței artificiale generative le produce în sferă juridică, epoca digitală pare a submina creația și orientarea omului spre manifestare în mod personal. Aceeași întrebare poate fi ridicată și în sfera avocaturii, respectiv: în ce măsură sistemele de inteligență artificială vor putea înlocui avocatul? Răspunsul la această întrebare a fost supus dezbaterii de mulți autori, atât naționali, cât și străini, fiind optimiști că această problemă nu este una care să stârnească teamă, ci una care să ne mobilizeze înspre a înțelege cum funcționează aceste sisteme și cum putem lucra cu ele, nu împotriva lor. Achiesând la opinia majoritară, dacă nu unanimă, considerăm că avocatul nu va putea fi înlocuit de un sistem de inteligență artificială, însă noile generații de avocați vor începe să își piardă identitatea profesională în fața inteligenței artificiale generative, în măsura în care nu se cunosc riguros implicațiile și consecințele utilizării ei.

Un autor prezintă modul în care inteligența artificială alterează noțiunile de creativitate și proprietate, susținând în mod temeinic că inteligența artificială modifică felul în care înțelegem și practicăm creativitatea, promovând o redefinire a procesului artistic, astfel încât aceste efecte vor pune semnul întrebării ideea tradițională de autor și regimurile actuale de proprietate intelectuală.¹⁷ Din acest punct de vedere, considerăm ca fiind utile cursuri ori manuale de instruire a avocaților asupra modului de utilizare conformă a inteligenței artificiale, în special a celei generative.

În aceste condiții, răspunsul la întrebarea dacă avocatul va fi înlocuit de inteligența artificială dobândește anumite nuanțe întrucât, la fel precum în cazul artelor vizuale, în actuala epocă digitală, avocatul-persoană va continua să existe prin simplul fapt că este singurul care deține capacitatea de a crea și de a gândi rațional, de a se manifesta, de a-și îndeplini rolul de reprezentant al persoanei într-o manieră umană, atribute pe care inteligența artificială nu le va putea dobândi, oricât de sofisticată ar deveni, întrucât nu poate manifesta, nu poate empatiza și nu poate înțelege în mod autentic contextul uman. Cu toate acestea, precum în cazul artiștilor vizuali, observăm un interes al persoanelor de a se auto-educa în domeniul juridic prin interpelarea sistemelor ori aplicațiilor de inteligență artificială, ceea ce ar putea conduce la o diminuare a rolului și avocatului în ochii societății civile.

Capitolul 3. Utilizarea inteligenței artificiale. O problemă de etică?

În prezentul capitol aducem în discuție dimensiunea etică a utilizării inteligenței artificiale, cu accent pe implicațiile sale în profesiile juridice. Dacă în capitolul anterior am analizat eventuale consecințe nefavorabile inerente utilizării inteligenței artificiale, efecte care, din perspectiva societății civile, se traduc printr-o diminuare artificială a valorii și relevanței unor profesii ori meserii, prezentul capitol urmărește să prezinte o perspectivă inversă, respectiv aceea a modului în care utilizarea nefastă a inteligenței artificiale de către utilizatorul uman poate conduce la încălcarea unor drepturi ocrotite de lege, precum și la derapaje de la principiile eticii profesionale.

Pentru a înțelege riguros implicațiile potențial nefavorabile ale inteligenței artificiale în sfera avocaturii, se impune o familiarizare, fie și succintă, cu modul său de funcționare. Potrivit definițiilor oferite de specialiștii din domeniul tehnologiei, inteligența artificială desemnează un ansamblu de tehnici concepute pentru a simula funcții cognitive umane, precum raționamentul și învățarea și planificarea. Aceste tehnici funcționează în baza unor componente cheie, respectiv pe modele de rețele neuronale artificiale (ANN), pe procese de

¹⁷ M. Zeilinger, *Tactical Entanglements: AI Art, Creative Agency, and the Limits of Intellectual Property*, Published by Meson Press, 2021, Lunenburg, p. 35, accesibil la adresa URL: <https://meson.press/books/tactical-entanglements/>;

învățare automată (ML) și pe tehnologii de procesare a limbajului natural (NLP).¹⁸ În domeniul juridic, aceste tehnologii sunt utilizate de regulă în procedee care implică analiza textului, segmentarea documentelor, extragerea informațiilor, generarea unor documente etc.¹⁹

Contribuția sistemelor de inteligență artificială la eficientizarea unor sarcini din activitatea profesională este, în mod cert, incontestabilă. De regulă, inteligența artificială acționează ca un instrument util, însă indolența sau neatenția utilizatorului final poate genera consecințe nefaste. O problemă care s-a intensificat odată cu evoluția inteligenței artificiale generative și care, în prezent, din nefericire nu se află în centrul dezbaterilor, constă în modul de combatere a încălcării drepturilor de autor ca urmare utilizării inteligenței artificiale.

Problema încălcării drepturilor de autor a fost resimțită, în primă instanță, de către artiștii din domeniul artelor vizuale. Aceștia pledează pentru protecția creațiilor proprii, susținând că lucrările lor sunt utilizate în mod ilegal în procesele de antrenare a sistemelor de inteligență artificială, generându-se astfel imagini, desene, picturi etc. care le încalcă drepturile de autor și le subminează creativitatea, precum și relevanța culturală. În contextul în care lucrările originale ale artiștilor sunt publicate pe internet, iar platformele care le găzduiesc nu limitează accesul roboților automatizați de tip „web crawlers”²⁰ este inevitabil ca aceste opere să fie preluate, stocate, analizate și ulterior folosite în generarea unor ilustrații artistice similare de către aplicațiile de inteligență artificială generativă.

Rezumând pe scurt mecanismul de învățare, inteligența artificială generativă este concepută să rețină atât informațiile furnizate de utilizatori sau de părți terțe, cât și conținutul public nerestricționat disponibil online²¹. La momentul formulării unei comenzi de către utilizatorul final (de exemplu, o comandă adresată aplicației de inteligență artificială prin care se solicită crearea unei imagini în stil baroc care să redea un peisaj nocturn) sistemul de inteligență artificială va agrega datele anterior colectate și va genera o nouă imagine prin combinarea ilegală a unor elemente din lucrări preexistente. Constatăm astfel că inteligența artificială depășește în aceste situații statutul de simplu instrument, devenind chiar mijlocul de generare a „operei” în sine. Întrucât inteligența artificială generativă „învață” continuu și nelimitat din datele care îi sunt furnizate, inclusiv din documente, aceasta comportă riscuri semnificative în ceea ce privește confidențialitatea și, implicit, respectarea drepturilor de autor.

În fața unor eventuale litigii privind încălcarea drepturilor de autor asupra creațiilor artiștilor din domeniul artelor vizuale din cauza utilizării instrumentelor de inteligență artificială generativă, identificarea persoanei răspunzătoare reprezintă o provocare complexă. Deși utilizatorul final este, în mod obișnuit, considerat „creatorul” operei generate, părțile prejudiciate tind să invoce vinovăția dezvoltatorilor acestor sisteme, susținând existența unei

¹⁸ P. Boucher, Artificial intelligence: How does it work, why does it matter, and what can we do about it? Scientific Foresight Unit, European Parliamentary Research Service, June, 2020, doi: 10.2861/44572, pp. 4-9.; N.-R. Adams, How Artificial Intelligence Works, 2019, p. 2, accesibil la adresa URL: https://www.researchgate.net/publication/337023590_How_Artificial_Intelligence_Works;

¹⁹ M.J Bommarito II, D.M. Katz, E.M. Detterman, LexNLP: Natural language processing and information extraction for legal and regulatory texts, Cornell University, 2018, accesibil la adresa URL: <https://arxiv.org/abs/1806.03688>;

²⁰ Un „web crawler” este un program automat utilizat pentru a **naviga internetul și a colecta date de pe pagini web, în acest sens a se vedea: <https://www.techtarget.com/whatis/definition/crawler>**;

²¹ Mecanismul de învățare al IA generativă se raportează la volume mari de date, care pot fi orice fel de informații publice disponibile online, surse de date de la terți sau date acordate chiar de utilizatori, în acest sens, a se vedea U.S. Government Accountability Office, Artificial Intelligence: Generative AI Training, Development, and Deployment Considerations, Q&A Report to Congressional Requesters, October 2024, p. 1, accesibil la adresa URL: <https://www.gao.gov/assets/880/874488.pdf>

forme de „complicitate” în prejudicierea drepturilor lor. Pe de altă parte, există și autori care apreciază că răspunderea dezvoltatorului nu este justificată, întrucât acesta nu exercită control, cunoaștere sau supraveghere directă asupra conținutului specific generat de utilizatori.²²

Astfel de litigii în prezent nu sunt numeroase, însă cu titlu reprezentativ amintim de cauza Getty Images Group and Thomas M. Barwick v. Stability AI, aflată pe rolul Înaltei Curți de Justiție din Londra. În fapt, reclamantii au susținut că pârâta Stability AI a utilizat fără drept, în procesul de antrenament al motorului de inteligență artificială, imagini existente pe site-ul aparținând Getty Images, încălcând astfel drepturile de proprietate intelectuală ale artiștilor care și-au publicat arta pe platforma Getty Images, primul termen de judecată fiind stabilit pentru luna iunie 2025²³.

Reținând starea de fapt expusă în speța anterioară, considerăm că și avocatura s-ar putea confrunta, în viitorul apropiat, cu provocări similare celor întâlnite în sfera artelor vizuale. Inteligența artificială generativă este capabilă să reproducă și să genereze texte utilizând aceleași mecanisme anterior menționate, respectiv prin învățare automată din documente publicate online sau din conținuturi furnizate motorului de inteligență artificială direct de utilizator ori de terți. Presupunând, spre exemplu, că se solicită de către un utilizator final generarea unui mini-eseu privind *răspunderea penală a persoanei juridice*, aplicația de inteligență artificială va accesa surse cu acces nerestricționat (precum reviste juridice naționale și internaționale, platforme de cercetare etc.), dar și conținuturi introduse anterior de alți utilizatori în aplicație, pentru a construi un text nou, compus pe baza materialelor existente, deja „învățate”.

Ca atare, în domeniul avocaturii pot fi identificate riscuri reale privind încălcarea proprietății intelectuale a avocaților-autori, în special în cazul celor care publică articole de specialitate sau utilizează inteligența artificială pentru revizuirea documentelor elaborate în numele clienților lor. În plus, apar dificultăți de ordin etic atunci când alți avocați ori juriști generează astfel de texte cu ajutorul inteligenței artificiale și le asumă ca fiind proprii, în mod intenționat ori neintenționat, însă fără o reală înțelegere a implicațiilor pe care tehnologia IA generativă le presupune în plan juridic și etic.

Pe de altă parte, utilizarea instrumentelor de inteligență artificială în activitatea avocatului nu beneficiază în prezent de o reglementare specifică. Cu toate acestea, în conformitate cu art. 113 din Statutul profesiei de avocat²⁴ și art. 11 din Legea nr. 51/1995 privind organizarea și exercitarea profesiei de avocat²⁵, avocatul are obligația de a păstra confidențialitatea informațiilor referitoare la cauza încredințată. În acest context, utilizarea aplicațiilor publice ori gratuite de inteligență artificială generativă, care presupun stocarea și procesarea datelor introduse de utilizator și terți, poate atrage riscuri semnificative de încălcare a obligației de confidențialitate, în absența unor garanții corespunzătoare. Din acest punct de vedere considerăm că, în contextul dezvoltării accelerate a instrumentelor de inteligență artificială în practica profesională, sunt binevenite atât elaborarea unor manuale sau instrucțiuni privind utilizarea etică și conformă a inteligenței artificiale de către avocați, în special a

²² M. D. Murray, *op.cit.* p. 301

²³ P. Dalton, H. Newton, G. Mienza, T. Bacchelli, Navigating representative actions: takeaways from Getty Images v Stability AI, January 2025, accesibil la adresa URL: <https://www.herbertysmithfreehills.com/notes/ip/2025-01/navigating-representative-actions-takeaways-from-getty-images-v-stability-ai>;

²⁴ Adoptat prin Hotărârea Consiliului UNBR nr. 64 din 03 Decembrie 2011, publicat în M.Of. nr. 898/19.12.2011;

²⁵ Publicată în M.Of. nr. 440/24.05.2018;

inteligenței artificiale generative, cât și adaptarea legislației în vigoare la realitățile unui viitor dominat de noile tehnologii.

Notăm că soluția actuală, mai degrabă tehnologică decât juridică, pentru protejarea conținutului publicat pe platforme online constă în implementarea fișierelor de tip **robots.txt**, care limitează accesul programelor automate de tip *web crawlers* la operele publicate în online, protejate de norme de proprietate intelectuală. În schimb, tehnologia fișierelor *robots.txt* nu este accesibilă avocatului creator ori utilizatorului final, ci specialiștilor IT care se ocupă de securitatea platformei de publicare, motiv pentru care garanțiile proprietății intelectuale stau în sarcina acestor portaluri editoriale. Totuși, în contextul documentelor ori creațiilor furnizate din neștiință de către avocat ori de către terț direct către motorul de învățare al inteligenței artificiale (de exemplu, prin inserarea textului în platforma ChatGPT), în mod regretabil, nu este identificat vreun mijloc de protecție a creației furnizate.

Deopotrivă, un alt efect ce decurge implicit din utilizarea inteligenței artificiale generative, astfel cum am susținut și în capitolul anterior, privește diminuarea credibilității serviciilor oferite de avocați în ochii societății civile. În contextul în care apărătorii apelează cu ușurință la astfel de instrumente generative pentru redactarea documentelor juridice, se ridică întrebarea legitimă: ce ar împiedica o persoană obișnuită, fără pregătire juridică, să recurgă la utilizarea inteligenței artificiale pentru a-și pregăti o apărare pe cont propriu, asumându-și chiar riscul de a reproduce neautorizat munca unor profesioniști ai dreptului? Considerăm că și o astfel de tendință ar putea produce efecte ireversibile asupra credibilității și relevanței profesiei de avocat, afectând totodată garanțiile privind dreptul la o apărare echitabilă și corectă, pe care avocatul le oferă în mod tradițional clientului său.

4. Concluzii

Ultimele decenii au afirmat importanța avocaturii, profesie în continuă adaptare la exigențele noilor tehnologii. Într-un context marcat de avansul accelerat al inteligenței artificiale, anticiparea tuturor consecințelor pe care această nouă tehnologie le poate genera în practica profesională devine un exercițiu dificil, dacă nu chiar imposibil. În acest sens, o abordare interdisciplinară, prin raportare la domenii care deja au resimțit impactul inteligenței artificiale, precum cel al artelor vizuale, reprezintă un reper util.

Atât artele vizuale, cât și avocatura, își regăsesc originea comună în manifestarea creativității și a expresiei umane prin artă, fie vizuală, fie liberală, însă în timp ce prima reflectă sensibilitatea artistică, avocatura își afirmă misiunea, într-o mare măsură, prin apărarea drepturilor și valorilor fundamentale, punând în practică și teoriile artelor liberale. În acest sens, experiența artelor vizuale în raport cu inteligența artificială trebuie asimilată ca un semnal de avertizare, ca o lecție de urmat. Avocatura, aflată în pragul unei revoluții digitale, este chemată să învețe din destinul altor domenii, cu scopul de a-și proteja valorile esențiale și reafirma rolul umanist într-o lume din ce în ce mai automatizată.

Bibliografie:

1. A.P. Singh, Historical Development of the Modern Legal Profession, International Journal of Legal Science and Innovation, Volume 3, Issue 4, 2021, DOI: <https://doi.org/10.1000/IJLSI.11981>, accesibil la adresa URL: <https://www.ijlsi.com/wp-content/uploads/Historical-Development-of-the-Modern-Legal-Profession.pdf>;

-
2. A. Fărău, *Avocatura: analiza evoluției profesiei din trecut până în prezent*, Revista Universul Juridic, nr. 11 din noiembrie 2024, accesibil la adresa URL: https://revista.universuljuridic.ro/wp-content/uploads/2024/12/08_Revista_Universul_Juridic_nr_11-2024_PAGINAT_BT_A_Farau.pdf;
 3. B. Pratap, *Historical Development of Legal profession*, Faculty of Law , University of Lucknow, f.d., https://udrc.lkouniv.ac.in/Content/DepartmentContent/SM_cf5f9b1a-ae74-449c-9abo-c558e5ae1a68_30.pdf;
 4. C. Papacostea, *Sofiștii în Antichitatea Greacă*, Studiu însoțit de o traducere din Platon Gorgias, Ed. Cartea Românească; București, 1934;
 5. J. Burckhardt, *Die Kultur der Renaissance in Italien*”, 1818-1897; Goetz, Walter Wilhelm, p. 500-502;
 6. M. D. Murray, *Generative AI Art: Copyright Infringement and Fair Use*, 26 SMU SCI. & TECH. L. REV. 259, 2023, accesibil la adresa URL: <https://scholar.smu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1360&context=scitech>;
 7. M. Duțu, *150 de ani de istorie a Baroului român modern*, 2014, accesibil la adresa URL: <https://www.juridice.ro/essentials/129/150-de-ani-de-istorie-a-baroului-roman-modern>;
 8. M. I. Manolescu, *Arta Avocatului. Șapte prelegeri*, Ed. Humanitas, București, 1998;
 9. M. Zeilinger, *Tactical Entanglements: AI Art, Creative Agency, and the Limits of Intellectual Property*, Published by Meson Press, 2021, Luneburh, accesibil la adresa URL: <https://meson.press/books/tactical-entanglements/>;
 10. M.J Bommarito II, D.M. Katz, E.M. Detterman, *LexNLP: Natural language processing and information extraction for legal and regulatory texts*, Cornell University, 2018, accesibil la adresa URL: <https://arxiv.org/abs/1806.03688>;
 11. N.-R. Adams, *How Artificial Intelligence Works*, 2019, accesibil la adresa URL: https://www.researchgate.net/publication/337023590_How_Artificial_Intelligence_Works;
 12. P. Boucher, *Artificial intelligence: How does it work, why does it matter, and what can we do about it?* Scientific Foresight Unit, European Parliamentary Research Service, June 2020, doi: 10.2861/44572;
 13. P. Dalton, H. Newton, G. Mienza, T. Bacchelli, *Navigating representative actions: takeaways from Getty Images v Stability AI*, January 2025, accesibil la adresa URL: <https://www.herbertsmithfreehills.com/notes/ip/2025-01/navigating-representative-actions-takeaways-from-getty-images-v-stability-ai>;
 14. R. Pound, *Legal Profession in the Middle Ages*, Notre Dame Law Review, Volume 19, Issue 3, accesibil la adresa URL: <https://scholarship.law.nd.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3934&context=ndlr>;
 15. S. M. Joseph, *The Trivium. The liberal arts of logic, grammar and rethoric. Understanding the nature and function of language*, Ed. Paul Dry Books, Philadelphia, 2002.

AI ȘI AVOCATURA – ÎNTRE ASISTENT ȘI CONCURRENT. ETICA UTILIZĂRII AI DE CĂTRE AVOCAȚI

AI AND THE LEGAL PROFESSION – BETWEEN ASSISTANT AND COMPETITOR. THE ETHICS OF AI USE BY LAWYERS

L'IA ET LA PROFESSION D'AVOCAT – ENTRE ASSISTANT ET CONCURRENT. L'ÉTHIQUE DE L'USAGE DE L'IA PAR LES AVOCATS

*Avocat Serafima Prodan
Baroul București*

I. Introducere

Inteligența Artificială (AI) nu mai este o promisiune a viitorului, ci o realitate a prezentului. Dacă acum un deceniu AI-ul părea rezervat unor domenii tehnice, astăzi îl regăsim în medicină, educație, artă – și, inevitabil, în domeniul juridic. Avocatura, construită pe rigoare, raționament și tradiție, pare, la prima vedere, incompatibilă cu automatismele unui algoritm. Și totuși, AI-ul nu doar că a pătruns în practica juridică, ci începe să o transforme.

Inteligența artificială a fost fondată ca disciplină academică acum aproape 70 de ani, în cadrul unei conferințe organizate la Dartmouth College. Propunerea înaintată de organizatorii conferinței descria proiectul ca o încercare „de a găsi modalități prin care mașinile să folosească limbajul, să formeze concepte abstracte, să rezolve tipuri de probleme rezervate în prezent oamenilor și să se îmbunătățească singure”¹. Acest moment a marcat începutul unei revoluții intelectuale.

În deceniile care au urmat, AI-ul a evoluat rapid, ajungând să poată recunoaște vorbirea, să susțină conversații, să joace jocuri complexe (precum șahul – celebrul meci între Deep Blue și Garry Kasparov) și, recent, să analizeze date în contexte imposibil de gestionat în timp real de către oameni – cum ar fi în cadrul Internetului Lucrurilor (IoT).

În calitate de tânăr avocat care își desfășoară activitatea în România, descopăr zilnic potențialul AI în transformarea profesiei juridice. Experiența mea cu acest instrument m-a condus la o dualitate captivantă: uneori, consider că AI este fascinant de bun – un ajutor remarcabil în activitatea mea, alteori, însă, observ că acesta comite erori majore. Această ambivalență mi-a generat un spectru larg de reacții, de la frica în fața unei tehnologii cu un

¹ The Cambridge Handbook of the Law, Ethics and Policy of Artificial Intelligence, Editor: Nathalie A. Smuha (KU Leuven), Publicație: Cambridge University Press, 2025

potențial atât de vast, la entuziasmul față de un instrument atât de promițător și culminând cu reflecții asupra implicațiilor etice, protecției datelor și responsabilității profesionale.

În plus, observ cu interes că marile societăți de avocatură din România au început deja să dezvolte diverse aplicații AI dedicate îmbunătățirii și eficientizării muncii avocatului. De asemenea, platforme locale, precum Juridice.ro², propun asistenți AI specializați în domeniul juridic, dovezi clare că integrarea tehnologiei în domeniul avocaturii nu mai este o simplă perspectivă, ci o realitate în plină expansiune.

Conform previziunilor Forumului Economic Mondial³, până în 2030, aproximativ 35% din sarcinile juridice actuale ale avocaților vor fi automatizate. În acest context, întrebarea care se conturează este: dacă AI-ul este un simplu asistent al avocatului sau un concurent care pune sub semnul întrebării însăși existența profesiei? Dincolo de utilitatea incontestabilă, AI ridică provocări etice, riscă să genereze dezechilibre profesionale și pune presiune asupra conceptului de originalitate juridică. Suntem, poate, prima generație de juriști care trebuie să decidă cum coexistă rațiunea umană cu raționamentul algoritmic.

II. Ce este AI și cum și-a făcut loc în biroul avocatului

Inteligența artificială, în sens larg, reprezintă capacitatea unor sisteme informatice de a executa sarcini care, în mod tradițional, presupuneau inteligență umană: recunoaștere de tipare, luarea deciziilor, învățare din date.

Parlamentul European a definit inteligența artificială ca fiind „capacitatea unei mașini de a imita funcții umane, cum ar fi raționamentul, învățarea, planificarea și creativitatea. AI permite sistemelor tehnice să perceapă mediul în care funcționează, să prelucreze această percepție și să rezolve probleme, acționând pentru a atinge un anumit obiectiv. Sistemele AI sunt capabile să își adapteze, într-o anumită măsură, comportamentul, analizând efectele acțiunilor anterioare și funcționând autonom.”⁴

O ramură aparte a AI-ului, care face obiectul discuțiilor aprinse în ultimul timp și la care ne vom referi preponderent în continuare este AI-ul generativ (precum ChatGPT), care este capabil să genereze text coerent, să construiască raționamente și să redacteze documente, inclusiv juridice.

Avocații folosesc deja acest instrument pentru revizuirea documentelor, analiza jurisprudențială, identificarea rapidă a normelor aplicabile și chiar pentru redactarea schemelor de argumentare. Nu mai vorbim despre viitor – vorbim despre un prezent în care AI-ul este parte a biroului de avocat.

² Juridice AI este o inteligență artificială pusă în slujba profesioniștilor dreptului, o resursă care vine în sprijinul celor care se documentează pentru redactarea documentelor, întocmirea referatelor, notelor de studiu și chiar pentru realizarea de articole juridice de analiză. Sursa: <https://ai.juridice.ro/despre-noi>

³ Raportul Forumului Economic Mondial (WEF) „Future of Jobs Report 2025”, Sursa: [WEF Future of Jobs Report 2025.pdf](https://www.weforum.org/reports/future-of-jobs-report-2025)

⁴ Sursă: Publicația „Ce este inteligența artificială și cum este utilizată?” de pe site-ul Parlamentului European, actualizată în 2020

Potrivit previziunilor Forumului Economic Mondial⁵, – bazate pe un studiu amplu care a implicat peste 1.000 de companii din 55 de țări și a integrat opiniile liderilor din industrie, inclusiv din sectorul juridic – până în anul 2030, aproximativ 35% dintre activitățile desfășurate în prezent de avocați ar putea fi automatizate. Acestea vizează în special sarcinile repetitive și cu un grad redus de complexitate: revizuirea contractelor, analiza dosarelor, cercetarea juridică de rutină ori redactarea automată a clauzelor standard. Nu este surprinzător – AI poate procesa cantități uriașe de informații cu o viteză și acuratețe care depășesc capacitatea umană, optimizând astfel timpul dedicat acestui tip de activități.

Însă tranziția nu înseamnă dispariție, ci mai degrabă transformare. Același raport estimează că în paralel cu automatizarea, vor apărea aproximativ 25% de noi roluri în domeniul juridic, care vor presupune competențe tehnologice combinate cu expertiză juridică. Vor apărea, astfel, poziții precum manageri de tehnologii juridice – cei care implementează și monitorizează soluții AI în cabinetele de avocatură, analiști juridici – care interpretează rezultatele generate de algoritmi, sau experți în conformitate digitală – responsabili cu respectarea reglementărilor privind protecția datelor și utilizarea etică a IA.

Un alt studiu citat în raport, realizat de Goldman Sachs, merge și mai departe, sugerând că până la 44% din activitatea juridică actuală ar putea fi automatizată – un procent semnificativ, mai ridicat decât în alte industrii. Cu toate acestea, automatizarea nu va elimina rolul avocatului, ci îi va reda tocmai ceea ce e esențial: timpul și energia necesare pentru a se concentra pe aspectele strategice, pe consilierea personalizată, pe negociere și pe alte activități cu o valoare adăugată mai mare.

În loc să semnaleze sfârșitul profesiei, aceste tendințe prefigurează mai degrabă o mutație: de la avocatul executor de sarcini, la avocatul consilier strategic.

III. AI – aliat eficient sau rival imprevizibil

AI poate fi un asistent valoros: eficientizează sarcinile repetitive, accelerează căutările în bazele de date, oferă sugestii de structurare logică a unui text sau strategii plecând de la fapte simple. Astfel, timpul avocatului este eliberat pentru activități care cer gândire critică și intuiție.

Totuși, modul de funcționare al modelelor generative de AI – prin identificarea de tipare și imitarea informațiilor deja existente în baza lor de date – ridică o întrebare esențială: dacă AI-ul poate „mima” gândirea juridică, ar putea deveni și un concurent pentru avocat?

În special în domeniul consultanței juridice de bază, răspunsurile rapide și accesibile oferite de AI pot părea suficiente pentru clienți care caută soluții imediate și ieftine. Astfel, avocații care nu integrează aceste instrumente riscă să devină necompetitivi în fața celor care le utilizează eficient.

⁵ Raportul Forumului Economic Mondial (WEF) „Future of Jobs Report 2025”

Această tendință este confirmată de un studiu realizat de Institutul Thomson Reuters⁶, potrivit căruia 84% dintre firmele de avocatură intenționează să crească investițiile în tehnologii AI, considerându-le un avantaj strategic. Dar entuziasmul vine la pachet cu riscuri reale: dependența excesivă de AI poate duce la scăderea rigurozității analizei juridice și chiar la erori grave.

Un exemplu notoriu este cazul celor doi avocați din New York care, în 2023, au fost amendați cu 5.000 de dolari pentru că au depus în instanță un memoriu care includea șase precedente judiciare inexistente, generate de ChatGPT⁷. Aceștia nu au verificat informațiile înainte de a le include în dosar.

Acest incident a atras atenția asupra fenomenului cunoscut sub numele de „*halucinații AI*” – situații în care modelele generează informații false, dar prezentate într-un mod convingător: articole de lege inexistente, jurisprudență fictivă sau citate inventate. Aceste erori pot avea consecințe grave într-un domeniu în care acuratețea este esențială.

Totodată, cu această ocazie judecătorii⁸ au subliniat că, deși utilizarea tehnologiei în practica juridică nu este, în sine, problematică, avocații au responsabilitatea de a verifica acuratețea informațiilor pe care le prezintă în fața instanței. Comportamentul avocaților a fost caracterizat drept o „*abandonare a responsabilităților*” și a impus, pe lângă amenda financiară, obligația de a trimite scrisori de scuze către judecătorii ale căror nume au fost atribuite în mod eronat deciziilor inexistente.

IV. Provocări și riscuri asociate utilizării AI în avocatură

Utilizarea inteligenței artificiale de către avocați ridică o serie de probleme sensibile care vizează nu doar etica profesională, ci și relația cu clientul, calitatea serviciilor și protecția datelor.

IV.1 Onorariul

Este legitim să ne întrebăm dacă este etic ca un avocat să perceapă același tarif pentru munca realizată parțial sau semnificativ cu ajutorul unui instrument automatizat. Cum se cuantifică, în mod corect și transparent, „munca umană” atunci când sarcinile repetitive — cum ar fi redactarea de documente standard, analiza unor volume mari de date sau cercetarea legislativă — sunt preluate de un sistem AI?

Pe de o parte, utilizarea eficientă a AI ar putea contribui la democratizarea accesului la justiție, permițând avocaților să ofere servicii mai rapide și la costuri reduse. În mod ideal, acest progres tehnologic ar însemna că mai mulți oameni — în special cei cu venituri mici — ar putea beneficia de asistență juridică calificată.

Pe de altă parte, însă, există riscul ca eficiența obținută prin tehnologie să fie folosită doar pentru creșterea marjelor de profit, fără reducerea reală a onorariilor. Clienții ar putea ajunge să plătească prețuri mari pentru servicii standardizate, livrate în principal de algoritmi, fără

⁶ 2025 Report on the State of the US Legal Market Embracing Change in the Era of Innovation, Thomson Reuters Institute

⁷ Cazul Mata v. Avianca, Inc, Case 1:22-cv-01461-PKC

⁸ Judecătorul P. Kevin Castel care s-a pronunțat în cazul Mata v. Avianca, Inc, Case 1:22-cv-01461-PKC

intervenția substanțială a avocatului. Într-un astfel de scenariu, tehnologia devine un paravan în spatele căruia se diluează valoarea muncii umane, dar se mențin costurile ridicate, în detrimentul transparenței și echității.

Această confuzie între „asistență automatizată” și „asistență juridică profesionistă” poate eroda încrederea în avocat și în justiție în general.

IV.2 Informarea clientului

Din punct de vedere juridic, art. 50 din Regulamentul (UE) 2024/1689 privind inteligența artificială⁹ instituie obligații de transparență în principal în sarcina furnizorilor de sisteme de AI și, în anumite condiții, în sarcina utilizatorilor (implementatorilor) care pun la dispoziție conținut generat de AI. Obligația de informare a publicului apare, de regulă, atunci când interacțiunea are loc într-un cadru deschis (ex. chatbot-uri) sau când AI generează conținut cu potențial de manipulare sau inducere în eroare.

Prin urmare, un avocat care folosește un instrument de AI în activitatea internă de redactare sau analiză juridică nu este obligat, în mod automat, conform art. 50, să își informeze clientul că a utilizat un astfel de instrument, atâta vreme cât nu rezultă o interacțiune directă între client și sistemul de AI, iar conținutul final este asumat de avocat.

Totuși, în viitorul apropiat, pe măsură ce jurisprudența, normele deontologice și practicile judiciare se vor adapta utilizării inteligenței artificiale, este posibil ca standardele de informare și asumare profesională să devină mai stricte, inclusiv în domeniul juridic.

IV.3 Protecția datelor personale

Utilizarea AI presupune procesarea unui volum semnificativ de date cu caracter personal, uneori extrem de sensibile.

Orice transfer de date către aplicații terțe (furnizori de AI) implică risc de scurgere sau acces neautorizat și necesită măsuri stricte de protecție: anonimizare, criptare, limitarea accesului, dar și informarea clientului cu privire la modul în care datele sale sunt prelucrate.

Obligația de protejare a datelor cu caracter personal rămâne pe deplin aplicabilă în contextul utilizării inteligenței artificiale, în conformitate cu Regulamentul (UE) 2016/679 al Parlamentului European și al Consiliului din 27 aprilie 2016 privind protecția persoanelor fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal și privind libera circulație a acestor date. Această obligație este reafirmată prin art. 2 alin. (7) din Regulamentul (UE) 2024/1689 privind inteligența artificială, care precizează expres că dispozițiile sale nu aduc atingere aplicării legislației Uniunii în materie de protecție a datelor.

În consecință, atât furnizorii, cât și utilizatorii de sisteme de inteligență artificială – inclusiv profesioniștii din domeniul juridic care integrează astfel de instrumente în activitatea lor – trebuie să se asigure că orice prelucrare de date cu caracter personal se realizează cu respectarea deplină a standardelor prevăzute de legislația europeană și națională în vigoare.

⁹ Regulamentul (UE) 2024/1689 al Parlamentului European și al Consiliului din 13 iunie 2024 de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială și de modificare a Regulamentelor (CE) nr. 300/2008, (UE) nr. 167/2013, (UE) nr. 168/2013, (UE) 2018/858, (UE) 2018/1139 și (UE) 2019/2144 și a Directivelor 2014/90/UE, (UE) 2016/797 și (UE) 2020/1828 (Regulamentul privind inteligența artificială)

IV.4 Calitatea muncii

Nu în ultimul rând, există dilema calității rezultatului final. Deși un text generat cu ajutorul AI poate fi coerent și bine structurat, acesta scapă adesea nuanțe esențiale, contradicții ascunse și subtilități juridice care pot face diferența într-un dosar sau într-o opinie juridică complexă.

AI-ul nu poate fi tras la răspundere pentru erorile pe care le generează. De aceea, avocatul rămâne în mod exclusiv responsabil pentru orice consecință juridică a produselor livrate. Aceasta presupune nu doar o verificare riguroasă a oricărui conținut generat automat, ci și o bună înțelegere a modului în care funcționează aceste modele – limitările lor, riscurile de halucinație, biasul algoritmic sau lipsa contextului juridic local.

În concluzie, AI poate fi un instrument valoros, dar în profesia de avocat el nu poate înlocui discernământul, responsabilitatea profesională și relația de încredere cu clientul. Tocmai de aceea, utilizarea lui necesită transparență, discernământ etic și respectarea strictă a normelor legale și deontologice.

IV.5 Originalitatea

Un alt risc subtil, dar profund, este diluarea creativității juridice. În măsura în care AI-ul este antrenat pe jurisprudență și texte existente, el reproduce uneori fidel, alteori cu variații stilistice, structuri argumentative deja consacrate. Această tendință poate duce la uniformizarea gândirii juridice, inhibând inovația și intuiția avocatului, care sunt esențiale în spețele cu miză ridicată și în general, în dezvoltarea sistemului de drept.

În fața acestor provocări, comunitatea juridică trebuie să răspundă clar: nu dacă, ci cum poate fi integrat AI-ul în profesie, fără a afecta valorile fundamentale ale avocaturii – confidențialitatea, independența și loialitatea față de client. În acest sens, se conturează tot mai clar nevoia unui cadru etic, care să răspundă cel puțin următoarelor întrebări: dacă este necesară informarea clientului atunci când avocatul folosește AI în prestarea serviciului? Ce standarde de calitate trebuie respectate în redactarea asistată de AI? Ce nivel de competență tehnologică este așteptat de la un avocat? Cine este răspunzător pentru erorile generate de AI?

Barourile, organizațiile profesionale și instanțele de judecată trebuie să conlucreze pentru a elabora îndrumări clare privind utilizarea inteligenței artificiale în activitatea juridică. În această direcție, Consiliul Barourilor și Societăților de Avocatură din Europa (CCBE¹⁰) a îndemnat instituțiile și autoritățile de reglementare naționale, europene și internaționale să contribuie la conturarea unui set coerent de reguli și principii care să guverneze în mod responsabil și etic integrarea AI în profesia de avocat¹¹.

¹⁰ CCBE (Consiliul Barourilor și Societăților de Avocatură din Europa) reprezintă barourile și societățile de avocatură din 46 de țări și, prin intermediul acestora, peste 1 milion de avocați europeni

¹¹ Extras din Declarația CCBE privind utilizarea inteligenței artificiale în justiție și în aplicarea legii din data de 25.05.2023

Uniunea Europeană a introdus prin Regulamentul (UE) 2024/1689 din 13 iunie 2024 primul cadru legal pentru inteligența artificială, aplicabil direct în statele membre¹². Dezvoltat în ani de dezbateri, impulsionate de modele ca ChatGPT, regulamentul promovează o AI sigură și etică. Deși această reglementare reprezintă un pas important, aceasta este prea generală pentru a fi suficientă în avocatură, unde etica, protecția datelor și responsabilitatea cer reguli mai precise.

V. Cum (nu) răspunde sistemul juridic românesc AI-ului

În peisajul juridic actual din România, inteligența artificială nu este încă capabilă să ofere soluții fiabile la întrebări juridice complexe, care presupun interpretări nuanțate, coroborarea mai multor acte normative și o înțelegere profundă a contextului legislativ și jurisprudențial. Limitările AI devin și mai evidente în fața lipsei unei uniformizări a limbajului juridic, a ambiguității unor termeni-cheie și a variațiilor de sens în funcție de ramura de drept sau de reglementarea aplicabilă.

Există domenii în care AI-ul pur și simplu nu poate oferi răspunsuri clare: conflicte de valori, interpretări ale echității, coroborări legislative complexe. În dreptul român, de exemplu, interpretarea unor termeni precum „*bună-credință*” sau „*justă despăgubire*” nu poate fi redusă la o formulă algoritmică.

Mai mult, legislația în sine este adesea inconsecventă, fragmentată, cu termeni care apar izolat și fără definiții clare. AI-ul, care funcționează pe bază de corelații, poate rata tocmai aceste legături subtile, esențiale într-un raționament juridic solid.

În acest context, inteligența artificială poate produce erori subtile, dar semnificative, de interpretare a normelor legale — erori care pot trece neobservate de un neprofesionist. Mai mult, aparența de autoritate a limbajului generat de AI poate induce în eroare utilizatorul, determinându-l să accepte concluzii greșite sau chiar să pună sub semnul întrebării opinia unui avocat calificat. De aceea, în stadiul actual, AI-ul nu reprezintă un substitut pentru avocatul practician, ci cel mult un instrument auxiliar care necesită validare și supervizare din partea unui profesionist al dreptului.

Acum că înțelegem că AI-ul generativ funcționează prin asimilarea și procesarea de conținut deja existent — inclusiv articole juridice, opinii doctrinare și hotărâri judecătorești, devine evident că activitatea intelectuală a avocaților alimentează, în mod indirect AI-ul. Paradoxal, eforturile depuse de avocați pentru clarificarea și dezvoltarea dreptului contribuie la construirea unui mecanism care, în timp, le poate diminua relevanța.

În acest context apare firesc întrebarea: are rost să mai scriem articole juridice dacă acestea vor fi digerate de AI și reutilizate fără recunoaștere? Răspunsul, deși inconfortabil, trebuie să fie afirmativ. Dreptul este un organism viu, iar dezvoltarea lui depinde de interpretări, adaptări și nuanțe — exact acele elemente pe care AI-ul, deocamdată, doar le imită.

¹² Interviu publicat pe <https://www.juridice.ro/essentials>: Mircea Duțu „Dreptul IA se prefigurează ca o mare provocare civilizațională și se cuvine tratat ca atare”

Și, poate cel mai important, inteligența artificială nu are empatie. Nu cunoaște contextul moral în care se desfășoară o dispută, nu simte tensiunea umană dintr-o sală de judecată, nu percepe ezitățile dintr-un răspuns sau tăcerile încărcate de subînțeles dintr-o negociere. Or, dreptul nu este o simplă aplicare mecanică a normei – ci o permanentă negociere a sensului său în raport cu complexitatea vieții reale.

Un avocat bun nu oferă doar soluții conforme cu legea, ci le filtrează prin înțelegerea profundă a contextului, a emoțiilor și a mizelor umane. A lua o decizie juridică înseamnă, adesea, a cântări nu doar ce este legal, ci și ce este just, oportun și rezonabil. Iar aceste judecăți de valoare nu pot fi generate de un algoritm, oricât de bine antrenat ar fi.

VI. Concluzie - spre un nou pact între om și mașină

Adevărata provocare a epocii digitale nu este înlocuirea avocatului de către AI, ci capacitatea avocatului de a-și păstra relevanța în era AI-ului. Cei care învață să colaboreze cu aceste instrumente – fără a abdica de la principiile etice și de la rigoarea profesională – vor rămâne nu doar competitivi, ci indispensabili. Inteligența artificială poate fi un partener de nădejde. Dar discernământul uman rămâne de neînlocuit.

Pentru ca această revoluție tehnologică să se transforme într-un progres real și durabil, întreaga comunitate juridică - barouri, instanțe, organizații profesionale și autorități de reglementare - trebuie să participe la dezvoltarea unor ghiduri de utilizare a AI-ului, susținute de un cadru legislativ care să reglementeze utilizarea responsabilă și transparentă a inteligenței artificiale. În acest fel, profesia de avocat va rămâne un domeniu în care rigoarea juridică și inovația tehnologică coexistă, asigurând o practică transparentă și eficientă în slujba dreptății.

Avocatura a fost și rămâne o formă de artă ce se naște la intersecția dintre rigoarea teoretică, complexitatea situației de fapt și mintea creativă, iar inteligența artificială este un instrument menit să o potențeze, oferind noi perspective și eficiență. Tocmai de aceea, vocile autentice și bine informate din domeniul juridic rămân esențiale pentru vitalitatea și evoluția sistemului nostru de drept.

Așadar, oricât de avansată ar deveni inteligența artificială, ea nu va putea substitui judecata umană autentică – pentru că dreptul nu trăiește în cod, ci în relația dintre oameni.

AVOCATUL ȘI ALGORITMUL. O ÎNTÂLNIRE (IN)EVITABILĂ?

THE LAWYER AND THE ALGORITHM: AN (UN)AVOIDABLE MEETING?

L'AVOCAT ET L'ALGORITHME. UNE RENCONTRE (IN)ÉVITABLE ?

Avocat stagiar Făcăoaru Theodora

Baroul Bacău

Rezumat: În contextul în care tehnologia evoluează accelerat, e important să nu rămânem simpli observatori, ci să fim curioși să aflăm în ce măsură inteligența artificială, respectiv capacitatea unei mașini de a reproduce anumite funcții umane, ar putea să aducă o contribuție avocaturii. Astfel, prin prezentul articol am analizat dacă există o nevoie reală de adaptare la noile tehnologii, dar și care sunt posibilele riscuri pe care le implică acest fenomen.

Cuvinte cheie: IA ca modus vivendi, blockbuster, phronesis, extensie a rațiunii juridice moderne.

Capitolul I. Considerații introductive

Încă nu am ajuns în punctul în care la apelul cauzei, răspunsul să vină dintr-o linie de cod, însă există semne că undeva din culise IA-ul a început să traseze direcțiile în care se va îndreapta avocatura de mâine. Într-o eră în care algoritmul poate redacta singur contracte ori livra jurisprudență în câteva secunde, avocatul este invitat la o întâlnire care poate speria, fascina ori provoca. Poate fi această interacțiune evitată, ori reprezintă mai degrabă o etapă firească în ceea ce privește evoluției profesiei de avocat?

Deși conceptul de inteligență artificială a apărut încă din anii 1950, când matematicianul Alan Turing și-a pus pentru prima oară întrebarea „Pot mașinile să gândească?”, aceasta tehnologie emergentă a înregistrat progrese remarcabile abia mai târziu, odată cu anii 2000, când a avut loc o creștere a puterii de calcul și totodată când informațiile au trecut printr-un proces de digitalizare, generând astfel cantități masive de date.

Capitolul II. Multiple perspective asupra inteligenței artificiale transpuse în avocatură

Practica ne-a arătat că tranziția digitală reprezintă un element-cheie pentru stimularea dezvoltării Uniunii Europene. În discursul său din cadrul AI Action Summit de la Paris din februarie 2025, președinta Comisiei Europene, Ursula von der Leyen, a declarat: „Dorim ca Europa să fie unul dintre continentele de top în domeniul IA, iar acest lucru înseamnă

adoptarea unui mod de viață în care IA este peste tot”, accentuând faptul că „[IA are nevoie de încrederea cetățenilor](#)”.¹

Pentru a sprijini inițiativa de a transforma Europa într-un lider în domeniul IA, în aprilie 2025 a fost creat AI Continent Action Plan. Printre obiectivele planului se numără: încurajarea, educarea și formarea următoarei generații de experți în acest domeniu, simplificarea punerii în aplicare a AI Act, primul cadru juridic în materie, prin coduri de bune practici sau servicii de asistență, înființarea a cel puțin 13 [fabrici de IA](#) în Europa care să vină în sprijinul întreprinderilor noi ori implementarea instrumentul InvestAI, prin care se vor finanța 4 viitoare gigafabrici IA, având aproximativ 100.000 de cipuri de ultimă generație, de aproximativ patru ori mai mult decât fabricile AI din prezent.²

Cu toate acestea, se naște întrebarea: este oare societatea europeană dispusă să perceapă IA ca pe un modus vivendi? Conform unor sondaje realizate în perioada aprilie - mai și, respectiv, septembrie - octombrie 2024, opiniile europenilor s-au dovedit a fi mixte. Astfel, în timp ce 55% dintre cetățenii UE se așteaptă ca IA să modeleze pozitiv viața de zi cu zi în următorii 20 de ani, 35% anticipează efecte negative. Totodată, 84% dintre europeni consideră că inteligența artificială și roboții trebuie gestionați cu atenție.³ De asemenea, Tim Berners-Lee, inventatorul World Wide Web, a afirmat că în viitorul apropiat, vom avea asistenți IA care să lucreze pentru noi ca un medic sau avocat.⁴

În contextul dat, rămâne de văzut în ce măsură aceste perspective sunt împărtășite și de către avocați. Ei bine, conform unui studiu realizat de LexisNexis privind inteligența artificială generativă în domeniul juridic internațional, s-a constatat că 47% dintre respondenți consideră că inteligența artificială va avea un „impact semnificativ sau transformator asupra practicii juridice”, 45% au spus că va avea „un anumit impact”, iar aproximativ 7% cred că nu va avea „niciun impact”, însă 88% dintre avocați au unele îngrijorări legate de etica utilizării inteligenței artificiale generative.⁵

Totodată, relevant este și sondajul pentru anul 2024 privind tehnologia juridică oferit de către American Bar Association la care au participat un număr de 512 avocați. Astfel, 30,2% dintre aceștia au declarat că utilizează în prezent instrumente tehnologice bazate pe inteligență artificială. Procentul de utilizare al IA este mai ridicat în cadrul societăților alcătuite din 500 sau mai mulți avocați, respectiv 47,8%, însă procentul scade brusc la 29,5% pentru societățile cu 10-49 de avocați și continuă să scadă pentru cele cu 2-9 avocați (24,1%) și practicienii individuali (17,7%).⁶

¹<https://www.veriangroup.com/news-and-insights/artificial-intelligence-and-the-future-of-work>, accesat la 15.05.2025.

² https://commission.europa.eu/topics/eu-competitiveness/ai-continent_ro, accesat la 15.05.2025.

³<https://www.veriangroup.com/news-and-insights/artificial-intelligence-and-the-future-of-work>, accesat la 15.05.2025.

⁴R. Jacotă, De la asistenții I.A. la destrămarea Big Tech, în "Național" din 13 martie 2024, p. 9.

⁵<https://www.abajournal.com/web/article/lexisnexis-and-thomson-reuters-publish-reports-on-lawyers-attitudetowardai#:~:text=Meanwhile%2C%20LexisNexis%20International%20Legal%20Generative,according%20to%20a%20news%20release>, accesat la 15.05.2025.

⁶https://www.americanbar.org/groups/law_practice/resources/tech-report/2024/2024-artificial-intelligence-techreport ?utm_, accesat la 15.05.2025.

În jurul acestor date se conturează un profil al unui avocat cu înclinații conservatoare și ezitant într-o oarecare măsură, însă acest fapt nu trebuie interpretat în sensul unei opuneri vehemente și nejustificate la schimbare, ci mai degrabă ca pe o căutare a echilibrului între învoație și valorile esențiale ale justiției, menit să asigure calitatea actului juridic.

În universul juridic actual, peste 100 de instrumente bazate pe IA sunt lansate săptămânal, iar astfel avocatul modern se pare că este poziționat în fața unei vitrine infinite de soluții IA, fiecare în parte garantându-i viteză și succes, însă nu toate pot fi răspunsul nevoilor sale reale. Cu toate acestea, consider că spiritul critic cu care este înzestrat avocatul îi va impune o examinarea riguroasă a instrumentelor înainte de a le implementa în rutina sa.

Următoarea privire comparativă ne reamintește faptul că niciun domeniu nu este ferit de transformările digitale, iar avocatura nu face excepție, însă esențială este viziunea pe care o avem asupra acestor modificări. Deși „Blockbuster” a fost cândva un brand american de renume, care a devenit rapid lider în domeniul închirierii de jocuri video sau filme, cu mii de magazine în întreaga lume, eșecul în ceea ce a privit adaptarea la schimbările vremii, respectiv apariția streamingului l-a costat falimentul. Comportamentul consumatorilor se schimbase, aceștia începuseră să caute mai mult confort și ușurință în privința vizionării filmelor, iar Blockbuster ignorase acest aspect extrem de important.

În anul 2000, Netflix, pe vremea acea un startup, a venit cu o ofertă către Blockbuster, respectiv achiziționarea Netflix pentru 50 de milioane de dolari, ofertă ce a fost refuzată categoric. La acel moment, Netflix evoluase, ajunsese să ofere servicii de livrare a DVD-urilor prin poștă, însă Blockbuster nu a putut să își dea seama la timpul potrivit cât de necesară era tranziția digitală.

După acest moment, a început expansiunea Netflix, iar concomitent declinul Blockbuster, din cauza faptului că acesta din urmă nu a reușit să țină pasul cu revoluția digitală, preferând să rămână ancorat într-un model de afaceri tradițional și învechit. Pe de altă parte, Netflix a înțeles care este direcția viabilă și a investit strategic în tehnologie, dezvoltând un sistem de streaming online și utilizând algoritmi inteligenți pentru a personaliza experiența utilizatorilor.

Această diferență fundamentală de viziune a transformat Netflix într-un lider global. Însuși fostul CEO al Blockbuster a declarat: „A fost o oportunitate ratată. Aveam resursele, aveam brandul. Ceea ce nu aveam era viziunea.”⁷

Din această lecție putem observa faptul că avocatul care respinge inteligența artificială riscă să rămână în urmă, să piardă oportunități. Într-o eră în care accentul se pune pe eficiență și viteză, poate că nu mai este suficient ca avocatul să fie doar un bun profesionist, cu o vastă experiență, ci este necesar ca acesta să dețină și o oarecare doză de adaptabilitate la transformările digitale. Astfel, cred că avocații nu trebuie să perceapă IA-ul ca pe un simplu instrument, ci mai degrabă ca pe o extensie a rațiunii juridice moderne, pentru a evita să devină un Blockbuster.

⁷ <https://www.factr.me/blog/blockbuster-bankruptcy>, accesat la 15.05.2025.

Capitolul III. Phronesis – elementul dinstinctiv în fața provocărilor tehnologiei

Virtuțile au fost împărțite de către Aristotel în două tipuri: cele intelectuale, care țin de rațiune și cele etice, care țin de conduita morală. Dintre toate virtuțile intelectuale, filosoful grec a susținut că pilonul este „phronesis”, un concept pe care l-a definit a fi punerea în practică a înțelepciunii umane.⁸

Astfel, „phronesis” este abilitatea unei persoane de a face alegeri care să nu fie bazate exclusiv pe rațiune. În luarea unei decizii omul nu ar trebui să se întrebe doar „Ce este eficient?”, ci și „Ce este drept? Ce este nobil? Ce duce la adevărata stare de bine?”. Nu este suficient ca o decizie să fie eficientă, ea trebuie să urmărească scopuri morale și să se muleze fiecărei situații în parte.

Pentru a înțelege mai bine acest concept, Aristotel îl pune în contrast cu două extreme. Spre deosebire de abilitatea de a găsi mijloace eficiente pentru atingerea unor scopuri, indiferent dacă sunt sau nu morale, denumită „deinotēs”, cât și „sophia” care presupune simpla cunoaștere teoretică, abstractă a principiilor morale, altfel zis o formă a înțelepciunii teoretice, „phronesis” implică o înțelegere profundă a nuanțelor situațiilor date, formând așa-numita „înțelepciune practică”.⁹

Să presupunem că un angajat pe postul de economist, cu o vechime de peste 12 ani în cadrul societății a fost concediat pentru motive ce țin de persoana acestuia, respectiv pentru necorespondere profesională. În practica instanțelor s-a reținut că aceasta constituie o „împrejurare de natură obiectivă sau subiectivă care conduce ori este aptă să conducă la obținerea unor performanțe profesionale mai scăzute decât cele pe care, în mod rezonabil, angajatorul este îndrituit a le aștepta de la salariat și presupune necunoașterea regulilor specifice unei funcții, meserii sau profesii.”¹⁰

Angajatul susține că întodeauna și-a îndeplinit atribuțiile de serviciu și a primit evaluări pozitive, însă că în ultimul an a fost numit un nou director cu care nu a avut o relație bună, acesta aducându-i constant critici. În acest context, angajatorul a făcut o sesizare internă anonimă, iar două luni mai târziu a fost concediat.

Fostul angajat a apelat la un sistem IA pentru a-i construi o contestația a deciziei de concediere deoarece a considerat că este o varianta mult mai rapidă. Astfel, inteligența artificială a verificat dacă angajatorul a respectat prevederile Codului muncii cu privire la procedura concedierii, a extras jurisprudență relevantă și i-a oferit fostului angajat o evaluare a probabilității de succes, folosind modelele statistice generate din spețe similare.

Dacă ar fi apărut intervenția factorului uman prin apelarea la un avocat, acesta ar fi analizat în profunzime contextul în care a avut loc concedierea, demonstrând prin eventualele declarații ale colegilor și corespondența purtată pe e-mail între angajat și angajator, faptul că

⁸C. Darnell, L. Gulliford, K. Kristjánsson, P. Paris. Phronesis and the Knowledge-Action Gap in Moral Psychology and Moral Education: A New Synthesis?” Human Development, vol. 62, nr. 3, iunie 2019, pp. 101–129.

⁹Phronesis: Definition and Meaning. Oxford Review, 2021, www.oxford-review.com/oxford-review-encyclopaedia-terms/phronesis-definition-meaning/, accesat la 16.05.2025.

¹⁰ Decizia nr. 1431/2011 din data de 7 martie 2011, pronunțată de C.A. București.

nu sunt îndeplinite condițiile legale care ar putea determina o concediere, iar în realitate s-a dorit doar îndepărtarea unui salariat incomod.

Astfel, speța evidențiază că o aplicare mecanică a legii, așa cum ar putea-o face un sistem IA, nu este îndeajuns, și numai avocatul poate proteja drepturile clientului său în fața unor situații complexe, care implică nu doar litera, ci și spiritul legii, prin aplicare „phronesis”. Așadar, cred că inclusiv în era digitală acest concept este o componentă valoroasă în soluționarea deplină a diferitelor cauze.

Nu contest utilitatea inteligenței artificiale în rândul avocaților, căci aceasta poate fi un real sprijin, mai ales în activitățile repetitive care presupun prelucrarea unui volum mare de date: de la redactarea contractelor, acces la doctrină și jurisprudență, chatbot-uri disponibile 24/7 pentru preluarea solicitărilor clienților, până la utilizarea unor algoritmi pentru pregătirea pledoariei sau pentru a estima probabilitatea de câștig a unui proces. Conform unui studiu din anul 2024, utilizarea inteligenței artificiale ar putea reduce timpul de lucru al unui avocat cu patru ore pe săptămână.¹¹

Asupra a ceea ce vreau să atrag atenția este însă faptul că deși instrumente precum Harvey IA, WestLaw, LexisNexis sau ROSS Intelligence pot eficientiza activitatea unui avocat în mod remarcabil, acestea nu au abilitatea de a înțelege componenta umană din spatele unui litigiu, astfel că utilitatea lor se pare că este de fapt una limitată.

Aici este punctul în care intervine avocatul, singurul deținător al „phronesis”. El nu aplică în mod mecanic legea, ci o interpretează, găsind echilibrul între lege și interesul clientului. IA este deci un instrument auxiliar, responsabilitatea alegerii unei strategii optime și corecte rămânând în sarcina avocatului.

Mai mult de atât, consider că „phronesis” este o abilitate ce nu se dobândește automat, iar inteligența artificială ar putea avea un efect negativ în acest sens. Dacă din comoditate un avocat va prefera să pună o întrebare, iar un algoritm să „gândească” și să răspundă pentru el, atunci rațiunea acestuia nu va mai fi solicitată, riscând să preia ideile unui algoritm fără a le trece prin filtrul propriei judecăți.

Capitolul IV. Reflecții finale asupra rolului avocatului în era digitală

În cartea intitulată „Viitorul profesiilor”, Richard Susskind a afirmat următoarele: „Provocarea pentru avocați nu este să concureze mai bine decât inteligența artificială, ci să o folosească pentru a produce rezultate mai bune ca niciodată pentru clienți. Cei care consideră inteligența artificială doar ca un concurent al oamenilor înțeleg greșit adevăratul său potențial.”¹²

¹¹Thomson Reuters, Future of Professionals Report. AI-powered technology&the forces shaping professional work,iulie2024,<https://www.thomsonreuters.com/content/dam/ewpm/documents/thomsonreuters/en/pdf/reports/future-of-professionals-report-2024.pdf?cid=4709892&chl=yt&sfdccampaignid=701hs000002mwvriaw>, accesat la 16.05.2025.

¹²<https://www.linkedin.com/pulse/stop-asking-ai-perfect-lawyers-guide-meaningful-guy-alvarez-0dbxf/?trackingId=T293%2BWP3QpmfkqvWbZXsQA%3D%3D>, accesat la 17.05.2025.

Să ne imaginăm că un labirint reprezintă sistemul juridic. Acesta are mai multe ieșiri, însă doar una este cea care va aduce câștigul clientului. În această analogie, avocatul joacă rolul ghidului care cunoaște bine labirintul și are abilitatea de a-și conduce clientul la destinația dorită, respectiv rezultatul favorabil în instanță. Pentru a gândi o strategie, avocatul apelează la IA, sub forma unei hărți interactive ce conține posibilele trasee și poate să sugereze alternative pentru a ajunge mai rapid la ieșirea din labirint. Astfel, se subliniază faptul că IA este un instrument util, însă așa cum am mai subliniat, decizia finală aparține avocatului.

Pentru a răspunde la întrebarea în jurul căreia s-a concentrat această lucrare, consider că înălnirea dintre avocat și algoritm nu doar că nu poate fi evitată, ci este necesară și totodată a devenit o realitate a avocaturii de azi. Inteligența artificială nu trebuie percepută ca o amenințare, ci mai degrabă cred că soluția este dată de un sistem hibrid, bazat pe o colaborare între avocați și algoritmi.

Bibliografie

A. Jurisprudență

1. C.A. București. Decizia nr. 1431/2011 din data de 7 martie 2011.

B. Site-uri web

1. <https://www.veriangroup.com/news-and-insights/artificial-intelligence-and-the-future-of-work>.
2. https://commission.europa.eu/topics/eu-competitiveness/ai-continent_ro.
3. <https://www.veriangroup.com/news-and-insights/artificial-intelligence-and-the-future-of-work>.
4. <https://www.abajournal.com/web/article/lexisnexis-and-thomson-reuters-publish-reports-on-lawyersattitudetowardai#:~:text=Meanwhile%2C%20LexisNexis'%20International%20Legal%20Generative,according%20to%20a%20news%20release>.
5. https://www.americanbar.org/groups/law_practice/resources/tech-report/2024/2024-artificial-intelligence-techreport?utm_.
6. www.oxford-review.com/oxford-review-encyclopaedia-terms/phronesis-definition-meaning/.
7. <https://www.thomsonreuters.com/content/dam/ewpm/documents/thomsonreuters/en/pdf/reports/future-of-professionals-report2024.pdf?cid=4709892&chl=yt&sfdccampaignid=701hs000002mwvriaw>.
8. <https://www.linkedin.com/pulse/stop-asking-ai-perfect-lawyers-guide-meaningful-guy-alvarez-odbxf/?trackingId=T293%2BWP3QpmfkqvWbZXsQA%3D%3D>.

C. Articole, studii, reviste

-
1. R. Jacotă, De la asistenții I.A. la destrămarea Big Tech, în "Național" din 13 martie 2024, p. 9.
 2. C. Darnell, L. Gulliford, K. Kristjánsson, P. Paris. Phronesis and the Knowledge-Action Gap in Moral Psychology and Moral Education: A New Synthesis?" Human Development, vol. 62, nr. 3, iunie 2019, pp. 101–129.

INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ. ILUZIA UNEI ALTERNATIVE

ARTIFICIAL INTELLIGENCE. THE ILLUSION OF VIABLE ALTERNATIVE

Avocat Alexandru Șerpe
Baroul București

Rezumat:

Înfăptuirea actului de justiție se concentrează în jurul realizării drepturilor și a stabilirii adevărului judiciar, în prim plan aflându-se justițiabilul asupra căruia se răsfrâng efectele unei justiții drepte, iar în plan secund societatea, a cărei percepție este puternic influențată de convingerea individului.

În momentul în care apariția unui instrument, ale cărui beneficii sunt incontestabile indiferent de domeniul de aplicabilitate, influențează și modifică în mod substanțial cursul consolidat și considerat normal al societății, atunci apariția unor riscuri în privința percepției asupra utilității sale este inevitabilă.

Cu precădere într-un domeniu în care soluțiile nu depind doar de o certitudine preexistentă și în care perspectiva constituie un argument, utilizarea inteligenței artificiale în actul de justiție riscă să producă în percepția justițiabilului o iluzie a unei alternative.

Cuvinte cheie: *Inteligența artificială. Justițiabil. Alternativă.*

Summary: The administration of justice centers on the enforcement of rights and the establishment of judicial truth, with the litigant positioned at the forefront—being the primary recipient of the outcomes of a fair judicial process—and society in the background, its perception significantly shaped by individual convictions.

When a tool emerges whose advantages are indisputable across various fields of application and it substantively alters the established and conventionally accepted course of societal development, the emergence of concerns regarding its perceived utility becomes inevitable.

Particularly in a domain where solutions do not rely solely on pre-existing certainties and where interpretative perspectives carry argumentative weight, the integration of artificial intelligence into the justice system risks creating, in the mind of the litigant, the illusion of a viable alternative.

Key words: *Artificial intelligence. Litigant. Alternative.*

Într-o notă ușor pragmatică față de entuziasmul evoluției tehnologiei și poate pe alocuri critică prin raportare la cumulumul de beneficii, prezentul articol își propune să abordeze perspectiva impactului inteligenței artificiale asupra actului de justiție, cu precădere asupra justițiabilului și a percepției acestuia. În mod natural, fraza anterioară suscită interpretări multiple și poate conduce în mod facil la o perspectivă privită în antiteza beneficiilor și a riscurilor implementării inteligenței artificiale, subiect ce a generat o *"jurisprudență academică"* bogată și care constituie în continuare un puternic motiv de organizare a dezbaterilor.

Cu toate acestea, concepte precum imprevizibilitatea, adaptabilitatea, certitudinea și sursele informației, convingerea asupra corectitudinii rezultatului sau remediul în caz de eroare judiciară, toate privite sub umbrela încrederii actului de justiție, tind să producă un dezechilibru al balanței și să vulnerabilizeze tăria sabiei. Toate acestea în contextul în care deja este demonstrat impactul social al inteligenței artificiale, cu precădere în plaiuri mioritice.

În acest sens, inclusiv parcurgerea prezentului articol poate ridica întrebarea rezonabilă dacă a fost redactat sau inspirat cu ajutorul inteligenței artificiale, însă curios este că verificarea autenticității informațiilor regăsite aici, prin intermediul unui alt program bazat pe inteligența artificială, va crea certitudinea cititorului cu privire la autenticitatea sursei informației. Mai mult, există situații în care această verificare produce efecte juridice concrete, un exemplu elocvent fiind cel al verificării nivelului de plagiat dintr-o lucrare de doctorat. Transpuneți aceeași situație ipotetică asupra unui litigiu tranșat în fond și în recurs, subliniind astfel efectul definitiv al hotărârii judecătorești.

Evoluția actului de justiție este un fenomen natural și un deziderat social, care însă a fost și este coordonată de principii demonstrate și confirmate de istorie, puține fiind domeniile în care principii precum *"nemo censetur ignorare legem"* sunt atât de prezente în societate.

Această perspectivă tinde să urmărească impactul inteligenței artificiale asupra încrederii justițiabilului în actul de justiție și mai ales în consecințele acesteia, toate în contextul cotidian în care legitimitatea și imaginea procesului este privită cu rezerve.

Dincolo de perspectiva actorilor implicați în mod direct în realizarea actului de justiție, totuși justițiabilul este cel care trebuie să fie convins la momentul pronunțării unei hotărâri definitive de faptul că a beneficiat de o judecată dreaptă, că a avut parte de o apărare eficientă și că adevărul judiciar a fost stabilit.

Această convingere, fiind în mod evident un element subiectiv, este puternic influențată de percepția publică asupra actului de justiție și de modul în care persoanele sunt convinse de faptul că apelul la justiție în soluționarea diferendelor constituie soluția. În această situație intervină o notă obiectivă, o influență care se datorează încrederii pe care societatea o acordă întregului proces judiciar.

În situația ideală în care diferendul este prezentat avocatului înainte să ajungă fie supus analizei instanței de judecată, acesta constituie primul filtru, de multe ori definitiv, în

modalitatea de valorificare a drepturilor justițiabilului. În această poziție, misiunea avocatului nu se limitează doar la maximizarea șanselor în vederea obținerii rezultatului dorit, ci ține inclusiv de acordarea încrederii pe care justițiabilul trebuie să o aibă asupra întregului proces și a modalității de desfășurare a procedurii. Din acest motiv, impactul inteligenței artificiale poate înclina balanța în favoarea desfășurării procedurii, dar poate subția talerele încrederii în actul de justiție.

Capitolul II - Convingerea algoritmului

Încrederea în actul de justiție constituie un pilon la nivelul societății care suportă foarte multe valențe și care evoluează odată cu aceasta dar care, la nivel de percepție, se fundamentează pe un puternic factor uman. Spre deosebire de alte domenii, poate uneori cu un impact mult mai direct (*e.g.* medicina), realizarea drepturilor pe cale judiciară implică un proces guvernat în prezent de factori de decizie umani pe tot parcursul său.

Inteligența artificială și modul în care deja este utilizată în acest proces¹, schimbă puțin paradigma percepției asupra actului de justiție și conduce la întrebări rezonabile față de întregul proces de judecată.

Poate unul dintre factorii esențiali în desfășurarea procesului este reprezentat de certitudinea și garanția pe care persoanele implicate în actul de justiție o conferă, alături de probitatea morală și imaginea socială față de care justițiabilul își formează o percepție a încrederii - faptul că a fost consiliat, apărut și judecat de persoane bine pregătite, cu experiență în probleme similare și care poartă o răspundere asupra deciziilor. Nu trebuie uitată însă noțiunile precum eroarea judiciară sau malpraxis-ul profesional.

Acestea sunt necesare dar nu suficiente dacă nu se desfășoară într-un cadru formal și solemn, în care există consecințe imediate pentru nerespectarea regulilor și față de care există un respect asupra procesului în deplinătatea desfășurării sale. Încrederea în actul de justiție se fundamentează inclusiv pe imaginea din sala de judecată.

De partea cealaltă a graniței, în care nici nu se poate pune problema unei competiții la nivelul volumului de informații procesate, inteligența artificială vine cu o alternativă ușor accesibilă, extrem de rapidă și foarte bine documentată cu privire potențialele soluții asupra unei probleme juridice.

Aparent lipsită de formalități și bariere în obținerea celei mai bune soluții, indiferent dacă este privită la nivel de consiliere pentru strategia de rezolvare a problemei sau *"pronunțarea"* unei decizii, inteligența artificială se lovește puternic însă de incertitudinea și convingerea justițiabilului față de rezultat. Mai mult, dacă rezultatul nu beneficiază de garanția unui profesionist, atunci devine un instrument inutil.

Însă, în desfășurarea procesului, intervin o serie de elemente care nu se mai bucură de o certitudine, de o claritate asupra modului în care pot fi interpretate, multe dintre ele

¹ Începând cu anul 2023, există o instituție a Consiliului Europei care monitorizează integrarea sistemelor bazate pe inteligența artificială în justiție și întocmește anual un raport în acest sens - <https://www.coe.int/en/web/cepej/-/1st-report-on-the-use-of-artificial-intelligence-ai-in-the-judiciary-based-on-the-information-contained-in-the-cepej-s-resource-centre-on-cyberjustice-and-ai>

beneficiind de reglementare. Din punct de vedere al dreptului substanțial, în materie penală în special, se pot evidenția noțiuni precum "*situația familială*" sau "*pregătirea profesională*", iar în materie procedurală judecătorul poate acorda o amânare a termenului de judecată din motive care nu sunt expres reglementate în codul de procedură - în esență, fiind vorba despre aprecierea judecătorului. Un exemplu mai incisiv în acest sens este interpretarea probelor și stabilirea unei soluții prin coroborarea acestora sau, mai mult, noțiunea de reapreciere a probelor.

Privită din acest unghi, se pot pune întrebări legitime cu privire la cum este convins algoritmul de poziția justițiabilului și cum este convins justițiabilul de faptul că actul de justiție constituie o garanție a respectării drepturilor sale.

Nu de puține ori, justițiabilul rămâne cu impresia faptului că cel în mâinile căruia se află parcursul vieții sau al companiei sau poate uneori doar starea de vecinătate nu înțelege cu adevărat problema cu care se confruntă, iar altă persoană cu siguranță ar fi înțeles. Mai mult, această impresie provine în urma unor demersuri, discuții și dezbateri, uneori aprinse, care-i formează această convingere și nu provine de la un rezultat produs prin filtrarea unor informații. Cele expuse anterior încearcă să acopere o categorie cât mai largă de justițiabili și să pună accentul în special pe cei care nu au avut contact cu actul de justiție privit în sens larg.

De principiu², un algoritm nu este supus aspectelor inerente ființei umane precum empatia, scopul determinant pentru o acțiune, contextul familial sau șansele de reintegrare în societate, respectiv elemente interpretabile care definesc acest domeniu.

În acest context și privit ușor simplist, intervine dubiul rezonabil cu privire la soluția pe care o bază de date o poate pronunța asupra unei probleme existențiale ale justițiabilului, cu atât mai mult cu cât pentru fiecare justițiabil, problema sa este cea mai importantă.

Este de necontestat faptul că, în materie civilă de exemplu, aspectele pot fi ușor deslușite din înscrisurile depuse, iar o acțiune în răspundere contractuală poate fi facil soluționată prin raportare la obligațiile încălcate. Însă, de cele mai multe ori, soluționarea litigiului nu se rezumă la aplicare unei clauze din contract, întrucât nu ar mai fi fost necesară intervenția unei instanțe dacă limitele executării contractului ar fi fost clare. Cu toate acestea, un justițiabil care nu are încredere în soluționarea unei ordonanțe de plată, *a fortiori* nu va apela la inteligența artificială în cauze complexe.

De departe, această perspectivă nu urmărește să aplaneze beneficiile necontestabile ale impactului inteligenței artificiale în actul de justiție, ci se axează în principal asupra efectelor pe care le produce în percepția justițiabilului și urmărește să evidențieze modul în care încrederea acestuia poate fi afectată de modul de soluționare.

Capitolul III - Decizie GPT vs. Rechizitoriu GPT

2 Menționez de principiu, deoarece cercetătorii din cadrul Massachusetts Institute of Technology ("MIT") avertizează asupra faptului că persoanele se îndrăgostesc de chatbots bazați pe inteligență artificială - <https://www.indiatoday.in/technology/news/story/mit-psychologist-warns-humans-against-falling-in-love-with-ai-says-it-just-pretends-and-does-not-care-about-you-2563304-2024-07-06>

Indiferent de convingerea sau încrederea justițiabilului, certitudinea în prezent este că înfăptuirea actului de justiție traversează o perioadă de evoluție galopantă, poate chiar o transformare, care presupune în mod inevitabil și o adaptare a percepției asupra nivelului de ingerință a inteligenței artificiale în soluționarea unei cauze.

Pe lângă beneficiile incontestabile, utilizarea inteligenței artificiale în actul de justiție presupune o multitudine de riscuri³, iar pe parcursul desfășurării unui proces poate ridica o problemă majoră referitoare la pronunțarea sau, mai ales, la ante-pronunțarea asupra soluției.

Ipoteza de lucru de la care pleacă această perspectivă privește desfășurarea unui proces penal, în care procurorul își îndeplinește atribuțiile judiciare de a pregăti "acuzarea", avocatul fundamentează "apărarea", iar judecătorul stabilește adevărul judiciar în baza probelor administrate la dosar. Chiar dacă utilizarea inteligenței artificiale pare predominant a fi utilizată în cauzele civile, privite *lato sensu*, este doar o chestiune de timp până judecarea cauzelor penale se va efectua tot prin intermediul "e-judge"⁴.

Plecând de la ipoteza indicată anterior, alături de percepția publică în care soluționarea procesului prin intermediul inteligenței artificiale presupune introducerea unor date și a "probelor" într-un sistem informatic gândit să analizeze și să stabilească soluția corectă prin raportare la informațiile introduse, pare că nu există niciun impediment ca inculpatul să cunoască soluția înainte ca "e-judecătorul" să analizeze cauza. Practic, o persoană care este străină de modul în care dispozițiile substanțiale și normele procedurale sunt aplicabile, și de garanțiile pe care legea le conferă în acest sens, însă care are acces la un chatbot specializat juridic, poate rămâne cu convingerea soluției care se va pronunța în speța sa.

Transpusă mai ales în cauzele în care impactul asupra libertății persoanei nu este așa de evident, această percepție asupra posibilității obținerii unei soluții într-un mod facil, prin accesarea unui program care produce un rezultat prin raportare la un set de date introduse, creează o falsă impresie asupra înfăptuirii actului de justiție și a substanței drepturilor, o iluzie asupra unei alternative. Toate acestea în contextul în care utilizarea algoritmilor în sistemele de justiție penală ridică serioase probleme⁵.

Mergând pe același raționament, privit la modul general, scopul întocmirii rechizitoriului este reprezentat de încadrarea juridică a faptelor inculpatului și administrarea probelor atât în favoarea, cât și în defavoarea acestuia, în vederea propunerii unei soluții ce va fi analizată de judecător. Însă, plecând de la premisa faptului că toate informațiile sunt complete, iar evidența probelor este necontestată, care este limita soft-ului în a pronunța inclusiv o soluție prin raportare la datele introduse ce compun rechizitoriul? Ulterior, "e-judecătorul" va presupune un alt soft prin care vor fi comparate acuzațiile procurorului și apărările formulate

³ World Law Group, The Use of Artificial Intelligence in Justice: An Automated Judge? <https://www.theworldlawgroup.com/membership/news/news-the-use-of-artificial-intelligence-in-justice-an-automated-judge>

⁴ Melissa Hamilton, Pamela Ugwuodike, A 'black box' AI system has been influencing criminal justice decisions for over two decades <https://theconversation.com/a-black-box-ai-system-has-been-influencing-criminal-justice-decisions-for-over-two-decades-its-time-to-open-it-up-200594>

⁵ Lazăr, Elena - *Dreptul inteligenței artificiale*, București, Ed. Hamangiu, 2024, p. 160

de avocat? Ce instrumente de securitate cibernetică vor garanta lipsa intruziunii "e-rechizitoriului" în "e-decizie"?

Trebuie reiterat faptul că prezenta analiză urmărește percepția justițiabilului asupra actului de justiție, raportat la scara "*consumatorului mediu*", și încrederea pe care un astfel de sistem de soluționare a litigiilor și de valorificare a drepturilor o inspiră, întrucât un o justiție care nu se bucură de încrederea publică, tinde să provoace fragmentări în societate.

În esență, concluzia care se poate desprinde este că noțiunea de ante-pronunțare va căpăta noi valențe și nu va mai reprezenta doar un caz de recuzare a judecătorului în modul în care este în prezent amendată. Mai mult, instrumentele ce vor garanta imparțialitatea judecătorului și obiectivismul procurorului se vor rezuma la un alt algoritm care va avea această misiune, aspect ce cu siguranță influențează percepția justițiabilului asupra puterii executorii a hotărârii pronunțate.

Capitolul IV - Recuzarea algoritmului

Încrederea în actul de justiție nu se rezumă doar la dispozitivul unei hotărâri judecătorești, ci presupune o garanție a desfășurării întregului proces, înfăptuit, în mod ideal, de persoane față de care nu există dubii referitoare la pregătirea profesională sau probitatea morală.

Raportat la modul de desfășurare a procesului în prezent⁶, legea prevede garanții solide referitoare la persoanele care participă la întreg procesul prin stabilirea unei răspunderi profesionale, a unor cazuri precise în care legea interzice dreptul de reprezentare sau de judecată, a unor sancțiuni severe în caz de încălcare a acestor obligații și inclusiv a unor repercusiuni de natură socială.

Or, prin natura sa, inteligența artificială nu se bucură de o conștiință proprie și nici nu suportă consecințe directe în ipoteza în care nu respectă un set de reguli, ceea ce constituie un impediment în încrederea pe care o inspiră. În același timp, nici nu este supusă influențelor de natură umană care pot afecta actul de justiție, unele dintre ele sancționate penal. Însă, într-un mod surprinzător, nici nu este ferit de comportamente care ar putea fi considerate exclusiv umane. În acest sens, instituții specializate de la nivelul Uniunii Europene sau chiar la nivel mondial atrag atenția asupra modului în care forme ale discriminării, rasismul sau xenofobia influențează algoritmul⁷.

Chiar dacă acesta nu constituie un argument suficient pentru a împiedica înlocuirea factorului uman responsabil de emiterea unei soluții, atrage un semnal de alarmă pentru un justițiabil care apelează la justiție, întrucât evidențiază lipsa controlului asupra evoluției interpretării datelor introduse în sistem. Capacitatea necunoscută, în prezent, a dezvoltării inteligenței artificiale produce o nesiguranță inclusiv în domeniul judiciar, cu atât mai mult cu cât există

⁶ Reiterarea alocuțiunii "*în prezent*" în cuprinsul articolului are rolul de a sublinia evoluția impactului inteligenței artificiale în actul de justiție și, în special, faptul că termenul de valabilitate a celor menționate poate fi destul de redus

⁷ United Nations - Office of the High Commissioner - <https://www.ohchr.org/en/stories/2024/07/racism-and-ai-bias-past-leads-bias-future>; European Union Agency for Fundamental Rights, Bias in Algorithms – Artificial Intelligence and Discrimination https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2022-bias-in-algorithms_en.pdf

multiple poziții care susțin stoparea dezvoltării acesteia din cauza potențialelor consecințe ce devin incontrollabile.

Această lipsă de predictibilitate produce efecte inclusiv asupra sentimentului încredere asupra analizei efectuate prin intermediul inteligenței artificiale și generează înființarea unui nou filtru în percepția umană, respectiv capacitatea de a diferenția realitatea de *"deepfake"*. Toate acestea în contextul în care identificarea sursei și autenticitatea informațiilor constituie provocări extrem de actuale.

Chiar dacă nu se poate imagina un caz de recuzare a algoritmului generat de gradul de afinitate cu una dintre părți, unul dintre factorii care generează încredere în actul de justiție este reprezentat întocmai de rigurozitatea regulilor și severitatea sancțiunilor la care se supun persoanele care sunt responsabile de realizarea acestuia. Formalismul tradițional constituie un pilon în încrederea justițiabilului.

Astfel, aparent dispar garanțiile pe care le acordă procesul desfășurat în fața instanței de judecată și pare că urmează să fie înlocuite de un ofițer de securitate cibernetică care va atesta că soluția pronunțată nu a fost influențată de factori externi. Nu este departe de realitatea ca forța executorie a unei hotărâri judecătorești să depindă de un certificat care atestă autenticitatea datelor. Din această perspectivă, nu mai pare o alternativă facilă.

Capitolul V - Noi motive de recurs

În mod evident, argumentul solid în combaterea oricăror dubii referitoare la utilizarea inteligenței artificiale în actul de justiție este reprezentat de cenzura și filtrul uman, o cale de atac eficientă împotriva eventualelor erori de interpretare și de aplicare a dispozițiilor legale. Chiar dacă, nu cu mult timp în urmă, era greu de imaginat scenariul în care dublul grad de jurisdicție va fi completat de *"e-judge"*, această ipoteză se concretizează și urmează să producă efecte, cu precădere în cauzele civile cu valoare redusă.

Cu toate că verificarea temeiniciei și legalității unei hotărâri pronunțate prin intermediul inteligenței artificiale va putea fi supusă controlului unui complet constituit în calea de atac, fiind ușor utopică la acest moment mențiunea *"complet uman"*, ceea ce va conferi o încredere asupra soluției adoptate, totuși această situație poate provoca reticențe rezonabile în percepția justițiabilului. Mai mult, cu siguranță poate genera o jurisprudență bogată a Curții de la Strasbourg.

Configurarea motivelor formulării căilor de atac sau limita devoluțiunii va reprezenta cu siguranță o provocare în acest sens, întrucât este greu de imaginat transpunerea unui caz de încălcare a regulilor de procedură care să conducă la casarea hotărârii, însă nu este departe de realitate depășirea atribuțiilor puterilor judecătorești de către algoritm.

Ipoteza prezentată mai sus restrânge entuziasmul unei alternative facile și configurează o modalitate de integrare a inteligenței artificiale în procesul de soluționare a cauzelor care poate oferi reale garanții pentru justițiabil, însă nu elimină incertitudinea și lipsa de încredere generată de soluția pronunțată de un *"program"*.

Concluzie

Impactul inteligenței artificiale asupra actului de justiție nu ține doar de evoluția tehnologiei și de dezvoltarea mecanismelor și instrumentelor utilizate în proces, iar încrederea și percepția justițiabilului față de înfăptuirea acestuia constituie o responsabilitate directă a persoanelor responsabile de garantarea respectării și valorificării drepturilor.

Astfel, la ceas aniversar pentru Legea care reglementează profesia de avocat, se poate menționa faptul că există o nouă provocare a profesiei în virtutea obligațiilor avocatului de a promova și apăra drepturile și interesele omului și o nouă misiune în a consolida încrederea în actul de justiție și a îndepărta iluziile unor alternative.

Rolul de instrument util al inteligenței artificiale și beneficiile generate înfăptuirii actului de justiție constituie aspecte incontestabile, însă *”ceea ce nu este util roiului, nu este util nici pentru albină”*⁸.

Bibliografie:

1. **Consiliul European**, Comisia Europeană pentru eficiență în Justiție, Primul Raport pentru utilizarea inteligenței artificiale în justiție - <https://www.coe.int/en/web/cepej/-/1st-report-on-the-use-of-artificial-intelligence-ai-in-the-judiciary-based-on-the-information-contained-in-the-cepej-s-resource-centre-on-cyberjustice-and-ai> - accesat la 17.05.2025
2. **Divya Bhati**, MIT psychologist warns humans against falling in love with AI, says it just pretends and does not care about you, publicat la data de 06.07.2024 - <https://www.indiatoday.in/technology/news/story/mit-psychologist-warns-humans-against-falling-in-love-with-ai-says-it-just-pretends-and-does-not-care-about-you-2563304-2024-07-06> - accesat la 15.05.2025
3. **World Law Group**, The Use of Artificial Intelligence in Justice: An Automated Judge? - <https://www.theworldlawgroup.com/membership/news/news-the-use-of-artificial-intelligence-in-justice-an-automated-judge> - accesat la 17.05.2025
4. **Melissa Hamilton, Pamela Ugwu**dike, A 'black box' AI system has been influencing criminal justice decisions for over two decades – it's time to open it up, publicat la data de 26.07.2023 - <https://theconversation.com/a-black-box-ai-system-has-been-influencing-criminal-justice-decisions-for-over-two-decades-its-time-to-open-it-up-200594> - accesat la 17.05.2025
5. **Lazăr, Elena** - *Dreptul inteligenței artificiale*, București, Ed. Hamangiu, 2024, p. 160
6. **United Nations - Office of the High Commissioner** - <https://www.ohchr.org/en/stories/2024/07/racism-and-ai-bias-past-leads-bias-future>; https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2022-bias-in-algorithms_en.pdf Forumul Economic Mondial, - accesat la 20.05.2025
7. **European Union Agency for Fundamental Rights**, Bias in Algorithms – Artificial Intelligence and Discrimination, Wien 2022, - https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2022-bias-in-algorithms_en.pdf - accesat la 20.05.2025

⁸ Marcus Aurelius - I. Bejan, Cristian (trad;note), Gânduri către sine însuși, București, Ed. Humanitas, 2022, p. 92

-
8. **Marcus Aurelius** - I. Bejan, Cristian (trad;note), *Gânduri către sine însuși*, București, Ed. Humanitas, 2022, p. 92

PROFESIA DE AVOCAT ȘI INTELIGENȚA ARTIFICIALĂ - O SCHIMBARE PROBABILĂ

LAWYERING AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE - A PROBABLE CHANGE

LA PROFESSION D'AVOCAT ET L'INTELLIGENCE ARTIFICIELLE – UN CHANGEMENT PROBABLE

Avocat George ILIE

Baroul București

„Timeo danaos et dona ferentes”

Vergilius, *Eneida*, II, 49

Introducere

Apariția în anul 2023 a aplicației ChatGPT-4 a ridicat mari semne de întrebare întregii umanități. Una dintre cele mai abordate teme a vizat înlocuirea oamenilor cu roboți care să muncească în locul lor. Dezbateră nu a ocolit domeniul juridic, multe voci susținând că în viitor nu vom mai avea nevoie de avocați și de judecători umani, întregul proces judiciar fiind automatizat.

În lucrarea de față vă propun o analiză a prezentului acestui fenomen, iar pe baza concluziilor rezultate să ne orientăm atenția către un viitor probabil, scopul ultim fiind acela de a preziona dacă omul avocat se va regăsi doar în arhivele istoriei sau va mai exista peste o perioadă medie spre lungă de timp.

Capitolul I. Inteligența artificială va înlocui omul

Secțiunea 1. Consultantul IA¹

O știre recentă² a bulversat lumea juridică de la noi și de aiurea. În Marea Britanie a fost autorizată prima firmă de avocatură bazată pe IA, în care întreaga activitate este gestionată de un program informatic. În privința serviciilor oferite, aceasta își propune să fie un instrument facil pentru întreprinderile mici și mijlocii în „recuperarea datoriilor neplătite, ghidându-le prin procedurile judiciare pentru recuperarea unor creanțe de mică valoare, până la faza de judecată”³. Cu toate acestea, cei care vor răspunde pentru eventualele prejudicii cauzate de IA, pentru toate rezultatele programului și pentru orice altă problemă apărută, vor fi avocații autorizați care administrează societatea⁴. De asemenea, ca măsură de

¹ În tot cuprinsul lucrării, abrevierea IA va însemna „intelența(/ă) artificială”

² <https://www.juridice.ro/782354/solicitors-regulation-authority-a-autorizat-prima-firma-de-avocatura-bazata-pe-ai.html>, accesat la 19.05.2025

³ ibidem

⁴ <https://www.sra.org.uk/sra/news/press/garfield-ai-authorised/>, accesat la 19.05.2025

protecție a clienților, firma va trebui să încheie un contract de asigurare de răspundere profesională⁵.

Din perspectiva viitorului, interesante vor fi versiunile ulterioare ale aplicației care probabil că vor adăuga noi funcționalități, reducând cu fiecare actualizare rolul avocatului uman. O altă chestiune în legătură cu acest subiect vizează adaptarea sistemului IA la alte legislații, inclusiv cea din România. Strict din perspectivă teoretică acest proiect se poate extinde, tehnologia și algoritmul din spatele programului având ca variabile doar datele de intrare (actele normative naționale, jurisprudența etc.). Astfel, va fi posibil ca o societate de avocatură bazată pe IA, înființată în cine știe ce colț al lumii, să concureze pentru serviciile de consultanță de pe piața românească cu o firmă națională în care munca este prestată de om.

Secțiunea a 2-a. Litigantul IA

În ședința de judecată a Curții Supreme a Statului New York din 26 martie 2025, completul de judecată l-a invitat la cuvânt pe reclamantul dintr-o dispută de dreptul muncii⁶. Pentru a-și susține cauza, partea a solicitat difuzarea unui videoclip în care apărea un avocat generat de inteligența artificială care a început să pledeze, stârnind o reacție de uimire și neînțelegere la nivelul judecătorilor. Președinta completului a cerut explicații și, odată lămurită asupra faptelor, a avut o reacție fermă, spunând că nu i se pare normal să fie indusă în eroare și că nu este de acord ca instanța să fie folosită drept o platformă pentru lansarea unei astfel de afaceri.

Evident că prin ceea ce a făcut, judecătoria a luat apărarea profesiei de avocat și a stabilit, cel puțin pentru moment, că rolul avocatului este extrem de important în arhitectura proceselor judiciare iar inteligența artificială nu îl poate înlocui. Pe de altă parte, ne aflăm în fața primei încercări de acest fel. Este posibil ca în viitor o instanță să acorde dreptul unei aplicații de a pune concluzii și să ia în considerare cele spuse de aceasta.

Secțiunea a 3-a. Judecătorul IA

Iată că avem și prima propunere de reglementare a noilor tehnologii în domeniul juridic din țara noastră. Aceasta vine din partea Sindicatului Pro Lex și vizează înlocuirea judecătorilor umani în soluționarea litigiilor de contencios administrativ cu sisteme de inteligență artificială⁷. Unele dintre considerentele care stau la baza formulării acestei propuneri sunt:

- „imparțialitatea totală a inteligenței artificiale” - spre deosebire de imparțialitatea judecătorilor umani care poate fi atât totală cât și parțială. În opinia mea, cred că se dorește integrarea sistemului cu tehnologia quantum computing deoarece aceasta permite ca biții (qbiții, în acest caz) să aibă în același timp atât valoarea 0 cât și valoarea 1... adică poți fi și imparțial total și imparțial parțial, nu mai este vorba ca în informatica de tip clasic, de parțial (0) sau imparțial (1).

⁵ ibidem

⁶ <https://www.fox5ny.com/news/ny-ai-generated-lawyer-courtroom>, accesat la 19.05.2025

⁷ <https://prolex.ro/2025/04/28/pro-lex-propune-modernizarea-justitiei-administrative-prin-utilizarea-ai/>, accesat la 19.05.2025

-
- „uniformitatea soluțiilor” - cred că ar trebui abordată și problema uniformizării soluțiilor...
 - „coerența decizională în cadrul aceluiasi dosar, eliminându-se situațiile în care soluții diametral opuse sunt pronunțate în faze diferite ale aceluiasi litigiu” - or, cu un judecător IA, am încredere că voi pierde și în a doua instanță dacă am pierdut în prima.

Propunerea sindicatului este însoțită și de un proiect de act normativ cu un conținut extrem de discutabil care totalizează un număr de doar 9 articole, validând încă o dată principiile „less is more” și „quality over quantity”. Conform art. 5, procedura va avea o formă scrisă iar conform art. 6, hotărârea poate fi atacată cu contestație la o instanță umană fie pentru vicii de procedură tehnică (fără a explica în ce constau acestea), fie pentru încălcarea drepturilor fundamentale (per a contrario, dacă ai alte drepturi dar nu sunt fundamentale...).

În opinia mea, o astfel de propunere ar trebui să fie temeinică și să pornească de la adevăratele cauze ale problemei. În domeniul contenciosului administrativ, o problemă des întâlnită este cea a modului în care sunt întocmite procesele-verbale de constatare a contravențiilor⁸. Așadar, până la judecătorul IA ar fi mai util un IA care să redacteze astfel de documente. Din punctul de vedere al profesiei de avocat, o astfel de lege va avea efecte prin ricoșeu deoarece narativul va fi următorul: dacă avem iudex IA de ce să nu avem și advocatus IA?

Capitolul II. In medias res

Secțiunea 1. Inteligența artificială astăzi

Astăzi, inteligența artificială este mai mult un ajutor decât un concurent direct al profesiei de avocat. Aceasta poate fi utilizată pentru a îndeplini diverse sarcini, precum: căutare jurisprudență, căutare doctrină, redactare acte, optimizarea administrativă a biroului de avocatură etc. O aplicație interesantă este dată de posibilitatea de a estima șansele de câștig dintr-un litigiu⁹, cu mențiunea că fiecare cauză are trăsături specifice. Sigur, același lucru îl face și omul avocat atunci când îi spune unui client că șansele de câștig într-un litigiu sunt într-o anumită proporție deoarece practica merge într-o anumită direcție.

Sistemele actuale de inteligență artificială se adresează în primul rând juriștilor deoarece se consideră că aceștia, spre deosebire de justițiabili, pot adresa întrebări cât mai precise astfel încât algoritmul să poată genera răspunsuri cât mai corecte¹⁰. Probabil că odată cu perfecționarea soluțiilor informatice, aceste platforme vor fi accesibile publicului larg, cel puțin ca punct de pornire într-o dilemă juridică, urmând să fie utilizate precum chatbot-urile din domeniul bancar¹¹. În concluzie, inteligența artificială poate fi privită ca un Papinian al

⁸ Cursul de întocmire legală și temeinică a proceselor verbale ar trebui să se deschidă cu întrebarea „de ce îi zice proces-verbal dacă e scris?”. E doar o propunere...

⁹ https://www.americanbar.org/groups/senior_lawyers/resources/voice-of-experience/2024-october/using-ai-for-predictive-analytics-in-litigation/, accesat la 19.05.2025

¹⁰ <https://ai.juridice.ro/instructiuni-de-folosire>, accesat la 19.05.2025

¹¹ pentru exemplu, a se vedea <https://intreb.bancatransilvania.ro/chatbots/>, accesat la 19.05.2025

vremurilor noastre pe care îl putem consulta oricând pe o anumită speță. Trebuie doar să avem în vedere următorul principiu: întrebările inteligente vor genera răspunsuri inteligente. Pe de altă parte, chiar și la nivelul actual al legislației din România ne putem imagina un scenariu în care inteligența artificială să îndeplinească sarcini specifice omului avocat. Având la bază un program informatic foarte bine realizat, i-am putea cere, spre exemplu, să se documenteze cu privire la o anumită problemă de drept, să propună argumente, să redacteze cereri solicitând judecarea în lipsă și să le trimită la instanța de judecată. Astfel, mare parte dintre atribuțiile profesionistului pot fi automatizate, acestuia revenindu-i doar funcția de a supraveghea procesul.

Secțiunea a 2-a. Inteligența artificială mâine

O chestiune prealabilă: din punct de vedere tehnic, aproape orice este posibil. Singurul lucru necesar pentru dezvoltarea inteligenței artificiale este imaginația, dar și aceasta va fi asigurată tot de către inteligența artificială.

În privința evoluției în timp, consider că IA va prelua din atribuțiile și competențele tuturor profesiilor juridice, nu doar ale avocaturii. Schimbarea se va produce treptat, ca orice schimbare de durată, deoarece în cazul în care ar avea loc o modificare bruscă (spre exemplu, de mâine toate litigiile vor fi judecate de IA iar părțile vor fi apărute de IA), ar putea genera o reacție în masă (proteste la nivelul profesiilor). În schimb, dacă azi se pierde o competență, peste o săptămână alta iar acest proces va avea loc pe o perioadă mai mare de timp, pe moment vor fi afectate doar grupuri mici de persoane, cele care sunt direct înlocuite de IA și care vor căuta să se reorienteze în interiorul profesiei. Deznodământul, destul de previzibil: IA va face tot și îl va înlocui pe om în exercitarea profesiilor juridice.

O paralelă neplăcută dar extrem de sugestivă cu ceea ce se poate întâmpla este cea din domeniul adicțiilor. Totul începe cu prima doză, în cantități mici, urmând apoi alte doze mai mari, mai dese, toate conducând către un final nefericit. La sfârșit, când vezi rezultatul, te întrebi cum ai ajuns aici, cum a fost posibil așa ceva. Simplu, totul a început cu prima doză. Probabil că la fel vor sta lucrurile și în acest domeniu.

Oricât de mult ne-am dori să se întâmple altfel, scenariul de mai sus este destul de probabil. Ne aflăm într-o nouă etapă a revoluției industriale care nu va ține cont de opinii individuale, ci doar de optimizare, indicatori de performanță, cifre, statistici, profit, mai mult, mai repede, mai bun.

Pe de altă parte, lipsa digitalizării din sistemul judiciar român face ca această tranziție să se întindă pe o durată mai lungă de timp, lucru bun pentru a analiza tendințele la nivel european și global. Pentru a antrena un algoritm de inteligență artificială sunt necesare foarte multe date, pe lângă doctrină și jurisprudență fiind indispensabile dosare întregi care să cuprindă toate actele de procedură posibile. Cred că numai după ce vom avea toate dosarele în format electronic și o bază de date generoasă se va pune problema dezvoltării unor soluții IA care să înlocuiască cu succes judecătorii și avocații.

Secțiunea a 3-a. Pierzători și câștigători

Într-o primă fază, probabil că avocatura de consultanță va avea de suferit deoarece va fi mult mai ușor de utilizat inteligența artificială în chestiuni precum redactarea contractelor (în care utilizatorul doar să introducă drept parametri chestiunile negociate iar soft-ul să genereze automat conținutul contractului), actelor adiționale, notificărilor, opiniilor juridice etc. Principalii câștigători, cel puțin pe termen scurt, vor fi societățile mari de avocați care au acumulat capital și care își vor permite să investească în programe informatice avansate, înlocuind factorul de producție muncă cu factorul de producție capital. În termeni strict economici, eficiența unui algoritm nu poate fi comparată cu eficiența umană.

În plus, odată cu adoptarea Noului Cod de procedură civilă și avocatura de litigii a pierdut din caracterul romantic de odinioară. În numele celerității, oralitatea a fost înlocuită de procedura scrisă, premisă care va favoriza schimbarea omului avocat cu inteligența artificială, mai întâi în primă instanță și ulterior în căile de atac.

Secțiunea a 4-a. Dileme morale și alte probleme

Petre Pandrea spunea că „judecătorul hotărăște după libera sa convingere căpătată la proces și după piesele depuse la dosar. Principiul liberei și intimei convingeri judecătorești este un principiu de substanță morală. Această libertate de convingere are două limite: să hotărască în limitele unor texte de drept pozitiv (adică în texte aflate în funcțiune, în coduri și în legi speciale) și să se achite de obligativitatea argumentației scrise, pentru a fi cenzurabile în apel și în recurs”¹². Ne punem o întrebare firească și anume în ce constă intima convingere a judecătorului robot? Sau, mai precis, cum se formează procesele psihice în „mintea” inteligenței artificiale care conduc la luarea unei decizii?

Cu titlu de exemplu, în dosarele penale, odată ce s-a stabilit că fapta există, constituie infracțiune, a fost săvârșită de inculpat iar acesta răspunde penal, conștiința judecătorului dictează tipul soluției, mai precis cuantumul pedepsei și forma de executare, în ciuda criteriilor de individualizare prevăzute de lege. Asemănător, care va fi stilul de gândire al avocatului IA? Va avea acesta dileme morale? Își va pune întrebările existențiale de tipul: dacă mă minte clientul? dacă nu mi-a spus tot? Din punctul meu de vedere, în aceste cazuri omul este de neînlocuit, chiar dacă inteligența artificială va simula gândirea și alte trăsături specifice ființei umane, precum sentimentele, emoțiile, senzațiile etc.

În altă ordine de idei, o provocare pentru juriști va fi aceea de a identifica care sunt constantele dreptului în epoca inteligenței artificiale. Mai este valabil principiul „toate-s vechi și nouă toate” sau această inovație tehnologică va aduce schimbări de substanță în lista principiilor generale ale dreptului? Vom mai vorbi oare despre drepturile omului, când vedem că în contemporaneitate dreptul la opinie și dreptul la viață privată au devenit „un lux”?

Capitolul III. Soluții posibile

Secțiunea 1. Legea interacțiunii umane

¹² P. Pandrea, *Helvetizarea României*, Editura Vremea, București, 2001, p. 93

În opinia mea, inteligența artificială își va face simțită prezența acolo unde nu va exista interacțiunea umană. Așadar, propun dezvoltarea următorului principiu: dezvoltarea IA va evolua în sensul invers al contactului uman. În cazul în care contactul uman există (crește), vom avea avocați oameni și nu vom avea nevoie de IA. În cazul în care contactul uman nu există (scade) inteligența artificială ne poate înlocui foarte ușor.

Spre exemplu, este puțin probabil ca într-un proces penal, în faza de urmărire penală un inculpat să fie asistat de către un program informatic. Mai mult decât atât, cred că în pricinile penale avocatul uman va fi înlocuit ultima dată. De asemenea, ar fi straniu ca într-o negociere părțile să se prezinte într-un birou dar să fie asistate de roboți avocați care să se pună de acord asupra aspectelor tehnice ale unui contract.

Secțiunea a 2-a. Pe aici nu se trece

O soluție posibilă ar fi identificarea la nivelul profesiei de avocat a liniei peste care nu trebuie să se treacă. Concret: suntem de acord că inteligența artificială poate face anumite lucruri (spre exemplu, să redacteze acte, să ofere consultații etc.) dar în procesele penale și în căile de atac ale proceselor civile singurii care pot pune concluzii sunt avocații umani, prezenți fizic în sala de judecată. În acest caz ar trebui să milităm pentru respectarea principiului oralității în procedurile judiciare, asigurând un just echilibru între umanitate și tehnologie.

Totuși, unele modificări nu pot fi prevenite. Chiar și fără inteligența artificială putem găsi pe internet mii de tipizate de acte juridice care așteaptă să fie descărcate și completate de către cei care nu vor să apeleze la un avocat.

Secțiunea a 3-a. Avocatura - rotiță într-un sistem

Un lucru este cert: schimbarea. Propun să fim optimiști în privința viitorului și să rezolvăm pas cu pas provocările profesiei, întrucât, așa cum am mai spus, schimbările nu se fac peste noapte, ci treptat. Avocatura va evolua în direcția sistemului judiciar (ar fi absurd să credem că vom avea judecători IA dar avocați umani) iar acesta, la rândul său, în direcția societății (dacă întreaga societate va fi digitalizată, șansele ca întreg domeniul juridic să fie la fel vor fi foarte mari). Cred că în viitor va fi diferit modul de aplicare al legilor, dar acestea cu siguranță vor exista (ubi societas, ibi ius).

Concluzii

Ideile exprimate anterior se pot materializa, sau nu, ținând cont că viitorul nu este decât un lung șir de evenimente cu grade diferite de probabilitate de apariție. În opinia mea, avocatura nu va dispărea complet în următorii 10-20 de ani însă modul în care vom profesa va fi fundamental diferit.

Inteligența artificială este un dar de care nu trebuie să ne temem, un dar care ne va ajuta să evoluăm și să cucerim noi culmi ale civilizației. Influența sa în toate domeniile vieții este incontestabilă, de la tehnologie, trecând prin medicină și ajungând chiar în sfera juridică. Sigur că în ceea ce ne privește pe noi, juriștii, suntem reticenți la schimbare, mai ales atunci când avem în vedere instituții vechi de milenii dar acestea își vor da cea mai bună măsură a

valorii într-un astfel de context, când vor putea dovedi că sunt imuabile indiferent de epocă și de progresul tehnologic.

O concluzie potrivită pentru această lucrare, parafrazând un autor francez, ar putea fi: secolul 21 va fi al inteligenței artificiale, sau nu va fi deloc.

PLEDOARIA DIGITALĂ ÎN ERA PROCESELOR PRIN SISTEM VIDEOCONFERINȚĂ: CONTINUITATE ÎN MISIUNE, ADAPTARE ÎN FORMĂ

*DIGITAL ADVOCACY IN THE ERA OF VIDEOCONFERENCING TRIALS: CONTINUITY IN
MISSION, ADAPTATION IN FORM*

*LE PLAIDOYER DIGITAL À L'ÈRE DES PROCÈS EN VIDÉOCONFÉRENCE: CONTINUITÉ
DANS LA MISSION, ADAPTATION DANS LA FORME*

Avocat Amallya Elena Istrate
Baroul București

Rezumat: În contextul iminent al digitalizării actului de justiție, lucrarea de față își propune analiza oportunității implementării videoconferinței în procese civile, bazată pe propunerea legislativă nr. BP67/2025 de completare a art. 220 din Codul de procedură civilă, dar și, prin extensie, în cele penale, având ca nucleu central redefinirea pledoariei avocatului prin adaptarea sa la acest format. Lucrarea include, de asemenea, o incursiune comparativă în sistemele de justiție ale altor state unde videoconferința este deja utilizată, pentru a observa efectele asupra desfășurării proceselor în această manieră, toate pentru a încerca să ofere un răspuns la întrebarea dacă pledoaria în era digitală poate susține misiunea avocaturii, fără a altera rolul său fundamental în fața instanței de judecată.

Cuvinte-cheie: digitalizare, videoconferință, proces civil, proces penal.

INTRODUCERE

Caracterizată printr-o profundă dimensiune umanistă, cu rădăcini adânci în istorie, și o componentă orală esențială, provenită din cultura pledoariei și a avocatului la bară, profesia de avocat se situează astăzi la confluența dintre valorile tradiționale și noile tehnologii. Într-un context al digitalizării instituționale, marcat de o galopantă dorință de avansare în această direcție, și avocatura se confruntă cu redefinirea practicilor sale uzuale, deja cunoscute și aplicate, fără a alterna însă fundamentul misiunii sale. O astfel de schimbare este reliefată prin **propunerea legislativă nr. BP67/2025**, pentru completarea art. 220 din Legea nr. 134/2010 privind Codul de procedura civilă, ce a fost înaintată către Senat luni, 24 martie 2025.

Tocmai această inițiativă ridică întrebările ce fundamentează lucrarea de față, respectiv cum va arăta actul de justiție în această nouă viziune – atât din prisma proceselor civile, ce fac deja

obiectul modificărilor legislative, cât și din posibila prismă a celor penale, cum și dacă se va modifica rolul avocatului în înfăptuirea actului de justiție în această nouă manieră de abordare și care este granița dintre eficiență și echitate pe care o va trasa digitalizarea în acest context.

I. DE LA BANCA PLEDOARIEI LA ECRANUL DIGITAL: Cum se reinventează arta convingerii în spațiul virtual?

„În oratoria judiciară, avocatul și discursul său sunt elemente cheie.”¹ Așa cum avocatul își îmbracă roba înainte de a intra în sala de judecată pentru a pleda, în aceeași manieră, avocatul își îmbracă toate cuvintele pentru a le folosi ca veritabile chei de deschidere a ușilor ce conduc spre susținerea eficientă a argumentelor sale. Pentru a putea trece dincolo de litera legilor, este nevoie de cuvânt, care, odată rostit, dă naștere spiritului textelor legale invocate. Arta pledoariei stă tocmai în însuflețirea normelor prin transpunerea lor în diverse dimensiuni de natură culturală, sociologică, enciclopedică, de experiență practică, toate care converg spre puterea de persuasiune a înfăptuitorului justiției, ce rezidă și în maniera în care acesta își intonează vocea și își gestionează emoțiile pe care le transmite prin ea.

Pentru a produce acest efect, elementul absolut indispensabil este **calea de comunicare**. În calea de comunicare clasică, tradițională, avocatul pledant nu este atent doar la discursul pe care urmează să îl livreze, ci își îndreaptă în mod distributiv simțurile și către a studia gesturile, reacțiile părților adverse, nuanțele din alte pledoarii, cu finalitatea de a da eficiență contradictorialității, a confruntărilor directe. Noua paradigmă propune tranziția către o nouă cale de comunicare, respectiv cea mediată tehnologic. Empatie în format digital, cuvinte rostite solemn, însă din spatele unui ecran: poate avea această manieră de comunicare aceeași finalitate cu cea tradițională? Dacă nu, poate fi utilizată, totuși, doar în anumite situații care permit adaptarea pledoariei la interfața digitală?

Pledoaria, care se situează în centrul gravitațional al practicii avocaturii litigioase, este compusă nu doar din elemente funcționale – prezența fizică a avocatului în sala de judecată, interacțiunea nemijlocită cu părțile, instanța și adversarul procesual, ci și elemente simbolice pentru procesul de justiție, așa cum îl cunoaștem. Dacă aria consultanței juridice a demarat deja tranziția spre spațiul virtual prin gestionarea întâlnirilor cu clienții în mediul online, iar utilizarea instrumentelor digitale pentru transmiterea documentelor și semnarea electronică a fișierelor au devenit o practică din ce în ce mai uzitată de participanții la actul de justiție, noua modificare legislativă dedicată prezentei analizei propune judecarea proceselor și prin sistem de videoconferință, în procedura civilă, cu titlu permanent, în cazul proceselor aflate în stare de amânare fără discuții, la solicitarea unei dintre părți. De esența analizei acestei lucrări stă tocmai posibilitatea de a extinde utilizarea videoconferinței în plenitudinea procesului civil, nu doar în situația amânării fără discuții a cauzelor, precum și oportunitatea utilizării sistemului videoconferinței în procesele penale.

¹ Rovența-Frumușani Daniela, *Analiza discursului. Ipoteze și ipostaze*, Editura Tritonic, 2005, p. 65.

Precedentul pe care se fundamentează analiza este **contextul pandemiei generate de virusul SARS-CoV-2**, respectiv Legea nr. 114 din 28 aprilie 2021 privind unele măsuri în domeniul justiției în contextul pandemiei de COVID-19². Acest act normativ a permis temporar, pe perioada de aplicabilitate a acesteia (respectiv, pe durata stării de alertă declarate în condițiile legii și pentru o perioadă de 30 de zile de la încetarea acesteia, cu posibilitatea prelungirii anumitor măsuri pentru încă un an, conform propunerii Ministerului Justiției), în materie civilă, ca instanțele de judecată să aibă posibilitatea, cu acordul părților și în măsura în care condițiile tehnice o permit, să organizeze ședințele de judecată prin intermediul unor mijloace de comunicare audiovizuală, iar în cauze penale, audierea persoanelor aflate în stare de detenție să fie realizată prin videoconferință, din locul de deținere, fără a fi necesar consimțământul acestora. În procesul de a da eficiență normelor prevăzute de Legea nr. 114 din 28 aprilie 2021, Tribunalul București a fost una din instanțele românești care au autorizat desfășurarea anumitor procese prin intermediul videoconferinței³, prin posibilitatea de a soluționa online, într-un format adaptat condițiilor excepționale ale pandemiei (existența acordului tuturor părților implicate și al judecătorului, efectuarea procedurii de citare prin intermediul e-mailului și al telefonului, stabilirea ordinii cauzelor programate pentru audiere online), anumite cauze.

Trebuie să subliniem, totuși, că și până la apariția situației pandemice, respectiv până la momentul instituirii stării de urgență pe întreg teritoriul României prin Decretul Președintelui României nr. 195/2020⁴, **sistemul videoconferinței nu era străin sistemului judiciar penal**, acesta fiind folosit pentru a sprijini desfășurarea eficientă a procedurilor cu caracter transfrontalier (spre exemplu, art. 193 din Legea nr. 302/2004⁵) și pentru audierea în sistem de videoconferință, posibilă pentru cei privați de libertate în centrele de reținere, arest preventiv sau penitenciar, în anumite condiții (art. 106 alin. 2, art. 204 alin. 7, art. 235 alin. 3, art. 364 alin. 1, art. 364 alin. 1 și alin. 4 și art. 597 alin. 2¹ C. proc. pen.). Codul de procedură penală a mai suferit modificări în materia utilizării videoconferinței, ulterioare apariției contextului pandemic, privind cazurile de suspendare a urmăririi penale (art. 312 alin. 1¹ și 1², astfel cum a fost modificat prin Legea nr. 228/2020⁶), privind suspendarea judecății (art. 367 alin. 1¹ și 1², astfel cum a fost modificat prin Legea nr. 228/2020⁷) și privind audierea persoanelor vătămate pentru care a fost stabilită, în condițiile legii, existența unor nevoi specifice de protecție [art. 111 alin. 6 punctul d), astfel cum a fost modificat prin Legea nr. 217/2023⁸].

În ce privește procesele civile, o importantă reformă legislativă în materia implementării videoconferinței a fost constituită de Proiectul de lege pentru modificarea și completarea Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, înregistrat la Senat cu numărul

² Publicată în Monitorul Oficial nr. 457 din 29 aprilie 2021.

³ Hotărârea Colegiului de Conducere al Tribunalului București nr. 11 din 9 aprilie 2020.

⁴ Publicat în Monitorul Oficial nr. 212 din 16 martie 2020.

⁵ Publicată în Monitorul Oficial nr. 411 din 27 mai 2019.

⁶ Publicată în Monitorul Oficial nr. 1019 din 2 noiembrie 2020.

⁷ *Idem*.

⁸ Publicată în Monitorul Oficial nr. 634 din 11 iulie 2023.

L568/2020⁹ și respins în mod definitiv de Camera Deputaților în ședința plenară din 8 iunie 2021. Modificările ce se doreau a fie efectuate prin această propunere legislativă priveau două paliere: pe de o parte, **modalitatea de solicitare a judecării în sistem exclusiv online** și, pe de altă parte, **necesitatea asigurării solemnității ședinței de judecată**: *„implementarea unor norme care să permită atât justițiabililor, cât și apărătorilor acestora (avocați, consilieri juridici) depunerea concluziilor orale, în orice etapă a procesului de judecată, prin sistemul de teleconferință, cât și menținerea unui climat de lucru la distanță rezonabil, se poate desconggestionarea sistemul judiciar, care trebuie să se adapteze noilor condiții sociale”*.

Astfel, în varianta propusă de inițiatori și aprobată ulterior în mod tacit de Senat, reclamantului i s-ar fi recunoscut posibilitatea de a solicita instanței ca desfășurarea ședinței de judecată să fie efectuată prin videoconferință, chiar de la momentul introducerii cererii sale de chemare în judecată. Cu toate acestea, în situații excepționale, propunerea legislativă prevedea ca această solicitare să poată fi făcută și ulterior acestui moment, în situația în care ar fi apărut circumstanțe de natură a justifica adoptarea acestei modalități de desfășurare a procesului. Această solicitare din partea reclamantului urma să fie transmisă părâtului, care și-ar fi putut exprima poziția prin întâmpinare. La rândul său, și părâtului îi era recunoscută posibilitatea de a solicita participarea la proces prin videoconferință. Și în cazul său, cererea ar fi putut fi formulată după depunerea întâmpinării, cu condiția existenței unui temei rezonabil. Pe lângă situația în care părțile ar fi avut posibilitatea de a solicita, în mod voluntar, desfășurarea procesului prin videoconferință, proiectul legislativ prevedea și situații în care instanța era obligată, din oficiu, să dispună desfășurarea procesului în această manieră, în cauzele considerate urgente, indiferent dacă părțile solicitau sau nu acest lucru.

Cu privire la cel de-al doilea palier vizat de propunerea legislativă, unica cerință impusă pentru desfășurarea procesului în sistem online era menținerea solemnității ședinței de judecată. Aceasta presupunea ca persoanele implicate să adopte un comportament adecvat, similar cu cel din sala de judecată, ceea ce însemna, printre altele, evitarea zgomotelor de fundal, asigurarea unui cadru potrivit pentru desfășurarea actului de justiție și a unei vestimentații și atitudini adecvate, precum și evitarea oricăror întreruperi sau comportamente care ar putea afecta buna desfășurare a procesului – cum ar fi vorbitul în afara momentului alocat. Dacă aceste cerințe nu erau respectate, instanța avea la dispoziție sancțiuni pentru nerespectarea dispozițiilor privind ordinea și solemnitatea ședinței, care constau în posibilitatea de a aplica amenzi judiciare cuprinse între 100 și 1.000 de lei.

Această propunere legislativă a primit **aviz favorabil** din partea Consiliului Economic și Social, Consiliului Legislativ (cu anumite amendamente), Comisiei pentru Comunicații și Tehnologia Informației și un **aviz negativ** din partea Comisiei pentru Drepturile Omului, Egalitate de Șanse, Culte și Minorități. Deși aprobată inițial de Senat, așa cum am arătat, această a fost respinsă ulterior de către Camera Deputaților. În acest sens, precizăm că la data consultării parcursului acestei propuneri legislative în arhiva disponibilă online pe site-ul Senatului, **dezbaterile ce a avut loc în plenul Camerei Deputaților** cu privire la adoptarea

⁹ https://www.senat.ro/legis/lista.aspx?nr_cls=L568&an_cls=2020#ListaDocumente, accesat la data de 16 mai 2025.

sau respingerea ei, respectiv stenograma ședinței și înregistrarea video a acesteia, **nu era disponibilă pentru accesare**. Din această cauză, singura posibilitate de a analiza posibilele motive care au stat la baza respingerii acestei propuneri legislative este de a ne apleca asupra **câtorva din amendamentele propuse de Consiliul Legislativ**, prin intermediul avizului oferit¹⁰.

În acest sens, arătăm că intervențiile legislative propuse evidențiau o serie de **neclarități** în ceea ce privește **aria de aplicare a posibilității de desfășurare a procesului civil prin videoconferință**, nefiind explicit menționat dacă această procedură se extindea și asupra cauzelor în care se aplică în mod subsidiar normele Codului de procedură civilă, conform unor reglementări speciale, cum ar fi cele din domeniul contenciosului administrativ, contravențiilor sau insolvenței. În lipsa unor delimitări clare, s-ar fi creat riscul unei interpretări restrictive sau neunitare a noii reglementări. Totodată, proiectul legislativ **limita dreptul de a solicita desfășurarea procesului prin videoconferință doar la părțile principale** – reclamantul și pârâtul, fiind, astfel, excluse alte categorii de participanți procesuali, cum sunt intervenienții voluntari sau forțați, care dobândesc calitatea de parte potrivit art. 55 C. proc. civ. Această excludere ar fi dat naștere unei diferențe de tratament juridic între părțile aflate în situații similare, ceea ce genera, mai departe, posibile probleme de constituționalitate, prin raportare la dispozițiile art. 16 alin. 1 din Constituția României, care consacră principiul egalității cetățenilor în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii sau discriminări.

Cum s-ar fi reinventat pledoaria avocatului, dacă o astfel de propunere legislativă ar fi fost adoptată? Apreciem că argumentele prezentate digital de avocat ar putea fi mai concentrate și mai structurate, deoarece impactul emoțional al prezenței fizice în sala de judecată ar fi absent. Din spatele unui ecran, triful poate fi gestionat și depășit într-un mod facil, mai accesibil, poate, pentru pledanții care întâmpină dificultăți în a vorbi direct în fața unui public. Acest aspect ar putea motiva această categorie de avocați să se dezvolte mai mult în privința deschiderii și livrării unui discurs. Mai mult, având în vedere resursele tehnologice de care părțile și, implicit, avocații, ar putea să se folosească, apreciem că pledoaria online mai conferă un beneficiu: susținerea cu caracter vizual a unor argumente, prin prezentări imagistice, sintetice, ale punctelor pe care le ating în discurs, astfel încât ideile transmise să poată fi urmărite mai ușor de părți, de instanță, dar și de grefierul de ședință. Veritabilele note sau concluzii scrise tradiționale s-ar metamorfoza, pe durata în care avocatul își susține pledoaria, în **reprezentări vizuale schematice**, ce contribuie la ajutarea auditoriului să urmărească mai ușor firul argumentelor pe care le susține oral. Chiar și unele elemente din probatoriu ar putea fi redată în această manieră, contribuind, în egală măsură, la suplینirea impactului emoțional ce nu poate fi generat decât în această modalitate în mediul online. **Prezentarea planșelor fotografice**, de exemplu, în timp ce avocatul explică anumite aspecte ce țin de conturarea precisă a situației de fapt sau a explicitării capetelor de cerere, poate fi efectuată într-un mod mult mai accesibil în mediul virtual. Ce nu ar putea fi suplinite, însă,

¹⁰ <https://www.senat.ro/legis/PDF/2020/20L568LG.PDF?nocache=true>, accesat la data de 16 mai 2025.

sunt elementele nonverbale, esențiale, în multe situații, pentru accentuarea unor idei sau pentru conducerea argumentului către o concluzie.

Prin urmare, pledoaria avocatului în format online constă în provocarea de a adapta tehnicile de argumentare și persuasiune unui mediu mai arid din punctul de vedere al accesibilității transducerii emoțiilor. O pledoarie fără suflet nu poate livra eficient conținutul. Astfel, într-un mediu cu o expresivitate redusă și o interacțiune directă cu părțile și instanța limitată, discursul avocatului trebuie să conțină pe lângă elementele juridice solide și fundamentate în situația de fapt a speței și anumite abilități de comunicare, specifice mediului virtual, care să permită stimularea și menținerea atenției auditorului.

II. PROCESUL CIVIL ÎN ERA DIGITALĂ: Videoconferința ca vector de transformare a excepției în noua regulă.

Astfel, ajungem să analizăm propunerea legislativă nr. **BP67/2025**, pentru completarea art. 220 din Legea nr. 134/2010 privind Codul de procedura civilă, față de care ne vom raporta și din prisma oportunității extinderii sferei sale de aplicare în plenitudinea proceselor civile.

Proiectul de lege propune ca, în cazul **proceselor civile aflate în stare de amânare**, grefierii să contacteze telefonic părțile înainte de termenul de judecată, pentru a le informa atât cu privire la motivele amânării, cât și asupra posibilității de a participa la proces prin videoconferință, acest ultim aspect fiind o alternativă pentru participarea în format fizic, în sala de judecată. Din expunerea de motive¹¹ a inițiatorilor acestui demers legislativ rezultă că în februarie 2025, din totalul de 243 de instanțe existente la nivel național, 211 nu au semnalat deficiențe legate de sistemele de videoconferință, acestea fiind funcționale și suficiente. În ce privește restul instanțelor, singurele probleme sesizate au fost cauzate de lipsa dotării tuturor sălilor de judecată sau de uzura echipamentelor deja existente. În consecință, în acord cu susținerile inițiatorilor, **86,83% dintre instanțe de judecată din România ar fi capabile să desfășoare ședințe prin videoconferință**, iar Ministerul Justiției ar putea soluționa rapid dificultățile existente în cazurile izolate.

Raportându-ne în mod limitativ la obiectul restrâns al acestei propuneri legislative, respectiv **doar la aria cauzelor aflate în stare de amânare, apreciem că propunerea este bine-venită**. În acest mod, s-ar putea conduce către o eficientizare a actului de justiție prin raportare la aceste termene de judecată pentru care prezența părților ar putea fi asigurată și online, reducând durata ședințelor de judecată și a costurilor de deplasare pentru părți și avocați, în special pentru persoanele care se află în zone geografice diferite sau pentru avocații care au mai multe termene de judecată într-o singură zi.

Desigur, în ce privește extinderea posibilității de a utiliza videoconferința pentru desfășurarea întregului proces civil, avem în vedere toate aspectele analizate în cadrul capitolului anterior. Cu toate acestea, dacă acest proiect de lege va fi aprobat, apreciem că implementarea lui ar putea constitui un **test eficient pentru posibilitatea de a extinde**

¹¹ https://www.cdep.ro/pls/proiecte/upl_pck2015.proiect?idp=22266, accesat la data de 17 mai 2025.

utilizarea videoconferinței și în plenitudinea desfășurării unui proces civil, urmând a fi analizată ulterior oportunitatea revenirii cu un nou proiect de lege, într-o formă îmbunătățită față de Proiectul de lege pentru modificarea și completarea Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, înregistrat la Senat cu numărul L568/2020, îmbunătățire bazată pe rezultatele experienței practice – beneficiile și impedimentele aduse de utilizarea videoconferinței, la nivel de costuri de oportunitate.

III. PROCESUL PENAL ÎN ERA DIGITALĂ: Între eficiență tehnologică și atingerea garanțiilor procesuale.

Așa cum am antamat mai sus, utilizarea videoconferinței nu este o inovație în materia proceselor penale, aceasta fiind deja permisă, în mod limitativ și în anumite condiții, în cadrul unor proceduri judiciare. Capitolul suport își propune identificarea principalelor probleme care ar putea apărea în situația în care s-ar implementa **posibilitatea utilizării videoconferinței pentru desfășurarea în integralitate a unui proces penal în această manieră**, prin raportare la jurisprudența relevantă a Curții Europene a Drepturilor Omului în materie.

Astfel, prima problemă identificată este cea a evaluării juste a materialului probatoriu dintr-un dosar penal, convergentă cu **principiul nemijlocirii**, consacrat de dispozițiile art. 351 C. proc. pen. Acesta din urmă impune judecătorului obligația de a lua contact direct cu inculpatul, cu martorii și cu probele dintr-un dosar, cu scopul asigurării că aprecierea vinovăției va fi fundamentată în mod exclusiv pe percepția directă a instanței asupra comportamentului, reacțiilor și atitudinii persoanelor audiate și asupra celorlalte probe administrate. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului diferă în această manieră. Dacă în *Cauza Marcello Viola c. Italia nr. 2 (77633/16)*¹², Curtea a decis că, „*deși prezența inculpatului la proceduri prin videoconferință nu încalcă, prin ea însăși, dispozițiile Convenției, revine Curții responsabilitatea de a verifica dacă recurgerea la o astfel de măsură urmărește un scop legitim*” (par. 67), în *Cauza Sakhnovskiy vs. Rusia (21272/03)*¹³ Curtea a constatat că „*participarea inculpatului prin videoconferință nu a fost suficientă pentru a garanta exercitarea efectivă a dreptului la apărare, deoarece nu i s-a oferit posibilitatea de a comunica în mod confidențial cu avocatul său*”.

Această concluzie a Curții conduce spre a doua problemă identificată, respectiv incertitudinea garantării confidențialității interacțiunilor avocatului cu clientul său în mediu online, apanaj al **dreptului la apărare**, consacrat de art. 10 C. proc. pen. În sala de judecată, avocatul poate să discute cu clientul, poate să se consulte cu el inclusiv în ce privește anumite elemente ce pot apărea în mod spontan și neplanificat în timpul procesului. Apreciem că aceste aspecte nu pot avea loc dacă procesul s-ar desfășura prin videoconferință și inculpatul ar fi plasat într-un penitenciar, de exemplu, unde discuțiile ar putea fi supravegheate sau ar exista suspiciunea că platformele tehnice utilizate sunt supuse unor interceptări externe. În

¹²<https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22languageisocode%22:%22ENG%22,%22appno%22:%2277633/16%22,%22documentcollectionid%22:%22CHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-194051%22}}>, accesat la data de 17 mai 2025.

¹³<https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22languageisocode%22:%22ENG%22,%22appno%22:%2221272/03%22,%22documentcollectionid%22:%22GRANDCHAMBER%22,%22itemid%22:%22001-101568%22}}>, accesat la data de 17 mai 2025.

acest sens a fost reținut și de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului în *Cauza Zagaria c. Italia* (58295/00)¹⁴, în care, deși nu s-a reținut că „*participarea inculpatului la proces prin videoconferință a fost incompatibilă cu dispozițiile Convenției*”, s-a reținut că „*interceptarea conversației telefonice dintre acesta și avocatul său a afectat exercitarea efectivă a drepturilor apărării*”.

Nu în ultimul rând, în ce privește **audierea martorilor**, apreciem că acesta este un element cheie pentru confruntarea directă între ei și inculpat, deoarece în această procedură instanța evaluează conținutul declarațiilor și îl coroborează și cu reacțiile martorului. Dacă audierea ar avea loc prin intermediul videoconferinței, ar putea exista riscul ca martorul să fie într-un mediu în care ar putea fi influențat, asistat sau instruit și nu s-ar mai putea recepta într-o modalitate nemediată comportamentele sale nonverbale, ce pot consta în ezitări sau în schimbări de atitudine, foarte importante pentru conturarea credibilității persoanei audiate.

În ce privește **publicitatea ședințelor de judecată**, consacrată de art. 352 C. proc. pen., apreciem că în contextul desfășurării lor în format online ar exista un risc iminent de scurgere a informațiilor sensibile, fundamentat pe posibilitatea ca ședințele să fie înregistrate în mod ilegal și apoi distribuite sau utilizate în mod abuziv, prin prezența altor persoane, neautorizate să participe la aceste proceduri, în spațiile în care s-ar afla participanți la distanță la actul de justiție.

Așadar, având în vedere toate riscurile prezentate succint mai sus, apreciem că, dacă în materia proceselor civile s-ar putea crea un context relativ optim pentru desfășurarea în sistemul videoconferinței a proceselor, în materie penală, **asigurarea drepturilor fundamentale se poate face, cel puțin pentru moment**, având în vedere infrastructura necesară existentă acum la nivelul instanțelor române, **doar prin participarea în format fizic la ședințele de judecată**. Videoconferința este un instrument auxiliar util actului de justiție atât timp cât rămâne aplicat în contexte bine determinate de către legiuitor, prin condiții stricte și situații limitative în care poate fi utilizată, și în care se poate asigura respectarea drepturilor nemijlocirii, apărării, publicității și, în sine, a **dreptului la un proces echitabil**, consacrat de art. 8 C. proc. pen.

IV. JUSTIȚIA CONECTATĂ: Adaptarea profesiei de avocat la videoconferință și perspective internaționale în materie.

Sistemul de justiție se află într-un proces continuu de schimbare, adaptare și transformare pentru a răspunde cerințelor societății ale cărei interese le protejează. Astfel, implementarea logisticii aferente și utilizarea instrumentelor digitale în vederea eficientizării actului de justiție vin ca un pas firesc pentru adaptarea la noi realități sociale, în care tehnologia este doar un auxiliar menit să contribuie la accesibilitatea proceselor.

În acord cu această viziune, în data de 16 aprilie 2025 a fost adoptată Hotărârea de Guvern pentru adoptarea Strategiei de dezvoltare a sistemului judiciar și a justiției ca serviciu public

¹⁴ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22001-68215%22%7D>, accesat la data de 17 mai 2025.

2025-2029 și a planului de acțiune aferent acesteia¹⁵, care are ca obiective principale tocmai digitalizarea și automatizarea activităților din justiție, cu scopul de a optimiza gestionarea dosarelor și a termenelor procesuale, printre care și implementarea sistemelor care să permită utilizarea videoconferinței în cadrul instanțelor de judecată.

La nivel european, încă din 2016, Comisia Europeană pentru Eficiența Justiției (CEPEJ) a elaborat Ghidul privind determinarea schimbării înspre justiția informatică - Analiza instrumentelor implementate și rezumatul bunelor practici¹⁶, prin care a analizat și oportunitatea începutului implementării videoconferinței de către unele state membre. Astfel, a fost reținut că utilizarea videoconferinței în procedurile judiciare prezintă ca principale avantaje evitarea deplasării fizice pentru anumite proceduri judiciare precum audierea martorilor de la distanță, depunerea plângerilor și prezentarea rapoartelor de expertiză, fiind costuri mai mici pentru părți și un timp mai redus al termenelor de judecată. Din punctul de vedere al calității actului de justiție, au fost constatate ca dezavantaje deficiențele privind calitatea transmisiunii și înregistrării audierilor, dar și impactul pe care această formă de comunicare îl poate avea asupra percepției mărturiei, cauzată de absența contactului vizual real.

În completarea acestei linii directoare în materia digitalizării, în 2020 a fost publicat Ghidul de bune practici privind utilizarea conexiunii video în temeiul Convenției privind obținerea probelor în străinătate în materie civilă sau comercială, elaborat de Conferința de la Haga de Drept Internațional Privat (HCCH)¹⁷. Acesta subliniază importanța utilizării videoconferinței ca instrument eficient în procedurile judiciare transfrontaliere, oferind un cadru detaliat pentru implementarea acesteia în conformitate cu standardele internaționale.

Bunele practici europene privind utilizarea videoconferinței în instanțele de judecată ne arată că multe state deja utilizează videoconferința în procese. Această analiză a fost efectuată și de către Directorul Agenției de Administrare a Instanțelor Judecătorești din **Republica Moldova**¹⁸, stat în care „analiza datelor statistice naționale privind desfășurarea ședințelor de judecată prin videoconferință relevă o creștere cu 132% a utilizării sistemului de videoconferință în anul 2022, comparativ cu anul 2020, proporțional acestor tendințe de creștere, la nivel național, crescând și numărul seturilor de echipament de videoconferință de la 56 de unități în anul 2020 la 74 de unități în anul 2023, adică cu 31%.” Conform datelor, în Republica Moldova, în primul trimestru al anului 2024, 4875 de procese au fost desfășurate în sistem de videoconferință.

Mai departe, conform acelorași date arătate de Directorul Agenției de Administrare a Instanțelor Judecătorești din Republica Moldova și alte state folosesc deja în mod eficient videoconferința în sistemul de justiție. Acestea arată că **Spania** a introdus utilizarea videoconferinței în justiție încă din 1994 pentru procedura audierii martorilor și experților de

¹⁵ Publicată în Monitorul Oficial nr. 372 din 28 aprilie 2025.

¹⁶ <https://rm.coe.int/guidelines-on-how-to-drive-change-towards-cyberjustice-rom/16809fbc9a>, accesat la data de 19 mai 2025.

¹⁷ <https://www.hcch.net/en/publications-and-studies/details4/?pid=7072>, accesat la data de 19 mai 2025.

¹⁸ https://www.justice.gov.md/sites/default/files/document/attachments/extinderea_utilizarii_videoconferintei_in_instantele_de_judecata_29.03.2024.pdf, accesat la data de 19 mai 2025.

la distanță. În perioada pandemiei generate de virusul SARS-CoV-2 toate ședințele de judecată, exceptând cele penale privind infracțiuni grave, au fost desfășurate prin videoconferință. Această măsură, aplicată în special în cauzele civile, a fost considerată eficientă, majoritatea ședințelor desfășurându-se fără dificultăți tehnice majore. În prezent, aproximativ 30% dintre ședințele din instanțele spaniole se desfășoară prin videoconferință, consimțământul persoanei pentru desfășurarea ședinței de judecată prin videoconferință nefiind necesar, dar nefiind permise în cauzele penale în care poate fi aplicată pedeapsa închisorii pe un termen mai mare de cinci ani. Tot din datele analizate arată că în **Germania**, Codul de procedură civilă permite utilizarea videoconferinței în ședințele de judecată încă din 2002, însă această opțiune nu a fost utilizată pe scară largă până în anul 2020, în contextul pandemiei de COVID-19. Astfel, în 2021 au avut loc aproximativ 50.000 de ședințe prin videoconferință, majoritatea în procese civile, tendință care se află și în prezent în creștere. În instanțele germane videoconferințele se desfășoară cu prezența obligatorie a judecătorului în sala de judecată, iar consimțământul părților nu reprezintă o condiție necesară pentru desfășurarea ședinței de judecată prin videoconferință în procese civile și de contencios administrativ. Studiul antemenționat mai arată că și în **Polonia** videoconferințele în instanțe au fost introduse în 2020, ca măsură temporară în contextul pandemiei COVID-19. Având în vedere rezultatele în general pozitive ale acestei soluții, în 2022, Codul de procedură civilă a fost modificat pentru a include, începând cu 1 ianuarie 2023, posibilitatea legală ca un judecător să dispună desfășurarea ședinței prin mijloace de comunicare la distanță.

Ca o concluzie a posibilității utilizării videoconferinței în procese recente și de către **statul român**, arătăm că în Cauza Severin împotriva României (20440/18)¹⁹, rămasă definitivă pe 17 martie 2025, Curtea a apreciat că „*decizia de a organiza o videoconferință pentru a obține elemente de probă, decizie care nu contravine Convenției, a urmărit, în speță, scopul legitim al unei bune administrări a justiției, iar modul de derulare a fost compatibil cu cerințele de respectare a drepturilor apărării, astfel cum sunt prevăzute de art. 6 din Convenție*”. Curtea a mai observat că „*reclamantul nu a sesizat instanțele naționale cu privire la problemele tehnice care ar fi afectat videoconferința și că, în orice caz, nu a demonstrat realitatea acestor susțineri și nu a explicat cum ar fi compromis aceste dificultăți echitatea globală a procesului*.”

Așadar, utilizarea videoconferinței în procese vine ca o completare firească a misiunii profesiei de avocat, conferindu-i un cadru nou și extins de manifestare. Odată cu metamorfozarea formei în care avocatul își aduce la îndeplinire principiile fundamentale, esența însuflețirii acestora rămâne neschimbată, bazată doar pe asigurarea apărării drepturilor și libertăților. În acest nou context, continuitatea profesională nu trebuie percepută ca o formă de opunere de rezistență la schimbare, ci ca o fidelizare față de același sistem de valori al profesiei, aflat într-un continuu proces evolutiv.

CONCLUZII

¹⁹ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-236136%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-236136%22]}), accesat la data de 19 mai 2025.

Digitalizarea reprezintă modalitatea de a conferi o nouă voce metodelor clasice de înfăptuire a actului de justiție. Dacă în materie civilă, așa cum am arătat, utilizarea videoconferinței poate trece testul eficienței și oportunității odată cu posibilul debut al aplicării ei în prisma eventualei adoptări a propunerii legislative nr. BP67/2025, pentru completarea art. 220 din Legea nr. 134/2010 privind Codul de procedura civilă, în materie penală, apreciem că utilizarea acestui instrument ar trebui reglementată cu prudență, în viitor, în vederea protejării valorilor esențiale și inerente asigurării dreptului la apărare.

Avocatul, motor al cuvântului și profesionist în arta pledoariei, își continuă misiunea de consiliere și reprezentare onestă și loială a drepturilor și libertăților clientului, indiferent de locul în care se va situa – în sala de judecată sau în fața unui ecran. Dacă în ce privește soluțiile tehnice de implementare a proceselor în sistem de videoconferință se remarcă o dorință constantă de evoluție în acord cu tendințele și recomandările internaționale și de reglementare a unui cadru legal național de aplicare, avocaturii îi va rămâne responsabilitatea adaptării. Iar această responsabilitate și provocare, deopotrivă, trebuie să izvorască chiar din interiorul profesiei, prin fiecare avocat, care își va aduce aportul prin pledoariile sale, de ce nu, digitale, la redactarea acestei noi file din înfăptuirea actului de justiție.

AVOCATUL ÎN ERA DIGITALĂ – ÎNTRE INOVAȚIE ȘI REGLEMENTARE. PROVOCĂRI, RISCURI ȘI SOLUȚII PENTRU EXERCITAREA ONLINE A PROFESIEI

THE LAWYER IN THE DIGITAL AGE – BETWEEN INNOVATION AND REGULATION. CHALLENGES, RISKS, AND SOLUTIONS FOR THE ONLINE PRACTICE OF THE LEGAL PROFESSION

L'AVOCAT À L'ÈRE NUMÉRIQUE – ENTRE INNOVATION ET RÉGULATION. DÉFIS, RISQUES ET SOLUTIONS POUR L'EXERCICE EN LIGNE DE LA PROFESSION.

Avocat Lazea Larisa Lorena
Baroul Timiș

Introducere

În ultimii ani, profesia de avocat a fost tot mai mult influențată de digitalizare. Tehnologia pătrunde în activitatea juridică, în special în urma crizei sanitare recente care a accelerat nevoia de soluții online. Majoritatea serviciilor juridice au continuat să fie furnizate prin mijloace electronice, asigurând astfel un acces neîntrerupt la justiție și la asistență juridică pentru cetățeni. Această tranziție generează însă provocări legislative și deontologice pentru profesia de avocat.

În acest context, prezentul articol este structurat în trei direcții esențiale. În prima parte, este examinat cadrul normativ aplicabil desfășurării activității avocatului în mediul online, cu evidențierea necesității unei adaptări corespunzătoare a dispozițiilor legale și deontologice la noile realități tehnologice. Partea a doua se concentrează asupra practicii avocațiale digitale, prin analiza soluțiilor tehnice și a platformelor securizate care pot fi utilizate în relația cu clientul. În cea de-a treia parte, este abordată modalitatea în care inteligența artificială poate fi integrată în activitatea avocațială, discutând în același timp și despre reforme legislative necesare pentru reglementarea etică și eficientă a acestei tehnologii în profesie.

Partea I. Introducere în contextul digitalizării profesiei de avocat

§1. Premise

În prezent, în România nu există dispoziții legale care să reglementeze explicit modalitatea în care se poate realiza prestarea de servicii juridice în format electronic. Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat și Statutul profesiei de avocat nu prevăd

în mod detaliat condițiile practicii online. Cu toate acestea, observăm faptul că se adoptă diverse ghiduri sau regulamente în această materie. Astfel, Uniunea Națională a Barourilor din România a emis un ghid privind utilizarea platformelor online de către avocați (Anexa XXXIII la Statut), care evidențiază avantajele intermedierei digitale, dar și riscurile sociale și profesionale asociate¹.

De asemenea, Codul deontologic și normele profesionale prevăd dispoziții care impun avocaților obligația de a respecta confidențialitatea. În plus, Statutul profesiei de avocat prevede expres obligația avocatului de „a verifica identitatea exactă a clientului său ori a persoanei care îi încredințează cauza”², o cerință care devine mai dificil de respectat în mediul virtual.

Observăm faptul că la nivel internațional, numeroși experți au subliniat că transformarea digitală ridică „provocări tehnice și legale” și impune o atenție deosebită asupra formării juridice și tehnologice³.

§2. Soluții legislative și reglementări internaționale

Deși nu există, în prezent, o reglementare expresă privind exercitarea activității avocatului în mediul online, putem identifica diverse soluții care să contribuie la conturarea unui cadru unitar în procesul de digitalizare a profesiei.

Astfel, Uniunea Europeană a adoptat cadrul pentru identitate digitală europeană, prin Regulamentul (UE) 2024/1183 privind instituirea cadrului european al identității digitale, intrat în vigoare în 2024⁴. Acest regulament obligă statele membre să furnizeze fiecărui cetățean și fiecărei întreprinderi un „portofel” digital UE pentru identitate, care va permite semnarea electronică și autentificarea în serviciile publice și private și asigură standarde comune de securitate cibernetică⁵.

În România, la începutul anului 2023 a fost inițiat un proiect de lege pentru digitalizarea avocaturii. Propunerea legislativă prevedea reglementarea a 21 de tipuri de servicii electronice prestate de avocați și înființarea unui portal „E-UNBR” administrat de Uniunea Națională a Barourilor.

De asemenea, legea recent adoptată nr. 214/2024 privind semnătura electronică transpune dispozițiile eIDAS, facilitând emiterea și utilizarea semnăturilor electronice calificate și a sigiliilor electronice. Aceste instrumente sunt esențiale pentru validitatea actelor juridice în mediul online.

¹ Anexa nr. XXXIII din Ghidul privind utilizarea platformelor online de către avocați adoptat prin Hotărârea nr. 195/2021.

² Art. 120, alin. (1) din Statutul profesiei de avocat, Adoptat prin Hotărârea Consiliului UNBR nr. 64 din 03 decembrie 2011, forma actualizată.

³ Articol, CEPEJ – Lawyers and Digital Procedures: Insights from European Experiences, Rabat, 15 martie 2025 (acces link <https://go.coe.int/CTnR9> accesat la 01.05.2025); R. Koulu, L. Kallio, J. Hakkarainen, Law and Digitalization – An Agenda for the Future, Helsinki Legal Tech Lab (iunie 2017), pag. 3.

⁴ digital-strategy.ec.europa.eu (accesat la 02.05.2025).

⁵ REGULAMENTUL (UE) NR. 910/2014 al Parlamentului European și al Consiliului din 23 iulie 2014 privind identificarea electronică și serviciile de încredere pentru tranzacțiile electronice pe piața internă și de abrogare a Directivei 1999/93/CE

În tot acest context, este necesară actualizarea Legii 51/1995 și a Statutului profesiei de avocat pentru a include prevederi explicite referitoare la încheierea la distanță a actelor de asistență juridică și la recunoașterea semnăturilor electronice calificate ale avocaților. De asemenea, sprijinul instituțional (din partea UNBR, Ministerului Justiției și a Autorității pentru Digitalizarea României) pentru furnizorii de servicii de identitate digitală recunoscuți de eIDAS – de exemplu, soluția de verificare video IDNow, autorizată de ADR – ar facilita verificarea legală a identității online a avocatului.

Partea II. Digitalizarea activității avocațiale – provocări și soluții

§1. Utilizarea platformelor digitale în relația avocat-client Utilizarea platformelor electronice pentru comunicarea cu clienții și furnizarea de asistență juridică a devenit o necesitate. Tot mai mulți avocați recurg la soluții digitale precum e-mailuri securizate și platforme specializate de colaborare.

Apreciem că în acest context al digitalizării, este imperios necesară dezvoltarea unei platforme securizate care să permită interacțiunea eficientă dar și confidențială între avocat și client. Această platformă ar trebui să ofere un mediu sigur pentru consultanță juridică, redactarea de acte și reprezentare, fiind astfel eliminate riscurile asociate cu utilizarea e-mailului, care nu oferă același nivel de securitate. Considerăm că o astfel de platformă ar putea include următoarele caracteristici:

- ❖ Autentificare sigură: Utilizarea autentificării cu doi factori (2FA) pentru a asigura accesul exclusiv al părților autorizate.
- ❖ Comunicare criptată: Implementarea unui sistem de mesagerie internă criptată „end-to-end” pentru a proteja confidențialitatea discuțiilor dintre avocat și client.
- ❖ Transfer securizat de documente: Încărcarea și descărcarea de documente se va realiza printr-un canal criptat, asigurând integritatea și confidențialitatea informațiilor transmise.
- ❖ Arhivare și trasabilitate: Stocarea securizată a tuturor comunicațiilor și documentelor.

De asemenea, un alt avantaj al digitalizării îl reprezintă portofelul digital european, programat să fie disponibil până în 2026, care le va permite avocaților să se autentifice electronic în serviciile online pe baza unui certificat UE de identitate digitală.⁶ În acest context, Comisia Europeană a subliniat că „portofelul digital european pentru identitatea digitală” își propune să ofere utilizatorilor o modalitate sigură de stocare și partajare a documentelor digitale, inclusiv semnături electronice, astfel încât „toată lumea poate folosi serviciile digitale datorită unui acces electronic securizat”⁷.

⁶ European Commission – pagină informativă „European Digital Identity Wallet” (digital.strategy.ec.europa.eu, accesat 1 mai 2025).

⁷ European Commission – European Digital Identity: A personal digital wallet for EU citizens, businesses and residents, link: <https://ec.europa.eu/> accesat la data de 01.05.2025.

Chiar și în aceste condiții, pentru ca aceste servicii digitale să fie conforme cu normele deontologice și legale, avocații trebuie să asigure respectarea secretului profesional și transparența în relația cu clientul. Legea nr. 51/1995 prevede principiile libertății și independenței profesiei de avocat, iar orice soluție tehnică destinată practicii online trebuie să le garanteze prin mecanisme de securitate adecvate – de exemplu, criptare a comunicațiilor și autentificare. Statutul profesiei impune la rândul său păstrarea confidențialității informațiilor dobândite în exercitarea profesiei⁸.

§2. Identitatea digitală a avocatului în era eIDAS

Identitatea digitală a avocatului reprezintă dovada electronică a calității sale profesionale în mediul online. În practică, aceasta se asigură prin certificate digitale care atestă atât identitatea titularului, cât și calitatea de avocat. Conform prevederilor eIDAS, semnătura electronică calificată a avocatului presupune utilizarea unui certificat calificat emis de o autoritate de certificare autorizată (de exemplu, un prestator eIDAS) care leagă cheile private ale avocatului de identitatea sa. Astfel, la transmiterea unui document semnat, verificadorul extern primește automat dovada identității avocatului.

De asemenea, avocații din România pot utiliza servicii de identificare la distanță: de exemplu, soluții video de tip KYC (know your client) deja autorizate de ADR (Autoritatea pentru Digitalizarea României) cum este IDNow⁹. Aceste soluții permit avocaților să se autentifice electronic în raporturile cu instituțiile publice și să verifice identitatea clienților în ședințe audio-video cu traducător, în condiții de securitate adecvate.

Astfel, avocații trebuie să adopte certificate digitale calificate și instrumente de identificare online recunoscute de legislație, pentru a-și valida securizat identitatea în mediul virtual. Este recomandat ca Uniunea Națională a Barourilor din România și autoritățile de digitalizare să încurajeze utilizarea portofelului digital UE și a soluțiilor eIDAS în practică, elaborând proceduri clare pentru recunoașterea acreditărilor electronice ale avocaților. Astfel, se va asigura că actele de asistență juridică încheiate online au valabilitate deplină și că beneficiarul are certitudinea identității avocatului.

Partea III. Posibilități de integrare a AI în activitatea juridică

§1. Automatizarea sarcinilor repetitive, chatboturi și relația cu clientul

În contextul procesului amplu de digitalizare și al utilizării tot mai frecvente a sistemelor bazate pe inteligență artificială, se conturează posibilitatea integrării acestora, într-o manieră complementară, și în exercitarea profesiei de avocat. **Considerăm că un sistem de inteligență artificială, utilizat în mod controlat și sub supravegherea avocatului, ar putea prelua sarcini repetitive și voluminoase, sporind astfel eficiența și acuratețea muncii avocatului**, dar fără a-i substitui judecata profesională.

⁸ Art. 8, alin. (1) din Statutul profesiei de avocat, Adoptat prin Hotărârea Consiliului UNBR nr. 64 din 03 decembrie 2011, forma actualizată.

⁹ <https://www.idnow.io/> (accesat la data de 01.05.2025).

Standardizarea unor sarcini cu ajutorul inteligenței artificiale este deja o tendință—numeroase societăți de avocatură folosesc instrumente inteligente pentru a reduce costurile și a eficientiza activitatea. Prin urmare, modelul propus trebuie conceput în mod responsabil, ar putea include cel puțin următoarele funcționalități principale:

- ❖ Redactarea documentelor standard – Modulul de generare automată a actelor ar utiliza o bază de date cu șabloane juridice (contracte, cereri) pentru a redacta documente uzuale în funcție de datele specifice cazului. Deja există exemple prototip ale unui „robot avocat” capabil să folosească peste 1500 de modele predefinite pentru contracte.¹⁰ Un asemenea instrument ar economisi timp prețios, iar avocatul ar interveni ulterior pentru personalizarea și verificarea documentului, garantând în final conformitatea cu cerințele particulare ale speței.
- ❖ Traducere juridică automată – Având în vedere caracterul tot mai global al serviciilor juridice, un sistem benefic ar putea include un modul de traducere asistată de AI, antrenat pe limbaj juridic specializat. Acesta ar permite traducerea documentelor și contractelor cu păstrarea terminologiei de specialitate și a nuanțelor juridice.
- ❖ Gestionarea relației cu clientul – Modulul de interacțiune automatizată cu clienții ar funcționa ca un asistent virtual (eventual sub forma unui „chatbot”) care să răspundă la întrebările uzuale ale clienților și să gestioneze programările sau notificările procedurale. Deja există platforme unde justițiabilii pot adresa roboților juridici întrebări simple și considerăm că aceste soluții contribuie la eficientizarea accesului la informația juridică. Asistentul AI ar putea oferi clienților informații actualizate despre stadiul dosarului, ar trimite remindere pentru termene, permițând avocatului să își concentreze eforturile pe activitățile de consultanță și reprezentare complexă. Desigur, pentru aspectele sensibile sau strategice, clientul ar continua să discute direct cu avocatul, chatbot-ul având un rol limitat la suportul administrativ și informațional.

Cu toate acestea, folosirea unui asemenea sistem trebuie să se realizeze cu respectarea strictă a obligațiilor legale și deontologice ale avocatului. În primul rând, secretul profesional trebuie protejat de la nivel de design: toate datele despre client și caz introduse în sistemul AI vor fi criptate și accesibile doar avocatului și persoanelor autorizate de acesta. Atât Legea nr. 51/1995, cât și Statutul profesiei impun avocatului păstrarea confidențialității „*asupra oricărui aspect al cauzei care i-a fost încredințată.*”¹¹

În consecință, orice modul AI trebuie să ofere garanții de securitate (de ex., stocare pe servere securizate, prelucrare locală sau în medii cloud certificate) pentru a preveni accesul neautorizat la informațiile confidențiale ale clientului. De asemenea, avocatul trebuie să rămână în controlul deciziilor propuse de inteligența artificială.

¹⁰ Livson M., Eshtokin S., Vasyukov V., *Impact of digitalization on legal regulation: formation of new legal practices*- Campo Jurídico, 2021, pag. 4

¹¹ Art. 8 din Statutul profesiei de avocat, Adoptat prin Hotărârea Consiliului UNBR nr. 64 din 03 decembrie 2011, forma actualizată.

În concluzie, un model de sistem AI bine reglementat și supervizat ar putea deveni un aliat al avocatului, îmbinând inovația tehnologică cu rigorile legii – ameliorând actul de justiție fără a-i compromite valorile esențiale.

§2. Propuneri de reformă legislativă privind utilizarea inteligenței artificiale în exercitarea profesiei de avocat

În prezent, cadrul normativ intern nu conține prevederi explicite despre folosirea inteligenței artificiale în activitatea avocaților. Legea nr. 51/1995 și Statutul profesiei de avocat au fost concepute într-o perioadă anterioară dezvoltării acestor tehnologii și, deși principiile generale (precum confidențialitatea, independența, demnitatea profesiei) sunt enunțate, nu există reguli exprese adaptate noilor realități digitale.

Așa cum s-a subliniat în numeroase rânduri, *„posibilitățile dreptului tradițional de a se adapta la tehnologiile digitale sunt foarte limitate, fapt ce impune o actualizare legislativă.”*¹² În acest sens, pentru a preîntâmpina riscurile identificate mai sus, propunem introducerea unor dispoziții noi, care să reglementeze explicit utilizarea sistemelor bazate pe AI de către avocați, axate pe următoarele direcții esențiale:

- ❖ Protejarea strictă a secretului profesional. Reforma legislativă ar trebui să prevadă în mod expres că avocatul poate folosi instrumente sau platforme digitale inteligente doar cu garantarea confidențialității informațiilor privind clientul și cauza sa. În concret, datele transmise către un software de tip AI trebuie să fie supuse aceluiași rigori ale secretului profesional ca și comunicările clasice avocat–client. Se poate introduce obligația ca furnizorii unor astfel de tehnologii să ofere mecanisme de securitate compatibile cu cerințele profesiei (criptarea datelor, acorduri de confidențialitate, servere situate în jurisdicții cu protecție adecvată a datelor etc.), iar avocatul să fie dator să verifice aceste aspecte înainte de utilizare. De pildă, dacă un avocat folosește un serviciu de analiză juridică automatizată, el trebuie să se asigure că acel serviciu nu stochează sau transmite către terți informațiile sensibile ale clientului său.
- ❖ Transparență și control asupra deciziilor automatizate. O a doua direcție vizează prevenirea *„efectului cutiei negre”* în actul de justiție asistat de AI. În practică, această transparență s-ar putea realiza prin informarea prealabilă a clientului în contractul de asistență juridică sau pe parcursul consilierii, explicându-i-se avantajele utilizării tehnologiei (rapiditate, costuri reduse) dar și faptul că soluția finală este avizată de avocat. Complementar, legea ar trebui să consacre principiul *„human-in-the-loop”*, în sensul în care deciziile sau recomandările oferite de un sistem AI nu pot fi adoptate automat fără aprobarea și validarea avocatului. Această cerință ar putea fi inserată ca o precizare în statut, de genul: *„Avocatul poartă întreaga răspundere profesională pentru actele și sfaturile furnizate, indiferent dacă a utilizat ori nu instrumente*

¹² Elina L. Sidorenko, Pierre von Arx, *Transformation of Law in the Context of Digitalization: defining the correct priorities*, Digital Law Journal. Vol. 1, No. 1, 2020, p. 24–38.

automatizate în elaborarea lor”. Totodată, modificările s-ar alinia practicilor internaționale care subliniază că folosirea neîngrădită și total automatizată a tehnologiei în domeniul dreptului poate conduce la încălcarea drepturilor omului, motiv pentru care utilizarea sistemelor inteligente trebuie făcută cu observarea strictă a drepturilor și libertăților fundamentale.¹³

În concluzie, profesia de avocat nu poate rămâne indiferentă față de progresul tehnologic și beneficiile aduse de digitalizare și inteligența artificială. În era digitală, avocatul care utilizează în mod responsabil și reglementat aceste instrumente va beneficia de o eficiență sporită, reducerea timpului alocat sarcinilor repetitive și posibilitatea concentrării asupra strategiilor juridice complexe. Considerăm că această modernizare trebuie să se realizeze într-un cadru legal clar, care să asigure un echilibru între inovație și respectarea valorilor fundamentale ale profesiei – un echilibru necesar pentru consolidarea unei avocaturi moderne, etice și de încredere.

¹³ Livson M., Eshtokin S., Vasyukov V., *Impact of digitalization on legal regulation: formation of new legal practices*- Campo Jurídico, 2021, pag. 1.

AVOCATURA ÎN VREME DE RĂZBOI

THE PRACTICE OF LAW IN TIMES OF WAR

L'AVOCATURE EN TEMPS DE GUERRE

avocat Răzvan Obârșie

Baroul Timiș

Abstract

RO În contextul accentuării riscurilor geopolitice, articolul analizează modul în care ar putea fi afectată exercitarea profesiei de avocat în România în ipoteza declarării stării de război. Plecând de la rolul constituțional al avocatului în garantarea dreptului la apărare și a accesului la justiție, studiul urmărește să identifice mecanisme de protecție care să asigure continuitatea justiției și funcționarea profesiei în condiții excepționale. Analiza este structurată pe patru direcții: precedentul istoric al avocaturii române în timpul celor două războaie mondiale; experiențe recente din state afectate de conflicte (Ucraina, fosta Iugoslavia); evaluarea cadrului normativ profesional actual, precum și propuneri concrete de reformă legislativă și statutară. Sunt analizate și lecțiile deprinse în timpul pandemiei, care a oferit un precedent valoros privind adaptarea normativă și digitalizarea justiției sub presiune. Concluziile urmăresc întărirea rezilienței juridice a profesiei și conturarea unui cadru coerent pentru funcționarea avocaturii în situații de război.

EN Amid growing geopolitical instability, this article examines how the legal profession in Romania may be affected by the declaration of a state of war. Building on the constitutional role of lawyers in safeguarding the right to defense and access to justice, the study aims to identify legal and institutional mechanisms that ensure the continuity of justice and professional activity in exceptional contexts. The analysis is structured along four main axes: the historical precedent of the Romanian bar during the two World Wars; recent experiences from countries affected by armed conflict (such as Ukraine, the former Yugoslavia); a critical evaluation of the current professional legal framework; and concrete proposals for legislative and statutory reform. The lessons learned during the pandemic are also addressed, which provided a valuable precedent for regulatory adaptability and the digitalization of justice under pressure. The conclusions aim to strengthen the legal profession's resilience and to outline a coherent framework for the effective functioning of the legal profession in times of war.

Cuvinte cheie: avocatură, război, reformă.

Introducere

România se bucură de peste șapte decenii de pace, însă riscurile geopolitice actuale readuc în discuție modul în care justiția și profesia de avocat ar funcționa sub spectrul unui conflict armat. Dreptul la apărare și accesul la justiție sunt garantate constituțional chiar și în situații excepționale, iar avocații joacă un rol indispensabil în asigurarea acestor drepturi. Cu toate acestea, starea de război, fie el conflict armat convențional, război hibrid sau ocupație străină, impune constrângeri extraordinare asupra societății civile și, implicit, asupra sistemului judiciar și a avocaților. Articolul de față își propune o analiză cuprinzătoare, asupra modului în care s-ar putea desfășura exercitarea profesiei de avocat în România în contextul declarării stării de război, structurat pe mai multe niveluri de analiză.

Demersul urmărește să răspundă la întrebarea: în ce măsură, la 30 de ani de la adoptarea Legii nr. 51/1995, cadrul normativ actual prevede suficiente mecanisme de protecție pentru profesia de avocat în eventualitatea unei stări de război și cum poate fi menținută garantarea dreptului la apărare într-un asemenea context, ținând seama de lecțiile trecutului, de experiențele comparate ale altor state și de exigențele dreptului intern și internațional. Concluziile formulate urmăresc să ofere orientări utile atât legislatorului, cât și corpului profesional al avocaților, în vederea construirii unui cadru coerent de reziliență juridică în fața unor crize sistemice majore.

Capitolul 1: Avocatura românească în timpul conflagrațiilor mondiale

Experiențele istorice ale României în cele două războaie mondiale oferă un punct de plecare esențial pentru a înțelege provocările profesiei de avocat în condiții de conflict armat. În ambele conflagrații, avocații români au avut de suferit atât prin participarea directă la război, cât și prin restrângerea activităților profesionale pe fondul perturbărilor sociale și juridice majore.

În **Primul Război Mondial**, o mare parte a avocaților au fost mobilizați pe front, ceea ce a condus la o **stagnare aproape completă a vieții organizaționale a breslei**.¹ Documentele epocii arată că evenimentele politico-militare din perioada 1912–1918, inclusiv războaiele balcanice și Marele Război, au întrerupt pentru aproape un deceniu activitatea normală a Corpului de avocați din România din punct de vedere al organizării profesionale. Întâlnirile și congresele avocaților au fost suspendate pe durata conflictului, iar probleme importante de organizare precum unificarea legislației avocațiale după Marea Unire din 1918, au trebuit amânate. Abia *după Primul Război Mondial*, odată cu Congresul General al Avocaților ținut la București în mai 1921, avocatura română a putut să-și reia formal activitatea de organizare corporativă, pregătind adoptarea unei noi legi a avocaților în 1923.² În perioada imediat postbelică, eforturile s-au concentrat pe reconstruirea instituțională și pe integrarea avocaților din noile provincii unite cu Vechiul Regat.

¹ Ș. Pătrașcu, *Istoria Baroului Dolj 1928-1948*, Colecția Istoria Baroului Dolj, Ed. Sitech, Craiova, 2018, p. 98;

² Ș. Pătrașcu, *op. cit.*, p. 98

În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, avocatura română a suferit perturbări majore din cauza mobilizării în masă, care a afectat direct resursa umană a barourilor. Mulți avocați, inclusiv membri ai consiliilor barourilor, au fost concentrați sau trimiși pe front, ceea ce a dus la un deficit grav de apărători și la dezorganizarea activității judiciare. Congresele avocaților au fost suspendate, ședințele de judecată au devenit rare și limitate la cauze urgente, iar dificultățile financiare ale barourilor s-au accentuat. Fondurile de ajutor reciproc, precum cele ale Casei de Ajutor a Avocaților, au fost intens solicitate pentru sprijinirea familiilor avocaților afectați de conflict.³

Pe lângă dificultățile materiale și logistice, profesia a fost afectată și de ingerințe politice grave. Regimurile autoritare ale vremii, precum regimul lui Carol al II-lea și cel al Mareșalului Antonescu, au promovat politici de „românizare” a barourilor, care au exclus avocați aparținând minorităților etnice, în special pe cei de origine evreiască. Autonomia barourilor a fost grav diminuată, prin dizolvarea organelor de conducere și numirea directă a decanilor de către guvern, sub pretextul protejării ordinii publice și a siguranței statului. Astfel, avocatura a fost subordonată intereselor politice și militare, iar principiul independenței profesionale a fost compromis.

În concluzie, lecțiile istorice evidențiază că în vremuri de război avocații români au avut de înfruntat: (a) pierderi umane și profesionale – prin mobilizarea pe front a unui număr mare de avocați, unii dintre ei căzând la datorie sau suferind traume ireversibile; (b) perturbarea funcționării justiției – prin suspendarea sau limitarea ședințelor de judecată și a structurilor de coordonare a profesiei; (c) ingerința puterii de stat în autonomia și principiile profesiei, manifestată prin măsuri excepționale (epurări pe criterii etnice, numiri politice în conducerea barourilor, restrângerea drepturilor unor avocați de a profesa pe motive „de siguranță națională”).

Cu toate acestea, istoria arată și capacitatea corpului profesional de a se regrupa și reconstrui rapid după conflict. Spre exemplu, imediat după 23 August 1944 și sfârșitul războiului, avocații și-au reluat practicile legale normale, iar în scurt timp barourile au fost reînstituționalizate, până la intervenția noului regim comunist în 1948, care a schimbat radical datele problemei.

Astfel, continuitatea statului de drept depinde în mare măsură de măsurile de protecție a profesiei luate înainte și în timpul stării de război, o lecție ce va fi aprofundată prin analizele următoare.

Capitolul 2: Analiza comparativă a practicilor în state aflate în război

Pentru conturarea unor soluții adaptate contextului juridic și instituțional din România, se impune o analiză comparativă a modului în care profesia de avocat și sistemele de justiție au funcționat în state care, în ultimele decenii, au traversat conflicte armate sau regimuri de criză profundă. Ne vom concentra asupra unor jurisdicții relevante din perspectiva

³ *Ibidem*, p. 172

complexității și duratei stării excepționale: Ucraina, care începând cu anul 2022 se află sub incidența legii marțiale; fosta Iugoslavie, cu accent pe experiența Bosniei și Herțegovinei în timpul războaielor din anii '90; precum și Israel, stat aflat în mod constant într-un regim de urgență juridică generat de conflicte recurente. Aceste exemple oferă atât repere funcționale privind reziliența profesiei, cât și avertismente cu privire la derapaje sistemice ce trebuie evitate în orice societate democratică.

Secțiunea 1: Ucraina

După declanșarea invaziei militare ruse în februarie 2022, Ucraina a instituit legea marțială pe întreg teritoriul național, fiind confruntată cu provocarea majoră de a menține funcționalitatea sistemului de justiție într-un context de război deschis.

Constituția Ucrainei garantează accesul la justiție chiar și în timpul legii marțiale, interzicând suspendarea activității instanțelor (art. 64 alin. 2). În acest cadru normativ, autoritățile au adoptat rapid mecanisme legislative de adaptare, precum modificarea Legii privind organizarea sistemului judiciar, care a permis relocarea competenței teritoriale a instanțelor aflate în imposibilitate de funcționare din motive obiective.⁴ Transferul cauzelor către instanțe din regiuni sigure a permis menținerea unei forme de continuitate judiciară, în ciuda faptului că aproximativ 20% din instanțe și-au suspendat temporar activitatea în perioada de vârf a ostilităților.⁵

Profesia de avocat în Ucraina a trebuit, la rândul ei, să se adapteze rapid. Mulți avocați ucraineni s-au implicat direct în apărarea țării, unii ca voluntari în Forțele Teritoriale de Apărare, alții oferind asistență juridică voluntară persoanelor strămutate, reținuților sau victimelor.

Baroul Național al Ucrainei (UNBA) a emis îndrumări de urgență și a coordonat ajutoare internaționale. Important, **dreptul la asistență juridică al justițiabililor a fost menținut:** chiar dacă unele procese au fost amânate, părțile au continuat să aibă acces la consultanță și reprezentare. Legea marțială nu a suspendat dreptul la avocat în proceduri penale sau civile – dimpotrivă, autoritățile au afirmat că procesul echitabil rămâne o obligație chiar și în timp de război.⁶

În practica judiciară, s-au folosit pe scară mai largă mijloace electronice: ședințe de judecată prin videoconferință, depunerea online a actelor, comunicarea citațiilor prin mesaje text, toate pentru a depăși obstacolele fizice și de securitate.

De asemenea, s-a înregistrat un **aflix de cazuri noi legate direct de război:** instanțele ucrainene și avocații au trebuit să gestioneze un număr mare de cereri privind despăgubiri de război, crime de război, infracțiuni de trădare, precum și dispute civile rezultând din distrugerii și relocări. ILAC (International Legal Assistance Consortium) nota în raportul său

⁴ M. Minakov, *Functioning of Ukrainian Courts during the War*, Wilson Center, Oct. 2024, disponibil la adresa: <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/functioning-ukrainian-courts-during-war#:~:text=After%20the%20start%20of%20the,the%20Supreme%20Court%20of%20Ukraine>

⁵ *Ibidem*

⁶ M. Minakov, op. cit.;

după un an de război că procurori obișnuiți cu dosare mărunte “se confruntă acum cu investigarea a peste 66.000 de presupuse crime de război ruse și 17.000 de infracțiuni contra securității naționale”, în timp **ce judecătorii și avocații încearcă să descâlcească dosarele întrerupte de ostilități și să rezolve valul de cereri administrative ale celor peste 6 milioane de persoane strămutate intern.**⁷ Efortul a fost, evident, excepțional.

Un element de importanță fundamentală a fost cu siguranță respectarea integrității constituționale, sens în care nu au fost create instanțe extraordinare, toate cauzele – inclusiv cele cu implicații militare, fiind judecate de instanțele ordinare, cu respectarea dreptului la apărare.

Un alt aspect practic a privit mobilizarea avocaților. Formal, legea mobilizării nu a exceptat avocații de la serviciul militar, însă autoritățile au încercat să menajeze, pe cât posibil, avocații implicați în dosare importante sau care prestau asistență juridică de urgență. S-a creat un mecanism informal de cooperare între barouri și birourile de înrolare, permițând în anumite cazuri amânarea încorporării unor avocați-cheie până la finalizarea cauzelor critice. Cu toate acestea, numeroși avocați tineri au servit efectiv pe front, mulți dintre ei pierzându-și viața. Cazul Ucrainei oferă, astfel, un exemplu elocvent de reziliență juridică într-un conflict armat de amploare, subliniind importanța voinței politice, a adaptabilității legislative și a solidarității profesionale în protejarea statului de drept.

Secțiunea 2: Fosta Iugoslavie

Războaiele din fosta Iugoslavie (1991–1995) au afectat profund funcționarea sistemelor de justiție din regiune, în special în Bosnia și Herțegovina, unde conflictul a determinat fragmentarea completă a comunității juridice pe criterii etnice și teritoriale. În absența unei autorități centrale, fiecare entitate beligerantă, guvernul de la Sarajevo, Republica Srpska și Herțeg-Bosnia – și-a constituit propriile instanțe și barouri, ducând la existența de facto a trei corpuri profesionale distincte. În urma Acordurilor de la Dayton (1995), această fragmentare a fost doar parțial remediată, Bosnia păstrând până astăzi două barouri separate. Astfel, cazul relevă dificultatea de menținere a unității și independenței profesiei de avocat într-un stat devastat de război civil.

În timpul conflictului, mulți avocați au fost supuși presiunilor politice, riscurilor fizice și intimidării administrative. Exemple precum cel al avocatului Branko Marić, care a pledat în fața tribunalelor militare sub asediu și a fost convocat repetat la munci forțate, demonstrează reziliența individuală a unor membri ai profesiei în fața abuzurilor de autoritate.⁸ Etica profesională și curajul personal au fost, pentru unii apărători, singurele garanții ale unui minim echilibru în procese marcate de injustiție sistemică și influențe politice directe.

⁷ W.D. Meyer, *Surviving the Assault: The Ukrainian Legal System After a Year of War*, Raport ILAC Mai 2023, p. 66

⁸ A. Sajic, A. Zubovic, B. Maric, *Practice Under Pressure - How the Legal Profession in Bosnia & Herzegovina Experienced the Bosnian War*, partea I, 2020

Pe fondul colapsului justiției interne în perioada conflictelor, sancționarea crimelor de război a fost preluată, începând cu 1993, de Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie (TPI), înființat de ONU. Acesta a devenit un reper în jurisprudența internațională penală, contribuind la ridicarea standardelor privind apărarea și procedurile echitabile în materie de crime împotriva umanității. Ulterior, statele succesoare (Serbia, Croația, Bosnia) au inițiat propriile mecanisme de justiție internă, punând avocații locali în fața unor spețe extrem de sensibile, politizate și presante emoțional. Protejarea martorilor, asigurarea imparțialității și evitarea represaliilor au fost provocări constante în aceste procese.

Pe termen lung, experiența traumatizantă a războaielor a impulsionat reforme semnificative în arhitectura profesiei de avocat și în sistemele judiciare. În Bosnia, sub coordonarea comunității internaționale, s-a adoptat o nouă Lege a avocaturii, care a introdus criterii uniforme de accesare și garanții de independență instituțională.⁹ În Serbia și Croația, barourile au promovat după anii '90 măsuri de depolitizare a justiției și întărire a autonomiei profesionale, ca reacție la ingerințele brutale din perioada regimului Milosevic.

Învățămintele-cheie din fosta Iugoslavie pentru situația ipotetică a României ar fi:

§1. Primordialitatea menținerii unei structuri profesionale funcționale

Chiar dacă teritoriul ar fi fracturat sau instituțiile centrale paralizate temporar, avocații ar trebui să găsească modalități de asociere și coordonare (inclusiv informală) pentru a oferi asistență juridică populației și a proteja standardele profesiei. Fragmentarea totală a barourilor, cum s-a întâmplat în Bosnia, complică foarte mult refacerea ulterioară a unității sistemului de justiție.

§2. Necesitatea protejării avocatului împotriva mobilizării abuzive sau a represaliilor

Cazul avocatului Marić, hărțuit de autorități cu ordine repetate de înrolare pentru a-i sabota activitatea de apărare, arată cum puterea executivă poate încerca să îndepărteze un avocat incomod sub pretextul obligativității militare. Asemenea abuzuri pot fi prevenite prin reglementări clare care să excepteze sau amâne mobilizarea avocaților implicați în acte de justiție esențiale, precum și prin monitorizarea independentă a tratamentului aplicat avocaților în timpul războiului.

§3. Rolul crucial al avocaților în prevenirea erorilor judiciare grave în vreme de război

În atmosfera febrilă a conflictului, riscul de execuții sumare și procese nedrepte crește. Avocații sunt ultima linie de apărare a prezumției de nevinovăție și a drepturilor procedurale. De aceea, este imperativ ca autoritățile militare și civile să le permită să își exercite nestingherit atribuțiile, fără teama de represalii. Standardele internaționale, precum Principiile de la Havana din 1990 privind rolul avocaților, cer guvernelor să asigure că avocații pot acționa "fără intimidare, piedici, hărțuire sau intervenție necuvenită" – un deziderat adesea încălcat în Iugoslavia anilor '90, cu consecințe tragice, și care trebuie ferm impus în orice viitor conflict.¹⁰

⁹ A. Sajic, A. Zubovic, B. Maric, op. cit.

¹⁰ Principiile de bază ale ONU privind rolul avocaților (adoptate la Congresul ONU, Havana, 1990), p. 4

Astfel, cazul ex-iugoslav demonstrează atât fragilitatea profesiei juridice în timpul conflictelor, cât și potențialul reformativ al corpului profesional în faza post-conflictuală.

Capitolul 3: Garanții, limite și lacune în reglementarea profesiei de avocat în stare de război

Exercitarea profesiei de avocat în România este reglementată prin Legea nr. 51/1995 și Statutul profesiei, acte normative care consacră principiile fundamentale ale independenței, autonomiei, confidențialității și loialității față de client. Deși nu prevăd dispoziții exprese aplicabile în situații excepționale, precum starea de război sau de asediu, aceste norme stabilesc un set solid de garanții care ar trebui să funcționeze și în asemenea contexte, prin aplicare *mutatis mutandis*.

Independența avocatului este prevăzută expres în art. 1 din Legea 51/1995 și în Statut, iar obligația autorităților de a nu obstrucționa activitatea avocațială este menționată în art. 38 alin. (3). De asemenea, dreptul la apărare și accesul la justiție, consacrate constituțional, presupun că avocații trebuie să își poată exercita activitatea și în situații excepționale, fără interferențe arbitrare. Cu toate acestea, în practică, pot apărea obstacole precum limitări de circulație, cenzură, acces îngreunat la instanțe sau dosare, context în care reglementările actuale oferă un temei, dar nu o protecție procedurală suficientă.

Un element esențial îl reprezintă secretul profesional, reglementat în art. 8 din Lege și în art. 226–228 din Statut. Acesta este inviolabil, iar încălcarea sa constituie infracțiune. Percheziționarea sediului avocatului sau ridicarea de documente se poate face doar în condiții stricte – cu mandat judecătoresc și numai dacă avocatul este vizat ca inculpat, nu clientul său. În contextul unui conflict armat, aceste garanții capătă o importanță vitală, dat fiind riscul crescut de supraveghere, interceptare și presiuni administrative. Confidențialitatea relației avocat–client este crucială în orice moment, dar mai ales în război, când cetățenii pot avea nevoie de asistență juridică în chestiuni extrem de sensibile, iar fără garanția discreției, nu vor apela la sprijin juridic.

În privința mobilizării, reglementările actuale creează un potențial blocaj. Avocații nu beneficiază de nicio exceptare legală de la serviciul militar obligatoriu, iar odată mobilizați ca militari activi, ei intră în incompatibilitate cu profesia. Această incompatibilitate, rezultată din coroborarea art. 15 și art. 27 din Legea nr. 51/1995, atrage suspendarea automată a calității de avocat, ceea ce, în caz de mobilizare în masă, ar putea genera un deficit semnificativ de avocați activi. Legea permite suspendarea la cerere, dar nu oferă un mecanism de protecție colectivă pentru asigurarea continuității serviciilor avocațiale în criză. Mai mult, nu există prevederi privind reorganizarea Barourilor în caz de ocupație sau dezorganizare teritorială, deși principiul autonomiei ar permite, teoretic, auto-organizarea temporară. Totuși, lipsa unor reguli clare și proceduri supletive ar putea afecta sever capacitatea corpului profesional de a reacționa coordonat în caz de conflict.

Un alt aspect sensibil privește coliziunea potențială dintre Legea avocaturii și regimul de securitate națională, respective OUG nr. 1/1999. Acestea permit, în situații excepționale, supravegherea comunicațiilor, cenzura și restrângeri de drepturi. Or, art. 34 din Legea

51/1995 interzice interceptarea discuțiilor avocat–client, cu excepția cazului în care avocatul este el însuși anchetat. Deși aplicarea acestor dispoziții concurente nu a fost testată în context de război, riscul unor abuzuri sau interpretări divergente rămâne real. În concluzie, cadrul legal actual oferă garanții importante, dar este insuficient pregătit pentru scenarii de criză sistemică, necesitând intervenții legislative și statutare clarificatoare.

Capitolul 4. Propuneri legislative și statutare pentru protejarea avocaților în vreme de război

Având în vedere cele analizate, se impune conturarea unor măsuri concrete menite să asigure că, în ipoteza unui conflict armat sau regim excepțional, avocații din România își pot continua activitatea profesională.

În continuare sunt analizate un set de propuneri, atât de ordin legislativ, cât și de ordin statutar care ar putea crea un cadru de reziliență pentru profesia de avocat în vremuri de război:

Secțiunea 1. Exceptarea avocaților de la mobilizare în serviciul militar combatant

Această exceptare, pe modelul celei prevăzute pentru alte categorii esențiale (medici, preoți) ar necesita modificarea Legii nr. 446/2006 și eventual a legislației subsecvente privind mobilizarea, pentru a include avocații între persoanele care “nu îndeplinesc serviciul militar și sunt scoase din rândul încorporabililor” pe timp de război. Justificarea constă în faptul că avocații sunt indispensabili menținerii ordinii de drept și protecției populației civile, în absența lor, drepturile persoanelor (inclusiv ale militarilor judecați de tribunale) nu pot fi efectiv apărute. O variantă temperată ar fi scutirea parțială sau amânarea incorporării pentru o parte din avocați: de pildă, s-ar putea excepta de la mobilizare avocații cu o anumită vechime (ex: >5 ani) sau cei ce dețin funcții în organele profesiei, asigurând un nucleu de seniori care să gestioneze continuarea activității judiciare; avocații stagiați sau foarte tineri ar putea fi totuși mobilizați ca soldați, dacă situația țării o cere, dar chiar și pentru aceștia s-ar putea prevedea opțiunea de a servi în Corpul de consilieri juridici ai armatei, dându-li-se sarcini pe linie juridică în loc de luptă armată, acolo unde este posibil. Important este ca legea să ofere această pârgă, în loc să lase la latitudinea exclusivă a comandanților militari decizia de a chema sau nu avocații sub arme.

Desigur, o asemenea exceptare trebuie calibrată atent pentru a nu fi percepută ca un favor injust – argumentul de bază fiind protecția justițiabililor, nu a avocaților ca indivizi. Constituțional, exceptarea de la obligația apărării țării poate fi discutabilă, deoarece art. 55 din Constituție prevede că aceasta este sacră. Totuși, Constituția permite efectuarea serviciului militar sub diferite forme, iar menținerea avocaților în activitate juridică în interiorul țării poate fi considerată o formă de serviciu național.

Secțiunea 2. Constituirea “Corpului Avocaților în Rezervă” și a barourilor de mobile

Această propunere ar putea fi realizată statutar, cu cooperarea Ministerului Apărării.

Ideea ar fi ca avocații care totuși ar fi mobilizați, voluntar sau obligatoriu, să fie grupați într-o structură specială în cadrul armatei – de exemplu, să existe în statele de organizare militară un Detașament de Asistență Juridică Militară compus din avocați încorporați. Ei ar putea fi folosiți drept consilieri juridici pe lângă comandamente, judecători și grefieri în instanțele militare temporare, ofițeri de legătură cu autoritățile civile etc., *în loc* să fie trimiși în prima linie de front. Astfel, li s-ar folosi eficient pregătirea, iar în același timp ar rămâne disponibili pentru populația civilă în chestiuni juridice urgente.

Barourile mobile ar însemna echipe de avocați însărcinate să se deplaseze în zonele unde instanțele s-au relocat sau unde există mari concentrații de refugiați, pentru a oferi asistență juridică la fața locului. De pildă, dacă un județ intră sub ocupație și mii de oameni se refugiază în județul vecin, Uniunea Barourilor ar putea trimite un "*barou mobil*" (un grup de avocați voluntari, eventual dotați cu un birou mobil – laptopuri, telefoane, acces la baze de date juridice) în taberele de refugiați, care să acorde consultanță gratuită cu privire la actele necesare, declarații de pierdere a documentelor, cereri de strămutare a proceselor, sesizări privind crime de război etc. Acest concept există într-o oarecare măsură la nivel internațional (ex. *Mobile Justice Teams* în unele zone de post-conflict). Implementarea sa în România ar necesita o pregătire prealabilă: identificarea avocaților dispuși, instruirea lor pe probleme de drept umanitar și de criză, eventual dotarea logistică din timp.

Secțiunea 3. Digitalizarea urgentă a justiției și proceduri speciale de război.

Pandemia COVID-19 a arătat utilitatea digitalizării instanțelor, precum ședințe online, chiar prin intermediul Whatsapp, consolidarea dosarului electronic, iar mai nou, a Dosarului Electronic Național (DEN). În context de război, digitalizarea devine crucială: dacă transporturile sau adunările publice sunt periculoase, justiția trebuie să se poată muta online în totalitate.

Propunerea este de a modifica Codul de procedură civilă și penală, precum și Legea nr. 51/1995, pentru a prevedea explicit că în situație de urgență/asediu/război, ședințele de judecată se pot desfășura prin videoconferință pentru toate cauzele, fără consimțământul părților, iar avocații pot pleda de la distanță.

Secțiunea 4. Fond de solidaritate și protecție socială a avocaților pe timp de război.

Casa de Asigurări a Avocaților ar trebui să prevadă scenarii de criză în care veniturile multor avocați ar scădea drastic.

Un Fond special de criză alimentat în vremuri de pace, eventual un procent mic din contribuțiile anuale, ar putea oferi ajutoare de urgență avocaților și familiilor acestora în caz de nevoie. Putem lua ca exemplu câteva bune practici din perioada pandemiei:

Consiliul UNBR a decis atunci crearea unui fond de întraajutorare și solidaritate sub egida Fundației „Dr. Constantin Naumescu”. Acest Fond de Solidaritate al avocaților, constituit din donații și redirecționări de sume de la UNBR, avea ca obiectiv sprijinirea mai ales a avocaților tineri, aflați la început de drum, considerați cei mai expuși din punct de vedere economic în

fața crizei. Fondul a devenit operațional în 2021 și a început acordarea de granturi nerambursabile sau ajutoare financiare pentru avocații care au depus cereri justificate. Această inițiativă a reprezentat o premieră în istoria recentă a profesiei, consolidând sentimentul de solidaritate profesională.

În paralel, multe barouri au utilizat propriile lor fonduri de întraajutorare, existente deja sau constituite ad-hoc. De pildă, Baroul București, prin Fondul de solidaritate și unitate al avocaților bucureșteni, a oferit în 2020 un ajutor financiar unic (aprox. 800–1000 lei) pentru fiecare avocat aflat în mare dificultate economică, la cerere. Chiar dacă sumele au fost modeste, gestul a contat ca principiu și a fost binevenit pentru cei aflați în nevoie.

De asemenea, o altă măsură ar fi că asigurările de viață și sănătate ar putea fi extinse: U.N.B.R. poate negocia cu societăți de asigurare pachete care să includă riscul de război, de pildă, despăgubiri pentru avocatul decedat sau invalid în conflict.

Toate propunerile avansate trebuie armonizate strict cu dispozițiile constituționale. Potrivit art. 53 din Constituția României, exercițiul anumitor drepturi și libertăți fundamentale poate fi restrâns în situații excepționale, inclusiv pe timp de război sau asediu, însă printre aceste drepturi nu se regăsește dreptul la apărare. Dimpotrivă, drepturi precum viața, integritatea fizică, demnitatea umană și dreptul la un proces echitabil beneficiază de protecție absolută, nefiind susceptibile de suspendare nici măcar în condiții de conflict armat.

În acest context, propunerile privind protejarea avocaților și asigurarea continuității actului de justiție se aliază logic și normativ exigențelor constituționale. Spre exemplu, exceptarea parțială de la mobilizare a unor avocați activi nu contravine art. 55 privind apărarea țării, întrucât aceștia nu ar fi exonerati de responsabilitate națională, ci ar contribui într-o formă distinctă, dar esențială – prin garantarea funcționării justiției, apărarea drepturilor fundamentale și menținerea ordinii juridice interne. În absența acestor funcții, riscul degenerării în haos normativ și instituțional ar putea deveni comparabil, ca impact social, cu cel generat de războiul propriu-zis.

Concluzii

În fața riscurilor tot mai prezente la adresa stabilității regionale și constituționale, este esențial ca profesia de avocat să își consolideze mecanismele de reziliență și să anticipeze din timp vulnerabilitățile care pot apărea în situații excepționale, precum starea de război. Apărarea nu este negociabilă, iar avocatul trebuie să rămână un garant activ al drepturilor fundamentale, chiar și atunci când ordinea juridică este pusă sub presiune.

Analiza lecțiilor trecutului devine un demers de necesitate, nu doar de reflecție academică. În acord cu filosoful George Santayana, care afirma că „cei care nu își amintesc trecutul sunt condamnați să-l repete”, crizele nu pot fi evitate în totalitate, dar pregătirea pentru ele poate face diferența între colaps instituțional și continuitate funcțională.

Prin urmare, acest articol pledează pentru o abordare proactivă și normativ coerentă, care să asigure că profesia de avocat este nu doar protejată, ci și capabilă să-și exercite misiunea fundamentală în orice context, inclusiv cel al unei crize de amploare, precum un război.

DIMENSIUNEA EUROPEANĂ A DREPTULUI LA APĂRARE: ROLUL AVOCATULUI ÎN GARANTAREA ASISTENȚEI JUDICIARE TRANSFRONTALIERE

LA DIMENSION EUROPÉENNE DU DROIT À LA DÉFENSE : LE RÔLE DE L'AVOCAT DANS LA GARANTIE DE L'ASSISTANCE JUDICIAIRE TRANSFRONTALIÈRE

EUROPEAN DIMENSION OF THE RIGHT OF DEFENSE: THE LAWYER'S ROLE IN ENSURING CROSS-BORDER LEGAL AID

Avocat Bicioc Diana Elena
Baroul București

I. Introducere

În contextul unui spațiu juridic european în continuă dezvoltare, garantarea drepturilor fundamentale ale omului, incluzând dreptul la apărare, capătă noi valențe ce transcend limitele impuse în plan național. Aspecte precum mobilitatea ridicată a cetățenilor europeni, dezvoltarea relațiilor comerciale și astfel creșterea numărului de cauze având elemente de extraneitate conduc la necesitatea asistenței juridice eficiente în materie transfrontalieră. Astfel, avocatul devine un actor-cheie în garantarea accesului efectiv la justiție, având, printre altele, rolul de a asigura clienților săi consiliere, reprezentare și protecție a drepturilor și intereselor legitime într-un spațiu juridic complex, pluriform și dinamic.

Dreptul la apărare, consacrat la nivel european ca drept fundamental¹, constituie o componentă de bază a dreptului la un proces echitabil. Cu toate acestea, exercitarea dreptului la apărare nu este întotdeauna garantată în practica de natură transfrontalieră, având în vedere numeroasele dificultăți ce pot apărea pe parcursul soluționării cauzei. Astfel, obstacole de natură juridice (*i.e.* divergențe legislative între statele membre), bariere lingvistice sau dificultăți administrative și provocări logistice sunt câteva dintre problemele ce pot apărea în practica transfrontalieră. Or, în lipsa unor măsuri coerente și eficiente în vederea înlăturării acestor dificultăți, dreptul la apărare riscă să rămână lipsit de substanță, iar asistența judiciară poate deveni mult prea formală și chiar inefficientă, contrazicând astfel standardele europene în materie de protecție a drepturilor fundamentale.

¹ Art. 47 și art. 48 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene;
Art. 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului;

Scopul acestui eseu este de a contura dimensiunea europeană a dreptului la apărare, într-un context marcat de interdependență juridică și de exigența garantării pentru cetățenii europeni a unor drepturi a căror exercitare este una reală și nu doar formală. Cu alte cuvinte, rolul avocatului nu se limitează la simpla prestare de servicii juridice, ci acesta se prezintă ca o expresie a democrației și a statului de drept, chiar și – sau mai ales – în spațiul transfrontalier.

II. Reglementarea dreptului la apărare în spațiul european

Dreptul la apărare constituie una dintre cele mai importante garanții ale statului de drept și implicit ale unui proces echitabil, indiferent de natura procedurii în care persoana în cauză este implicată – penală, administrativă sau civilă. În spațiul Uniunii Europene, asigurarea exercitării efective a acestui drept constituie un aspect de o importanță deosebită întrucât presupune aplicarea sa într-un context transnațional, în care diversitatea sistemelor de drept, a limbilor oficiale și a procedurilor administrative poate deveni o piedică reală în calea accesului la justiție.

Fundamentele juridice ale acestui drept se regăsesc în mai multe instrumente de rang constituțional pentru Uniune. Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, cu valoare juridică echivalentă tratatelor UE, consacră în articolele 47 și 48 dreptul la un proces echitabil și la apărare, punând accent pe imparțialitatea instanței, egalitatea armelor și respectarea prezumției de nevinovăție. În paralel, Tratatul privind Uniunea Europeană și Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene statuează obligativitatea respectării drepturilor fundamentale ca principii generale ale dreptului UE. Aceste garanții sunt întărite și prin trimiterea constantă la Convenția Europeană a Drepturilor Omului, în special articolul 6, care stabilește cadrul clasic al unui proces echitabil și al dreptului la apărare în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

Totuși, dincolo de prevederile normative, aplicarea efectivă a acestui drept rămâne o provocare, mai ales în contextul procedurilor transfrontaliere. Diferențele lingvistice, complexitatea reglementărilor naționale, obstacolele administrative și lipsa unor mecanisme uniforme de acces la asistență juridică pot afecta în mod serios capacitatea unei persoane de a se apăra corespunzător. Acest risc este și mai mare atunci când justițiabilul nu cunoaște limba procedurii, nu are resurse financiare sau se confruntă cu o procedură accelerată într-un stat membru străin.

În acest context, jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene a jucat un rol esențial în conturarea dimensiunii concrete a dreptului la apărare. De exemplu, în cauza *Sopropé* (C-349/07), Curtea a statuat că dreptul la apărare trebuie respectat inclusiv în cadrul procedurilor administrative care pot conduce la sancțiuni. De asemenea, în cauza *ZZ* (C-300/11), Curtea a reafirmat că o apărare efectivă presupune accesul la informațiile esențiale ale dosarului, chiar și atunci când sunt invocate considerente de securitate națională. Astfel, aceste hotărâri confirmă că dreptul la apărare nu reprezintă o simplă formulă declarativă, ci un principiu viu, activ, care impune statelor membre o obligație pozitivă: aceea de a contura și întreține un cadru procedural și instituțional care să permită exercitarea efectivă și nedisimulată a acestui drept, chiar și în contexte dificile sau sensibile.

Un alt aspect esențial în consolidarea acestui drept este respectarea relației de confidențialitate dintre avocat și client. Chestiunea delimitării și garantării secretului profesional al avocatului a devenit un punct central de interes în jurisprudența europeană, în special pe fondul introducerii, prin legislația secundară a Uniunii Europene, a unor obligații de raportare ce riscă să diminueze protecția conferită relației confidențiale dintre avocat și client. Aceste reglementări, motivate de imperative de interes public – precum prevenirea spălării banilor sau combaterea evaziunii fiscale –, au pus în discuție extinderea și consistența protecției oferite de secretul profesional, în special în raport cu principiul independenței profesionale a avocatului.

Totuși, acolo unde se stabilește în mod clar că activitatea se încadrează în sfera protejată de secretul profesional, obligația pozitivă a statelor de a garanta avocatului dreptul de a păstra confidențialitatea față de autorități devine inechivocă. Această exigență rezultă și din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, care a examinat problema din perspectiva dreptului la respectarea vieții private și a corespondenței (art. 8 CEDO)², precum și din perspectiva dreptului la un proces echitabil (art. 6 CEDO)³. În această interpretare, secretul profesional nu este doar o prerogativă a avocatului, ci o garanție fundamentală a justițiabilului și un pilon esențial al statului de drept.

În concluzie, dreptul la apărare în Uniunea Europeană nu poate fi redus la o simplă formalitate procedurală, acesta reprezentând expresia respectului față de demnitatea umană și față de valorile comune ale Uniunii – justiție, egalitate și respectarea drepturilor fundamentale. Într-un spațiu judiciar unificat, dar pluralist, acest drept trebuie să fie nu doar recunoscut formal, ci și implementat efectiv, cu ajutorul unor mecanisme clare, adaptate și coerente. Numai astfel se poate garanta o apărare autentică, care să depășească barierele naționale și să răspundă exigențelor unei justiții europene echitabile și accesibile pentru totalitatea cetățenilor europeni.

III. Asistența judiciară transfrontalieră în Uniunea Europeană

În contextul integrării europene și al creșterii mobilității cetățenilor, asistența judiciară transfrontalieră a devenit un element esențial al funcționării eficiente a spațiului de libertate, securitate și justiție. Aceasta presupune posibilitatea ca o persoană să beneficieze de asistență juridică – informare, consultanță, reprezentare – într-un alt stat membru decât cel de reședință, atunci când este implicată într-o procedură cu elemente de extraneitate. Importanța unui cadru legal care să faciliteze accesul la justiție în toate statele membre este esențială pentru garantarea principiului egalității de arme și pentru protecția drepturilor fundamentale.

Astfel, în acest context, avocatul reprezintă un actor cheie – nu îndeplinește unicul rol de reprezentant convențional al clientului său, ci, prin raportare la calificările și competențele

² Cauza Niemietz contra Germaniei; Cauza Brito Ferrinho Bexiga Villa-Nova împotriva Portugaliei;

³ Cauza Vinci Construction și GTM Génie Civil et Services împotriva Franței; Cauza M. împotriva Țărilor de Jos;

sale, are rolul de intermediar între sistemele juridice diferite precum și de garant al accesului efectiv la justiție. În cauzele cu dimensiune transfrontalieră, avocatul trebuie să depășească barierele lingvistice, culturale și instituționale pentru a oferi o asistență competentă și adaptată specificului cauzei. De asemenea, are rolul de a explica drepturile și opțiunile procesuale într-un mod accesibil pentru clientul care, adesea, nu cunoaște limba oficială sau sistemul juridic al statului gazdă.

Instrumentele europene cu rol de facilitare stabilesc un cadru menit să asigure că orice persoană implicată într-o procedură, indiferent de statul membru în care se află, poate beneficia de consultanță juridică eficientă. Avocatul este, astfel, principalul vector prin care aceste garanții se concretizează în realitate, transformând standardele europene în protecție practică și imediată.

Astfel, art. 3 alin. (1) din Directiva 2003/8/CE a Consiliului din 27 ianuarie 2003 de îmbunătățire a accesului la justiție în litigiile transfrontaliere prin stabilirea unor norme minime comune privind asistența judiciară acordată în astfel de litigii (în continuare "**Directiva 2003/8/CE**") stabilește dreptul persoanelor fizice implicate într-un litigiu reglementat de această directivă (*n.n. litigii transfrontaliere în materie civilă și comercială*) la asistență judiciară corespunzătoare, în scopul garantării accesului efectiv la justiție.

În materie penală, conform art. 4 alin. (1) din Directiva (UE) 2016/1919 a Parlamentului European și a Consiliului din 26 octombrie 2016 privind asistența judiciară pentru persoanele suspectate și acuzate în cadrul procedurilor penale și pentru persoanele căutate în cadrul procedurilor privind mandatul european de arestare (în continuare "**Directiva 2016/1919**"), statele membru au obligația de a asigura asistență judiciară persoanelor suspectate și acuzate dar care nu dispun de resurse eficiente în vederea solicitării asistenței unui avocat.

Astfel, garanțiile instituite prin aceste acte normative europene au ca fundament faptul că accesul efectiv la justiție nu poate fi îngrădit nici ca urmare a unei eventuale lipse de resurse a părților implicate în litigiu (indiferent de calitatea lor procesuală), precum nici de dificultățile inerente caracterului transfrontalier al cauzei.

Mai mult decât atât, avocații joacă un rol crucial în colaborarea transnațională dintre instituții și profesioniști din diferite state membre. Schimbul de informații, solicitările de cooperare juridică sau asistență reciprocă între autoritățile competente sunt, în multe cazuri, facilitate sau susținute de activitatea avocaților, care contribuie activ la fluidizarea și armonizarea comunicării juridice. Ei se confruntă adesea cu diferențe procedurale majore – în materie de termene, formalități, regim probatoriu sau reglementarea conflictelor de competență –, ceea ce presupune o capacitate de adaptare și o cunoaștere extinsă a normelor europene și naționale.

În acest sens, legislația națională a introdus prin Legea nr. 189/2003 privind asistența judiciară internațională în materie civilă și comercială (în continuare "**Legea nr/ 189/2003**") dispoziții privind (i) comunicarea de acte judiciare și extrajudiciare în și din străinătate; (ii) obținerea de probe prin comisii rogatorii internaționale precum și (iii) transmiterea/obținerea de informații asupra dreptului străin. Astfel, se asigură respectarea unui ansamblu de proceduri de cooperare între autoritățile judiciare române și străine în vederea soluționării unui litigiu, pe tot parcursul desfășurării acestuia.

Cu alte cuvinte, se confirmă necesitatea cooperării între toți participanții la soluționarea unui litigiu, indiferent dacă facem referire în mod concret la părțile procesului (față de care, astfel cum am arătat, este obligatorie asigurarea exercitării propriu-zise a dreptului la apărare) sau la ceilalți actori implicați – instanțele judecătorești, instituțiile implicate și, mai ales, avocații părților implicate.

În consecință, asistența judiciară transfrontalieră nu poate fi concepută cu excluderea contribuției avocatului, care este atât un garant al echității procesului, cât și un agent al cooperării juridice efective în cadrul Uniunii Europene. Rolul său devine cu atât mai important cu cât scopul este aceea de a transforma dreptul la apărare dintr-un principiu abstract într-o protecție concretă, accesibilă și eficientă, cu depășirea frontierelor naționale.

IV. Provocările întâmpinate de avocați pe parcursul procedurii de acordare a asistenței judiciare transfrontaliere

Exercitarea profesiei de avocat în contextul litigiilor și procedurilor cu caracter transfrontalier implică o serie de provocări ce pot pune la încercare exercitarea efectivă a dreptului la apărare al cetățenilor. Cu toate că spațiul juridic european actual acordă o importanță deosebită conceptului de cooperare transfrontalieră, există totuși anumite limite ce impun avocaților sarcina de a gestiona numeroase obstacole.

Sub un prim aspect, diferențele din punct de vedere normativ cu privire la procedurile naționale reprezintă poate cel mai important aspect de gestionat din prisma profesiei de avocat. Sistemele de drept ale statelor membre UE diferă atât în ceea ce privește cadrul legal, cât și din perspectivă procesuală. Astfel, alături de o temeinică pregătire profesională pe care avocatul, parte într-o procedură cu caracter transfrontalier, trebuie să o dobândească, acesta trebuie să demonstreze și un grad ridicat de adaptabilitate la normele adoptate de fiecare stat membru vizat. Cu alte cuvinte, aceasta presupune nu doar o bună înțelegere a diferitor sisteme de drept, ci și capacitatea de a-și adapta strategia procesuală la particularitățile fiecărei jurisdicții. Cunoașterea cadrului normativ nu este suficientă – o înțelegere profundă a realităților prezente în fiecare stat membru este absolut necesară.

În continuare, un alt obstacol major îl reprezintă comunicarea și coordonarea între autoritățile judiciare din diferite state membre. Deși legislația europeană cuprinde numeroase acte cu referire la cooperarea transfrontalieră și modalități de realizare a acesteia, astfel cum am arătat anterior, avocații se confruntă deseori cu formalități excesive și lipsa unor mecanisme funcționale privind transmiterea documentelor, recunoașterea actelor sau accesul la dosare.

Mai mult decât atât, aspecte legate de confidențialitate și protecția datelor capătă o nouă dimensiune în context transfrontalier. Cu toate că avocatul are în sarcina sa obligația de a păstra secretul profesional, există riscul ca reglementările naționale ale statelor membre să ofere grade diferite de protecție a acestui principiu.

Toate aceste aspecte susțin necesitatea unui sprijin instituțional eficient pentru avocați în cadrul acordării asistenței judiciare transfrontaliere, astfel încât activitatea acestora să nu fie

îngreunată de aspecte formale, birocratice, iar asigurarea dreptului la apărare să fie una realmente eficientă.

V. Perspective de viitor pentru profesia de avocat în contextul asistenței judiciare transfrontaliere

Societatea actuală se confruntă cu o dezvoltare accelerată a noilor tehnologii, context în care exercitarea profesiei de avocat în spațiul transfrontalier ar putea beneficia de simplificarea și chiar accelerarea procedurilor formale, birocratice. O provocare emergentă, cu impact direct asupra practicii avocațiale, este reglementarea Inteligenței Artificiale – domeniu în care Uniunea Europeană a intervenit recent prin adoptarea AI Act.

Evoluția inteligenței artificiale (în continuare *“IA”*) în societatea actuală este un proces complex, cu multiple ramificații și implicații în diverse domenii, de la economie și educație, la sănătate și drepturile omului. Impactul IA asupra societății este, de asemenea, ambivalent: deși aduce îmbunătățiri semnificative în multe domenii, ridică și preocupări etice, juridice, sociale și economice.

Pe măsură ce inteligența artificială continuă în evoluție, se preconizează o autonomie din ce în ce mai pronunțată a acesteia, precum și producerea unui impact semnificativ asupra multor domenii ale vieții cotidiene, inclusiv asupra profesiilor juridice.

Acest impact semnificativ poate, bineînțeles, să aibă o dublă valență – una pozitivă, în care noile tehnologii pot optimiza și eficientiza activitățile avocaților, însă și una negativă, în care utilizarea excesivă sau incorectă a acestor instrumente poate conduce la pierderea valorilor fundamentale ale profesiei și a laturii umane a acesteia. Cu toate că inteligența artificială are atributele necesare îmbunătățirii eficienței și preciziei în anumite aspecte pe care acordarea de asistență juridică le presupune (de pildă, aspecte formale sau administrative), avocatul rămâne unic prin ceea ce tehnologia nu va putea reproduce niciodată – empatie, intuiție, sensibilitate față de nuanțele contextuale dar și impactul unei pledoarii născute din conștiință și experiență umană.

În fața acestor provocări, profesia de avocat trebuie să devină din ce în ce mai flexibilă, inovativă și orientată spre colaborare, fără a-și pierde însă caracterele sale fundamentale – independența, confidențialitatea, responsabilitatea față de client. Adaptabilitatea avocatului va trebui să se manifeste nu doar prin integrarea tehnologiilor moderne, ci și prin dezvoltarea continuă a competențelor în contextul globalizării și diversității juridice.

De asemenea, pentru a răspunde provocărilor de ordin tehnologic și legislativ, avocații trebuie să colaboreze nu doar între ei, ci și cu instituțiile europene și naționale, participând activ la procesul de reformare a legislației, astfel încât aceasta să reflecte realitățile actuale ale mobilității transfrontaliere și să protejeze drepturile fundamentale ale cetățenilor, inclusiv dreptul la apărare.

Profesionalismul și etica desăvârșită vor continua să reprezinte piloni esențiali în activitatea avocatului, care va rămâne un apărător veritabil al drepturilor fundamentale și intereselor legitime ale cetățenilor, indiferent de provocările interne sau externe.

VI. Concluzii

În concluzie, viitorul profesiei de avocat în domeniul asistenței judiciare transfrontaliere depinde de capacitatea acesteia de a răspunde provocărilor generate de globalizare, tehnologie și diversitate legislativă, menținând în același timp standardele de etică și responsabilitate care definesc această profesie. Adaptabilitatea, pregătirea continuă și colaborarea vor fi esențiale pentru ca avocații să își poată îndeplini eficient rolul de garanți ai drepturilor fundamentale, inclusiv în cadrul unui sistem juridic european interconectat.

OPORTUNITĂȚI ȘI PROVOCĂRI ALE LEGII NR. 414/2023 PRIVIND DESFĂȘURAREA ACȚIUNILOR ÎN REPREZENTARE PENTRU PROTECȚIA INTERESELOR COLECTIVE ALE CONSUMATORILOR
OPPORTUNITIES AND CHALLENGES OF LAW NO. 414/2023 ON REPRESENTATIVE ACTIONS FOR THE PROTECTION OF THE COLLECTIVE INTERESTS OF CONSUMERS
OPPORTUNITÉS ET DÉFIS DE LA LOI N° 414/2023 RELATIVE AUX ACTIONS REPRÉSENTATIVES POUR LA PROTECTION DES INTÉRÊTS COLLECTIFS DES CONSOMMATEURS

Avocat Șerban Mihnea-Andrei
Baroul București

Abstract

Lucrarea analizează implicațiile acestei reglementări din perspectiva evoluției instituționale a actorilor implicați – ONG-uri, instanțe și, în mod esențial, avocați. Sunt explorate oportunitățile create pentru profesia juridică (extinderea practicii, strategii procesuale, colaborări europene), dar și provocările născute din criteriile neclare de calificare a entităților calificate, lipsa unui mecanism de reconciliere a intereselor divergente și potențialul riscant al finanțării litigiilor.

Legea este analizată comparativ și contextual, iar concluziile evidențiază responsabilitatea avocaților de a deveni vectori ai adaptării procedurii la noile exigențe democratice ale justiției colective.

Cuvinte-cheie:

acțiune în reprezentare, Legea 414/2023, protecția consumatorilor, litigii colective, entități calificate, profesia de avocat

Introducere

În interiorul spațiului juridic continental românesc, acțiunea de tip colectiv, născută și uzitată în dreptul anglo-saxon nu a cunoscut popularitate și un cadru legislativ propice pentru a putea fi uzitată de clasatele care reclamau necesitatea unei astfel de proceduri judiciare.

Faptul că există câteva proceduri prin care entități colective pot porni sau pot reprezenta interesele individuale ale persoanei, dat fiind specificul scopului non-lucrative, cum ar fi cazul asociațiilor pentru protecția drepturilor omului sau asociațiile pentru protecția consumatorului, a ridicat diverse probleme în procedura civilă românească cu privire la poziția pe care aceste entități le puteau ocupa în interiorul procesului civil.

Procedura civilă pe care Noul Cod de Procedură Civilă ne-a prezentat-o, prevede posibilitatea introducerii voluntare sau forțate în procesul civil a intervenienților și a altor persoane care ar putea fi introduse în procesul civil, conform Secțiunii Nr. 3, dar niciuna dintre procedurile propuse de legislația română nu îndeplinea exigențele unei acțiuni de clasă în ceea ce privește marea categorie a consumatorilor.

Astfel, adoptarea Legii nr. 414/2023 marchează o schimbare majoră în arhitectura litigiilor civile din România, introducând, în premieră, un cadru legal expres pentru **acțiunile în reprezentare (class actions)** în **domeniul protecției consumatorilor**, fiind actul legislativ prin care a fost transpusă Directiva (UE) 2020/1828, legea oferind instrumente noi pentru apărarea drepturilor colective, dar ridică și multiple probleme de ordin practic, juridic și etic, esențiale pentru profesia de avocat.

Partea I

Conștientizarea Problemei

Titlul 1

Cea mai numeroasă categorie juridică

Consumatorii, reprezintă cea mai numeroasă și importantă categorie de justițiabili pe care o societatea bazată pe economia de piață liberă o poate avea, dat fiind faptul că aceștia "*sunt justificarea și motorul economiei de piață*"¹.

Astfel, orice persoană care dobândește capacitate de folosință, este "condamnată" să devină consumator încă din primele clipe ale vieții, involuntar de decizia noastră sau nu, în virtutea apartenenței pieței românești la categoria piețelor de consum libere, dat fiind faptul că în orice moment al vieții, suntem beneficiarii direcți și finali ai unor servicii pe care societatea sau persoanele juridice private ni le furnizează.

Deși legislația consumatorilor din România a consacrat existența unui Cod al Consumului care își propune apărarea drepturilor și intereselor consumatorilor, a conferit asociațiilor pentru protecția consumatorilor anumite particularități specifice și a creat o Autoritate Națională pentru Protecția Consumatorilor, cu puteri extinse, care își arogă puteri de control și sancționare al profesioniștilor, putând soluționa alternativ conflictele iscate între profesioniști și consumatori, legislația procedurală prezintă anumite lipsuri cu privire la modalitatea de exercitare a unei acțiuni colective în reprezentare.

Adevărata problematică **relevată de practica judiciară** este dată de numărul impresionant de consumatori care ar putea reclama o vătămare din partea unui profesionist în același timp, în cadrul mai multor instanțe din țară, ceea ce ar crea premisa unor situații judiciare complicate, care ar îngreuna situații consumatorilor și profesioniștilor.

¹ A. Smith, W. Strahan and T. Cadell „*An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*” Editura Methuen & Co., Ltd., Londra, 1776

Titlul II

Asociațiile pentru protecția consumatorilor

În ceea ce privește definiția consumatorului conform dispozițiilor Codului Consumului, aceasta prezintă o dihotomie, dat fiind faptul că explică noțiunea de consumator ca fiind orice persoană fizică sau grup de persoane fizice constituite în asociații, care acționează în scopuri din afara activității sale comerciale, industriale sau de producție, artizanale ori libere.

Cu alte cuvinte, asociațiile pentru protecția consumatorilor nu sunt privite ca entități separate față de consumatori, ci, din punct de vedere legal, acestea sunt ele însele considerate consumatori, astfel că, în cazul unei vătămări ale drepturilor și intereselor consumatorilor, asociația pentru protecția consumatorului poate să cheme în judecată un profesionist și să ceară repararea prejudiciului sau despăgubiri pentru prejudiciul suferit de consumator, în numele acestuia, dar strict în favoarea și beneficiul acestuia.

În atare situație, se prefigurează apariția unor acțiuni de clasă, mai cu seamă că asociațiile pentru protecția consumatorilor pot interveni în procese având ca obiect litigii ale consumatorilor cu profesioniștii, în calitate de intervenient, pentru a susține cauza consumatorilor, dar fără a putea pretinde niciun drept sau beneficiu pentru sine.

Din studiul aprofundat al procedurii civile, este foarte clar faptul că asociațiile pentru protecția consumatorilor pot intenta și interveni în procese cu obiect specific, dar legea generală de procedură civilă, consacră mult prea puține dispoziții care să creeze premisele unei veritabile acțiuni colective, astfel că practica a reclamat multiple inconveniente în ceea ce privește limitările acțiunilor civile clasice, care nu pot satisface nevoile unei categorii de justițiabili atât de numeroase.

Titlul III

Probleme practice care reclamă necesitatea unei legislații speciale

Din perspectiva practică pe care doresc să o abordeze, mi-au fost relevate câteva inconveniente procedurale, pe care legislația anterioară nu ne permitea sub nicio formă să le depășim.

Înainte de adoptarea Legii nr. 414/2023, România se confrunta cu o lipsă evidentă a unui cadru legislativ predictibil care să reglementeze în mod specific desfășurarea acțiunilor colective în domeniul protecției consumatorilor.

Această absență a condus la incertitudini juridice considerabile, atât pentru consumatori, cât și pentru asociațiile care acționau în apărarea drepturilor acestora. Instanțele de judecată aveau dificultăți în a stabili dacă astfel de acțiuni puteau fi introduse pe rolul instanțelor sau nu, ceea ce a dus la o jurisprudență neuniformă și, implicit, la o lipsă de predictibilitate

juridică, ceea ce indica ca unică modalitate de intervenție a asociațiilor pentru protecția consumatorilor, în procesele pornite de consumatori, intervenția voluntară accesorie, mult limitată față o poziție procesuală principală.

Un alt obstacol major era reprezentat de dificultatea asociațiilor pentru protecția consumatorilor de a obține calitatea procesuală activă. În lipsa unor dispoziții legale clare care să le recunoască în mod explicit dreptul de a acționa în numele unui grup de consumatori sau în interes colectiv, aceste entități se vedeau nevoite să demonstreze, **în mod repetat**, interesul legitim pentru fiecare caz în parte.

Această condiționare procedurală „a dus la respingerea mai multor cereri în faza regularizării, pe motiv de inadmisibilitate”², ceea ce a redus semnificativ eficiența demersurilor colective.

Totodată, inițierea unor acțiuni în instanță implica un risc financiar ridicat pentru reclamanti, ceea ce poate fi sporit de lipsa unor reglementări favorabile, consumatorii sau organizațiile reprezentative fiind puse în poziția de achita taxe judiciare sau de a demonstra faptul că sunt eligibile pentru a primi din partea instanței scutire de taxa judiciară de timbru, expunându-se, totuși, riscului, în cazul unui rezultat negativ, de a se reține în sarcina acestora cheltuieli de judecată.

De altfel, adevărata provocare pentru consumatori era dată de fructificarea unei hotărâri judecătorești, favorabile, pentru anumiți subiecți procesuali, dat fiind faptul că, în virtutea specificului de categorie vulnerabilă și extrem de numeroasă, o hotărâre benefică pentru un consumator, ar fi trebuit să ofere posibilitatea ca și alți consumatori aflați în situații similare, sau situații conexe, să fi putut beneficia de hotărârea judecătorească favorabilă altui consumator, fapt care nu exista în legislația românească, dat fiind faptul că jurisprudența nu este reglementată ca izvor de drept.

Mai mult decât atât, dacă un consumator nu se constituia parte într-un proces deja început, singura șansă să mai poată beneficia de repararea prejudiciului suferit de conduita unui profesionist, în calitate de consumator, era strict prin intentarea unui alt proces, care ar fi putut blocat sau întârziat prin conexarea la dosarul inițial, de către profesionist.

Cu alte cuvinte, aglomerarea instanțelor din România cu un număr impresionant de procese cu același obiect și cu una dintre părți comune nu era descurajată, mai mult decât atât conexitatea cauzelor nu putea decât să îngreuneze situația procesuală a consumatorilor, care erau oricum într-o situație defavorabilă din punct de vedere juridic, economic, informațional și mai ales din perspectiva resurselor temporale.

² A. Cristea, E. Morariu „Este momentul să ne temem de noile Class actions implementate în România?!”, https://hotnews.ro/este-momentul-sa-ne-temem-de-noile-class-actions-implementate-n-romnia-21317?utm_source=chatgpt.com

Mai mult decât atât, jurisprudența contradictorie a cauzelor cu obiect identic sau similar conduce la stabilirea unui ambient de nesiguranță, predispus la apariția aberațiilor jurisprudențiale. Totuși, trebuie remarcată și lipsa mecanismelor de reperare și înlăturare a prejudiciilor, care făceau imposibilă descurajarea unor conduite profesionale incorecte și abuzive, astfel că, în numeroase cauze, o hotărâre cu o soluție favorabilă pentru un consumator putea deveni caducă, prin faptul că executarea silită conducea doar la tratarea efectului, nu și a cauzei, de multe ori neavând vocația de a produce niciun efect, ceea ce indică că *„justiția nu trebuie doar să pronunțe hotărâri, ci să se asigure că acestea devin realitate”*.³

Obstacolele juridice și financiare, alături de lipsa unor mecanisme coerente de recunoaștere a acțiunilor colective, au contribuit la subminarea rolului activ al asociațiilor de consumatori, fiind responsabilitatea legiuitorului ca prin Legea 414/2023 să răspundă acestor lacune majore și să armonizeze legislația națională cu cerințele Directivei (UE) 2020/1828, în vederea consolidării accesului la justiție pentru consumatori, dat fiind faptul că *„lipsa unui mecanism funcțional al acțiunilor colective în România reprezintă o formă mascată de inaccesibilitate la justiție pentru categorii largi de consumatori”*⁴

Partea a II a Noutăți

Titlul 1

Apariția primei definiții legale a unei acțiuni în reprezentare românești

Conform prevederilor **art. 3 pct. a)** o acțiune în reprezentare este o acțiune în vederea protejării intereselor colective ale consumatorilor care este introdusă **de o entitate calificată** în calitate **de parte reclamantă în numele consumatorilor** pentru a solicita o măsură de **încetare, o măsură reparatorie ori ambele**.

Această definiție a acțiunii în reprezentare prezintă trăsături distincte față de alte acțiuni cu caracter colectiv cum sunt cele din Franța (Acțiune de grup introdusă de asociații pentru protecția consumatorilor), Germania (Acțiune colectivă pentru încetare sau reparare «UKlaG») și Statele Unite ale Americii (Class action).

Astfel că România urmează modelul european conservator, permițând inițierea doar de către *„entități calificate”*, definite de Legea 414/2023, în vreme ce în SUA, orice grup de persoane cu interes comun poate iniția acțiunea, după ce instanța certifică clasa. Cu toate acestea Franța se deosebește printr-o abordare intermediară, astfel că doar asociațiile autorizate pot acționa, dar numărul acestora este semnificativ mai mare decât în România.

³ I. Deleanu, *Trațat de procedură civilă*, vol. II, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 693.

⁴ G. Piperea, *Acțiunile colective în dreptul român – între ficțiune și necesitate*, în „Revista Română de Drept Privat”, nr. 2/2021, p. 45.

Modelul românesc este centrat pe principiul **opt-in**, ceea ce înseamnă participare activă a entităţii calificate, ceea ce poate reduce impactul eventualului rezultat, dat fiind faptul că nu există o incluziune expresă a consumatorilor în cauza iniţiată, aspect distinct de sistemul american, unde toţi consumatorii sunt incluşi automat (principiul opt-out) pentru a maximiza impactul acţiunii procesuale şi a posibilităţii de a beneficia de dispozitivul hotărârii.

Cu toate acestea, Legea 414/2023 lasă deschisă posibilitatea consumatorilor de a interveni în procedura pornită de entitatea calificată (opt-out), dar nu o reglementează clar în interiorul **art. 13**, procedura vizată fiind asemănătoare delegării unui mandat de către consumatori, pentru entitatea calificată.

În Germania, după obţinerea unei hotărâri favorabile într-o acţiune-model, consumatorii trebuie să deschidă procese individuale pentru despăgubiri, în vreme ce în România, Legea 414/2023 nu instituie un mecanism automat de despăgubire colectivă, ceea ce lasă loc interpretării de la caz la caz a modului în care va fi valorificat repararea prejudiciului.

În legislaţia din România, este menţionată publicarea notificării acţiunii, dar nu sunt definite clar canalele şi responsabilităţile părţii notificate, fapt care în SUA şi Franţa, sub aspectul comunicării acţiunii către clasa afectată, este mult mai clar şi bine reglementat.

Ne permitem ca în acest ultim paragraf să **propunem câteva idei** care ar putea îmbunătăţi implementarea acţiunii în reprezentare precum clarificarea statutului juridic al consumatorilor în raport cu desfăşurarea procesului şi dispozitivul final al hotărârii, implementarea unei proceduri accelerate pentru sporirea eficienţei acţiunii şi proliferarea apariţiei de noi entităţi calificate.

Titlul 2

Uniformizarea jurisprudenţei

În practica judiciară din România, litigiile având ca obiect protecţia consumatorilor au fost soluţionate în mod tradiţional prin acţiuni individuale, fapt care a condus, în multe situaţii, la pronunţarea unor soluţii contradictorii pentru situaţii de fapt şi de drept similare, ceea ce a alimentat o percepţie de instabilitate şi impredictibilitate juridică.

Din perspectivă sistemică, acest fenomen a afectat nu doar consumatorii – puşi în dificultatea de a anticipa rezultatul unui eventual proces – ci şi profesioniştii, care nu aveau repere clare pentru conformarea conduitei lor comerciale.

Legea nr. 414/2023 oferă un răspuns direct la această problemă prin instituirea acţiunii în reprezentare, ca mecanism procedural menit să asigure soluţii unitare pentru situaţii de interes colectiv, astfel, **art. 13 alin. (4)** prevede că hotărârea judecătorească pronunţată într-

o acțiune în reprezentare are efecte față de toți consumatorii vizați de acțiune, consacrand, astfel, caracterul **erga omnes al acesteia**, astfel că reglementarea contribuie la eliminarea riscului de jurisprudență contradictorie, întrucât decizia instanței se aplică automat unui întreg grup de consumatori aflați într-o situație identică sau similară.

Mai mult, **art.11 alin. (2)** oferă instanței posibilitatea de a dispune, prin aceeași hotărâre, măsuri de încetare a practicilor comerciale ilegale și de remediere a consecințelor produse, măsuri aplicabile tuturor consumatorilor afectați.

Pe lângă dimensiunea substanțială a hotărârilor, legea prevede și măsuri privind transparența și publicitatea acțiunii în reprezentare, contribuind la informarea largă a publicului și la maximizarea impactului deciziilor judiciare, astfel, potrivit **art. 12 alin. (1)**, entitatea calificată are obligația să aducă la cunoștința publicului existența acțiunii în reprezentare și obiectul acesteia, asigurându-se astfel că toți consumatorii vizați pot beneficia de efectele hotărârii.

Titlul 3

Rol consolidat al organizațiilor non-profit

Din perspectiva Legii nr. 414/2023, un aport major adus situației juridice a asociațiilor pentru protecția consumatorilor este **instituționalizarea unui cadru de legitimitate procesuală**, fapt care înlătură echivocul în ceea ce privește intentarea unui proces în numele unuia sau a mai multor consumatori.

Acestea capătă statutul de **entități calificate**, dobândind astfel **calitate procesuală activă** în acțiunile în reprezentare, aspect atestat de **art. 5 alin. (1)** din Legea 414/2023, conform căruia o entitate calificată poate introduce o acțiune în reprezentare în numele unui grup de consumatori afectați, cu condiția **respectării unor criterii minime de activitate și independență**.

Această reglementare transformă radical peisajul procesual, mutând inițiativa litigiului de la nivel individual către o formă colectiv-instituțională, în care ONG-urile devin veritabili **actori procesuali autonomi**, cu rol proactiv în asigurarea legalității practicilor comerciale.

Prin intermediul prezentei reglementări, este atenuată discrepanța dintre consumator și profesionist din perspectivă juridică, dat fiind faptul că entitatea calificată devine nu doar un actor procesual prin excelență, dar devine un fin cunoscător al domeniului juridic procesual, beneficiind de specializare și o puternică expertiză procesuală.

Partea a III a

Oportunități concrete pentru avocați

Titlul 1

Extinderea domeniului de practică – litigiile colective în materie de consum

Pentru avocați reglementarea cu element de noutate a Legii 414/2023 conferă ocazia de specializare în procedura colectivă reglementată de prezentul act normativ, prefațând o clientelă distinctă în ceea ce privește consilierea entităților colective cu privire la modalitățile de abordare a acestei noi proceduri.

De asemenea, avocații pot încheia Contracte de Asistență Juridică pentru asistență și reprezentare a entităților calificate, în interiorul procedurilor demarate, dat fiind faptul că o astfel de procedură necesită experiență și meticulozitate avocătească.

De asemenea, avocații pasionați de mișcări civice, se vor putea alătura entităților calificate pentru a susține, promova și pune la dispoziția entității calificate cunoștințele și experiențele acumulate de aceștia în proceduri judiciare.

Titlul 2

Consultanță pentru profesioniști în evaluarea riscurilor

De altfel, avocații vor avea oportunitatea de a oferi consultanță profesioniștilor în ceea ce privește procedura acțiunii în reprezentare, dat fiind faptul că aceasta prezintă un anumit specific, care poate avea efecte nefaste, dat fiind faptul că poate naște obligații de reparare a prejudiciilor cauzate de conduitele abuzive ale profesioniștilor, al cărui quantum poate fi excesiv pentru profesionist, asta deoarece numărul consumatorilor care pot fi implicați în astfel de proceduri va crește semnificativ, față de procedurile clasice.

Astfel, alegerea reprezentantului care va conduce demersul procesual nu poate fi tratată cu superficialitate, fiind vizibilă necesitatea participării unui profesionist juridic care cunoaște, înțelege și stăpânește procedura cererii în reprezentare.

Titlul 3

Dezvoltarea unei cooperări interprofesionale la nivel european

Dat fiind faptul acțiunea în reprezentare este un mecanism cu caracter de noutate la nivel național, avocații vor putea întreprinde parteneriate cu colegi din alte state ale Uniunii Europene pentru care procedurile similare au ajuns la o oarecare maturitate, pentru a beneficia de analiza aprofundată a acestora și de bunele practici care pot fi transmise prin intermediul workshopurilor, conferințelor și al întâlnirilor de lucru.

De altfel, entitățile calificate din alte state membre pot introduce acțiuni în România, nefiind exclusă nici introducerea unei acțiuni în reprezentare în alt stat european, ceea ce creează

premise dezvoltării unei piețe juridice mai largi și acumularea de cunoștințe aprofundate în dreptul european al consumului.

Titlul 4

Specializare în proceduri strategice de remediere colectivă

Litigiile de tip acțiune în reprezentare impun o abordare juridică mult mai sofisticată decât litigiile tradiționale individuale, datorită caracterului lor colectiv, a interesului public implicat și a efectelor erga omnes ale hotărârilor judecătorești.

Astfel, Legea nr. 414/2023, prin **art. 11** și **art. 13**, permite instanței să dispună **măsurile generale de remediere**, de tipul restituirea sumelor încasate nejustificat, modificarea contractelor sau încetarea practicilor comerciale neloiale, remedii care vor fi aplicabile întregului grup de consumatori afectați, indiferent că au solicitat sau nu acest aspect.

În atare situație, întrucât miza unei acțiuni în reprezentare devine extrem importantă pentru consumatori și profesioniști, se indică faptul că și expertiza profesionistului juridic trebuie să fie adaptată în sensul administrării probelor utile și concludente pentru soluționarea cauzei și utilizării pârghiilor legale puse la dispoziție de Legea 414/2023.

Titlul 5

Crearea de practici interdisciplinare cu experți în protecția consumatorilor

În perspectiva Legii 414/2023 procedura acțiunii în reprezentare pare să creeze premise unei colaborări interdisciplinare între avocați, sociologi, economiști și experți în comunicare și experți în politici publice, dat fiind faptul că procedura vizată creează ambientul juridic complex care include problematice legate de clauze abuzive răspândite, conduite profesionale neconforme la scară largă, inducerea în eroare a grupurilor mari de consumatori, fapt pentru care sunt necesare aspecte legate nu doar de cadrul procesual, dar și de înțelegerea și studierea comportamentului consumatorului, a psihologiei decizionale, a marketingului și chiar a analizei statistice.

Abordarea multidisciplinară nu se limitează la a asigura victoria procesuală a avocatului, ci vom asista la dezvoltarea unui noi tip de specialist judiciar, avocatul devenind un fin cunoscător al clasei pe care o apără, fiind capabil să dezvolte și să formuleze strategii juridice corelate cu realitatea economico-socială.

Colaborarea cu experți interdisciplinari, permite avocatului să își perfecționeze și să își pregătească temeinic modul de argumentare, de comprehensiune a informațiilor și să construiască pledoarii eficiente pentru susținerea cauzei în care este angajat.

Titlul 6

Părerea mea

Legea 414/2023 este un act legislativ ce conferă avocatului posibilitatea de adaptare a propriei activități la noile realități și tendințe ale societății, dezvoltând un nou tip de expertiză, prin care avocatul se poate afirma ca un profesionist al viitorului, străpungând limitele convenționale ale profesiei.

În anii 2021-2023 explicam în timpul prelegerilor pe care le susțineam în cadrul orelor de Protecția Consumatorului la Liceul „Profesia”, faptul că această materie este condamnată să sufere modificări drastice, dat fiind faptul că pe cât este de importantă și crucială pentru bunul mers al societății, aceasta nu este valorificată din perspectivă legală, astfel cum ar trebui să fie, fapt pentru care, materia protecției consumatorului, beneficiază de legislație substanțială care asigură un grad satisfăcător de protecție și promovare a drepturilor consumatorilor, dar nu beneficiază de mecanismele procedurale propice care să îi confere eficiența pe care ne-o dorim.

Noua legislație aduce un plus valoare semnificativ pentru punerea în aplicare a dispozițiilor legale ale protecției consumatorului, fapt pentru care, consider că este responsabilitatea profesionistului avocat de a stăpâni prezenta procedură și să o poată pune în aplicare la cererea oricărei entități calificate sau să poată găsi soluția optimă de respingere, atunci când profesionistul cere a acest lucru.

Partea a IV a

Provocări ale avocaților din perspectiva Legii 414/2023

Titlul 1

Criterii neclare de calificare a entităților reprezentative

Un prim obstacol major identificat în aplicarea Legii nr. 414/2023 este legat de definirea și controlul calității de **„entitate calificată”**, condiție esențială pentru exercitarea acțiunii în reprezentare.

Deși în interiorul **art. 6 alin. (1)** sunt stipulate condițiile pe care entitățile trebuie să le îndeplinească, consider faptul că demonstrarea unui istoric de activitate în protecția consumatorilor de cel puțin 12 luni, precum și îndeplinirea unor criterii de independență sunt criterii mult prea echivoce, ce ar putea crea probleme în exercitarea acțiunii în reprezentare chiar și celor mai importante și puternice asociații pentru protecția consumatorilor.

Întrucât legea **nu detaliază suficiente standarde obiective de evaluare**, poate conferi un mediu propice pentru nașterea solicitărilor abuzive de conferire a standardului de entitate calificată, dar și a apariției unor asociații de conjunctură, care urmăresc atragerea atenției mediatice sau financiare.

Dat fiind faptul că nu există până în momentul prezent ghiduri de aplicare uniformă și metodologie de conferire a statului de entitate calificată, se creează premisele apariției unui cadru neuniform de recunoaște a entităților, apariția unor litigii cu scop de defăimare sau de introducere în instanță a profesioniștilor incomozi, probleme de nelegitimare procedurală.

Astfel, se preconizează responsabilitatea avocaților de a face un control prealabil dacă există capacitate procesuală de folosință și de exercițiu, din perspectiva îndeplinirii condițiilor pentru a putea fi entitate calificată reclamantul, ceea ce ar putea conduce la respingere a cererii.

Titlul 2

Gestionarea intereselor divergente ale consumatorilor

O a doua provocare semnificativă vizează **echilibrul dintre interesul colectiv și interesele individuale ale consumatorilor incluși în acțiunea în reprezentare**.

Astfel, Legea 414/2023 nu prevede un mecanism procedural expres pentru **identificarea și gestionarea conflictelor interne** care pot apărea între membrii grupului reprezentat, dar nici o soluție în cazul în care situația procedurală ar impune disjungerea cauzelor.

Este previzibilă situația conform căreia un grup mare și eterogen de consumatori să aibă interese contrare sau interese conexe care nu pot fi corelate în mod corespunzător, fapt pentru care legea trebuie să prevadă un mecanism util prin care să se evite astfel de situații.

Un caz practic pe care aș dori să îl ilustrez este existența, în aceeași cauză, a unui grup de consumatori care urmărește compensații financiare, în vreme ce alt grup cere doar încetarea unei practici comerciale abuzive, în timp ce un ultim grup are relații contractuale sau situații factuale specifice cu profesionistul, neavând interes în aplicarea vreunei sancțiuni acestuia.

Dat fiind faptul că nu există o soluție oferită de legislația specială în vigoare, revine avocatului responsabilitatea de a armoniza interesele tuturor consumatorilor, spre a evita situații conflictuale ce pot dăuna acțiunii în reprezentare, dar și de analiză etică a pozițiilor pe care consumatorii le ocupă sub apanajul aceleași cereri.

Astfel, avocatul devine un manager și un strateg procedural al unei pluralități de voințe, dat fiind faptul că acesta trebuie să realizeze o analiză atentă și minuțioasă a structurii litisconsorțiului, să comunice cât mai eficient cu părțile implicate și să propună soluții alternative sau complementare, acolo unde situația o impune.

Titlul 3

Finanțarea litigiilor și pericolul „litigiilor speculative”

Adevărat provocare, conexasă, care nu a fost tranșată de Legea 414/2023 este problema finanțării litigiilor colective prin intermediul terților, modalitate de finanțare care este cunoscută sub denumirea de **litigation funding**, element de noutate pentru societatea

română, care definește o nouă modalitate de depășire a impasurilor financiare și mai mult decât atât, a obstacolelor financiare pe care procesul le poate presupune.

Litigation fundind presupune finanțarea litigiului de către entități private, fonduri de investiții, ONG-uri, platforme europene de finanțare și chiar internaționale, care susțin financiar acțiunea în schimbul unei părți din compensațiile care urmează să se obțină în urma acțiunii în reprezentare.

O astfel de practică, benefică pentru bunul mers al procesului, poate permite apariția incertitudinii juridice și a vulnerabilităților, deoarece acest mecanism permite accesul la pârgurile legale puse la dispoziția instanței, dar creează premisa afectării independenței decizionale a entității calificate, fapt pentru care litigiul poate fi deturnat în scopuri speculative private, deși scopul expres prevăzut de lege al acestei proceduri este unul de protejare și apărare al drepturilor și intereselor consumatorilor.

Astfel, sub apanajul apărării intereselor și drepturilor consumatorilor, se poate ascunde o formă de punere sub presiune a profesionistului, poate chiar nejustificată, fapt pentru care ne raliem opiniei conform căreia „*Modelul american al class action a fost deseori deturnat de interese speculative, legea românească trebuie să evite această capcană.*”⁵

O soluție de finanțare pe care doresc să o propun, este crearea unui fond destinat introducerii și desfășurării acțiunilor în reprezentare, fond gestionat de o autoritate publică la care pot participa entități private și persoane fizice, dar care nu va atrage niciun beneficiu pecuniar în urma câștigării procesului, indiferent de suma care a cotizată în fondul respectiv. De altfel, sursele de finanțare ale fondului pot fi de sorginte publică, în funcție de disponibilitatea financiară în acest sens.

Concluzie

În ceea ce privește impactul asupra avocaților, adoptarea Legii 414/2023 este un important punct de cotitură, dat fiind faptul că marchează implementarea în spațiul național al unei proceduri extrem de complexe, vitale pentru apărarea drepturilor consumatorilor și repararea prejudiciilor cauzate de profesioniști.

Astfel, avocatul trebuie să înțeleagă necesitatea adaptării și însușirii mecanismelor și procedurilor specifice acțiunii în reprezentare, adaptându-se unui rol mult mai complex decât simplu reprezentant al unei părți, acesta devenind un veritabil strateg al unei proceduri de al cărei rezultat depinde interesul unui grup impresionat de oameni.

⁵ I. Galgoțiu-Săraru, & A. Belciu „Acțiunile în reprezentare – între protecția consumatorilor și riscurile procedural-speculative: considerații privind Legea nr. 414/2023” *Revista de Drept Public*, nr. 1/2024, p. XX.

Asemănător cu contractele fidic în ceea ce privește interacțiunea multidisciplinară, prezenta Lege ne amintește că avocatul nu va putea rămâne veșnic un profesionist priceput în toate, dar va putea conduce echipe formate din diverși specialiști, în scopul protejării și susținerii intereselor și drepturilor clientului său.

Oportunitățile și provocările vor apărea întotdeauna când elemente de noutate își vor face simțită apariția în domeniul juridic românesc, dar depinde de fiecare avocat cât și în ce fel va putea asimila noile cunoștințe, astfel încât să le fructifice în scopul dezvoltării sale profesionale și în beneficiul clienților săi.

Bibliografie

1. A. **Smith**, W. Strahan and T. Cadell „*An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*” Editura Methuen & Co., Ltd., Londra, 1776
2. A. Cristea, E. Morariu „*Este momentul să ne temem de noile Class actions implementate în România?!*”, https://hotnews.ro/este-momentul-sa-ne-temem-de-noile-class-actions-implementate-n-romnia-21317?utm_source=chatgpt.com Galgoțiu-Săraru, A. & Belciu, A. (2024). *Reglementarea în premieră a litigiilor colective în România*. JURIDICE.ro
3. I. Deleanu, „*Tratat de procedură civilă*”, vol. II, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 693
4. G. Piperea, *Acțiunile colective în dreptul român – între ficțiune și necesitate*, în „*Revista Română de Drept Privat*”, nr. 2/2021, p. 45.
5. I. Galgoțiu-Săraru, & A. Belciu „*Acțiunile în reprezentare – între protecția consumatorilor și riscurile procedural-speculative: considerații privind Legea nr. 414/2023*”, *Revista de Drept Public*, nr. 1/2024, p. XX.
6. Legea nr. 414/2023 privind desfășurarea acțiunilor în reprezentare
7. Directiva (UE) 2020/1828 a Parlamentului European și a Consiliului privind acțiunile în reprezentare

ASALTUL FONDURILOR DE INVESTIȚII ASUPRA AVOCATURII

- DE LA FINANȚAREA APLICAȚIILOR LEGALE, LA PRELUAREA UNOR SOCIETĂȚI PROFESIONALE

*THE ASSAULT OF INVESTMENT FUNDS ON THE LEGAL PROFESSION
– FROM FINANCING LEGAL TECH APPLICATIONS TO ACQUIRING LAW FIRMS*

*L'ASSAUT DES FONDS D'INVESTISSEMENT CONTRE LA PROFESSION D'AVOCAT
– DE LA FINANCIARISATION DES APPLICATIONS JURIDIQUES À LA PRISE DE
CONTRÔLE DE CABINETS D'AVOCATS*

Avocat Constantin Neacșu

Baroul București

În ultimii ani, fondurile de capital încep să schimbe modul în care funcționează profesia de avocat, doar că implicarea acestor finanțatori ajunge să afecteze standardele deontologice ale profesiei și interesele clienților.

Lumea juridică constituie, în percepția publicului larg, expresia unui bastion al tradiției, reticentă la schimbare și ezitantă la inovație. Cu toate acestea, în ultimii ani, lucrurile au început să se schimbe, pe măsură ce societățile de investiții și-au îndreptat din ce în ce mai mult atenția către acest sector, aducând cu ele o serie de beneficii aparente (infuzie de capital, expertiză și o perspectivă nouă de marketing).

Afluxul de investiții materializat prin fondurile de capital tinde să aibă un impact semnificativ asupra profesiei de avocat, în special în domeniul structurilor de afaceri alternative și al schimbărilor statutare ale marilor societăți de avocatură.

Ascensiunea structurilor alternative

Fondurile de investiții joacă un rol semnificativ în dezvoltarea de softuri și aplicații legale, care au darul de a minimaliza până la dispariție rolul avocatului în consilierea clienților. Societățile de capital sunt atrase de domeniul juridic, datorită potențialului de creștere și profitabilitate, fiind dispuse să investească în modele de afaceri inovatoare, care, de cele mai multe ori, contestă însăși paradigma tradițională a profesiei.

În 2014, un important fond britanic, Permira Holdings Limited, a achiziționat 47% din acțiunile platformei LegalZoom, cel mai important furnizor de servicii juridice online din

lume, pentru 200 de milioane de dolari¹. Câțiva ani mai târziu, același vehicul de investiții a cumpărat, la bursă, *Axiom Law*, un furnizor de servicii juridice bazate pe tehnologie, prezent pe toate continentele. *Rocket Lawyer*, o aplicație care promite consultanță juridică începând cu 19.99 dolari pe lună, a atras o capitalizare de 18,5 milioane de dolari din partea fondului de private equity August Capital.

Atât Legalzoom, cât și Rocket Lawyer, depun, în mod continuu, diligențe pentru a fi reglementate și avizate de cât mai multe barouri americane și europene, astfel încât să poată angaja avocați pentru a-și completa serviciile furnizate tehnologic².

Cu toate că acești furnizori online de formulare legale și servicii adiacente aduc inovații considerabile în spațiul serviciilor juridice, ei pretind că oferă servicii necesare celor care nu își permit să apeleze la o societate de avocați cu servicii complete.

Lăsând la o parte aplicațiile juridice care vizează ușurarea activității avocaților, majoritatea acestor aplicații tind să îi înlocuiască. Multe dintre ele permit utilizatorilor să se „auto-ajute”, fie evitând necesitatea de a angaja un avocat, fie reducând la minimum timpul pe care un avocat ar trebui să îl factureze în cauza respectivă.

Există cel puțin patru categorii de aplicații juridice orientate spre marele public și care sunt accesate zilnic de sute de mii de utilizatori:

(1) aplicații care oferă informații juridice generale pe un anumit subiect, cum ar fi *Fastcase*, *CourtListener*, *Caselaw Access Project*, *FindLaw*, *Casetext*, *Justia*;

(2) aplicații care permit utilizatorilor să creeze documente juridice, cum ar fi *LegalZoom* sau *Claims Wizard*, care ghidează justițiabilii în procedurile de soluționare a cererilor de mică importanță, sfătuind utilizatorii cu privire la documentele pe care trebuie să le depună și facilitând completarea online a acestor formulare;

(3) aplicații care simplifică procesele juridice convenționale din instanțe, cum ar fi *Thistoo*, un „asistent personal pentru divorț” și

(4) aplicații care ajută persoanele care nu au nici o pregătire juridică, cum ar fi aplicația americană *PlainSite*, care oferă „informații ușor de navigat pentru persoanele care nu sunt avocați, acces ușor de navigat la întregul sistem juridic american, cu acces la înregistrări publice de la agenții, cereri de brevet, profiluri corporative și dosare publice de cazuri federale și statale”.

Schimbările statutare

Peisajul juridic a fost dominat multă vreme de modelul tradițional de parteneriat, în care avocații dețin proprietatea și managementul fiecărei forme de exercitare a profesiei, perpetuând o cultură a exclusivității și autoreglementării.

Cu toate acestea, în ultimii ani, există un trend tot mai evident către structuri de afaceri alternative³, care permit persoanelor care nu sunt avocați să dețină funcții de proprietate și management într-o formă sau alta a profesiei. Această tendință a fost determinată de mai

¹ Dan Dunkley, *Permira Backing LegalZoom in More Than \$200M Deal*, The Wall Street Journal, 6 ianuarie 2014

² <https://paperjam.lu/article/fintechs-and-legal-professionp> (ultima accesare 5 mai 2025)

³ <https://www.lawsociety.org.uk/topics/business-management/alternative-business-structures> (ultima accesare 5 mai 2025)

mulți factori, inclusiv cererea tot mai mare de servicii juridice, nevoia de o eficiență și o rentabilitate sporite și dorința de a oferi modele de servicii mai diverse și inovatoare.

Investițiile fondurilor private au, de asemenea, un impact semnificativ asupra modului în care firmele de avocatură se finanțează. În trecut, marile firmele de avocatură s-au bazat în principal pe un model tradițional de colaborare, în care partenerii investeau propriul capital pentru a finanța operațiunile firmei. Teoretic, cu investițiile din fonduri private, firmele de avocatură pot reduce sau chiar elimina dependența de capitalul partenerilor. Acest lucru poate face ca banii partenerilor să fie redirecționați pentru alte oportunități de investiții sau nevoi personale.

Cu toate acestea, investițiile fondurilor private pot duce la pierderea unui anumit control asupra operațiunilor formelor de exercitare a profesiei de avocat. Fondurile de investiții își pot numi propriii reprezentanți în consiliul de administrație al firmei de avocatură, iar aceștia pot avea un cuvânt de spus în deciziile strategice majore.

În fața acestei situații, organele de conducere și reglementare a profesiei au reacționat. În Statele Unite, Regula 5.4, subsecțiunea (a) a Asociației Baroului American („ABA”), prevede că: „[Un] avocat sau o firmă de avocatură nu va împărți onorariile avocaților cu o persoană care nu este avocat...”, în timp ce subsecțiunea (b) prevede: „Un avocat nu va forma un parteneriat cu o persoană care nu este avocat dacă oricare dintre activitățile parteneriatului constă în practicarea dreptului”⁴.

Aceste restricții sunt considerate esențiale pentru menținerea independenței avocaților în activitatea lor din fața instanței sau în acordarea de consultanță juridică și pentru prevenirea posibilității ca proprietarii care nu sunt avocați să acorde prioritate profiturilor în detrimentul îndatoririlor față de clienți.

Doar că, odată adoptate de barourile statale, restricțiile Regulii 5.4 au fost imediat contestate de mai multe firme de avocatură, care au susținut că regula le împiedică să investească în personalități care nu sunt avocați și le împiedică să reprezinte pe deplin clienții, care se confruntă cu adversari mai mari și mai bine finanțați.

S-a susținut, de asemenea, că împiedicarea extinderii firmelor de avocatură în practici auxiliare, gestionate și deținute parțial de persoane care nu sunt avocați, limitează oportunitățile firmelor de avocatură de a oferi servicii complete - și de a percepe tarife mai mici clienților din cauza fluxurilor multiple de venituri.

Nici unul dintre aceste argumente nu a avut prea mult succes și, timp de mulți ani, Districtul Columbia a fost singura jurisdicție din Statele Unite unde era posibil, în circumstanțe limitate, ca avocații să împartă onorariile cu persoane care nu sunt avocați și ca persoanele care nu sunt avocați (de exemplu, lobbyiștii) să dețină participații limitate la firmele de avocatură.

⁴https://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/publications/model_rules_of_professional_conduct/rule_5_4_professional_independence_of_a_lawyer/ (ultima accesare 5 mai 2025)

Doar ca, în prezent, s-a ajuns ca 32 de state americane să permită deținerea unei cote de proprietate a ne-avocaților asupra firmelor de avocatură, deși cerințele specifice variază de la stat la stat.

Cauza C-295/23 Halmer Rechtsanwaltsgesellschaft UG v Rechtsanwaltskammer München

Europa este, pe bună dreptate, mult mai reticentă în ceea ce privește relația dintre profesia de avocat și implicarea fondurilor private de capital.

În lipsa unor linii directoare și reglementări clare care să abordeze potențialele conflicte de interese și preocupările etice care decurg din investițiile în firmele de avocatură, Curtea de Justiție a Uniunii Europene („CJUE”) a dat o hotărâre istorică privind investițiile persoanelor care nu sunt avocați în structura diverselor forme ale profesiei.

Cauza soluționată de către Curte, C-295/23, reprezintă un indicator crucial în dezbateră privind investițiile persoanelor care nu sunt avocați în firmele de avocatură.

În esență, acest caz abordează dilema fundamentală în practica juridică modernă, pe care am discutat-o pe parcursul acestui material: echilibrul dintre accesarea capitalului pentru inovare și creștere și menținerea independenței profesionale și a standardelor deontologice⁵.

Decizia Curții oferă îndrumări importante cu privire la modul în care statele membre ale UE pot reglementa proprietatea firmelor de avocatură, rămânând în același timp în conformitate cu principiile UE privind libera circulație a capitalurilor și libertatea de stabilire. Acest lucru face ca acest caz să fie deosebit de relevant pentru practicienii Dreptului, organele profesiei, autoritățile de reglementare și investitorii interesați de viitorul aplicațiilor de furnizare a serviciilor juridice.

Cauza a pornit de la o cerere de decizie preliminară, venită din partea *Bayerischer Anwaltsgerichtshof* (Camera Superioară a Avocaților din Bavaria), trimisă CJUE pentru îndrumare. Așa cum se cunoaște, rolul CJUE este de a interpreta dreptul Uniunii Europene, în timp ce instanța națională aplică această interpretare pentru a soluționa litigiul propriu-zis.

Cazul are în vedere *Halmer Rechtsanwaltsgesellschaft UG* („HR”), o firmă de avocatură germană deținută inițial exclusiv de către avocatul Daniel Halmer și înregistrată la Baroul din München în august 2020.

În martie 2021, HR a transferat 51% din acțiunile sale către *SIVE Beratung und Beteiligung GmbH* („SIVE”), o companie austriacă de capital, care acționează exclusiv ca investitor financiar. Pentru a facilita acest transfer, HR și-a modificat statutul cu scopul de a permite societăților neînregistrate în Barou să dețină acțiuni, menținând în același timp drepturi exclusive de administrare pentru avocații înregistrați.

Deși modificările statutare au inclus prevederi ample care protejează independența și secretul profesional al avocaților, Baroul din München a revocat înregistrarea HR în noiembrie 2021, invocând încălcări ale Codului Federal al Avocaților din Germania.

⁵ <https://beyondlawschool.in/2025/01/23/the-cjeus-landmark-ruling-on-non-lawyer-investment-the-future-of-law-firm-ownership/> (ultima accesare 5 mai 2025)

Cazul a adus în prim-plan mai multe prevederi legale din dreptul comunitar, Curtea examinând articolul 49 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene („TFUE”) privind libertatea de stabilire și articolul 63 din TFUE privind libera circulație a capitalurilor.

Articolul 49 prevede că:

„... se interzic restricțiile privind libertatea de stabilire a resortisanților unui stat membru pe teritoriul unui alt stat membru.

Libertatea de stabilire include dreptul de a iniția și de a desfășura activități independente și de a înființa și gestiona întreprinderi, în special societăți comerciale, în condițiile prevăzute pentru propriii resortisanți de legislația țării în care se efectuează stabilirea, sub rezerva dispozițiilor capitolului referitor la capitaluri.”

Articolul 63 prevede, de asemenea, că:

„1. ..., se interzic toate restricțiile privind circulația capitalurilor între statele membre și între statele membre și țările terțe.

2. ..., se interzic toate restricțiile privind plățile între statele membre și între statele membre și țările terțe.”

De asemenea, un aspect central al analizei a fost Directiva 2006/123/CE (Directiva privind serviciile), în special articolul 15, care abordează cerințele privind deținerea de acțiuni la furnizorii de servicii și stabilește condițiile în care statele membre pot restricționa această proprietate⁶.

Curtea a stabilit că atât libertatea de stabilire, cât și libera circulație a capitalurilor erau la fel de relevante, având în vedere că deținerea majoritară a acțiunilor SIVE sugera drepturi de stabilire, în timp ce natura sa pur financiară implica principii de circulație a capitalurilor. Niciuna dintre libertăți nu a fost considerată secundară față de cealaltă.⁷

Curtea a mai constatat că legile germane au creat restricții prin limitarea atât a oportunităților de înființare, cât și a posibilităților de investiții, deoarece acest lucru „*privează firmele de avocatură de accesul la capital care ar putea ajuta la crearea sau dezvoltarea lor*”.

Cu toate acestea, Curtea a constatat că restricțiile din legislația germană servesc mai multor scopuri valide, inclusiv protejarea independenței avocaților, asigurarea bunei administrări a justiției, menținerea integrității profesionale și protejarea secretului profesional al avocaților. CJUE a subliniat natura unică a serviciilor juridice și a recunoscut că investitorii pur financiari pot compromite aceste obiective prin influență directă sau indirectă.

Restricțiile au fost considerate proporționale, deoarece au prevenit în mod eficient conflictele dintre dorința de a face profit și obligațiile profesionale. Chiar și o influență indirectă, prin decizii de investiții, ar putea amenința independența avocaților și măsurile mai puțin restrictive ar putea să nu ofere o protecție suficientă.

⁶ Wojciech Lewandowski, *Removing Barriers to Trade in Services in the Single Market with the Help of the Services Directive*, „Utrecht Law Review”, pagina 39, trimestrul 1, 2025

⁷ Curtea de Justiție a Uniunii Europene, Cauza C-295/23, https://curia.europa.eu/juris/document/document_print.jsf?jsessionid=8440DCD61D7B40790E5B4EAE0E7E796?mode=DOC&pageIndex=0&docid=293838&part=1&doclang=EN&text=&dir=&occ=first&cid=2125463 (ultima accesare 5 mai 2025)

Curtea a decis, în cele din urmă, că legislația germană este compatibilă cu dreptul UE, hotărând că articolul 15 din Directiva privind serviciile și articolul 63 din TFUE nu se opun legislației naționale care interzice investitorilor pur financiari să dețină acțiuni la firme de avocatură.

Această decizie are implicații semnificative pentru viitorul reglementării serviciilor juridice în UE, confirmând autoritatea statelor membre de a menține reglementări stricte privind structurile de proprietate ale formelor de organizare a profesiei de avocat, atunci când protejează independența și integritatea profesională, chiar și în cazul în care aceste reglementări restricționează circulația capitalurilor.

Confirmând că restricțiile privind deținerea de acțiuni în formele de exercitare a profesiei de avocat de către persoane care nu au calitatea de avocat sunt justificate, decizia subliniază importanța protejării valorilor fundamentale ale profesiei, cum ar fi confidențialitatea, transparența și respectarea eticii și deontologiei profesionale.

În ceea ce privește libera circulație a capitalurilor, Curtea a recunoscut că legislația germană impune o restricție prin împiedicarea investitorilor financiari să achiziționeze acțiuni în firme de avocatură. Astfel de restricții ar putea descuraja investițiile transfrontaliere și ar putea limita accesul la finanțare externă, care altfel ar putea contribui la *„modernizarea și extinderea serviciilor juridice.”*

Cu toate acestea, hotărârea stabilește că aceste restricții sunt justificate de motivele menținerii integrității și independenței profesiei juridice, ceea ce servește interesului public.

Cauza C-295/23 stabilește un precedent care permite statelor membre să acorde prioritate considerațiilor de etică profesională în detrimentul liberalizării fluxurilor de capital în profesiile reglementate.

În general, deși hotărârea susține principiul autonomiei naționale de reglementare în domeniile profesionale sensibile, aceasta limitează simultan măsura în care întreprinderile și investitorii pot valorifica libertățile de stabilire și de circulație a capitalurilor pentru a extinde sau finanța servicii juridice într-un context transfrontalier. Această decizie evidențiază echilibrul delicat dintre libertățile economice și considerațiile de interes public pe piața internă a Uniunii Europene⁸.

În cele din urmă, cazul reafirmă că, deși practica juridică continuă să evolueze ca răspuns la presiunile pieței și la progresul tehnologic, valorile profesionale fundamentale - în special independența avocaților și obligațiile etice - rămân primordiale în cadrul juridic al UE.

Concluzii

Impactul investițiilor în capital privat asupra profesiei este complex și multilateral.

Pe de o parte, firmele de capital privat au adus resurse semnificative, expertiză și o concentrare pe inovație în industria juridică. Acest lucru a condus la dezvoltarea de noi

⁸ Christophe Clerc și Fabrice Demarigny, *A Legal and Economic Assessment of European Takeover Regulation*, în volumul „Ghid privind libera circulație a avocaților în Uniunea Europeană”, editat de Consiliul Barourilor și Societăților de Avocatură din Europa, 2024

modele de afaceri, la adoptarea de noi tehnologii și la extinderea serviciilor juridice pe alte piețe.

Pe de altă parte, investițiile fondurilor de capital continuă să ridice îngrijorări cu privire la potențialele conflicte de interese, maximizarea profitului pe termen scurt și schimbările aduse culturii tradiționale a firmelor de avocatură.

Fondurile de investiții au adesea un orizont de investiții pe termen scurt și prioritizează maximizarea profitului, ceea ce poate duce la presiuni asupra firmelor de avocatură pentru a reduce costurile, a crește orele facturabile și a prioritiza munca cu volum mare și marjă mare. Unul dintre instrumentele cel mai des utilizate de fondurile de investiții pentru a crește eficiența este reducerea costurilor, ceea ce poate duce la pierderea locurilor de muncă în firmele de avocatură. În plus, implicarea factorului de business în avocatură poate ridica îngrijorări cu privire la conflictele de interese, deoarece investitorii își pot prioritiza interesele financiare în detrimentul intereselor clienților, ceea ce ar putea duce la încălcări ale eticii profesionale.

Acest lucru ar putea avea, de asemenea, un impact asupra accesului general la justiție, întrucât investițiile în firmele de avocatură ar putea duce la creșterea costurilor pentru clienți, ceea ce ar putea îngreuna accesul tuturor la servicii juridice de calitate.

Privind în perspectivă, provocarea pentru profesia juridică va fi găsirea unor modalități de a adopta noile tehnologii și de a-și asigura capitalul necesar, în limitele unor constrângeri de reglementare. Acest lucru poate necesita soluții creative, care să garanteze independența profesională, permițând în același timp firmelor de avocatură să concureze eficient pe o piață juridică din ce în ce mai sofisticată și bazată pe tehnologie.

FINANȚAREA LITIGIILOR DE CĂTRE TERȚI: SOLUȚII LEGISLATIVE ȘI PERSPECTIVE DIN DREPTUL COMPARAT

THIRD-PARTY LITIGATION FUNDING: LEGISLATIVE SOLUTIONS AND COMPARATIVE LAW PERSPECTIVES

LE FINANCEMENT DES LITIGES PAR DES TIERS : SOLUTIONS LÉGISLATIVES ET PERSPECTIVES DE DROIT COMPARÉ

Avocat drd. Larisa-Cătălina Ionescu
Baroul București

I. Abstract

Finanțarea litigiilor de către terți a evoluat dintr-o practică atipică într-un instrument consacrat, utilizat atât în soluționarea disputelor comerciale internaționale, cât și în litigii civile de drept comun. Deși recunoscută în tot mai multe jurisdicții ca un mijloc legitim de facilitare a accesului la justiție și de echilibrare a resurselor procesuale, această formă de finanțare rămâne adesea marcată de incertitudine normativă. În multe state, absența unui cadru legislativ unitar sau prezența unor reglementări parțiale și contradictorii, mai ales în sistemele federale în care normele variază de la o entitate la alta, generează o percepție de instabilitate juridică și de impredictibilitate, atât pentru justițiabili, cât și pentru investitorii instituționali. Un exemplu relevant este cel al Statelor Unite, unde reglementarea finanțării litigiilor de către terți este alcătuită dintr-un mozaic normativ greu de navigat, cu diferențe semnificative de la un stat la altul.¹ Dintr-o perspectivă generală, dar fără a avea pretenția unei abordări exhaustive, studiul își propune să surprindă principalele beneficii și riscuri ale finanțării litigiilor de către terți, să evidențieze dilemele etice pe care acest mecanism le ridică în exercitarea profesiei de avocat și să exploreze, printr-o analiză de drept comparat, direcții posibile de reglementare care ar putea fi avute în vedere și în dreptul românesc.

II. Finanțarea litigiilor de către terți ca mijloc de facilitare a accesului la justiție

Inițierea și susținerea unui proces presupune costuri considerabile. Reclamantul trebuie să fie pregătit să suporte o serie de cheltuieli, precum taxe judiciare, onorarii avocațiale, cauțiuni sau costurile experților. Cumularea acestor cheltuieli generează adesea o veritabilă piedică în materia litigiilor, întrucât justițiabilii nu dispun de resursele financiare necesare pentru a-și

¹ V. A. Shannon, „Harmonizing Third-Party Litigation Funding Regulation”, *Cardozo Law Review*, vol. 36, nr. 3, 2015, pp. 861–912.

valorifica drepturile în instanță. Această piedică se transformă, în esență, într-un obstacol în calea accesului la justiție – persoane care au pretenții legitime și întemeiate se văd astfel private de „cheia care le-ar deschide ușa tribunalului”.²

Finanțarea externă nu influențează doar posibilitatea concretă a unei persoane de a avea acces la justiție, ci și poziția sa de negociere pe parcursul litigiului. Prin faptul că oferă resursele necesare pentru continuarea procesului până la o soluție definitivă, acest tip de sprijin reduce presiunea de a accepta o tranzacție prematură sau dezavantajoasă. În plus, investitorii dispun adesea de o experiență semnificativă în gestionarea litigiilor, ceea ce poate contribui la creșterea șanselor de reușită și la sporirea valorii pretenției în termeni economici. De asemenea, atunci când aceștia aleg să susțină cauze cu șanse mai mici de câștig, dar cu un potențial ridicat de despăgubire, pot apărea litigii mai riscante, dar cu o miză considerabilă, care altfel nu ar fi fost inițiate.³

Din această perspectivă, finanțarea reprezintă o sursă alternativă de resurse financiare, care oferă întreprinderilor mici și mijlocii, adesea incapabile să suporte costurile ridicate ale unui proces, posibilitatea de a beneficia de o asistență juridică echivalentă cu cea de care dispun adversarii lor, de regulă actori economici de mari dimensiuni. De pildă, într-o situație în care o companie dorește să acționeze în judecată o multinațională pentru încălcarea unui contract, dar nu dispune de fondurile necesare pentru a angaja o firmă de avocatură de prestigiu, intervenția unui finanțator extern poate asigura accesul la o apărare de același nivel profesional, restabilind astfel echilibrul procesual și permițând instanței să se pronunțe asupra fondului cauzei.⁴

Finanțarea litigiilor este deosebit de utilă în contextul tranzacțiilor economice, mai ales pentru companiile care se află în reorganizare sau sunt implicate în procese aflate pe rol. Prezența unui litigiu poate influența negativ bilanțul unei societăți și poate reduce interesul investitorilor sau al potențialilor parteneri. În cazul unei fuziuni sau al unei achiziții, incertitudinea legată de rezultatul unui proces poate bloca întreaga tranzacție. Finanțarea externă intervine nu doar pentru a susține costurile litigiului, ci și pentru a transfera riscul aferent către o entitate specializată, permițând astfel continuarea activităților economice și atragerea de capital fără a renunța la dreptul de a merge în instanță.⁵

Un alt domeniu în care finanțarea litigiilor își dovedește utilitatea este cel al dreptului brevetelor, unde costurile pentru expertize tehnice, administrarea probelor și desfășurarea procedurilor sunt considerabile. În lipsa unui sprijin financiar din exterior, multe companii inovatoare ar fi nevoite să renunțe la apărarea drepturilor lor de proprietate intelectuală, din cauza resurselor limitate..⁶

² S. Nichols, „Access to Cash, Access to Court: Unlocking the Courtroom Doors with Third-Party Litigation Finance”, UC Irvine Law Review, vol. 5, nr. 1, aprilie 2015, pp. 197–237.

³ C.B. Robertson, „The Impact of Third-Party Financing on Transnational Litigation”, Case Western Reserve Journal of International Law, vol. 44, nr. 1–2, 2011, pp. 159–182.

⁴ D.R. Glickman, „Embracing Third-Party Litigation Finance”, Florida State University Law Review, vol. 43, nr. 3, primăvara 2016, pp. 1043–1070.

⁵ Idem.

⁶ Idem

III. Beneficiile indirecte ale finanțării litigiilor de către terți

Finanțarea litigiilor de către terți este adesea prezentată ca un instrument capabil să reducă dezechilibrele existente între părțile aflate în poziții inegale într-un proces. Prin implicarea unor actori financiari externi, persoane fizice sau juridice care nu dispun de resurse suficiente pot continua sau chiar iniția proceduri judiciare împotriva unor adversari cu forță economică considerabilă. Într-o astfel de configurație, finanțarea externă nu doar că face posibilă susținerea cauzei, ci contribuie și la o mai bună distribuire a poverii financiare și a riscurilor procesuale, întărind capacitatea sistemului juridic de a oferi atât reparație efectivă, cât și un efect descurajator asupra comportamentelor ilicite.⁷

Unul dintre efectele structurale importante generate de extinderea finanțării litigiilor de către terți, în special în contextul disputelor transnaționale, este nevoia tot mai evidentă de coordonare internațională în ceea ce privește alegerea instanței competente și recunoașterea hotărârilor judecătorești. Accesul la resurse private pentru susținerea acțiunilor în justiție modifică semnificativ modul în care se stabilește jurisdicția, oferind reclamanților alternative reale acolo unde anterior nu existau opțiuni viabile.

Investitorii pot furniza reclamanților mijloacele financiare necesare pentru a iniția sau relua acțiuni în alte jurisdicții, inclusiv în state care, până nu demult, nu reprezentau opțiuni viabile din cauza lipsei unei infrastructuri judiciare adecvate ori a costurilor prea ridicate. În acest fel, litigii care în trecut ar fi fost abandonate pot fi susținute și continuate în jurisdicții locale, contribuind la ceea ce doctrina a numit „multipolarizarea justiției transnaționale”, un fenomen ce reflectă diversificarea spațiilor jurisdicționale în care pot fi soluționate disputele internaționale.⁸

Pe termen lung, finanțarea litigiilor poate deveni un factor catalizator pentru dezvoltarea unei forme de guvernanță judiciară globală, în care alegerea jurisdicției competente și executarea deciziilor nu mai reprezintă bariere incerte, ci instrumente reglementate, predictibile și accesibile. Din această perspectivă, rolul finanțării nu se reduce la susținerea punctuală a unor acțiuni individuale, ci capătă o dimensiune instituțională, contribuind la redefinirea raporturilor dintre jurisdicții și la promovarea unei agende comune în domeniul cooperării internaționale în materie civilă și comercială.⁹

IV. Riscurile finanțării litigiilor de către terți

În practică, însă, rațiunea care stă la baza finanțării litigiilor de către terți este una pur comercială, fiind orientată spre maximizarea profitului și nu spre corectarea dezechilibrelor procesuale sau facilitarea echității. Finanțatorii selectează cu precădere cauze care promit o rată ridicată de rentabilitate, ceea ce conduce, în mod firesc, la o concentrare pe litigii în care dreptul material avantajează deja partea reclamantă. Printre acestea se numără, în mod

⁷ G. R. Barker, „Third-Party Litigation Funding in Australia and Europe”, în *Journal of Law, Economics & Policy*, vol. 8, nr. 3, primăvara 2012, pp. 451–524.

⁸ C.B. Robertson, op cit..

⁹ Idem.

frecvent, acțiunile în domeniul brevetelor, procesele privind practici anticoncurențiale, cum ar fi înțelegerile de tip cartel sau coordonarea prețurilor, și acțiunile colective inițiate împotriva corporațiilor. În loc să servească interesele reclamanților lipsiți de resurse, acest tip de finanțare se orientează către litigiile cu cel mai mare potențial economic, accentuând dezechilibrele existente și punând presiune suplimentară asupra părților, a căror capacitate de a negocia sau tranzacționa scade odată cu implicarea unui investitor interesat exclusiv de randamentul financiar.¹⁰

Finanțarea litigiilor de către terți este criticată din perspectiva potențialei ingerințe a finanțatorului în deciziile esențiale privind strategia litigioasă sau acceptarea unei tranzacții. Se conturează astfel o temere că interesul economic al investitorului ar putea prevala asupra interesului real al clientului.¹¹

De asemenea, finanțarea litigiilor de către terți riscă să distorsioneze funcționarea mecanismului jurisdicțional. Prin preluarea riscului procesual al reclamanților și prin susținerea financiară a unor cauze în care aceștia beneficiază deja de o poziție favorabilă, acest tip de finanțare accentuează dezechilibrele privind costurile și riscurile suportate de părți. Dezechilibrul astfel creat conduce frecvent la încheierea unor tranzacții care nu reflectă temeinicia pretențiilor sau apărărilor, ci doar presiunea exercitată asupra părților de a evita un proces de durată, costisitor și cu potențiale consecințe financiare grave. În loc să contribuie la realizarea justiției, această practică riscă să submineze atât funcția reparatorie, cât și rolul preventiv al sistemului juridic, generând soluții disproporționate și rezultate ineficiente din punct de vedere juridic și economic.¹²

Un caz celebru este procesul intentat de reclamanții ecuadorieni împotriva companiei Chevron pentru daune de mediu. Avocatul acestora a primit peste 4 milioane USD din partea Burford Capital pentru a acoperi costurile experților și ale echipei de litigiu. Finanțarea a permis accesul la probe și la o strategie juridică solidă, obținându-se inițial o hotărâre favorabilă de 19 miliarde USD. Totuși, ulterior au apărut suspiciuni de corupție și lipsă de transparență, care au dus la retragerea Burford și contestarea integrității a mecanismului de finanțare utilizat¹³

Lipsa unor reguli uniforme permite existența unor aranjamente contractuale în care finanțatorul poate avea dreptul să înlocuiască avocatul sau să blocheze o înțelegere amiabilă. De asemenea, pot apărea conflicte de interese între avocați, părți și finanțatori. Unele jurisdicții propun ca avocatul clientului să informeze despre dreptul acestuia de a-și angaja un consilier independent pentru negocierea contractului de finanțare¹⁴

¹⁰ J. M. Shepherd, „Ideal Versus Reality in Third-Party Litigation Financing”, *Journal of Law, Economics & Policy*, vol. 8, nr. 3, primăvara 2012, pp. 593–611.

¹¹ S. Nichols, op. cit.

¹² J. M. Shepherd, op. cit.

¹³ S. Nichols, op. cit.

¹⁴ V. A. Shannon, op. cit.

Cazul *DeepNines* evidențiază dezechilibrul care poate apărea în distribuirea beneficiilor într-un litigiu finanțat de către terți.¹⁵ Compania DeepNines, specializată în securitate informatică, a obținut o finanțare de 8 milioane de dolari de la fondul Altitude Capital Partners pentru a susține un proces de încălcare a brevetului împotriva concurentului McAfee. Procesul s-a încheiat cu o tranzacție de 25 de milioane de dolari, însă după deducerea onorariilor avocaților și a cotei investitorului, DeepNines a rămas cu doar 800.000 de dolari, reprezentând aproximativ 3% din suma totală. Mai mult, investitorul a intentat un proces împotriva DeepNines, susținând că suma tranzacționată a fost sub așteptări, proces care s-a încheiat printr-o înțelegere confidențială în 2011.¹⁶

În concluzie, Din perspectiva funcțiilor fundamentale ale sistemului de drept civil, finanțarea litigiilor de către terți riscă să compromită atât finalitatea compensatorie a procesului, cât și rolul său de descurajare a comportamentelor ilicite. Părțile vătămate, titularii reali ai dreptului, ajung adesea să recupereze o parte infimă din prejudiciul suferit, întrucât o parte substanțială din suma acordată este alocată fondului de litigii, în temeiul contractului de finanțare. Această situație afectează grav logica reparatorie a procesului civil, transformând despăgubirea într-un profit pentru o entitate străină litigiului, care nu a suferit niciun prejudiciu și nu are niciun interes legitim în cauza dedusă judecății.

Funcția preventivă a dreptului, care presupune descurajarea unor fapte ilicite prin riscul ca acestea să fie sancționate pe cale judiciară, este denaturată. În loc ca acțiunile judiciare să servească drept instrumente de corectare a comportamentelor nelegitime și de stabilire a răspunderii, ele devin instrumente speculative prin care terții investitori exploatează riscurile juridice pentru a obține randamente financiare. În această dinamică, litigiul nu mai este un mecanism de protecție a drepturilor, ci o oportunitate de profit.

Toate aceste efecte cumulate conduc la o degradare a eficienței sistemului judiciar. Volumul sporit al litigiilor speculative, prelungirea duratei proceselor, suprasolicitarea instanțelor și dezechilibrul sistemic între părți conduc la un sistem de justiție mai costisitor, mai puțin echitabil și mai vulnerabil. În loc să faciliteze accesul real la justiție pentru persoanele dezavantajate, finanțarea litigiilor devine astfel un instrument care privilegiază părțile aflate în relație cu fonduri speculative și creează un mediu procesual orientat spre maximizarea profitului, nu spre realizarea dreptului.¹⁷

V. Probleme ridicate de finanțarea litigiilor de către terți asupra eticii profesiei de avocat

Cu toate beneficiile sale evidente în materie de acces la justiție, finanțarea de către terți a litigiilor ridică numeroase probleme etice, în special privind echilibrul între interesele clientului, ale avocatului și cele ale finanțatorului. Un prim aspect problematic îl constituie

¹⁵ Deep Nines, Inc. v. McAfee, Inc., No. 05-07-00334-CV, Court of Appeals of Texas, Fifth District, Dallas, decisă la 29 februarie 2008, 246 S.W.3d 842 (Tex. App. 2008)

¹⁶ J. G. Richey, „Tilted Scales of Justice – The Consequences of Third-Party Financing of American Litigation”, Emory Law Journal, vol. 63, nr. 3, 2013, pp. 489–525.

¹⁷ J. G. Richey, op. cit..

posibilitatea pierderii privilegiului avocat–client și a protecției conferite documentelor de tip *work-product*, întrucât finanțatorii solicită, în mod legitim, informații despre caz înainte de a decide investiția. Dacă aceste informații includ analize juridice, opinii strategice sau evaluări probatorii și sunt divulgate fără garanții de siguranță adecvate (ex. acorduri de confidențialitate), se poate considera că clientul a renunțat implicit la protecția oferită de aceste reguli, ceea ce vulnerabilizează poziția procesuală a părții.¹⁸

În al doilea rând, se ridică serioase semne de întrebare cu privire la influența pe care un finanțator o poate exercita asupra deciziilor procesuale. Dacă contractul de finanțare prevede condiționări privind alegerea avocatului, strategia procesuală sau, mai grav, acceptarea ori refuzul unei oferte de tranzacționare, se creează o tensiune structurală între interesele clientului și obiectivul economic al finanțatorului. Exercițarea profesiei de avocat presupune independență în luarea deciziilor și loialitate deplină față de interesele clientului. Orice influență externă care limitează autonomia avocatului sau îl determină să acționeze contrar interesului procesual al clientului poate ridica serioase probleme de ordin profesional. De asemenea, situațiile în care avocatul recomandă un anumit finanțator, de la care obține beneficii directe sau indirecte, pot genera conflicte de interese care afectează imparțialitatea consilierii și încrederea în relația profesională.¹⁹

Așadar, chiar dacă finanțarea litigiilor de către terți nu generează în mod automat conflicte de interese, absența unui cadru juridic clar și lipsa unor reguli etice unitare fac ca aceste riscuri să fie mereu prezente. Fără garanții minime care să asigure o separare clară a rolurilor, protejarea confidențialității și interzicerea intervenției finanțatorului în deciziile privind desfășurarea procesului, există un pericol real ca procesul civil să fie denaturat într-un mod profund și sistematic.

În Statele Unite, finanțarea litigiilor de către terți ridică o serie de probleme etice în raport cu regulile de conduită profesională ale avocaților, elaborate de American Bar Association. Trei dintre acestea sunt în mod special afectate: independența profesională, evitarea conflictelor de interese și confidențialitatea.²⁰ Regula privind independența avocatului interzice orice formă de împărțire a onorariului cu persoane care nu sunt avocați. În contextul finanțării externe, situațiile în care investitorul primește un procent din despăgubirile obținute pot fi asimilate unei interferențe în relația profesională, mai ales dacă finanțatorul exercită presiuni legate de strategia procesuală. Asemenea interferențe sunt incompatibile și cu obligația avocatului de a acționa exclusiv în interesul clientului. În plus, implicarea unui finanțator terț poate genera conflicte de interese atunci când avocatul, conștient de condițiile contractului de finanțare, ajunge să privilegieze interesele acestuia în detrimentul clientului.

Aceste principii, independența avocatului, evitarea conflictelor de interese și respectarea confidențialității, sunt consacrate în majoritatea legislațiilor care reglementează exercitarea profesiei de avocat, inclusiv în România. În acest context, finanțarea litigiilor de către terți

¹⁸ D. R. Glickman, op. cit..

¹⁹ Idem.

²⁰ https://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/publications/model_rules_of_professional_conduct/rule_1_6_confidentiality_of_information/ (consultat ultima dată la 20.05.2025).

pune în mod real la încercare aceste exigențe fundamentale ale profesiei avocațiale, motiv pentru care orice astfel de aranjament presupune o atenție sporită și o evaluare riguroasă a compatibilității cu normele deontologice aplicabile.

VI. Reglementarea finanțării litigiilor de către terți în dreptul comparat

Reglementarea finanțării litigiilor de către terți variază semnificativ între sistemele de drept, reflectând diferențe de tradiție juridică și de concepție asupra accesului la justiție. În Australia, acest tip de finanțare s-a dezvoltat rapid încă din anii 1990, în special în materie de insolvență și litigii comerciale, iar în celebra cauză *Fostif v. Campbell Cash & Carry* instanța supremă a recunoscut legitimitatea acestui mecanism, subliniind că interesul public pentru accesul la justiție prevalează asupra temerilor privind interferența finanțatorului în litigiu. De altfel, Australia a devenit una dintre cele mai avansate piețe de finanțare a litigiilor de către terți, cu un cadru legal stabil și o jurisprudență favorabilă. În Regatul Unit, regimul juridic al finanțării litigiilor de către terți s-a dezvoltat treptat prin relaxarea doctrinelor tradiționale de *champerty* și *maintenance*.²¹ Deși legalitatea sa este recunoscută, o condiție esențială este menținerea controlului procesual de către reclamant.²²

În Statele Unite, imaginea normativă este profund fragmentată: unele state mențin încă interdicții bazate pe doctrina *champerty* sau impun limite privind dobânzile sau comisiunile percepute, în timp ce altele permit finanțarea litigiilor de către terți în mod liberal, mai ales în litigiile comerciale de mare valoare. Lipsa unei reglementări federale uniforme a generat dezbateri aprinse, în special în jurul riscului de creștere excesivă a numărului de litigii și de influențare a deciziilor procesuale de către investitori. Cu toate acestea, piețele de finanțare din SUA, reprezentate de actori majori precum Burford Capital sau Juridica, continuă să se extindă, în special în domenii precum arbitrajul internațional, dreptul brevetelor și acțiunile colective. În contrast, în sistemele de drept civil, cum sunt cele din Germania, Austria și Elveția, finanțarea de către terți a fost asimilată unui parteneriat tăcut (*stille Gesellschaft*), în care finanțatorul are un interes economic în rezultat, dar fără a exercita un control procesual direct. Această formulă juridică permite finanțarea fără a încălca principiile fundamentale ale procesului civil, demonstrând că este posibilă o integrare funcțională a acestui tip de finanțare în dreptul continental fără a compromite autonomia părților sau imparțialitatea instanței.²³

²¹ Champerty și maintenance sunt doctrine tradiționale de drept anglo-saxon care interzic implicarea terților într-un litigiu în care nu au un interes legitim: maintenance se referă la sprijinirea nejustificată a unui proces, iar champerty presupune susținerea litigiului în schimbul unui procent din câștig. Deși în multe jurisdicții moderne aceste interdicții au fost abrogate sau limitate, ele continuă să influențeze percepțiile negative asupra finanțării litigiilor de către terți.

²² M. Morpurgo, „A Comparative Legal and Economic Approach to Third-Party Litigation Funding”, *Cardozo Journal of International and Comparative Law*, vol. 19, nr. 2, primăvara 2011, pp. 343–412.

²³ M. Morpurgo, op.cit.

State precum Australia, Regatul Unit, Statele Unite ale Americii și Germania se remarcă drept jurisdicții-cheie care nu doar au consacrat practic mecanismele de *third-party litigation funding*, ci le-au și transformat într-o componentă integrată a justiției și arbitrajului comercial. În aceste state, finanțatorii operează după logica unui investitor instituțional, construindu-și portofolii de litigii sau arbitraje în care evaluează riscul, durata, valoarea reclamată și posibilitatea de recuperare, tratând astfel pretenția judiciară ca pe un activ tranzacționabil.²⁴

Pe lângă acest model „investițional”, în special în Statele Unite, continuă să existe și forme hibride, precum cele în care avocații acceptă onorarii de tip *contingency fee* sau *conditional fee agreement*, finanțând în fapt litigiul prin asumarea riscului procesual, cu promisiunea unui onorariu proporțional cu succesul. Aceste forme coexistă, dar se diferențiază prin natura actorului economic implicat: avocatul în calitate de reprezentant al clientului versus finanțatorul terț, pur interesat de randamentul investiției. În Regatul Unit, activitatea este guvernată printr-un cadru normativ adoptat la nivelul profesiei, prin intermediul „Association of Litigation Funders”, care a adoptat un Cod de Conduită cu norme privind conflictul de interese, retragerea din finanțare și independența juridică a părților.²⁵ Această reglementare este încurajată și de instanțele de judecată, care, în cazurile de litigii colective, pot analiza termenii contractului de finanțare.²⁶

În Hong Kong, finanțarea de către terți este permisă strict în arbitrajul internațional, fiind în continuare interzisă în litigiile interne. În mod interesant, autoritățile locale au modificat legislația pentru a permite finanțarea de către terți în arbitrajele cu caracter internațional, recunoscând importanța economică a sectorului.²⁷

În concluzie, lipsa armonizării recunoașterii și reglementării finanțării litigiilor de către terți, generează o incertitudine normativă care poate descuraja atât investitorii, cât și părțile implicate în litigii transfrontaliere. Tocmai de aceea, este oportună, construirea unui cadru normativ minimal, dar predictibil, care să reglementeze finanțarea litigiilor de către terți, aplicabil în diverse jurisdicții și susceptibil de armonizare internațională.

VIII. Posibile soluții legislative

Pentru a facilita accesul efectiv la justiție, dar și pentru a crea un cadru legislativ predictibil și atractiv pentru investitorii străini, o reglementare minimală, dar bine calibrată, a finanțării litigiilor de către terți devine necesară, atât pentru protejarea integrității procesului civil, cât și pentru prevenirea eventualelor abuzuri

Pentru asigurarea unui echilibru real între părțile implicate într-un litigiu și pentru prevenirea abuzurilor care pot apărea prin utilizarea finanțării litigiilor de către terți, doctrina a avansat

²⁴ V. A. Shannon, op. cit.

²⁵ <https://associationoflitigationfunders.com/code-of-conduct/> (consultat ultima data la 20.05.2025).

²⁶ V. A. Shannon, op. cit.

²⁷ Idem, op. cit.

mai multe propuneri concrete de reglementare, cu accent pe limitarea efectelor speculative și protejarea integrității procesului civil. Una dintre cele mai importante propuneri vizează instituirea unor plafoane legale asupra procentului din suma obținută în instanță sau prin tranzacție care poate reveni finanțatorului. De exemplu, legislația din Connecticut stabilește mai multe procente, care limitează recuperarea în funcție de valoarea despăgubirii, ceea ce împiedică ca finanțatorii să absoarbă cea mai mare parte a compensației, așa cum s-a întâmplat, spre exemplu, în cazul *DeepNines*. Astfel de plafoane ar avea un efect disuasiv asupra investițiilor speculative și ar descuraja fondurile de litigii să urmărească doar cauzele cu potențial ridicat de profit, reechilibrând raporturile dintre reclamanți și pârâți.²⁸

În paralel, introducerea unei obligații generale de înregistrare și licențiere a tuturor entităților care desfășoară activități de finanțare litigioasă poate reprezenta o garanție suplimentară a integrității finanțării. Un sistem de licențiere ar permite autorităților publice competente să monitorizeze activitatea acestor entități, să asigure respectarea plafonului legal de recuperare și să impună standarde uniforme de transparență contractuală. O astfel de reglementare ar funcționa și ca un mecanism de prevenire a practicilor abuzive, în sensul că fondurile care nu respectă regimul de autorizare ar putea fi sancționate prin retragerea licenței și excluderea de pe piață.

Alte soluții includ: (i) impunerea unei obligații generale de divulgare a existenței contractului de finanțare în fața instanței, pentru a asigura transparența procedurii și pentru a permite instanței să identifice eventuale conflicte de interese sau interferențe externe; (ii) interzicerea expresă a oricărei forme de influență exercitată de finanțator asupra deciziilor procesuale ale clientului sau avocatului și (iii) interdicția absolută ca avocații să aibă interese financiare directe sau indirecte în entitățile de finanțare pe care le recomandă clienților.

²⁸ David R. Glickman, op. cit..

FENOMENUL DE *PHISHING*. ÎNTRE VULNERABILITATE DIGITALĂ ȘI RĂSPUNS JURIDIC

PHISHING ATTACKS: NAVIGATING CYBER VULNERABILITIES AND LEGAL RESPONSES

LE PHÉNOMÈNE DU PHISHING : ENTRE VULNÉRABILITÉ INFORMATIQUE ET RÉPONSE JURIDIQUE

Avocat Stroescu Florin-Leonard
Baroul București

I. Considerații introductive privind actualitatea temei alese.

Odată cu beneficiile digitalizării, se remarcă o nouă ramură emergentă de drept – *cybersecurity* și *criminalitate informatică* – generată de latura vulnerabilă a interacțiunilor digitale și de necesitatea reglementării juridice a spațiului cibernetic.

Tema eseului vizează analiza unui fenomen concret și intensificat substanțial în ultimii 5 ani în peisajul juridic autohton, respectiv fraudă bancară, cunoscut și sub denumirea și *phishing* – în strânsă conexiune cu ramura emergentă a criminalității informatice.

În materialele dedicate fraudelor bancare din mediul online¹, Banca Națională a României (în continuare „BNR”) și Poliția Română² au definit *phishingul* ca fiind un tip de înșelătorie online prin care atacatorii încearcă să obțină date personale sau financiare sensibile (precum parole, coduri PIN, date de card sau informații de autentificare) trimițând mesaje false, care par a proveni de la instituții de încredere, cum ar fi bănci, firme de curierat sau autorități. Aceste mesaje-capcană, transmise prin email, SMS sau alte canale, folosesc diverse pretexte pentru a manipula victima să ofere voluntar aceste informații.

Phishingul (în special variantele de fraudă analizate în prezenta lucrare) reprezintă un fenomen relativ nou și încă insuficient studiat, în pofida răspândirii sale accelerate în mediul digital și consecințelor negative substanțiale produse victimelor. Tocmai caracterul său dinamic și diversificat impune o cercetare aprofundată, pentru a fi mai bine înțeles din perspectivă juridică, tehnică și socială.

Digitalizarea este prezentă astăzi în aproape toate aspectele vieții noastre – de la servicii bancare și administrative, până la educație, comunicare și comerț. Oriunde există interacțiuni online, există și riscul asociat al fraudelor informatice, iar *phishingul* s-a dovedit a fi una dintre cele mai frecvente și periculoase forme ale acestora.

¹ <https://bnro.ro/Fraude-21235-Mobile.aspx>

² <https://politiaromana.ro/ro/prevenire/recomandari-preventive/prevenirea-criminalitatii-informaticе/prevenire-phishing>

În acest context, realizarea unui studiu dedicat fenomenului nu este doar justificată, ci și necesară, fiindcă știința dreptului trebuie să servească la nevoile concrete ale societății, fiind o ramură vie, care trebuie să țină pasul cu evoluția comunităților.

Lucrarea de față are valențe practice clare pentru mediul juridic contemporan, întrucât abordează un fenomen recent dintr-o ramură emergentă a dreptului, încă insuficient explorat în doctrină, iar jurisprudența aferentă este, la acest moment, izolată și fragmentară.

Prezentul eseu nu își propune să analizeze exhaustiv fenomenul *phishing*, întrucât complexitatea și diversitatea manifestărilor sale ar putea constitui subiectul unor volume întregi, ci are ca obiectiv principal sintetizarea cadrului legislativ actual, evidențierea căilor corecte de acțiune pentru victime și conturarea unor direcții de reflecție necesare pentru îmbunătățirea răspunsului juridic și instituțional.

II. Fenomenul de *phishing* în cifre.

Necesitatea unei cercetări juridice pe această temă derivă din amploarea și actualitatea fenomenului analizat. Potrivit statisticilor³ identificate, 25% din populația globului a pierdut bani online (în anul 2023)⁴ din cauza înșelătoriilor sau a furtului de identitate, prejudiciul estimat fiind de 1.000 de miliarde de dolari.

Ca o comparație, prejudiciul estimat ca urmare a fenomenului global de *phishing* în anul 2023 a fost cu **185%** mai mare decât PIB-ul României aferent anului 2023, respectiv 350 de miliarde de dolari⁵.

Partea îngrijorătoare a statisticii vizează procentul infim, de doar 7%, a situațiilor în care victimele fraudelor din mediul online, la nivel internațional, reușesc să își recupereze banii pierduți.

În raport de cifrele care caracterizează fenomenul de *phishing*, se impune cu atât mai mult realizarea unei cercetări juridice dedicate acestui fenomen, întrucât amploarea prejudiciilor patrimoniale, frecvența atacurilor și rata extrem de scăzută de recuperare a daunelor evidențiază vulnerabilități majore atât la nivel de reglementare, cât și în ceea ce privește protecția efectivă a victimelor.

Prin identificarea și analiza aspectelor prezentate în această lucrare, îmi propun să ofer o perspectivă relevantă care să contribuie la înțelegerea configurației actuale a fenomenului *phishing*, așa cum este reflectat în statisticile disponibile la nivel internațional și mai ales din perspectiva reglementării legislative.

³<https://recorder.ro/noua-epoca-a-escrocheriilor-pe-internet-reclame-deepfake-softuri-care-iti-acceseaza-telefonul-si-un-stat-incapabil-sa-reactioneze/>

⁴ Research | Global Anti Scam Alliance (GASA)

⁵ <https://data.worldbank.org/country/romania?locale=ro>

III. Fenomenul de fraudă online (*phishing*). Perspectiva juridică asupra încadrării faptei.

Din perspectiva legislației penale, în practică⁶, am identificat următoarele încadrări pentru faptele de *phishing* care au format obiect al sesizărilor penale:

- Infracțiunea de efectuare de operațiuni financiare în mod fraudulos, faptă prevăzută și pedepsită de art. 250 alin. (1) și (2) din Codul penal;
- Infracțiunea de acces ilegal al unui sistem informatic, faptă prevăzută și pedepsită de art. 360 alin. (1), (2) și (3) din Codul penal;
- Infracțiunea de înșelăciune, faptă prevăzută și pedepsită de art. 244 alin. (1) și (2) din Codul penal;

În ceea ce privește latura civilă, suplimentar demersului de constituire ca parte civilă în dosarul penal, victimele fenomenului de *phishing* pot invoca dispozițiile Legii nr. 209/2019 privind serviciile de plată⁷ și pentru modificarea unor acte normative⁸, în ipoteza în care acestea apreciază că instituția de credit este responsabilă, total sau parțial, de producerea prejudiciului.

Față de stadiul incipient al dosarelor penale constituite la nivel național, coroborat cu inexistența unei perspective reale de soluționare într-un termen rezonabil⁹, prezentul studiu se va axa pe analizarea dispozițiilor Legii nr. 209/2019 privind serviciile de plată și pentru modificarea unor acte normative, prin raportare la principalele mecanisme de *phishing* identificate la nivel național, astfel încât lucrarea să aibă un caracter practic, nu doar teoretic.

IV. Ilustrarea celor mai frecvente tipologii de fraudă online identificate la nivel național.

Față de multitudinea de variații ale fenomenului de fraudă online, raportat la frecvența și impactul asupra comunității, consider că se impun a fi amintite¹⁰ următoarele:

- *Phishing (e-mail-uri și site-uri false);*
- *Smishing (SMS-uri frauduloase);*
- *Vishing (apeluri telefonice frauduloase);*
- *Spoofing și deepfake (imitarea identității unei instituții¹¹ sau persoane¹²)*

⁶ Activitatea profesională proprie a autorului.

⁷ M. Of. nr. 913 din 13 noiembrie 2019. Actul normativ nu a suferit modificări până la data redactării lucrării, respectiv 19.05.2025, context în care nu se impun precizări suplimentare privind formele modificate ale legii.

⁸ Legea nr. 209/2019 privind serviciile de plată și pentru modificarea unor acte normative transpune în legislația națională Directiva (UE) 2015/2366 a Parlamentului European și a Consiliului din 25 noiembrie 2015 privind serviciile de plată în cadrul pieței interne, de modificare a Directivelor 2002/65/CE, 2009/110/CE și 2013/36/UE și a Regulamentului (UE) nr. 1093/2010 și de abrogare a Directivei 2007/64/CE

⁹ În practica profesională proprie am identificat soluții în care organele de cercetare penală au învederat că nu se pot efectua cercetări, fiind „*autori necunoscuți*”, urmând ca o eventuală schimbare viitoare a împrejurărilor să ducă la reluarea cercetărilor.

¹⁰ <https://politiaromana.ro/ro/stiri/phishingul-o-amenintare-cibernetica-constant>

¹¹ <https://www.bnro.ro/page.aspx?prid=23800>

¹² <https://www.bnr.ro/24285-2025-04-10-atentionare-tentative-frauda-bnr-spoofing>

Însă, indiferent de metoda de fraudare folosită, rezultatul final este unic: victima își pierde disponibilitățile bănești deținute în conturile la care atacatorul dobândește acces, iar în unele cazuri mai grave (*pe care le voi analiza infra*), pe lângă pierderea fondurilor, victima devine și *debitor* într-un contract de credit încheiat electronic de fraudator.

În planul dreptului civil, remediile pe care le pot accesa victimele fenomenului de fraudă online diferă în funcție de acțiunile concrete ale fraudatorului și de metoda utilizată, după cum voi dezvolta în secțiunile subsecvente.

V. Clarificarea sintagmei „operațiuni neautorizate” în lumina legislației speciale. Identificarea cazurilor de răspundere ale instituției de credit pentru prejudiciile generate de fenomenul de *phishing*.

Întrucât litigiile civile generate de fenomenul de *phishing* abordează noțiuni și probleme de drept noi, în practică¹³ se identifică o eroare frecventă în ceea ce privește fundamentul invocat pentru atragerea răspunderii instituției bancare, având ca punct de plecare noțiunea de *tranzacție neautorizată*.

Mai exact, eroarea constă în catalogarea automată ca fiind „*neautorizate*” a tranzacțiilor atribuite fraudatorului, cu omisiunea verificării condițiilor speciale pe care Legea nr. 209/2019 privind serviciile de plată și pentru modificarea unor acte normative le reglementează în legătură cu acest aspect tehnic.

Potrivit dispozițiilor art. 147 – 149 din Legea nr. 209/2019 privind serviciile de plată și pentru modificarea unor acte normative, se desprind următoarele idei de principiu:

- Consimțământul de a executa o operațiune de plată trebuie să fie acordat în forma convenită între plătitor și prestatorul său de servicii de plată, respectiv forma agreată contractual;
- Atât timp cât operațiunea de plată este autorizată cu respectarea formalităților agreate de părți (spre ex.: *confirmare plată prin introducerea unui cod trimis de bancă prin SMS la numărul de telefon al clientului*), aceasta se consideră autorizată și devine irevocabilă;
- Odată devenită irevocabilă – consecință a exprimării consimțământului în forma agreată contractual între client și instituția de credit, tranzacția nu poate fi revocată de către bancă la solicitarea ulterioară a victimei *phishingului*, care invocă elementul de fraudă.

Contrar unei interpretări superficiale a fenomenului de *phishing*, tranzacțiile bancare în spatele cărora se află (și) un fraudator nu pot fi considerate, în mod automat, „*neautorizate*” doar prin raportare la acest criteriu (persoana care, în lanțul decizional, „*apasă ultimul click*” pentru confirmarea operațiunii de plată).

În realitate, doar Legea nr. 209/2019 privind serviciile de plată și pentru modificarea unor acte normative reglementează criteriile în funcție de care o operațiune de plată este sau nu considerată autorizată - iar implicarea unui fraudator este irelevantă în acest proces de

¹³ Activitatea profesională proprie a autorului.

calificare - fiind de esența caracterului autorizat ca instituția de credit să recepționeze consimțământul plătitorului în forma stabilită contractual.

Așadar, problema esențială constă în identificarea persoanei care suportă pierderile determinate de operațiunile de plată contestate pe motiv de fraudă: autorul fraudei, clientul (victima *phishingului*) sau instituția de credit?

Desigur, deși răspunsul previzibil este „*autorul fraudei*”, o astfel de abordare, deși **singura** corectă din punct de vedere juridic și moral, nu este de natură a satisface interesele victimei, în contextul în care până în anul 2025, în România nu s-a identificat niciun dosar penal în care fraudatorii să fi fost condamnați pentru fraude bancare (*săvârșite în variantele prezentate în cuprinsul prezentei lucrări*), iar prejudiciul să fi fost efectiv recuperat.

Prin urmare, ținând cont și de solvabilitatea instituțiilor de credit, la care se adaugă costurile reduse aferente accesului la justiție (o parte din instanțe apreciază că aceste acțiuni sunt scutite de taxa de timbru), în ultimii ani, s-a înregistrat pe rolul instanțelor un număr semnificativ de litigii împotriva băncilor pentru recuperarea prejudiciilor generate de *phishing*.

Practic, în cadrul acestor acțiuni judiciare, se solicită instanței să dispună obligarea instituțiilor bancare să suporte din propriul patrimoniu contravaloarea tranzacțiilor contestate și nerecunoscute de client (victima *phishingului*), fiind invocate pretinse încălcări ale Legii nr. 209/2019 privind serviciile de plată și pentru modificarea unor acte normative și ale clauzelor contractuale care reglementează relația client - bancă.

Indiferent de forma finală pe care o îmbracă argumentele juridice propuse de reclamanți în astfel de acțiuni, am identificat două temeuri recurente prin raportare la care se solicită atragerea răspunderii instituțiilor de credit:

- „*Caracterul neautorizat*” al tranzacțiilor, premisă de la care se solicită acordarea remediilor reglementate de Legea nr. 209/2019 privind serviciile de plată și pentru modificarea unor acte normative (confuzia terminologică aferentă sintagmei „*tranzacții neautorizate*” a fost deja antamată *supra* în cadrul paginii 4);
- „*Omisiunea instituției de credit*” de a anula/revoca tranzacțiile care figurează cu status „*în așteptare*”, în pofida solicitării exprese formulate de victima (aspect ce va fi lămurit *infra*, în cadrul paginilor 6 - 7);

De o manieră echitabilă, Legea nr. 209/2019 privind serviciile de plată și pentru modificarea unor acte normative stabilește răspunderea patrimonială pentru prejudiciile generate de fenomenul fraudei bancare în sarcina părții care se află în culpă - *fie banca, fie clientul*, în funcție de gradul de respectare a propriilor obligații.

Sintetic, instituția de credit răspunde patrimonial în două ipoteze alternative:

- Dacă nu a aplicat procedura de autorizare strictă a clientului (presupune folosirea a cel puțin două elemente de securitate: *cod Pin sau parolă* și *un dispozitiv de încredere* pe care doar titularul îl deține, cum ar fi telefonul mobil), astfel cum aceasta este reglementată contractual (cu respectarea standardelor minime impuse de lege);

-
- Dacă operațiunile de plată contestate au fost efectuate după ce clientul a notificat banca despre „*pierderea, furtul, folosirea fără drept a instrumentului său de plată sau de orice altă utilizare neautorizată*” (instituția de credit având obligația de a asigura existența unui canal de comunicare, disponibil 24/7);

Așadar, contrar practicii curente în materie (care se axează pe confuzia privind caracterul autorizat/neautorizat al tranzacțiilor și pretinsa omisiune de a revoca tranzacțiile cu status „*în așteptare*”), Legea nr. 209/2019 privind serviciile de plată și pentru modificarea unor acte normative reglementează în favoarea victimelor fenomenului de *phishing* dreptul de a fi „*despăgubite*” de instituția de credit **doar** în ipotezele descrise anterior.

Soluția legiuitorului european este echitabilă, fiind fundamentată pe ideea de sancționare a culpei proprii a actorilor implicați, iar banca răspunde

- (i) doar dacă nu aplică procedura de autorizare strictă (*consecința fiind caracterul neautorizat al tranzacțiilor*);

și

- (ii) în situația în care ulterior notificării privind compromiterea instrumentului de plată, procesează operațiunile de plată (ipoteză distinctă de cea a plăților autorizate anterior notificării băncii și care figurează cu status „*în așteptare*”).

La rândul său, titularul instrumentului de plată, are o serie de obligații contractuale și legale, privind păstrarea în siguranță a elementelor de securitate, fiind ținut să suporte consecințele patrimoniale (în raport cu banca) ale propriei sale neglijențe.

Pe cale de consecință, atât timp cât o operațiune de plată are la bază consimțământul plătitorului exprimat în forma convenită contractual cu instituția de credit (spre ex.: logare cu *nume de utilizator* și *parolă* în platforma de internet banking, urmată de confirmare prin introducerea codului transmis prin sms), tranzacția respectivă se consideră autorizată și este irevocabilă, nefiind susceptibilă a atrage vreo răspundere patrimonială a băncii.

VI. Analiza cazurilor „*standard*” de *phishing* – fraudatorul transferă fondurile victimei către alte conturi sau achiziționează cryptomonedă. Demontarea mitului privind revocabilitatea tranzacțiilor cu status „*în așteptare*”.

Varianta standard (*find cea mai răspândită*) de fraudă bancară online se desfășoară conform următorului scenariu:

- Fraudatorul dobândește acces asupra conturilor victimei (ipotezele fiind multiple: *aplicații de control de la distanță, de tipul AnyDesk, accesarea unui link malițios și introducerea datelor bancare confidențiale de către victimă într-o pagină clonată ș.a.*);
- De regulă, din aplicația de internet banking, fraudatorul transferă fondurile disponibile în conturile victimei către alte persoane (*ale căror conturi sunt deja controlate de fraudator*) sau achiziționează bunuri (*cryptomonedă*), acesta putând vizualiza datele cardului victimei direct în aplicația de internet banking;

Întrucât fraudatorul cunoaște toate datele bancare confidențiale ale victimei, tranzacțiile efectuate sunt înregistrate corect din punct de vedere tehnico-bancar, fiind autorizate și irevocabile în sensul Legii nr. 209/2019 privind serviciile de plată și pentru modificarea unor acte normative.

De asemenea, în situațiile (foarte frecvente în practică) în care fraudatorul are acces la telefonul mobil al victimei, acesta „citește” cu ușurință SMS-urile transmise de instituția bancară prin care sunt transmise codurile OTP (*one time password*) în vederea confirmării diverselor operațiuni (înregistrarea unui nou dispozitiv de încredere, schimbarea numelui de utilizator și a parolei, confirmarea unor transferuri de fonduri etc.)

Potrivit acestui scenariu standard, victima sesizează fraudă doar după ce fondurile din contul său au fost deja utilizate de fraudator, fiind în prezența unor operațiuni care se realizează într-un interval rapid de timp.

Confuzia și frustrarea pe care o resimte victima unei fraude bancare online vizează imposibilitatea „revocării”/ „blocării până la finalizarea cercetărilor penale” a tranzacțiilor efectuate de fraudator și care figurează cu status „în așteptare”, deși a notificat banca într-un interval rapid de la consumarea fraudei.

Din cauza faptului că sumele de bani cu status „în așteptare” sunt debitate efectiv din conturile victimei la câteva ore sau zile de la momentul notificării, aceasta din urmă își acuză banca de rea-credință/pasivitate culpabilă și se adresează instanței, solicitând recuperarea prejudiciului de la instituția de credit, prin raportare la pretinsa fapta ilicită de „a nu revoca/nu bloca definitiv” tranzacțiile reclamate ca fiind frauduloase.

O astfel de strategie procesuală nu are sorți de izbândă, întrucât este lipsită de fundament legal, instituția de credit neavând posibilitatea obiectivă de a anula/bloca definitiv o tranzacție cu status „în așteptare”, nici din perspectiva dispozițiilor Legii nr. 209/2019 privind serviciile de plată și pentru modificarea unor acte normative (odată autorizate tranzacțiile, acestea devin irevocabile), nici din perspectiva schemelor internaționale de plată (Visa și Mastercard).

Explicațiile în format extins de natură tehnică au fost prezentate de BNR¹⁴ într-un articol dedicat conștientizării și combaterii fenomenului de *phishing* și pot fi rezumate astfel:

- În primul rând, blocarea fondurilor nu reprezintă o consecință directă a contestării unei operațiuni de plată, ci o etapă necesară în procesul standard de autorizare și decontare a tranzacțiilor efectuate cu cardul. Acest lucru se datorează faptului că plățile cu cardul nu sunt procesate în timp real, ci implică un interval de timp între momentul autorizării și cel al decontării efective.
- În al doilea rând, pentru a evita incertitudinile generate de acest decalaj, schemele internaționale de plată (precum Visa sau Mastercard) impun reguli stricte care garantează executarea integrală a plății odată ce a fost autorizată. Acest principiu constituie o garanție esențială pentru funcționarea sistemului: în lipsa lui, acceptarea plăților cu cardul de către comercianți ar fi serios afectată, din cauza riscului ca orice tranzacție să fie ulterior anulată de către plătitor, sub diverse pretexte.
- Pe cale de consecință, această garanție se reflectă în practica de a bloca suma aferentă tranzacției în contul plătitorului imediat după autorizare, prin intervenția băncii emitente. Astfel, operațiunea este transmisă spre decontare, indiferent de eventuale schimbări ulterioare în voința plătitorului (de exemplu, dacă acesta dorește

¹⁴ <https://bnro.ro/Fraude-21235-Mobile.aspx>

să renunțe la achiziție). Pe lângă faptul că asigură comerciantului plata efectivă, blocarea fondurilor are și rolul de a preveni utilizarea aceleiași sume pentru alte plăți, până la finalizarea tranzacției inițiale.

Așadar, în ipoteza acestei tipologii de fraudă bancară, victima nu își poate recupera prejudiciul direct de la bancă, invocând drept izvor al răspunderii civile fapta de a nu anula tranzacțiile cu status *în așteptare*, ulterior notificării fraudei, întrucât instituția de credit nu are posibilitatea de a interveni în procesul de decontare către beneficiar și nu i se poate imputa săvârșirea vreunei fapte ilicite sub acest aspect.

Dintre remediile aflate la îndemâna victimei, rămân de actualitate cele analizate anterior prin raportare la dispozițiile Legii nr. 209/2019 privind serviciile de plată și pentru modificarea unor acte normative, cu precizarea că nu pot fi accesate decât în condițiile limitativ reglementate de actul normativ.

VII. Analiza cazului particular de fraudă online prin mesagerie - *exprimarea unui vot online în cadrul unui concurs* – poate fi atrasă răspunderea civilă a expeditorului mesajului (la rândul său, victimă) pentru prejudiciul suferit?

Mecanismul fraudei prin mesagerie¹⁵ (extrem de răspândită la nivel național începând cu finalul anului 2024 și până în prezent - 19.05.2025) se desfășoară conform următorului scenariu:

- Victima primește un mesaj (de regulă, prin intermediul aplicației *whatsapp*) de la o persoană din agenda sa, prin care i se solicită să-și exprime un vot online în cadrul unui concurs/sondaj, prin accesarea unui link;
- În concret, mesajul are un conținut de tipul: „*Bună! Te rog să o votezi pe (.....) în acest sondaj. Este fîca prietenei mele, iar premiul este o bursă pentru studii în Franța. Mulțumesc mult!*”
- Odată accesat respectivul link, potențiala victimă este redirecționată către o pagină web care permite configurarea contului aferent aplicației de mesagerie (de regulă, *whatsapp*) și pe alte dispozitive (controlate de fraudatori);
- În cadrul paginii web respective, sub iluzia că vor exprima un vot într-un sondaj, victima introduce un cod care permite asocierea contului victimei (de regulă, *whatsapp*) cu dispozitivul electronic controlat de fraudator (altfel spus, o terță persoană se va loga pe aplicația *whatsapp* a victimei);
- Odată preluat controlul asupra contului de mesagerie, fraudatorul trimite către persoanele din agenda victimei cereri prin care solicită diverse sume de bani (cu titlu de împrumut), iar dacă potențialele victime sunt receptive la cererea de împrumut, fraudatorul le comunică și un cod IBAN (aferent unui cont controlat de fraudator);

¹⁵ <https://www.mai.gov.ro/o-noua-metoda-de-inselaciune-a-apatut-in-spatiul-online/>

Această metodă de fraudă speculează încrederea victimei în persoanele din cercul său apropiat, determinându-le să vireze sume de bani într-un cont anume indicat, sub falsă reprezentare că titularul cererii de împrumut este un prieten/o rudă.

Spre deosebire cazurile standard de *phishing* prezentate anterior (în care fraudatorul efectua personal tranzacții din contul victimei, după ce dobândea accesul), în această ipoteză particulară, victima însăși efectuează o plată benevolă, având falsă reprezentare cu privire la beneficiarul real al sumei de bani transmise „cu titlu de împrumut”.

Tocmai această particularitate - *transferul voluntar al unei sume de bani* – diminuează semnificativ șansele (oricum reduse) victimei de a recupera suma transferată.

Fiind în prezența unui transfer efectuat voluntar și autorizat corespunzător de către titularul contului (aflându-se în eroare doar cu privire la destinatarul sumei de bani), nu devin incidente dispozițiile Legii nr. 209/2019 privind serviciile de plată și pentru modificarea unor acte normative, în ceea ce privește cazurile în care ar putea fi atrasă răspunderea instituției bancare.

În această situație atipică, suplimentar demersului de sesizare a organelor penale (dublat de o constituire ca parte civilă), se pune problema dacă victima se poate îndrepta împotriva persoanei a cărei identitate a fost utilizată pentru solicitarea sumei de bani cu titlu de „împrumut”, în temeiul răspunderii civile delictuale pentru fapta proprie, constând în accesarea unui link (dovedit ulterior ca fiind malițios).

Atât timp cât persoanei care accesează link-ul „de vot” i se poate reține o culpă în acest sens (aspect ce va fi analizat în concret de instanța investită cu o acțiune în atragerea răspunderii civile delictuale, fiind relevante elemente precum: vârsta, gradul de educație, profesia, contextul accesării link-ului și expeditorul mesajului etc.), deși soluția poate fi catalogată drept cinică, nu este exclus să asistăm la o jurisprudență în care victima nr. 1 (*persoana care dă click pe link-ul „de vot”*) să fie obligată să despăgubească pe victima nr. 2 (*persoana care dă curs cererii de acordare a unui „împrumut”*).

Totodată, distinct de solicitarea unor împrumuturi contactelor din agendă, se impune a fi subliniat faptul că prin intermediul acestei metode de fraudare, autorii reușesc să obțină acces la întreaga corespondență a victimelor din aplicațiile de mesagerie. Astfel, pot extrage informații suplimentare cu caracter personal – precum date de identificare, informații financiare sau date de autentificare aferente altor platforme – transmise, de regulă, în conversații private cu persoane de încredere ori membri ai familiei.

Aceste date pot fi ulterior utilizate pentru comiterea altor infracțiuni sau pentru generarea unor prejudicii suplimentare, fie în dauna victimei inițiale, fie în cea a apropiaților acesteia, context în care se pune din nou problema răspunderii *victimei nr. 1*, care prin accesarea mai mult sau mai puțin neglijentă a unui link a generat o veritabilă scurgere de informații.

În finalul secțiunii dedicate acestei variante de fraudă bancară, subliniez caracterul vădit imoral al acestei scheme de înșelăciune, care face apel la încrederea utilizatorilor și „sanționează” dorința oamenilor de a se ajuta, ceea ce conturează un efect mai puțin conștientizat al fenomenului de *phishing*: diminuarea gradului de încredere în persoanele apropiate și în instituții (atât cele ale căror identități sunt utilizate pentru fraudă, cât și cele cu atribuții în domeniul identificării și sancționării faptelor).

VIII. Analiza cazurilor particulare în care victima fenomenului de *phishing* încheie un contract de credit de nevoi personale.

Una dintre cele mai prejudiciabile forme de fraudă bancară este reprezentată de obținerea, în mod fraudulos, a unui credit de nevoi personale pe numele victimei sau chiar de către victimă personal, aceasta devenind debitor pentru o sumă de bani de care beneficiază doar scriptic. În ultimii ani, practica judiciară a evidențiat două modalități principale prin care acest tip de fraudă se concretizează:

Primus, victima este contactată telefonic de persoane care, sub diverse pretexte, o conving pe victimă să solicite un credit de nevoi personale¹⁶, de regulă, prin deplasarea la sediul unei sucursale bancare, iar ulterior să transfere banii într-un cont anume/să îi depună la un ATM Bitcoin.

Secundus, din aplicația de internet banking a victimei, fraudatorul inițiază demersurile pentru obținerea unui credit online, iar ulterior alocării fondurilor de către bancă, acesta transferă sumele de bani către diverse conturi pe care le controlează.

Pornind de la această tipologie de fraudă, pe rolul instanțelor au fost identificate acțiuni formulate de victime, în contradictoriu cu instituția de credit care a acordat împrumutul, prin care se invocă nulitatea absolută sau relativă a contractului, prin raportare la: *fraudă la lege, eroare, violență psihică, dol, cauză ilicită, vicierea/inexistența consimțământului*.

Distinct de analiza punctuală a fiecărui motiv de nulitate invocat de victima, consider că la soluționarea acestor cauze trebuie avut în vedere și principiul *nemo auditur propriam turpitudinem allegans*, în contextul în care victima își invocă propria culpă constând:

- fie în contractarea unui credit la solicitarea unor persoane necunoscute (care o conving că ar avea o datorie mai veche și trebuie stinsă prin accesarea unui nou împrumut), acțiune urmată de transferarea întregii sume împrumutate către respectivele persoane;
- fie în furnizarea datelor bancare confidențiale către persoane necunoscute/instalarea unei aplicații de control de la distanță a telefonului mobil (de regulă în scop „investițional”), ceea ce permite fraudatorului utilizarea datelor victimei pentru obținerea unui împrumut de nevoi personale online.

În astfel de scenarii, este evidentă lipsa unei culpe proprii a instituției bancare în acordarea creditului, situație ce reclamă un echilibru în soluționarea cererilor de anulare a contractelor de împrumut, fiind inechitabilă sancționarea cocontractantului pentru eroarea în care s-a aflat cealaltă parte/neglijența în păstrarea datelor bancare confidențiale.

Situația pentru victimele fraudelor bancare poate fi și mai complicată, întrucât în eventualitatea admiterii unei acțiuni în anularea contractului de credit, ca efect al principiului repunerii părților în situația anterioară, acestea vor trebui să restituie băncii întreaga sumă împrumutată, ca prestație unică, fără a mai beneficia de mecanismul rambursării în rate egale într-un interval de timp determinat.

Iată cum în ipoteza admiterii unei acțiuni în anularea contractului de credit, victima fraudei bancare se poate găsi într-o situație mai dificilă decât cea în care se afla anterior sesizării

¹⁶ <https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/inselatoria-creditul-o-actrita-din-cluj-napoca-trebuie-sa-plateasca-140-000-de-lei-unei-banci-cum-au-actionat-escrocii-3195965>

instanței, întrucât obligația de plată *uno ictu* a unei sume de bani considerabile este mai oneroasă (și poate genera executarea silită) decât rambursarea lunară a unor sume modice.

Spre deosebire de metoda standard de *phishing* în care victima pierde banii pe care îi deținea în conturi, varianta analizată în cadrul prezentei secțiuni dublează prejudiciul inițial (în ipoteza în care fraudatorul deja avea acces la conturile victimei) de o pagubă nouă, constând în generarea unei datorii pentru o sumă „*împrumutată*” de care beneficiază pentru un interval de timp foarte scurt.

Nici în aceste scenarii atipice de *phishing* nu se identifică o soluție legislativă reală care să confere victimei șanse rezonabile la o repunere în situația anterioară.

IX. Fenomenul de *phishing* în jurisprudența instanțelor civile naționale.

Raportat la caracterul relativ recent al fenomenului fraudelor bancare, jurisprudența națională conturată în această materie este destul de limitată, fiind însă identificate o serie de hotărâri relevante, din care se desprind repere importante în interpretarea și aplicarea dispozițiilor Legii nr. 209/2019 privind serviciile de plată și pentru modificarea unor acte normative:

„Tribunalul retine ca anterior blocării cardului, la data de 13 si 14.11.2014, mai multe tranzacții efectuate pe internet de către apelantul reclamant au fost deja autorizate de acesta pentru plata. Astfel, la momentul contactării clientului de către Departamentul Antifrauda din cadrul Băncii, aceste tranzacții apăreau ca sume in hold (fonduri blocate) fiind in curs sa fie decontate, nefiind sume blocate la care intimata parata sa aiba acces, aceste sume fiind deja operate, in curs de decontare, neexistand posibilitatea de a mai interveni asupra lor.

Prin urmare, dupa ce o tranzacție este autorizata prin utilizarea elementelor de securitate ale cardului, aceasta nu mai poate fi oprita de la decontare de către b_____ (...).

Tribunalul arata ca potrivit art. 24 alin.1 din Regulamentului BNR nr.6 din data de 11.10.2006 apelantul reclamant a acționat cu neglijenta, introducând informații despre card pe un site de tip phishing, in urma unui mail primit, divulgând astfel date despre card, in mod benevol, prin completarea datelor pe internet.”¹⁷

„Instanța apreciază că nu se poate reține că pârâta a încălcat prevederile contractuale prin faptul că nu a oprit tranzacția, la insistențele clientului său, atât timp cat reclamantul a autorizat prin propriul consimțământ și prin propriile acțiuni tranzacția în cauză, furnizând date de securitate, iar după ce o plată este autorizată, suma blocată ca urmare a aprobării tranzacției nu poate fi oprită de la decontare. Astfel, folosirea parolei eCommerce pentru autorizarea unei operațiuni de plată efectuată cu cardul reprezintă o promisiune de plată față de instituția bancară care a decontat tranzacția, iar pârâta nu avea posibilitatea de a interveni în acest proces de decontare sau de a refuza decontarea unei tranzacții deja autorizate.

¹⁷ Trib. Com. Mureș, decizia nr. 385A/2022

Prin urmare, nu se poate reține că pârâta a încălcat vreo obligație contractuală față de clientul său, prin aceea că nu ar fi blocat tranzacția autorizată de acesta, nefiind îndeplinite condițiile răspunderii civile contractuale.”¹⁸

„Instanța apreciază că nu se poate susține existența unei fapte ilicite a pârâtului constând în omisiunea de a anula/bloca/amâna tranzacția autorizată de reclamant la data de 22.08.2021, la solicitarea acestuia. Reclamantul nu a indicat temeiul juridic din care să rezulte obligația pârâtului de a proceda astfel. De altfel, analizând prevederile art. (...), instanța reține că banca nu este responsabilă pentru nici un fel de pagube decurgând din utilizarea neautorizată a serviciului (...)

În ceea ce privește obligațiile contractuale încălcate, în cauză, instanța reține că reclamantul nu a păstrat în siguranță elementele de securitate, astfel cum impune în sarcina sa art. (...)

Faptul că reclamantul a informat instituția bancară că plata nu a fost autorizată de către acesta este irelevant în prezenta analiză deoarece plata a devenit irevocabilă, astfel cum s-a arătat anterior, iar instituția bancară nu mai putea opera o modificare a acesteia. (...), iar reclamantul însuși a precizat, în cuprinsul cererii de chemare în judecată, că a accesat legătura aflată în corpul mesajului și a introdus benevol informațiile cerute, fiind indus în eroare de către terț.”¹⁹

În concordanță cu cele expuse în partea introductivă a lucrării, apreciez că instanțele naționale au interpretat de o manieră echilibrată dispozițiile art. 166 și 179 din Legea nr. 209/2019 privind serviciile de plată și pentru modificarea unor acte normative, care instituie în sarcina plătitorului obligația de a menține în siguranță elementele de securitate personalizate (*date card bancar, nume de utilizator și parolă pentru accesarea serviciului de internet banking ș.a.*) și sancțiunea corelativă a asumării pierderilor legate de operațiuni de plată neautorizate.

De asemenea, instanțele naționale au surprins în mod corect și *caracterul irevocabil* al tranzacțiilor având statusul „*în așteptare*” și autorizate conform convenției contractuale dintre bancă și client, respingând cererile formulate de victime fundamentate pe o pretinsă omisiune culpabilă a instituției de credit de a „*revoca*” aceste plăți.

X. Sinteza remediilor juridice pentru recuperarea prejudiciului suferit de victimele fenomenului de *phishing*.

În contextul actual al extinderii fenomenului *phishing* și al impactului semnificativ pe care acesta îl are asupra siguranței financiare a cetățenilor, se conturează tot mai clar ideea că remediile juridice efective pentru victime nu pot fi identificate decât în sfera dreptului penal.

Deși pot exista pârghii teoretice în alte ramuri de drept, în practică, singura soluție reală constă în activarea mecanismelor penale și exercitarea unei presiuni constante, instituționale și publice, pentru soluționarea cu celeritate a dosarelor penale constituite în urma unor astfel de fapte.

¹⁸ Jud. Cluj Napoca, sentința civilă nr. 157/2023

¹⁹ Jud. Sectorului 1 București, sentința civilă nr. 5978/2023

Atât timp cât nu există condamnări efective și nici măsuri de recuperare a prejudiciilor, fenomenul *phishing* continuă să se manifeste nestingherit, beneficiind de un climat de impunitate, ceea ce încurajează activitatea infracțională.

Remediile prevăzute de Legea nr. 209/2019 privind serviciile de plată și pentru modificarea unor acte normative sunt fundamentate pe principiul potrivit căreia persoana aflată în culpă suportă consecințele prejudiciului reflectă o abordare echitabilă și corectă din punct de vedere juridic a fenomenului de *phishing* în relația client – instituție de credit.

În majoritatea cazurilor de *phishing*, gradul de neglijență al victimei este semnificativ – fie prin divulgarea voluntară a datelor de autentificare, fie prin lipsa unei minime diligențe în utilizarea serviciilor bancare online.

Prin urmare, nu poate fi imputată instituției bancare obligația de a acoperi un prejudiciu atunci când aceasta și-a îndeplinit corect, la timp și în integralitate obligațiile contractuale și legale care îi revineau. Din această perspectivă, solicitarea de despăgubiri din partea instituției bancare, în lipsa identificării unei erori tehnice de autentificare a clientului, nu poate fi susținută nici din punct de vedere juridic și nici etic.

În pofida duratei considerabile a procedurilor penale, doar această cale poate conduce, în mod real, la identificarea autorilor și, eventual, la recuperarea prejudiciului. Statul, prin intermediul organelor de urmărire penală, este singurul care dispune de mijloacele tehnice, logistice și legale necesare pentru a investiga infracțiunile din sfera criminalității informatice (inclusiv transfrontaliere).

Așadar, apreciez că soluția nu constă neapărat în modificarea cadrului legislativ penal existent, ci în aplicarea efectivă a acestuia prin instrumentarea concretă a dosarelor penale deja constituite, care în prezent sunt adesea tratate cu pasivitate sau lăsate în nelucrare. O jurisprudență activă și coerentă în acest domeniu nu este doar o necesitate juridică, ci și una socială, esențială pentru restabilirea încrederii în sistemul de justiție și pentru asigurarea unei protecții reale a victimelor fraudelor informatice.

XI. Avocatul - partener al societății civile în combaterea și diminuarea consecințelor fenomenului de *phishing*.

Avocatul, în calitate de partener al societății civile și al justiției, poate juca un rol esențial în prevenirea și combaterea fenomenului *phishing*.

Prin intermediul structurilor profesionale, precum Uniunea Națională a Barourilor din România (UNBR), avocații pot fi coopțați în campaniile de informare publică deja existente sau pot iniția propriile proiecte de educație juridică, contribuind activ la conștientizarea riscurilor asociate criminalității informatice.

Informarea corectă a populației cu privire la modalitățile de prevenire a fraudelor online reprezintă una dintre cele mai eficiente metode de protecție, iar implicarea avocatului în acest demers oferă credibilitate și rigoare profesională mesajului transmis.

Contactarea unui avocat în primele de ore de la producerea unui atac de tip *phishing* poate face diferența în demersul de recuperare a prejudiciului și tragere la răspundere penală a făptuitorilor.

Intervenția specializată rapidă poate avea un impact major în limitarea efectelor negative, întrucât avocatul are un rol crucial în conservarea probelor – în realitate, foarte multe victime,

din teamă, panică sau rușine, tind să șteargă conversații, emailuri sau mesaje care pot constitui dovezi esențiale în cadrul unei anchete penale, iar în absența probelor din care să rezulte fraudă și metoda folosită, tragerea la răspundere penală a făptuitorilor și repararea prejudiciului sunt iluzorii.

Dincolo de reacția imediată în conservarea probelor, avocatul poate oferi sprijin specializat în parcurgerea procedurilor legale, de la formularea plângerii penale până la asistența în fața organelor de urmărire penală, fiind esențială „insistența” în soluționarea efectivă a dosarelor penale și evitarea lăsării în nelucrare.

De asemenea, avocatul poate evalua dacă există premise pentru angajarea răspunderii altor entități implicate (spre exemplu, dacă instituția financiară a avut un rol pasiv sau deficitar în gestionarea riscului), contribuind astfel și la o eventuală recuperare parțială a prejudiciului.

Nu în ultimul rând, avocatul joacă un rol de consilier strategic pentru client, asigurându-se că victima este corect informată în legătură cu drepturile sale și evitându-se astfel repetarea unor comportamente vulnerabile și alocarea de resurse umane și financiare în demersuri judiciare vădit neîntemeiate.

XII. Concluzii.

Fenomenul de *phishing*, aflat în continuă expansiune și diversificare, ridică provocări semnificative atât pentru sistemul juridic, cât și pentru societate în ansamblu. Caracterul său transfrontalier, dinamica infracțională sofisticată și impactul major asupra siguranței financiare a persoanelor impun o reacție juridică fermă, coerentă și adaptată realităților digitale.

Prezenta lucrare și-a propus să evidențieze limitele actuale ale cadrului juridic, dificultățile întâmpinate de victime și importanța activării instrumentelor de urmărire penală, ca principală reacție și soluție la fenomenul fraudelor informatice. Totodată, este de reținut rolul avocatului în prevenirea și diminuarea consecințelor negative ale fenomenului de *phishing*.

Într-o eră digitală marcată de vulnerabilități crescânde, înțelegerea adecvată a *phishingului* nu mai reprezintă doar o chestiune de oportunitate, ci o necesitate urgentă pentru protejarea drepturilor fundamentale, a patrimoniului individual și a ordinii sociale.

Pentru ca eventualele reglementări legislative viitoare să fie eficiente și adaptate realității digitale actuale, acestea trebuie să pornească de la o înțelegere clară a fenomenului, a modului în care operează atacatorii și a impactului asupra victimelor, ținând cont de neajunsurile actuale ale cadrului legislativ.

Astfel, o analiză riguroasă a situației actuale reprezintă un prim pas esențial în formularea unor politici publice și norme juridice capabile să răspundă adecvat acestor noi forme de criminalitate informatică și, mai ales, să ofere victimelor șanse reale pentru recuperarea prejudiciului suferit.

BIOMIMETISM JURIDIC: INSPIRAȚIE DIN NATURĂ PENTRU DEZVOLTAREA PROFESIEI DE AVOCAT

BIOMIMÉTISME JURIDIQUE : INSPIRATION DE LA NATURE POUR LE DÉVELOPPEMENT DE LA PROFESSION D'AVOCAT

LEGAL BIOMIMICRY: HOW NATURE CAN INSPIRE THE FUTURE OF LAWYERING

Avocat Raluca-Maria Vasiliu

Baroul București

Profesia de avocat se confruntă cu provocări de adaptare la ritmul accelerat al schimbărilor sociale și tehnologice. Natura, în schimb, are milioane de ani de evoluție adaptativă. De ce n-am învăța de la ea?

Biomimetismul nu este o știință în sine, ci o abordare interdisciplinară care reunește științele. Cuvântul provine din grecescul bios („viață”) și mimesis („imitație”), dar se traduce și ca „imitație a naturii”. Domeniile în care a fost aplicat sunt numeroase, printre care medicină, agricultură și arhitectură. De ce nu am explora potențialul său și în domeniul juridic?

Vom începe prin a prezenta pe scurt un exemplu în care a fost aplicat biomimetismul cu succes în arhitectură, demonstrând cum observarea atentă a proceselor naturii poate inspira soluții ingenioase pentru provocări complexe. Apoi vom continua cu exemple de situații în care considerăm că a fost aplicat biomimetismul, inclusiv în domeniul juridic, în mod nedeliberat, dar aproape instinctiv. Ulterior, vom explora potențialul biomimetismului în dezvoltarea unui sistem de inteligență artificială destinat a asista avocații în gestionarea activităților de zi cu zi, conturând o perspectivă asupra evoluției profesiei în următoarele trei decenii prin prisma tehnologiei. În cele din urmă, analiza noastră se va încheia cu o meditație asupra profesiei ca viziune, pe baza unei metafore construită în jurul abalone-ului, un miracol natural al auto-asamblării și rezistenței elegante, ce ne oferă un model de inspirație pentru viitorul profesiei de avocat.

Partea I. Biomimetismul ca paradigmă în dezvoltarea arhitecturală și organizațională

Un exemplu de biomimetism aplicat cu succes în arhitectură este proiectarea clădirii Eastgate Centre din Zimbabwe. Inspirată de modul în care termitii își mențin temperatura constantă în mușuroi, precum și din modalitățile prin care cactușii rezistă la temperaturi

ridicate, această clădire din Harare funcționează fără aer condiționat și folosește doar 10% din energia necesară unei construcții convenționale de aceeași dimensiune.¹

Deși tinde să fie folosit cu precădere în materie de inovații tehnologice, arhitecturale sau de design de produs, biomimetismul are potențialul de a fi aplicat și la nivel organizatoric. The Morning Star Company, o companie americană fondată în 1970, operează fără ierarhie formală și fără manageri, bazându-se pe angajamente reciproce între colegi.² Această structură ne amintește de coloniile de furnici sau albine, unde fiecare individ urmărește niște reguli simple, iar colectivul produce rezultate complexe.

Grupul Haier, gigantul chinez de electrocasnice, a implementat un model organizațional revoluționar numit RenDanHeYi, prin care a creat un ecosistem unde a eliminat managementul de nivel mediu și structurile ierarhice rigide și a împărțit compania în peste 4.000 de microîntreprinderi auto-gestionate, care funcționează fără control centralizat. Fondatorul Zhang Ruimin a declarat că: „ (...) with the RenDanHeYi model, we move away from being like an empire (with a traditional, closed pyramid) to being more like a rainforest (with an open networked platform). Every empire will eventually collapse. A rainforest, on the other hand, can be sustained.”³

Considerăm că acest sistem este similar cu modul în care funcționează ecosistemele naturale, precum pădurea tropicală de care amintea Zhang Ruimin. Fiecare microîntreprindere este autonomă, dar interconectată, adaptându-se continuu la schimbări și colaborând pentru supraviețuirea întregului.

Astfel de exemple, precum The Morning Star Company și Haier, ilustrează un fenomen interesant: adesea implementăm principii biomimetice fără să le etichetăm ca atare. Căutând eficiență, adaptabilitate și reziliență, tindem să redescoperim aceleași modele pe care natura le-a perfecționat prin milioane de ani de evoluție.

S-a apreciat, pe bună dreptate, că „pe Pământ trăiește o diversitate uriașă de genuri și specii, fiecare reprezentând o poveste de succes evolutiv și îmbunătățire continuă. Fiecare organism este, în sine, o organizație; în multe cazuri are de rezolvat aceleași probleme ca noi și o face cu grație, eleganță și economie de resurse”.⁴

Partea II. Elemente de biomimetism aplicate deja la nivel organizațional în formele de exercitare a profesiei de avocat

¹ J. Fehrenbacher, articol “Biomimetic architecture: Green Building in Zimbabwe Modeled After Termite Mounds”, publicat în data de 29.11.2012, disponibil la: <https://inhabitat.com/building-modelled-on-termites-eastgate-centre-in-zimbabwe/>, precum și articol “The Eastgate Centre”, disponibil la: <https://neverenougharchitecture.com/project/the-eastgate-centre/>, accesate la data de 14.05.2025.

² J. Minnaar, articol “Morning Star: Pioneering Self-Management in Manufacturing”, publicat în data de 01.07.2024, disponibil la: [Morning Star: Pioneering Self-Management in... | Corporate Rebels](#), accesat la data de 14.05.2025.

³ P. de Morree, articol “RenDanHeYi: The Organizational Model Defining The Future Of Work?”, publicat în data de 26.09.2018, disponibil la: [RenDanHeYi: The Organizational Model Defining The... | Corporate Rebels](#), accesat la data de 14.05.2025. Traducere personală: “Cu modelul RenDanHeYi, ne îndepărtăm de a fi asemenea unui imperiu (cu o piramidă tradițională, închisă) pentru a deveni mai degrabă ca o pădure tropicală (cu o platformă deschisă, interconectată). Orice imperiu va cădea în cele din urmă. O pădure tropicală, pe de altă parte, poate fi sustenabilă”.

⁴ F. Tazzi, C. de Rossi, Biomimicry in Organizations: Business Management Inspired by Nature, publicată online pe platforma Amazon, 2017, capitol 1, traducere personală din varianta în limba engleză.

O analiză atentă a organizării interne în formele de exercitare a profesiei de avocat, cu precădere în societățile civile profesionale și societățile profesionale cu răspundere limitată, unde numărul de avocați colaboratori este mai ridicat, relevă faptul că anumite principii inspirate din natură au fost deja încorporate, poate inconștient, în modul în care acestea își organizează activitatea.

Să luăm exemplul albinelor lucrătoare: acestea execută toate sarcinile succesiv într-o viață care, în medie, durează doar câteva săptămâni (aproximativ 45 de zile).⁵ Lucrătoarele realizează sarcini diverse într-un mod etapizat în primele 22 de zile de viață (curățenie, întreținere stup, doică pentru larve, depozitare polen, ventilare stup, construire faguri, santinelă), iar în cele din urmă, din a 22-a zi până la finalul vieții devin culegătoare și aduc hrană în stup.⁶

Modelul de viață al acestor colonii amintește de parcursul stagiilor din societățile de avocatură. Similar cu albinele care se ocupă de curățenie și întreținere, stagiarii încep prin sarcini fundamentale precum cercetarea juridică, organizarea documentelor și a dosarelor, asistență în pregătirea documentației standard, participarea la întâlniri interne în rol de observator. Apoi, în următoarea etapă, asemenea albinelor care participă la construirea fagurilor, stagiarii redactează primele documente juridice sub supravegherea mentorilor, participă la întâlniri cu clienții, însoțind mentorii, contribuie la elaborarea strategiilor juridice cu input limitat. Apoi, similar cu albinele santinelă, stagiarii încep să gestioneze dosare sau proiecte care implică aspecte mai complexe, dezvoltă abilități de analiză critică și gândire preventivă mai avansate. În cele din urmă, asemenea albinelor care devin culegătoare, avocații care termină stagiatura sunt încurajați să se specializeze într-unul sau două domenii de drept, încep să aducă „resurse” valoroase pentru forma de exercitare a profesiei (clienți, expertiză, reputație), contribuie direct la „hrănirea” și prosperitatea acesteia.

La insectele sociale în general, nu doar la albine, „diferite activități sunt adesea realizate simultan de indivizi specializați. Acest fenomen se numește diviziune a muncii. Realizarea simultană a sarcinilor de către lucrători specializați este considerată a fi mai eficientă decât realizarea secvențială a sarcinilor de către lucrători nespecializați. Paralelismul evită schimbarea frecventă a sarcinilor, ceea ce consumă energie și timp. Specializarea permite o eficiență mai mare a indivizilor în îndeplinirea sarcinilor, deoarece ei „cunosc” mai bine sarcina sau sunt mai bine adaptați pentru ea”.⁷

Această abordare secvențială a dezvoltării profesionale în avocatură, similară cu ciclul de viață al albinelor lucrătoare, oferă multiple avantaje. Stagiarii dobândesc o viziune holistică asupra unor varii aspecte din practică înainte de specializare. Expunerea la multiple arii de practică creează profesioniști mai versatili și mai bine pregătiți. Progresul natural de la sarcini simple la responsabilități complexe facilitează o dezvoltare organică a competențelor. Prin

⁵ M. A. Boudia, M. E. Rahmani, A. Rahmani, *Biomimicry in Information Retrieval and Knowledge Management*, United States of America, ed. IGI Global, 2018, p. 44.

⁶ M. A. Boudia, M. E. Rahmani, A. Rahmani, op. cit., p. 45.

⁷ E. Bonabeau, M. Dorigo, G. Theraulaz, *Swarm intelligence from natural to artificial systems*, New York, ed. Oxford University Press, 1999, p. 111, traducere personală din varianta în limba engleză.

acest parcurs complet, tinerii avocați nu doar că ajung să exceleze în aria lor de specializare, ci dezvoltă și o apreciere pentru contribuția fiecărui membru al echipei la succesul colectiv.

Partea III. Direcție despre dezvoltarea profesiei în următorii 30 de ani folosind inteligența artificială

Sistemele naturale operează pe baza unor principii fundamentale care pot fi codificate algoritmic, respectiv adaptabilitate, reziliență și capacitatea de a extrage tipare din date aparent haotice. Aceste caracteristici pot deveni pilonii unui sistem de inteligență artificială (în continuare „sistem de IA”) biomimetic destinat a fi folosit în profesia juridică.

Subliniem de la început că explorarea acestui paralelism nu trebuie interpretată ca o pledoarie pentru înlocuirea muncii avocatului cu sisteme automate. Descurajăm utilizarea unui astfel de sistem într-un mod care ar goli de valoare analiza juridică umană a avocatului, extrem de necesară, chiar indispensabilă. Implementarea principiilor biomimetice în instrumentele juridice nu vizează substituirea, ci augmentarea capacităților avocatului.

Un astfel de sistem ar putea ajuta profesioniștii dreptului în procesul de cercetare pentru a-l eficientiza și a valorifica timpul astfel economisit pentru aspectele cu adevărat transformative, respectiv analiza situației particulare a clientului, elaborarea strategiilor, discuții cu echipa și clientul.

Capitol I. Modelul cortexului cerebral și al coloniei de furnici

Creierul uman⁸ procesează informații prin rețele neuronale complexe, întărind conexiunile frecvent utilizate, un model care ar putea fi aplicat în gestionarea dosarelor. De exemplu, sistemul de IA ar putea „învăța” din interacțiunile avocaților cu anumite tipuri de documente, punând automat în evidență secțiunile din documente similare care au fost considerate pertinente în trecut pentru argumentarea unui raționament juridic identic sau similar. Sistemul de IA ar putea identifica automat conexiuni între dosare cu elemente juridice similare.

Asemenea sinapselor neuronale care se întăresc prin utilizare repetată, conexiunile între dosare similare devin mai puternice și mai vizibile pe măsură ce sunt folosite mai des, facilitând identificarea rapidă a jurisprudenței relevante și a argumentelor juridice care au fost reținute de instanță în cazuri similare. Sistemul de IA ar putea lua aceste informații fie din baza de date internă a avocatului, fie din baze de date publice anonimizate, cum este în prezent Rejust.

Pe scurt, sistemul de IA ar putea replica structura cortexului uman, organizând informația juridică pe multiple niveluri de abstractizare: (a) stratul perceptual, unde se procesează

⁸ Informațiile pentru acest capitol au fost extrase din articolul “Cerebral Cortex”, apărut în data de 23.05.2022, disponibil la: [Cerebral Cortex: What It Is, Function & Location](#), din articolul „Prefrontal cortical microcircuits bind perception to executive control”, apărut în data de 29.07.2013, disponibil la: [Prefrontal cortical microcircuits bind perception to executive control | Scientific Reports](#) și din articolul “Ce este neuroplasticitatea și cum funcționează”, disponibil la: <https://www.neuroaxis.ro/neuroplasticitatea/>, accesate la data de 17.05.2025.

documentele primare (acte procesuale, jurisprudență, alte înscrisuri), (b) stratul asociativ, unde se creează conexiuni între instituții juridice și argumente de drept, similar modului în care neuroni din zone asociative ale creierului conectează informații din diverse regiuni senzoriale, (c) stratul executiv, care prioritizează sarcini, identifică termene urgente și propune strategii.

Spre exemplu, când un avocat ar încărca un act de procedură nou, precum o cerere de chemare în judecată, sistemul nu doar că îl clasifică și extrage informațiile relevante (nivel perceptual), ci identifică automat conexiuni cu jurisprudența din cazuri similare sau litigii gestionate în precedent (nivel asociativ) și propune idei bazate pe strategiile de succes din cazuri similare (nivel executiv).

Creierul uman excelează în învățare datorită plasticității sinaptice, unde conexiunile neuronale folosite frecvent se întăresc, iar cele neutilizate slăbesc. Când un avocat accesează repetat anumite documente împreună folosind sistemul de IA (de exemplu, un tip specific de contract și legislația relevantă), sistemul va întări automat această asociere, oferind sugestii tot mai precise în contexte viitoare similare.

Modelul este asemănător și modului în care coloniile de furnici comunică prin urmele de feromoni pe care le lasă. Fiecare interacțiune a unui avocat cu un document lasă „urme digitale”. De exemplu, într-un dosar de dreptul muncii, sistemul observă că avocații consultă frecvent o anumită decizie a Înaltei Curți de Casație și Justiție împreună cu un comentariu doctrinar specific din baza de date internă. Acest tipar de utilizare creează un „traseu de feromoni” între aceste documente. Ulterior, când un avocat lucrează la un caz similar, aceste documente sunt proactiv sugerate cu prioritate mai mare, similar modului în care furnicile urmează traseele de feromoni lăsate de celelalte insecte din colonie către sursele de hrană.

Capitolul II. Modelul homeostazic

Homeostazia⁹ reprezintă capacitatea organismului de a menține un mediu intern stabil și echilibrat, în ciuda modificărilor externe constante. Organismele vii mențin homeostazia prin bucle de feedback negativ, care pot servi ca exemple pentru ca sistemul de IA să asiste avocații în gestionarea sarcinilor. Sistemul ar putea monitoriza constant volumul de lucru și complexitatea dosarelor alocate fiecărui avocat, iar atunci când detectează un avocat supraîncărcat să redistribuie automat sarcinile mai puțin urgente către restul echipei.

De exemplu, sistemul de IA detectează că un avocat are o încărcare peste pragul optim stabilit, cu multiple termene limită apropiate. Similar hipotalamusului care activează mecanisme specifice de producere sau pierdere de căldură pentru menținerea temperaturii optime, sistemul de IA inițiază un protocol de realocări, iar sarcinile care nu necesită expertiza specifică a avocatului respectiv sunt redistribuite.

⁹ Informațiile pentru acest capitol au fost extrase din articolul “Homeostazie: componente, organe implicate și perturbări”, autor dr. A. Moraru, apărut în data de 05.03.2025, disponibil la: <https://med.ro/anatomie/homeostaziei/>, precum și din lucrarea “Biomimetic Organisations: A Management Model that Learns from Nature”, autori E. Olazola, R. Morales-Sanchez, M. E. Huerta, pct. 3.9., p. 10, apărut în data de 17.03.2020, disponibil la: <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/6/2329>, accesate la data de 17.05.2025.

Capitolul III. Viitorul sistemelor de IA

Aceste aplicații ale principiilor biomimetice pot transforma fundamental modul în care avocații își organizează și gestionează munca, conducând la eficiență sporită, calitate mai bună a serviciilor și o mai bună valorificare a resurselor disponibile.

Viitorul sistemelor de IA pentru gestionarea dosarelor de instanță ar trebui să implice folosirea inteligenței artificiale prin modele inspirate din sistemele din natură. Din punctul nostru de vedere, un astfel de instrument juridic IA inspirat din biomimetism ar trebui să includă: (a) procesarea informațiilor juridice similar structurii stratificate a cortexului uman, procesând documentele pe mai multe niveluri de abstractizare (perceptual, asociativ, executiv), (b) sisteme de inteligență colectivă pentru prestarea serviciilor juridice, bazate pe modele de comportament de roi - distribuirea optimă a sarcinilor între membrii echipei, (c) modele homeostazice pentru echilibrarea încărcării de lucru prin redistribuirea automată a sarcinilor pentru a menține un echilibru optim al resurselor.

Aceste sisteme ar putea integra date din multiple surse, învăța continuu din feedback-ul utilizatorilor și oferi asistență proactivă, transformând fundamental modul în care avocații gestionează dosarele în era digitală în următorii 30 de ani.

Partea IV. Profesia ca viziune. Metafora abalone-ului

Melcul marin abalone are o poveste de creație extrem de interesantă și cu mult tâlc. Abalone-ul își creează singur cochilia sidefată pe baza unui polimer, un fel de mortar, pe care natura îl pune înainte de a pune cărămizile.

„Structura polimerică este designul organizațional al abalone-ului și definește spațiile ce vor fi umplute ulterior. Cărămizile de sidef se auto-asamblează apoi, prin reacții chimice în apa sărată saturată cu ioni de calciu și carbon. Fiecare strat pregătește condițiile și modelează forma celui următor, astfel încât, pornind de la designul inițial, rezultă o cochilie bine conturată, perfect adaptată mediului și funcției sale, totul prin auto-creație fără deșeuri sau resurse irosite. (...) Din perspectivă biomimetică, asta înseamnă că dacă proiectăm corect structura inițială, organizația se va dezvolta singură, organizându-se în jurul viziunii. Auto-asamblarea este unul dintre cele mai puternice „trucuri” ale naturii: acolo unde noi cheltuim resurse enorme pentru a ridica piramide, natura lasă structurile să crească singure, ghidate de procese interne. Rezultatul apare gratuit, fără efort suplimentar. Mai avem multe de învățat până să realizăm acest vis organizațional, iar structurile care se formează spontan vor necesita încă decenii de evoluție”.¹⁰

Viziunea organizațională pentru profesia de avocat ar putea fi aceasta: o structură care se auto-asamblează în jurul unui design etic inițial, unde munca și imaginea fiecărui avocat sunt o cărămidă individuală care contribuie la cochilia de sidef a profesiei. Dacă proiectăm corect structura inițială, prin educație juridică, mentorat și standarde deontologice înalte, atunci profesia se va dezvolta armonios, prin contribuția naturală a fiecărui membru.

¹⁰ F. Tazzi, C. de Rossi, op. cit., capitol 12, traducere proprie din limba engleză.

Cochilia abalone-ului nu este doar fermecătoare datorită sidefului, ci extrem de rezistentă la șocuri. „Pentru ochiul liber, o cochilie de abalone pare netedă, dar la microscop se dezvăluie așa cum este de fapt: o structură complexă care îi permite să reziste la șocuri enorme. Dacă privim atent între cărămizile din care este făcută, vedem un strat subțire de polimer lipicios care reacționează prin expansiune când cărămizile sunt supuse tensiunii și alunecă când sunt sub presiune. Dacă o crăpătură este creată pe suprafață, această structură forțează crăpătura care se răspândește să urmeze un traseu extrem de întortocheat, până când se disipează rapid de la sine. Rezultatul este că un abalone este de două ori mai puternic decât orice ceramică cunoscută. Când este lovit, nu tinde să se spargă; demonstrează o capacitate excepțională de a-și schimba forma și de a reacționa sub tensiune”.¹¹

În fața provocărilor contemporane (inteligență artificială, servicii juridice prestate online de persoane din afara profesiei care rămân în umbră și oferă prețuri derizorii) nu rigiditatea, ci capacitatea de a absorbi și redirecționa presiunile va asigura supraviețuirea și dezvoltarea profesiei. Când principiile etice formează acel „polimer” inițial bine proiectat, fiecare avocat devine parte dintr-un proces de auto-asamblare care transcende eforturile individuale, contribuind la edificarea unei structuri profesionale mai puternice decât suma componentelor sale.

Dar rezistența nu este singura lecție pe care o oferă abalone-ul. Există și acea frumusețe a sidefului, o consecință naturală a organizării perfecte la nivel molecular. Similar, eleganța profesiei de avocat nu ar trebui văzută ca un ornament superficial, ci ca expresia vizibilă a excelenței tradusă prin frumusețea argumentului juridic bine articulat, rafinamentul soluțiilor echilibrate, strălucirea discretă a eticii profesionale. Profesia de avocat atinge excelența când îmbină pragmatismul cu eleganța intelectuală și morală.

¹¹ F. Tazzi, C. de Rossi, op. cit., capitol 4, traducere proprie din limba engleză.

PARTAJUL BUNURILOR COMUNE ÎN ERA DIGITALĂ: PROVOCĂRI PRIVIND IDENTIFICAREA ȘI EVALUAREA TOKEN-URILOR

DIVISION OF MARITAL PROPERTY IN THE DIGITAL AGE: CHALLENGES IN IDENTIFYING AND VALUING TOKENS

LE PARTAGE DES BIENS COMMUNS À L'ÈRE NUMÉRIQUE : DÉFIS LIÉS À L'IDENTIFICATION ET À L'ÉVALUATION DES TOKENS

Avocat Țone Marius – Andrei
Baroul București

Abstract:

Această lucrare analizează dificultățile juridice generate de partajul bunurilor digitale – în special criptomonedele și token-urile – în cadrul regimurilor matrimoniale reglementate de dreptul român. Sunt evidențiate principalele lacune legislative privind identificarea, declararea și evaluarea acestor active, precum și riscurile de fraudă și inechitate în procedura partajului. Propun, dintr-o perspectivă internă, soluții legislative menite să adapteze cadrul normativ la realitățile economiei digitale, cu scopul de a asigura aplicarea corectă a normelor legale în era tehnologiei blockchain.

I. Introducere: Digitalizarea averii și impactul asupra partajului

Tehnologia blockchain a dat naștere unor noi categorii de active, și anume token-uri. Acestea includ atât criptomonedele, cât și alte forme de bunuri digitale, precum NFT-urile. Aceste active, deși intangibile și complet digitale, capătă o importanță economică tot mai mare în viața de zi cu zi. Token-urile se pot transfera aproape instantaneu, sunt ușor de fragmentat (în cazul celor fungibile) și păstrează un istoric clar al tranzacțiilor, ceea ce le conferă un potențial ridicat de securitate. Cu toate acestea, ele sunt extrem de volatile și dificil de încadrat în categoriile juridice tradiționale.

Având în vedere potențialul ridicat de multiplicare a valorii acestor token-uri, tot mai multe familii aleg să investească în astfel de bunuri, în speranța obținerii unei creșteri semnificative a patrimoniului comun. Însă această nouă realitate aduce cu sine dificultăți inedite în procedura de partaj.

Problemele juridice majore nu vizează modalitatea de împărțire – întrucât natura digitală permite scindarea facilă a acestor bunuri, ci:

(1) identificarea și localizarea token-urilor, care pot fi ascunse cu ușurință în portofele digitale anonimizate, și

(2) determinarea valorii de referință în vederea partajului, într-un context în care prețul poate varia substanțial de la o oră la alta.

Se ridică astfel următoarele întrebări: la ce moment se determină valoarea acestor active? Este relevant prețul de achiziție, un preț mediu global sau valoarea de piață de la data hotărârii de partaj? Cum se poate proteja o parte de posibilitatea de ascundere a token-urilor de către cealaltă parte?

În plus, prin mecanisme precum staking sau mining pentru criptomonede, criptomonedele se pot multiplica, iar aceste efecte juridice sunt, în prezent, nereglementate. Ce regim vor avea token-urile nou-generate? Legea nu oferă, în acest moment, răspunsuri de niciun fel.

Prezenta lucrare își propune să analizeze aceste provocări dintr-o unică perspectivă: cea a reglementărilor interne privind regimul matrimonial, oferind totodată soluții legislative care să permită o aplicare echitabilă și modernă a regulilor partajului.

II. Cadrul juridic actual: regimuri matrimoniale și limitele lor față de activele digitale

Potrivit Codului civil român, regimul matrimonial ales de către soți, va determina cum și în ce măsură bunurile dobândite în timpul căsătoriei se împart între aceștia la partaj. Regimurile legale recunoscute de legislația în vigoare sunt: (i) comunitatea legală de bunuri, (ii) separația de bunuri și (iii) comunitatea convențională. Fiecare dintre acestea reglementează ipoteze specifice privind apartenența bunurilor și contribuția soților.

Totuși, cadrul legal actual, reglementat între articolele 312–368 C. civ., este conceput în jurul bunurilor „tradiționale”: mobile, imobile, titluri de valoare, conturi bancare. Niciuna dintre prevederile în vigoare nu face referire expresă la activele digitale, cu toate că valoarea token-urilor ar trebui să fie de interes pentru legiuitor, fiind necesară o reglementare exhaustivă. Deși formularea generală a art. 339 C. civ. prevede faptul că „bunurile dobândite în timpul regimului comunității legale...”, această categorie de bunuri ar putea include și token-urile în sfera bunurilor comune. Mai mult, token-urile fiind bunuri incorporale, întrucât au valoare economică și sunt susceptibile de apropiere, dificultățile nu sunt de ordin conceptual, ci practic și, în consecință, probator.

Cu toate că, convențiile matrimoniale, deși sunt permise de lege și pot reglementa soarta bunurilor, token-urile nu beneficiază de o practică standardizată în ceea ce privește activele digitale. În lipsa unor mențiuni exprese în lege, aceste bunuri riscă să fie ignorate sau să rămână inaccesibile unui soț neinformați sau lipsit de control financiar în cuplu.

A. Comunitatea legală de bunuri.

Regimul comunității legale implică faptul că bunurile dobândite în timpul căsătoriei de către oricare dintre soți devin, de la momentul dobândirii, bunuri comune în devălmășie. Prin urmare, toate bunurile, inclusiv tokenurile, achiziționate de oricare dintre soți pe durata regimului comunității sunt considerate bunuri comune. În absența unor prevederi exprese în sens contrar, se prezumă că aceste active digitale intră în masa bunurilor comune.

Articolul 340 din Codul civil enumeră limitativ bunurile proprii ale fiecărui soț, iar tokenurile nu sunt menționate printre acestea. În consecință, rezultă că, în mod implicit, tokenurile nu

pot fi considerate bunuri proprii, fiind astfel incluse în categoria bunurilor comune. Totuși, tokenurile dobândite anterior căsătoriei sunt exceptate de la comunitate, fiind considerate bunuri proprii, prin interpretarea *a contrario* a dispozițiilor articolului 339 din Codul civil.

O excepție semnificativă apare în situația în care tokenurile sunt achiziționate cu fonduri provenite dinaintea căsătoriei. Într-un asemenea caz, chiar dacă achiziția are loc în timpul regimului comunității legale, natura fondurilor utilizate determină caracterul de bun propriu al tokenurilor în contextul unui partaj.

În ceea ce privește actele de dispoziție asupra tokenurilor, întrucât acestea nu sunt supuse unor formalități de publicitate, fiecare soț are, conform articolului 346 din Codul civil, libertatea de a dispune singur, cu titlu oneros, de tokenurile aflate în patrimoniul comun.

În concluzie, tokenurile achiziționate în timpul căsătoriei din venituri comune sunt, în principiu, bunuri comune, chiar dacă portofelul digital în care sunt stocate este deschis pe numele unuia dintre soți.

B. Regimul separației de bunuri

Spre deosebire de regimul comunității legale, regimul separației de bunuri presupune menținerea patrimoniului individual al fiecărui soț. Acesta este instituit prin convenție notarială, încheiată fie anterior, fie ulterior căsătoriei.

Potrivit art. 361 din Codul civil, la adoptarea acestui regim, notarul public are obligația de a întocmi un inventar al bunurilor proprii, inclusiv al tokenurilor, indiferent de modul lor de dobândire. În lipsa unui asemenea inventar, se instituie o prezumție relativă potrivit căreia dreptul de proprietate exclusivă asupra tokenurilor aparține soțului care le posedă. Pentru a fi opozabil față de terți, inventarul se anexează la convenția matrimonială și este supus formalităților de publicitate prevăzute de lege.

Mai mult, Acest regim se caracterizează prin faptul că fiecare soț dobândește în mod exclusiv bunurile achiziționate în nume propriu. Astfel, tokenurile (criptomonedele, NFT-urile) cumpărate de unul dintre soți vor rămâne în proprietatea exclusivă a acestuia. În cadrul unui eventual partaj, aceste bunuri nu vor face obiectul împărțirii, fiind deja atribuite în mod clar unuia dintre soți.

De asemenea, fiecare soț are libertatea deplină de a administra și de a dispune de tokenurile sale, fără a fi necesar consimțământul celuilalt.

Prin urmare, alegerea acestui regim matrimonial exclude în mod practic orice dificultăți legate de partajul tokenurilor, întrucât ele sunt, prin natura regimului juridic aplicabil, deja delimitate între soți.

C. Regimul comunității convenționale

Regimul comunității convenționale implică personalizarea regimului comunității legale prin încheierea unei convenții matrimoniale în mod autentic. Prin această convenție, soții pot modifica, extinde sau restrânge întinderea bunurilor care vor face parte din patrimoniul comun, în funcție de voința lor comună.

În cadrul acestui regim, părțile au libertatea de a include în comunitate și anumite bunuri care, potrivit reglementării legale, ar fi considerate proprii. Astfel, tokenurile dobândite anterior căsătoriei sau provenind din surse precum donații, moșteniri ori venituri personale, precum salariile, pot fi expres stipulate ca făcând parte din masa bunurilor comune sau proprii.

Această flexibilitate oferită de regimul comunității convenționale permite o adaptare eficientă la realitățile vieții de familie, inclusiv în ceea ce privește activele digitale.

Într-un context în care tokenurile pot reprezenta valori semnificative, inserarea lor expresă în convenția matrimonială oferă claritate cu privire la soarta acestor bunuri în eventualitatea încetării regimului matrimonial.

În concluzie, regimul comunității convenționale oferă un cadru juridic suplu și adaptabil, permițând soților să stabilească în mod expres statutul tokenurilor, evitând astfel incertitudini și litigii viitoare privind natura juridică a acestor active.

III. Provocarea 1: Identificarea token-urilor (criptomonedă și NFT-uri) în procedura de partaj

Deși, din punct de vedere juridic, tokenurile pot fi încadrate în categoria bunurilor mobile incorporale, complexitatea și evoluția tehnologică rapidă a acestora le fac dificil de gestionat în limitele dreptului comun. Lipsa unor reglementări exprese referitoare la obligația declarării tokenurilor în cadrul procedurilor de partaj generează incertitudine și riscuri majore de eludare a dispozițiilor art. 318 Cod Civil ce privesc drepturile soțului de a fi informat cu privire la bunurile, veniturile și datoriile sale.

O dificultate majoră rezultă din natura acestor active. Multe tokenuri, în special criptomonedele, sunt stocate în portofele digitale identificate doar prin chei criptografice, cunoscute de regulă doar de către titular. Aceste portofele pot să nu fie înregistrate pe numele real al utilizatorului, pot fi instalate pe diverse dispozitive – de la telefoane și laptopuri, până la medii de stocare externe sau cloud – și pot fi transferate instantaneu oriunde în lume. Cheile private sau seed phrase-urile asociate sunt esențiale pentru acces, iar titularul nu are nicio obligație legală de a le comunica, ceea ce face extrem de dificilă identificarea și evaluarea acestor bunuri.

În prezent, nu există vreo obligație expresă în lege de a declara portofelele digitale în cadrul partajului, iar legislația nu stabilește în mod clar dacă veniturile provenite din staking, mining sau tranzacționarea tokenurilor au caracter de bunuri comune sau proprii. Astfel, deși teoretic tokenurile dobândite în timpul căsătoriei ar putea fi calificate ca bunuri comune, în lipsa unui cadru normativ adecvat, partajarea lor efectivă devine aproape imposibilă.

Un alt obstacol semnificativ constă în dificultatea urmăririi tranzacțiilor cu criptomonedă. Datorită structurii descentralizate a acestor sisteme, nu există o autoritate centrală care să furnizeze extrase de cont sau dovezi standardizate, așa cum se întâmplă în cazul instituțiilor bancare tradiționale. Deși tranzacțiile înregistrate pe blockchain sunt publice, identificarea titularului unei anumite adrese necesită cooperarea acestuia sau a unor platforme de exchange, adesea situate în jurisdicții nereglementate sau descentralizate.

Spre deosebire de alte categorii de bunuri – precum imobilele, înregistrate în Cartea Funciară, sau autoturismele, evidențiate de RAR – tokenurile nu sunt supuse niciunei forme de înregistrare publică la nivel național. Nici măcar exchange-urile centralizate nu operează cu registre oficiale conforme cu legislația română, ceea ce exclude posibilitatea ca statul să dispună de instrumente administrative adecvate pentru investigarea și identificarea acestor bunuri.

În concluzie, caracterul opac, descentralizat și pseudonim al tokenurilor constituie un obstacol real în aplicarea eficientă a regulilor privind partajul bunurilor comune. În lipsa cooperării din partea soțului deținător, identificarea și evaluarea acestor active depinde de indicii indirecte, precum istoricul tranzacțiilor bancare, extrase de card sau transferuri către exchange-uri, dar și de expertiză tehnică specializată în analiza blockchain. Acest context demonstrează nevoia imperioasă de reglementare clară și adaptată, care să răspundă provocărilor aduse de noile forme de „patrimoniu digital”.

IV. Provocarea 2: Evaluarea valorii acestor active în cadrul partajului

Spre deosebire de bunurile tradiționale, a căror valoare poate fi determinată prin expertize stabile (precum în cazul autoturismelor sau imobilelor), token-urile prezintă o volatilitate ridicată, înregistrând fluctuații semnificative de preț chiar și în intervale scurte de timp. De exemplu, valoarea Bitcoin poate suferi modificări considerabile într-o singură zi și se poate înjumătăți sau chiar diminua de zece ori în decurs de câteva luni. NFT-urile sunt, de asemenea, susceptibile la devalorizări bruște, putând ajunge, în unele cazuri, să își piardă complet valoarea de piață.

Această volatilitate accentuată creează dificultăți majore în cadrul partajului, întrucât valoarea masei bunurilor comune poate suferi variații semnificative pe durata procedurii de divorț. Atât instanța, cât și părțile trebuie să stabilească un moment de referință pentru evaluare — fie data separării în fapt, data introducerii acțiunii sau o altă dată convențională — pentru a evita riscul unei împărțiri inechitabile, rezultat al modificărilor rapide de preț.

Mai mult, natura speculativă a token-urilor face ca valoarea lor pe termen lung să fie imprevizibilă, ceea ce îngreunează identificarea unui echilibru între câștigurile sau pierderile potențiale viitoare. Instabilitatea extremă a acestor active face practic imposibilă o evaluare exactă la un moment fix, punând în dificultate partajarea token-urilor în mod echitabil.

În prezent, în România nu există o calificare legală recunoscută pentru evaluatori de criptomonede sau NFT-uri. Nici cadrul normativ în vigoare nu reglementează metodele de evaluare aplicabile acestui tip de active. În consecință, instanțele nu dispun de o bază clară pentru numirea unor experți cu competențe tehnice în analiza piețelor crypto ori în interpretarea contractelor inteligente (smart contracts) pentru NFT-uri.

În lipsa unor specialiști acreditați în domeniul activelor digitale, expertizele realizate de profesioniști din domenii adiacente pot conduce la rezultate inexacte sau speculative, fără o fundamentare solidă.

Totodată, Codul civil nu oferă criterii precise pentru stabilirea valorii de referință a bunurilor digitale în cadrul partajului. Rămân neclarificate o serie de aspecte esențiale:

-
- Se va avea în vedere valoarea de achiziție?
 - Va prevala valoarea de piață de la momentul separării în fapt sau cea de la data pronunțării hotărârii?
 - Este posibilă stabilirea unui preț mediu prin acordul părților?

În concluzie, în absența unei reglementări clare și adaptate specificului activelor digitale, se menține un risc considerabil ca procedurile de partaj să fie fraudate prin ascunderea deliberată a token-urilor. Astfel, partajul riscă să devină profund inechitabil, în dauna unuia dintre soți, iar lipsa unui cadru legal adecvat afectează protecția juridică efectivă a subiecților de drept.

V. Soluții posibile și propuneri legislative

Așa cum am evidențiat anterior, cadrul normativ actual din România nu oferă instrumente suficiente pentru identificarea și evaluarea adecvată a activelor digitale în contextul partajului bunurilor comune. Această carență legislativă generează un risc real de fraudă, întrucât lasă loc sustragerii activelor de soțul incapabil să detecteze respectivele active și să le aducă la partaj.

Identificarea criptomonedelor presupune, de regulă, accesarea datelor bancare sau a informațiilor de la exchange-uri centralizate. Însă, în lipsa unor reglementări clare, avocații se confruntă cu dificultăți majore în probarea existenței și valorii acestor bunuri.

Pentru a corecta aceste neajunsuri, propun următoarele soluții legislative și instituționale:

Includerea expresă a activelor digitale în sfera bunurilor comune, prin completarea Codului civil cu o prevedere care să menționeze în mod explicit tokenurile ca posibile obiecte ale partajului.

Instituirea unei obligații de declarare a activelor digitale, sub forma unei declarații pe propria răspundere în fața instanței, însoțită de sancțiuni pentru omisiune sau fals.

Reglementarea metodei de evaluare a token-urilor, prin stabilirea unui reper temporal și a unei modalități uniforme de calcul al valorii acestora.

Acreditarea și specializarea experților în active digitale, prin crearea unei categorii de experți tehnici autorizați care să poată sprijini instanțele în identificarea și evaluarea acestor active.

Aceste măsuri ar contribui la modernizarea dreptului familiei și la asigurarea unui partaj echitabil între soți în această eră digitală.

VI. Concluzii

Deși partajul este un subiect de nișă, inserarea bunurilor digitale în patrimoniul soților ridică probleme juridice reale și care necesită să fie rezolvate de urgență în contextul actual în care soții sunt predispuși să investească în aceste forme de noi investiții. Am constatat, analizând cadrul normativ, că în prezent nu există o lege care să ofere o soluție completă pentru identificarea și evaluarea acestor bunuri în procedura de partaj.

Am arătat că natura volatilă și descentralizată a activelor digitale, precum criptomonedele sau NFT-urile, complică nu doar identificarea existenței acestora, ci și estimarea valorii reale. Consider că este nevoie de o adaptare legislativă punctuală, în special prin modificări ale Codului civil și Codului de procedură civilă, pentru a introduce referințe exprese la aceste noi forme de avere.

Am propus soluții practice. Mai ales, în partaj, o probă eficientă, dublată de o expertiză digitală temeinică, poate face diferența între o soluționare echitabilă și una inequitabilă.

În final, cred cu tărie că dreptul trebuie să țină pasul cu realitatea tehnologică. Dacă natura juridică a acestor active este încă în dezbatere, obligația noastră, ca juriști, este să anticipăm și să modelăm răspunsuri clare pentru situații noi, păstrând echilibrul între inovație și siguranța circuitului juridic.

Bibliografie:

Avram, Marieta. „Drept civil. Familia. Editia a 3-a”. *Editura Hamangiu*.

Baias, Flavius-Antoniou, et al. *Codul civil. Comentariu pe articole. Ediția 3*.

Halloran, Sydney. „Handling Cryptocurrency in Divorce: Challenges and Strategies”. *Lynch & Owens, P.C.*, <https://www.lynchowens.com/blog/2025/april/handling-cryptocurrency-in-divorce-challenges-an/>. Data accesării 17 mai 2025.

Hamblock, Lauren. *Untangling Crypto in Divorce: What You Need to Know*. <https://www.ctmlegalgroup.com/untangling-crypto-in-divorce-what-you-need-to-know>. Data accesării 17 mai 2025.

Read, Paul. *'Bitcoin and NFTs Have Complicated Asset Division on Divorce'*. <https://www.ftadviser.com/cryptofinance/2025/3/27/bitcoin-and-nfts-have-complicated-asset-division-on-divorce/>. Data accesării 17 mai 2025.

EFICIENTIZAREA ACTULUI DE JUSTIȚIE PRIN INTEGRAREA NOȚIUNILOR DE MEDICINĂ LEGALĂ ÎN FORMAREA PROFESIONALĂ A AVOCAȚILOR-

IMPROVING THE EFFICIENCY OF JUSTICE THROUGH THE INTEGRATION OF FORENSIC MEDICINE CONCEPTS IN LAWYERS' PROFESSIONAL TRAINING

AMÉLIORATION DE L'EFFICACITÉ DE LA JUSTICE PAR L'INTÉGRATION DES NOTIONS DE MÉDECINE LÉGALE DANS LA FORMATION PROFESSIONNELLE DES AVOCATS

Avocat stagiar Antip Mihaela Alexandra

Baroul Cluj

CUPRINS

Rezumat	289
Capitolul I. Interdisciplinaritatea drept-medicină legală – premisă a unui act de justiție eficient.....	289
§1. Importanța cunoștințelor medico-legale în practica juridică.....	289
1.1. Necesitatea formării interdisciplinare în justiție.....	290
1.2. Domenii de intervenție ale medicinei legale în procesul judiciar	291
1.3. Consecințele în practică: dificultăți de interpretare, colaborare și verificare a expertizelor.....	291
Capitolul II. Lacunele pregătirii profesionale a avocaților în domeniul medico-legal...	293
§1. Analiza formării academice și profesionale actuale în cadrul instituțiilor de învățământ superior de stat	293
1.1. Deficiențe ale curriculei programelor de licență	293
1.2. Deficiențe ale curriculei programelor de masterat.....	295
Capitolul III. Propuneri pentru integrarea noțiunilor de medicină legală în formarea avocaților.....	296
§1. Modele internaționale și bune practici.....	296
1.1. Experițe relevante din alte sisteme juridice	296
1.2. Beneficiile unei pregătiri interdisciplinare.....	297
§2. Direcții de acțiune pentru sistemul românesc	298
2.1. Recomandări pentru facultăți și INPPA.....	298
2.2. Formarea continuă: cursuri, ateliere și colaborări instituționale	298
Concluzii	299

Rezumat

Avocatura este o profesie pluridisciplinară și interdisciplinară, având în vedere gradul de complexitate al relațiilor sociale existente astăzi. Avocatul, astfel cum ni s-a prezentat în cadrul cursurilor I.N.P.P.A. de către lectori, trebuie să fie nu doar reprezentantul clientului său, ci și psihologul și duhovnicul acestuia. Un avocat desăvârșit, priceput, nu poate fi apreciat ca atare strict prin criterii cantitative precum numărul de cauze admise de către instanță, iar o apreciere completă, circulară a calității serviciilor oferite de un avocat consider că se poate realiza prin prisma modului în care își gestionează cauzele, gradul de implicare, nivelul cunoștințelor sale în privința laturii juridice a cauzei, cât și în privința informațiilor adiacente domeniului în care se aplică încadrarea juridică, dat fiind că admiterea sau respingerea acțiunii poate fi pusă pe seama avocatului într-un procent de aproximativ 60%, restul de 40% fiind legea și intima apreciere a judecătorului.

Lipsa cunoștințelor avansate medico-legale a unui avocat nu numai că va contribui la tergiversarea cauzei din varii motive, pe care le voi explora pe scurt în capitolele care urmează drept motive care justifică necesitatea integrării informațiilor medico-legale în cadrul cursurilor de licență urmate de un posibil avocat și de formare profesională ale unui avocat stagiar ori definitiv, ci poate conduce chiar la respingerea acțiunii din lipsă de comunicare ori înțelegere profundă a informațiilor expertizei medico-legale din cauză.

Capitolul I. Interdisciplinaritatea drept-medicină legală – premisă a unui act de justiție eficient**§1. Importanța cunoștințelor medico-legale în practica juridică**

Ca avocat stagiar am realizat încă din primele luni de practică faptul că teoria este un lucru, iar experiența este altul. Intrând în sălile de judecată din poziția de practician al dreptului m-a șocat deseori să realizez că între teorie și practică există o discrepanță considerabilă. Cunoșteam faptul că sistemul judiciar din România este împovărat, că există lacune legislative și situații neprevăzute, însă am descoperit că există situații reglementate legislativ care nu au fost atinse în cadrul cursurilor de licență ori accentul nu a fost pus pe acestea.

Așa cum am descoperit și mi s-a adus chiar la cunoștință de anumiți experți medico-legli în cadrul cursurilor de masterat pe care le urmez, nivelul de cunoaștere al avocaților, dar și al magistraților în domeniul medico-legal este unul scăzut. Un număr important de cauze în instanță pot fi soluționate doar în baza unei expertize medico-legale ori justa lor soluționare depinde de o astfel de expertiză. În doctrina de specialitate s-a afirmat că „medicina legală este o disciplină care își pune cunoștințele în slujba justiției ori de câte ori pentru lămurirea unor cauze judiciare sunt necesare anumite precizări cu caracter medical-

biologic”¹. Însă militez pentru faptul că aceste precizări nu pot fi utilizate de practicienii dreptului dacă aceștia nu le înțeleg.

Este imposibil să susții concluzii pe fond cu privire la o cauză care a implicat efectuarea unei expertize ADN dacă nu înțelegi rezultatul expertizei respective ori interpretarea ei juridică, mai ales când expertiza este baza ta probatorie în procent de 90% pentru a cere achitarea sau condamnarea, în funcție de poziția procesuală a părții reprezentate, ori admiterea sau respingerea acțiunii civile. Devine o sarcină sisifică să convingi judecătorul dacă ești un avocat care nu stăpânește cauza, nu îi înțelege deplin probatoriul și nu îl poate ghida pe acesta să admită ori să respingă cauza pe baza unei probe științifice obiective.

Astfel, cunoștințele medico-legale sunt importante în primul rând pentru a înțelege expertiza medico-legală efectuată în cauza respectivă. Înțelegând expertiza în profunzime, fiindcă știm când avem nevoie de ea și ce fel de expertiză din facultate, putem să convingem judecătorul spre direcția indicată de expertiză, explicându-i ce spune expertul în cuvinte mult mai simple, traduse, le putem oferi o valoare juridică mult mai clară. De asemenea, înțelegând expertizele medico-legale și limitele acestora în profunzime, obiectivele pot fi stabilite mult mai clar, iar obiecțiunile ulterioare la raport pot eventual lipsi - majoritatea fiind obiecțiuni cauzate de lipsa de cunoștințe, nu de nerespectarea tehnicilor de laborator și de manipulare a probei. În acest fel, și amânările de pronunțare se vor rări în cauza respectivă căci un avocat cunoscător îi va explica judecătorului expertiza, acesta nemaifind pus în situația de a face propria cercetare profundă, poate la final având o greșită înțelegere a conceptelor medico-legale. În practică se va realiza, așadar, un proces în acord cu principiile aflării adevărului și soluționarea cauzei cu celeritate, într-un termen optim și previzibil, ori cel puțin cu mai puține amânări și tergiversări cauzate de lipsa de cunoștințe medico-legale a practicienilor în drept.

1.1. Necesitatea formării interdisciplinare în justiție

Justiția și profesiile care intervin în soluționarea cauzelor în instanță au un grad de complexitate ridicat nu doar prin prisma volumului de informație juridică pe care profesionistul în drept trebuie să îl dețină, ci și prin prisma faptului că justiția și legea se aplică în absolut fiecare domeniu din societate. Personal, tind să consider că facultatea de drept, pe lângă o instituție de învățământ juridic, trebuie să fie și o facultate de cultură generală.

În timpul studiilor, ne sunt prezentate ramuri precum dreptul mediului, drept fiscal, dreptul transporturilor, or cum putem noi ca avocați să gestionăm o cauză într-un asemenea domeniu cunoscând doar legislația, în lipsa unor concepte de bază aplicabile domeniilor respective? Desigur că în cadrul materiei de medicină legală sau criminalistică din cadrul facultății se atinge partea de legislație care reglementează efectuarea expertizelor medico-legale și tipurile de expertize medico-legale, lucruri pe care le studiem și în cadrul procedurii penale sau civile, însă ce nu se atinge sunt expertizele în sine, înțelegerea lor, noțiunile de bază de biologie și chimie și tehnica de laborator utilizată pentru analiza respectivă ori procedeul utilizat în cadrul expertizei.

¹ I.D. Bulgaru, A. Knieling, *Medicină legală pentru juriști*, Ed. Symposium, Iași, 2023, p. 9.

1.2. Domenii de intervenție ale medicinei legale în procesul judiciar

În cadrul proceselor, medicina legală este chemată să lămurească anumite aspecte biologice utile soluționării cauzei conform principiului aflării adevărului. Cel mai des expertizele medico-legale sunt întâlnite în cadrul procesului penal, existând multiple tipuri de expertize pentru diferite scopuri. În primul rând discutăm despre expertizele medico-legale psihiatrice care au scopul de a stabili existența sau inexistența discernământului inculpatului la data săvârșii infracțiunii în vederea stabilirii posibilității ca acesta să fie tras la răspundere penală. Expertizele medico-legale care stabilesc leziunile existente pe corpul victimei sau/și a inculpatului au rolul de a demonstra existența unei fapte de violență și de a stabili numărul de zile de îngrijiri medicale, fapt cu relevanță juridică având în vedere că în baza acestui număr putem încadra o faptă ca fiind lovire sau alte violențe ori vătămare corporală. Expertizele asupra acidului dezoxiribonucleic, A.D.N. pe scurt, au rolul de a demonstra că fapta a fost comisă de o anumită persoană prin compararea A.D.N.-ului aflat în probele biologice ridicate de la locul faptei ori prelevate de la persoana vătămată cu A.D.N.-ul suspectului/inculpatului.

În cadrul dreptului civil, expertizele medicale utilizate sunt cea A.D.N. prin diferite metode de testare (Noua Secvențioanre Genomică, analiza Short Tandem Repeats, tiparea antigenului leucocitar uman etc.) pentru a demonstra sau infirma paternitatea în cadrul acțiunilor în tăgada paternității. De asemenea, expertiza psihiatrică se realizează în vederea stabilirii existenței discernământului la momentul efectuării unui act juridic pentru a stabili dacă persoana expertizată avea capacitatea de exercițiu necesară realizării actului juridic respectiv.

1.3. Consecințele în practică: dificultăți de interpretare, colaborare și verificare a expertizelor

Inclusiv în mod personal am avut situații în care nu am realizat că expertizele medico-legale prezintă probleme de interpretare care încurcă însăși magistrați să pronunțe hotărârea și să o motiveze mai rapid din cauza lipsei cunoștințelor medico-legale care au ca scop să ajute profesioniștii dreptului să înțeleagă expertizele dificile.

În cadrul unei acțiuni în tăgada paternității introdusă la o instanță relativ mică s-a cerut efectuarea unei expertize A.D.N. pentru a se stabili dacă reclamantul este sau nu tatăl biologic al minorei. Expertiza medico-legală a fost realizată prin tiparea antigenelor leucocitare umane (H.L.A.) prin metoda *polymerase chain reaction* (P.C.R.) cu secvențiere de înaltă rezoluție, gene esențiale pentru funcționarea sistemului imunitar al unei persoane, cu o variabilitate genetică foarte mare². Ele sunt împărțite în două clase, iar în cadrul analizelor pentru aceste procese se utilizează genele din clasa I (HLA-A, HLA-B, HLA-C), care codifică proteine prezente pe toate celulele nucleate ale organismului³ ori, altfel spus, sunt fragmente de proteine care provin din bacterii, virusuri, celule anormale afișate pe suprafața

² T.K. Ayna, A.Ö. Koçylğılt, Z. Soypaçacı, C. Tuğmen, I. Pirim, Investigation of Anti-HLA Antibodies of Highly Sensitized Patients by Single Antigen Bead and C1q Tests, în *Transplant Proc.*, vol. 51, nr. 4, Ed. Elsevier, Amsterdam, 2019, p. 1024–1026.

³ H. Nordquist, R.T. Jamil, Biochemistry, HLA Antigens, în *StatPearls* [Internet], Ed. StatPearls Publishing, Treasure Island (FL), 2025, actualizat la 24 aprilie 2023.

celulelor corpului ca un semnal de alarmă care va fi „citit” de limfocitele T citotoxice care atacă și distrug celula bolnavă⁴. Fiecare individ moștenește un set de gene HLA de la fiecare părinte, formând un haplotip⁵. Astfel, frații au o șansă de 25% să fie HLA identice, 50% să împartă jumătate din antigene și 25% să nu aibă antigene HLA comune. Tiparea HLA analizează profilul acestor antigene (lista exactă a tipurilor de antigene) și compară între copil, mamă și presupusul tată. Pentru fiecare genă, copilul are două aleluri, una de la tată și una de la mamă (ex: HLA-A*01 și HLA-A*11), fiind un cod personal imunologic⁶. Prin expertiză se identifică seturile de antigene HLA de la copil, mamă și presupusul tată biologic și se verifică dacă antigenele copilului care nu provin de la mamă se regăsesc în cele ale presupusului tata (ex: copilul are HLA-A*01 și HLA-A*11, acest lucru înseamnă că dacă mama are HLA-A*01, presupusul tată ar trebui să aibă HLA-A*11 dacă este tatăl biologic). Dacă presupusul tată nu are antigenele care lipsesc de la mamă și se regăsesc la copil atunci există o excludere de 100%, cu excepția mutațiilor care ar trebui documentate de expert în așa fel. Dacă presupusul tată are toate antigenele necesare pentru a fi tată, dat fiind că nu este o confirmare absolută și exactă prin această metodă de testare și stabilire a paternității, se calculează o probabilitate de paternitate care pentru a fi luată în considerare ca un rezultat pozitiv trebuie să fie peste 99,80...%⁷. Însă, în concluziile pe fond nu am explicat aceste lucruri, o expertiză ale cărei concluzii stabilesc această probabilitate de paternitate, fapt care s-a soldat cu amânarea pronunțării de aproximativ două luni deși există la dosar o probă obiectivă și care are valoarea juridică de a confirma paternitatea în acest caz, iar motivarea hotărârii nu ar trebui să ridice probleme.

Acesta nu este singurul caz despre care am luat la cunoștință direct sau indirect, prin propria experiență ori prin experiențele povestite de alți experți care activează ori au o tangență în domeniul juridic. Au existat obiecțiuni la asemenea rapoarte de expertize fiind motivate că expertul analizează proteine, nu A.D.N. în cadrul acestora. De altfel, tiparea HLA pentru paternitate nu poate fi utilizată în vederea stabilirii paternității în cazul în care presupusul tată este un frate al tatălui din certificatul de naștere pentru motivele expuse mai sus, un lucru extrem de important pe care ar trebui să îl cunoaștem ca avocați pentru a nu tergiversa soluționarea procesului prin a cere efectuarea unei noi expertize, de data aceasta prin analiza markerilor Short Tandem Repeats, analiză pe care o puteam cere încă de la începutul procesului pentru a evita timpul îndelungat de soluționare a cauzei. Desigur că inclusiv la rapoartele de autopsie medico-legală există obiecțiuni ori neclarități, fie din cauza formulării unor obiective incorecte sau neclare, fie din cauza lipsei cunoștințelor de traumatologie medico-legală sau tanatologie. De altfel, este absurd să existe o condamnare pe o bază probatorie care constă doar în declarațiile părților și a unui raport de constatare a

⁴ C.A. Janeway Jr., P. Travers, M. Walport, M.J. Shlomchik, Immunobiology: The Immune System in Health and Disease, ed. a 5-a, Ed. Garland Science, New York, 2001, p. 233–250.

⁵ J.M. Anaya, Y. Shoenfeld, A. Rojas-Villarraga, et al., Autoimmunity: From Bench to Bedside, Ed. Univ. El Rosario, Bogota, 2013.

⁶ S.G.E. Marsh, E.D. Albert, W.F. Bodmer, ș.a., Nomenclature for factors of the HLA system, în Tissue Antigens, Oxford, 2010, vol. 75, p. 291–455.

⁷ P.M. Schneider, Scientific standards for studies in forensic genetics, în Forensic Science International Genetics, Amsterdam, 2007, vol. 1, p. 1–2.

leziunilor de pe corpul victimei având în vedere că acel raport nu stabilește decât că a existat o violență, nu și cine a exercitat-o, în lipsa unei recunoașteri din partea pârâtului. Nu în ultimul rând, lipsa cunoștințelor cu privire la procedurile tehnico-științifice și protocoalele de efectuare a analizei ori autopsiei sau a prelevării probelor conduc la obiecțiuni inutile cum ar fi că proba a fost prelevată sau analizată de un medic de sex masculin în cazul infracțiunilor de viol și de aceea există cromozom Y în proba analizată, existând o contaminare, când procedura celor de la institutele de medicină legală, pe lângă faptul că sunt foarte stricte și riscul de contaminare este minimal, evită acest lucru, fiind chemați experți medico-legali de sex feminin în aceste cazuri.

Desigur că poate există mult mai multe probleme cu privire la aceste expertize care provin din lipsa cunoștințelor medico-legale ale avocaților, însă acestea sunt cele de care am luat la cunoștință în mod personal, direct sau indirect. Cel puțin avocații care activează în domeniul dreptului penal majoritar ar trebui să dețină aceste cunoștințe, însă toți avocații sunt datori să aibă o cultură și un set de cunoștințe ridicat, în special în cauzele în care se efectuează expertize medico-legale pentru ca actul de justiție să fie mai eficient prin prisma modului în care gestionăm noi cauza și proba respectivă, datorită nouă.

Capitolul II. Lacunele pregătirii profesionale a avocaților în domeniul medico-legal

§1. Analiza formării academice și profesionale actuale în cadrul instituțiilor de învățământ superior de stat

Actualele oferte educaționale ale facultăților de drept la nivelul studiilor de licență și de masterat includ scurte tangențe cu domeniul medico-legal, însă vorbim doar despre un semestru de criminalistică și unul de medicină legală, cea din urmă fiind o materie opțională la acest moment la nivelul cursurilor de licență, precum și criminologie care în funcție de universitate este obligatorie sau facultativă. La nivelul cursurilor de masterat, ofertele educaționale privesc doar un număr restrâns de masterate care se axează pe expertize și cunoștințe de bază în domeniul medico-legal, iar în rândul facultăților de medicină există două asemenea programe, însă doar unul este accesibil și studenților care au finalizat studii de drept.

1.1. Deficiențe ale curriculei programelor de licență

În cadrul Universității din București, Facultatea de Drept, planul de învățământ pentru studiile de licență prevede în anul IV un semestru obligatoriu în care se studiază criminalistica, iar medicina legală este în semestrul doi o materie opțională inclusă într-un pachet împreună cu dreptul execuțional penal și dreptul internațional penal⁸. În cadrul Universității din Cluj-Napoca, Facultatea de Drept, planul de învățământ pentru studiile de licență prevede în anul III că una dintre disciplinele opționale pe care studenții le pot alege

⁸ Universitatea din București, Facultatea de Drept, Plan de învățământ – Licență, disponibil online.

este dreptul medical, iar în anul IV există un semestru obligatoriu de criminalistică și ultimul semestru din anul IV poate include ca materie opțională medicina legală⁹.

În cadrul Universității din Iași, Facultatea de Drept, planul de învățământ pentru studiile de licență prevede pentru anul III, un pachet de materii opționale, studenții putând să aleagă fie medicina legală, fie psihologia judiciară. În anul IV se studiază un semestru în mod obligatoriu de criminalistică¹⁰. În cadrul Universității din Brașov, Facultatea de Drept, planul de învățământ pentru studiile de licență prevede pentru anul II o materie opțională de drept medical, iar în anul IV un semestru obligatoriu de criminalistică și medicina legală ca materie opțională¹¹.

Acestea sunt doar câteva exemple, însă majoritatea facultăților de drept din România prevăd criminalistica drept materie obligatorie, studiindu-se un semestru în anul IV, iar medicina legală și dreptul medical sunt materii opționale, unele facultăți neoferind măcar o asemenea posibilitate. Este cert că fiind un domeniu atât de vast doar privind noțiunile de bază un singur semestru de studiu pentru criminalistică și medicina legală nu este de ajuns la nivelul studiilor de licență, în condițiile în care nu toți avocații urmează ulterior un masterat dat fiind că nu este obligatoriu și în condițiile în care nici în cadrul I.N.P.P.A. nu se studiază aceste noțiuni. Mai mult, consider că medicina legală nu este o materie care ar trebui să fie opțională pentru un jurist fiindcă aceasta nu se intersectează cu dreptul numai în ramura penală, ci intervine și în cadrul cauzelor civile.

De altfel, calitatea predării acestor materii prezintă deficiențe având în vedere că în majoritatea facultăților sunt predate de cadre didactice care nu au pregătire medicală, studiul acestor discipline axându-se pe partea de reglementări legislative și scurte discuții despre tipurile de expertiză, obiective care se pot formula, însă nu explică baza înțelgerii acestora. Medicina legală reprezintă mai mult decât traumatologie ori tanatologie, de obicei partea de tanatologie și, desigur, cadrul juridic alcătuind cele 14 cursuri din cadrul acestei materii, ea reprezintă și biologie, chimie, bio-chimie etc., acolo aflându-se, de fapt, esența acestor expertize pe care le utilizăm ca avocați. De asemenea, criminalistica predată în facultățile de drept este deseori legată de probele pe care le putem regăsi la locul unei fapte și prea puțin despre protocolul legal pe care criminaliștii și polițiștii trebuie să îl urmeze în gestionarea unui loc al faptei ori a probelor, existând deseori violări ale bunelor practici și obligații ale acestora.

Nu în ultimul rând, în cadrul orelor de curs studenții de la drept nu au dreptul de a participa la efectuarea expertizelor pentru a vedea practic cum se efectuează în mod corect aceasta. La majoritatea facultăților aceștia nu au acces într-o sală de autopsii în care să observe dacă doresc procedura acesteia, nu au posibilitatea să vadă în laborator ce înseamnă o analiză asupra A.D.N.-ului, pașii pentru efectuarea ei, totul fiind teorie abstractă.

⁹ Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, Facultatea de Drept, Plan de învățământ – Studii universitare de licență, disponibil online.

¹⁰ Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Facultatea de Drept, Planuri de învățământ, accesibil online.

¹¹ Universitatea Transilvania din Brașov, Facultatea de Drept, Structura planului de învățământ – Drept, disponibil online.

1.2. Deficiențe ale curriculei programelor de masterat

Programele de masterat din cadrul facultăților de drept care se disting în jurul domeniului medico-legal sunt de obicei regăsite sub denumirea de științe penale și/sau criminalistică. În cadrul Facultății de Drept a Universității din București există un asemenea masterat al cărui plan de învățământ, cu o durată de un an, are o singură materie de criminalistică denumită „Științe penale”, excluzând domeniul medicinei legale¹². Facultatea de Drept a Universității din Cluj-Napoca are un asemenea masterat, cu o durată de un an, care cuprinde în planul de învățământ o materie de „Metodologia expertizelor criminalistice” și o materie opțională de „Problematika expertizelor criminalistice”, însă nicio materie de medicină legală¹³. Facultatea de Drept a Universității din Iași are un masterat de criminalistică cu o durată de un an universitar, al cărui plan de învățământ este mai dezvoltat totuși având materii precum Tehnici microscopice și spectroscopice utilizate în criminalistică, Tehnici de identificare a comportamentului simulat, Expertiza criminalistică a scrisului și a documentelor, Antropologie și Genetică judiciară și Metodologia cercetării criminalistice a activităților ilicite¹⁴. Restul facultăților de drept de stat nu prezintă programe de masterat în acest sens, ci doar în sensul științelor penale juridice.

Se poate observa că facultățile de stat de drept din România nu prezintă mastere cu caracter interdisciplinar, existând o evoluție în acest sens doar din partea Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Astfel, în lipsa unei pregătiri temeinice în cadrul studiilor de licență a absolvenților de drept în domeniul medico-legal, singura lor alegere pentru a îl aprofunda ar fi să urmeze cursurile acestui masterat, însă nu există din păcate destule locuri pentru toți proaspeții avocați stagiați ori posibilitatea în acest sens. Un alt masterat interdisciplinar se află la Cluj în cadrul Universității de Medicină și Farmaceutică „Iuliu Hațieganu” care este accesibil și absolvenților de drept, fiind un masterat axat pe probleme practice și înțelegere profundă și logică a noțiunilor medico-legale care stau la baza expertizelor, însă sunt extrem de puține locuri, iar factorul financiar este unul de luat în considerare¹⁵. Având în vedere că stagiarii urmează și cursurile de formare inițială în cadrul Institutului de Pregătire și Perfecționare a Avocaților, iar mai mult masterele acestea presupun frecvență la zi, programele de licență și aceste cursuri în cadrul I.N.P.P.A., obligatorii pentru a intra în examenul de definitivat, ar trebui să includă noțiunile de medicină legală indispensabile înțelegerii expertizelor medico-legale pentru ca actul de justiție să nu mai fie întrerupt de termene intermediare pentru motivele expuse în cadrul primului capitol.

¹² Universitatea din București, Facultatea de Drept, Master Științe Penale, Plan de învățământ, disponibil online.

¹³ Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, Facultatea de Drept, Master Drept Penal și Criminalistică, disponibil online.

¹⁴ Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Facultatea de Drept, Master Criminalistică, disponibil online.

¹⁵ Universitatea de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu” Cluj-Napoca, Master Cercetări avansate în investigația criminalistică și în medicina legală, disponibil online.

Capitolul III. Propuneri pentru integrarea noțiunilor de medicină legală în formarea avocaților

§1. Modele internaționale și bune practici

La nivel internațional există diferite practici pentru integrarea cunoștințelor de medicină legală în formarea profesională a avocaților, fiind recomandat să urmezi un asemenea tipar educațional dacă dorești să te specializezi în dreptul penal ca avocat. Interdisciplinaritatea este una din trăsăturile esențiale în cadrul acestor programe pentru ca avocații care activează în ramura dreptului penal să poată oferi o apărare cât mai eficientă.

Exemple includ Marea Britanie și Statele Unite ale Americii. În cadrul acestor programe există anumite practici care ajută studenții să dețină cunoștințe aprofundate încă din timpul studiilor de licență, masteratele fiind astfel nenecesare pentru a practica în dreptul penal și a înțelege expertizele deoarece aceste informații avansate au fost predate în cadrul programelor de licență. State precum India, Bangladesh și Pakistan oferă posibilitatea de formare și înțelegere în medicina legală prin programe postuniversitare. Mai mult, studiile pe care le voi expune vor releva că avocații cu o pregătire interdisciplinară în medicina legală au un avantaj în gestionarea cazurilor penale.

1.1. Experițe relevante din alte sisteme juridice

Sistemul educațional juridic din Marea Britanie presupune înscrierea la cursurile de licență în drept. Deși există posibilitatea de a studia un simplu program de drept, multiple universități (King's College London, University of Durham, University of Leicester) oferă un program combinat de studii de licență LLB Law with Forensic Science, încă de la început ori începând cu al doilea an de studii de licență, în funcție de hotărârea studentului respectiv legat de viitorul său¹⁶. În cadrul acestui program studenții urmează materii obligatorii precum toxicologie, traumatologie, tanatologie, procedurile judiciare și etica evaluărilor medico-legale etc., pe lângă materiile obligatorii de natură juridică. Ca bune practici, modalitatea de predare presupune utilizarea studiilor de caz și simulări de procese.

În Statele Unite ale Americii, pentru a deveni avocat, primul pas este obținerea unei diplome de licență (Bachelor's Degree), fără a conta domeniu. După obținerea licenței, este necesară înscrierea la un program de drept (Juris Doctor – JD), în cadrul căruia se studiază principalele ramuri de drept, existând cursuri electivă în medicină legală pentru ca ulterior să poți alege un masterat (LL.M.) în medicină legală pentru avocați. Însă Syracuse University College of Law oferă un program dual prin care studenții pot obține diploma de Juris Doctor și de masterat în același timp (joint degree) denumit J.D./Master of Science in Forensic Science în colaborare cu Forensic and National Security Sciences Institute¹⁷. În cadrul University of New Haven studenții pot urma cursurile pentru a obține diploma de Juris Doctor, însă programul e flexibil și interdisciplinar în sensul în care aceștia combină studiile de bază cu studii în alte domenii la alegerea lor personală¹⁸.

¹⁶ King's College London, LLB Law with Forensic Science, program disponibil online.

¹⁷ Syracuse University College of Law, Joint J.D./M.S. in Forensic Science, disponibil online.

¹⁸ University of New Haven, Juris Doctor Program Overview, disponibil online.

În India, Institutul de Științe Forensice, Universitatea Madras și Universitatea Osmania oferă avocaților posibilitatea de a participa la cursuri postuniversitare pentru formarea continuă în urma cărora obțin o diplomă postuniversitară în științele forensice. Există, de asemenea, cursuri de certificare în științele forensice, fiind programe de scurtă durată care instruiesc studenții la drept sau profesioniștii despre analiza probelor criminalistice, examinarea toxicologică și rolul expertizelor medico-legale în procesele judiciare¹⁹. Asemenea programe există și în Bangladesh și Pakistan, având un puternic caracter practic.

1.2. Beneficiile unei pregătiri interdisciplinare

O pregătire interdisciplinară a avocaților, în special a celor care doresc să practice majoritar drept penal, conduce la o performanță mult mai bună a avocaților în gestionarea cazului prin formularea unor obiective clare, evitarea unor termene intermediare necesare prin formularea de obiecțiuni la raportul de expertiză irelevante, posibilitatea de a observa o expertiză incorectă sau incompletă, interpretarea juridică a probei spre a conduce la rezultatul corect obiectiv și spre o sentință echitabilă, în termen mult mai optim etc., astfel cum am susținut și în primul capitol.

Multiple studii au relevat că utilizarea expertizelor medico-legale au un impact semnificativ asupra deciziilor procesuale. De asemenea, un studiu realizat în Liban privind conștientizarea avocaților față de științele forensice a relevat faptul că formarea continuă a acestora în domeniul științelor forensice este necesară pentru a îmbunătăți performanța acestora. Există un studiu relevant care analizează înțelegerea rapoartelor experților medico-legali de către judecători, avocați și profesioniștii în domeniu²⁰. Cercetarea a arătat că, în general, profesioniștii din domeniul juridic au avut dificultăți în interpretarea corectă a rapoartelor tehnice, în special a ratelor de probabilitate, comparativ cu experții în medicină legală²¹. Aceasta se datorează în mare parte erorii procurorului (prosecutor's fallacy), dar și altor factori. De asemenea, studiile au evidențiat că mulți participanți aveau o încredere mai mare în înțelegerea lor decât ar fi justificat nivelul real de înțelegere²². Nu în ultimul rând, un studiu realizat în Elveția²³ a evidențiat că majoritatea participanților (judecători sau procurori) nu au primit instruire formală în evaluarea probelor medico-legale și că înțelegerea lor asupra acestora era adesea limitată sau inexistentă. De asemenea, studiul sugerează că formarea continuă în domeniul evaluării probelor medico-legale ar putea îmbunătăți calitatea deciziilor legale.

¹⁹ National Forensic Sciences University – India, Certificate and PG Programs, disponibil online.

²⁰ P. Romanos, Attorneys' awareness of forensic science: A survey conducted in Lebanon, în *Polaris Global Journal of Scholarly Research and Trends*, 2022, vol. 1, nr. 1.

²¹ E. Rassin, N. Arbiyah, I. Boskovic, H. Otgaar, H. Merckelbach, Likelihood ratios in psychological expert opinion, and their reception by professional judges, în *Science and Justice*, London, 2022, vol. 62, nr. 6, p. 659–667.

²² J. de Keijser, H. Elffers, Understanding of forensic expert reports by judges, defense lawyers and forensic professionals, în *Psychology, Crime & Law*, 2012, vol. 18, nr. 2, p. 191–207.

²³ S. Egli, R. Frei, P. Frei, G. Rössler, A. Hoffmann, How do legal experts cope with medical reports and forensic evidence? The experiences, perceptions, and narratives of Swiss judges and other legal experts, în *Frontiers in Psychiatry*, 2019, vol. 10, p. 18.

§2. Direcții de acțiune pentru sistemul românesc

Deși există oportunități pentru avocați de a se perfecționa în domeniul medicinei legale în România, sistemul actual prezintă deficiențe în sensul în care singurele oportunități pentru a aprofunda acest domeniu raportat la procedurile judiciare sunt două programe de masterate accesibile și licențiaților în drept. Un prim masterat este cel din cadrul Universității de Medicină și Farmaceutică „Iuliu Hațieganu” din Cluj-Napoca, iar cel de al doilea este cel din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, fiind masterate interdisciplinare.

Însă sistemul român trebuie să evolueze în integrarea medicinei legale în formarea profesională a avocaților, începând cu formarea inițială în cadrul studiilor de licență, urmând formarea inițială din timpul stagiaturii și ulterior formarea continuă, în special pentru cei care activează majoritar în ramura dreptului penal. Un prim argument în acest sens este faptul că sunt puține locuri în cadrul acestor masterate, al doilea argument fiind cel financiar deoarece nu toată lumea are destule resurse financiare pentru a plăti taxa de studii, iar cel de al treilea argument este că participarea efectivă este extrem de dificilă deoarece sunt masterate practice, cu forma de frecvență zi, existând suprapuneri între cursurile I.N.P.P.A. și orele de la masterate, dacă reușești să te înscrii la acestea.

2.1. Recomandări pentru facultăți și INPPA

Consider că pentru o justiție mai eficientă prin toate motivele expuse pe parcursul lucrării avocații trebuie să aibă cunoștințe medico-legale mult mai avansate, cu baze de chimie, biologie, bio-chimie, traumatologie etc., baze care pot fi puse în cadrul programelor de licență. În cadrul programelor de licență această materie ar trebui să devină obligatorie, nu opțională, fiind o materie esențială pentru practica avocațială, cu o durată de două semestre. De asemenea, facultățile ar trebui să colaboreze între ele astfel încât medicina legală să fie predată de profesori din cadrul facultăților de medicină ori cadre didactice care au o bază în chimie, biologie moleculară sau bio-chimie. De altfel, facultățile de drept ar trebui să colaboreze cu institutele și serviciile județene de medicină legală pentru a permite studenților la drept să participe la autopsii, la analiza unor probe în laborator pentru a observa protocolul etc.

În cadrul cursurilor de formare inițială, I.N.P.P.A. ar trebui să includă un modul separat care să includă cursuri de medicină legală și criminalistică avansate, fie opțional, fie obligatoriu. Important ar fi să includă un asemenea modul avansat în anul I de formare în care diferiți profesioniști (medici legali, biologi, bio-chimiști, toxicologi etc.) să susțină cursuri cu privire la expertizele pe care aceștia le întreprind, baza lor științifică, cum ar trebui să arate o asemenea expertiză și cum se interpretează etc., astfel încât avocații care nu reușesc să efectueze un masterat în domeniu, dar care își doresc să cunoască asemenea aspecte să le poată studia fără a fi supuși unor eforturi sisifice financiare și temporale.

2.2. Formarea continuă: cursuri, ateliere și colaborări instituționale

Având în vedere că avocații sunt obligați să își perfecționeze cunoștințele, iar I.N.P.P.A. are în atribuții organizarea de cursuri pentru perfecționarea continuă, s-ar putea organiza periodic workshop-uri, ateliere, cursuri împreună cu experții medico-legali care să ajute avocații să deslușească anumite nelămuriri sau care să umple diferite lacune lăsate de

prezentul sistem de educație juridică. Nu în ultimul rând, se poate încheia un protocol de colaborare cu Institutul Național de Medicină Legală „Mina Minovici” prin care avocații să poată vedea practic expertizele și protocoalele de laborator în mod transparent, astfel încât să poată observa când o expertiză este efectuată incorect.

Concluzii

Medicina legală, pe lângă a ne învăța ca avocați ce fel de expertiză este necesară ca probă în proces și ce obiective ar trebui să conțină, ne învață și să le înțelegem astfel încât să cunoaștem când expertiza este incorect realizată ori incompletă, să reușim să o explicăm și altor participanți la proces, să evităm termenele nenesesare prin formularea de suplimente la expertize ori o cerere de efectuare a unei noi expertize sau obiecțiuni la raportul de expertiză pentru motive care nu au valoare reală și să evităm tergiversarea procesului din cauza propriei noastre lipse de cunoștințe și înțelegere prin termene suplimentare care ar putea fi evitate sau amânări de pronunțare în cauze clare și dovedite obiectiv deoarece concluziile pe fond nu au clarificat judecătorului rezultatul expertizei. Integrarea cunoștințelor medico-legale cele mai uzitate în sistemul judiciar românesc va eficientiza actul de justiție prin evitarea unor situații care în lipsa unor cunoștințe temeinice se ivesc des în practică și lungesc procese care oricum au termene îndepărtate și se soluționează relativ încet, într-un sistem judiciar împovărat precum este al nostru.

Astfel trebuie să existe o schimbare în modul de pregătire inițială a viitorilor avocați și a avocaților stagiari, dar și o perfecționare în practica avocaților definitiv. Nu trebuie să fim o enciclopedie bipedă, însă trebuie să deținem cunoștințe de bază cu privire la concepte și noțiuni de care ne folosim și de care ne lovim în practică pentru ca actul de justiție să fie eficient cel puțin prin intermediul nostru.

Avocatura și avocații sunt supuși multiplor bătălii astăzi. Ceea ce este esențial pentru ca avocatura să se dezvolte și să evolueze, să fie privită cu respectul și demnitatea de care majoritatea dăm dovadă atât în societate, cât și în interiorul profesiei, este să nu uităm că noi suntem cei care o putem schimba. Pentru a fi parteneri egali în justiție și a fi priviți ca egali tot ceea ce este necesar este să demonstrăm că avem cunoștințe și suntem o pârgă de eficientizare a justiției.

Bibliografie

1. I.D. Bulgaru, A. Knieling, *Medicină legală pentru juriști*, Ed. Sympoesium, Iași, 2023, p. 9;
2. T.K. Ayna, A.Ö. Koçylğılt, Z. Soypaçaci, C. Tuğmen, I. Pirim, *Investigation of Anti-HLA Antibodies of Highly Sensitized Patients by Single Antigen Bead and C1q Tests*, în *Transplant Proc.*, vol. 51, nr. 4, Ed. Elsevier, Amsterdam, 2019, p. 1024–1026;
3. H. Nordquist, R.T. Jamil, *Biochemistry, HLA Antigens*, în *StatPearls [Internet]*, Ed. StatPearls Publishing, Treasure Island (FL), 2025, actualizat la 24 aprilie 2023;
4. C.A. Janeway Jr., P. Travers, M. Walport, M.J. Shlomchik, *Imunobiologie. Sistemul imun în sănătate și boală*, ed. a 5-a, Ed. Garland Science, New York, 2001, p. 233–250;
5. J.M. Anaya, Y. Shoenfeld, A. Rojas-Villarraga, et al., *Autoimmunity: From Bench to Bedside*, Ed. Univ. El Rosario, Bogota, 2013;

-
6. S.G.E. Marsh, E.D. Albert, W.F. Bodmer, ș.a., Nomenclature for factors of the HLA system, în Tissue Antigens, Oxford, 2010, vol. 75, p. 291–455;
 7. P.M. Schneider, Scientific standards for studies in forensic genetics, în Forensic Science International Genetics, Amsterdam, 2007, vol. 1, p. 1–2;
 8. Facultatea de Drept, Universitatea din București, Plan de învățământ – Licență, București, 2024, <https://drept.unibuc.ro/documente/2024/Site/plan%20invatamant%20licenta-2024-2025.pdf>, accesat la data de 14 mai 2025;
 9. Facultatea de Drept, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Plan de învățământ – Drept licență, Cluj-Napoca, 2024, https://law.ubbcluj.ro/images/documente/id/Plan_invatamant.pdf, accesat la data de 14 mai 2025;
 10. Facultatea de Drept, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Plan de învățământ – Drept licență, Iași, 2024, <https://laws.uaic.ro/ro/studenti/programe-studii/program-de-studii-drept-invatamant-cu-frecventa>, accesat la data de 14 mai 2025;
 11. Facultatea de Drept, Universitatea Transilvania, Plan de învățământ – Drept licență, Brașov, 2024, https://drept.unitbv.ro/images/programe-studii/planuri_inv_2024-2026-2028/Plan_inv_Drept_IFR_2024-2028.pdf, accesat la data de 14 mai 2025;
 12. Universitatea din București, Facultatea de Drept, Master Științe Penale - Plan de învățământ, București, 2024, <https://drept.unibuc.ro/documente/2024/Fise%20disciplina%202024-2024/Penal-16.10.2024.pdf>, accesat la data de 14 mai 2025;
 13. Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, Facultatea de Drept, Master Drept Penal și Criminalistică, Cluj-Napoca, 2024, https://law.ubbcluj.ro/images/documente/master/2024-2025Plan_inv_master_SPC.pdf, accesat la data de 14 mai 2025;
 14. Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Facultatea de Drept, Master Criminalistică, Iași, 2023, https://laws.uaic.ro/images/plan/23_24/master/2023_2024_plan_inv_master_c.pdf, accesat la data de 14 mai 2025;
 15. Universitatea de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu” Cluj-Napoca, Master Cercetări avansate în investigația criminalistică și în medicina legală, Cluj-Napoca, 2023, https://cdn.umfcluj.ro/uploads/2022/08/PLAN-INVATAMANT_CERCET-AV-IN-INVESTIG-CRIMI-SI-IN-MED-LEGALA-2023-2024.pdf, accesat la data de 14 mai 2025;
 16. King’s College London, LLB Law with Forensic Science, <https://www.kcl.ac.uk>, accesat la data de 15 mai 2025;
 17. University of Durham, Law with Forensic Science (LLB), <https://www.durham.ac.uk>, accesat la data de 15 mai 2025;
 18. University of Leicester, Law and Forensic Science LLB, <https://le.ac.uk>, accesat la data de 15 mai 2025;

-
19. Syracuse University College of Law, Joint J.D./M.S. in Forensic Science, <https://law.syracuse.edu>, accesat la data de 15 mai 2025;
 20. University of New Haven, Juris Doctor Program Overview, <https://www.newhaven.edu>, accesat la data de 15 mai 2025;
 21. University of Madras, Post Graduate Diploma in Forensic Science, <https://www.unom.ac.in>, accesat la data de 16 mai 2025;
 22. Osmania University, P.G. Diploma in Forensic Science, <https://www.osmania.ac.in>, accesat la data de 16 mai 2025;
 23. National Forensic Sciences University – India, Certificate and PG Programs, <https://www.nfsu.ac.in>, accesat la data de 16 mai 2025;
 24. E. Rassin, N. Arbiyah, I. Boskovic, H. Otgaar, H. Merckelbach, Likelihood ratios in psychological expert opinion, and their reception by professional judges, în Science and Justice, London, 2022, vol. 62, nr. 6, p. 659–667, <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/13657127221119545>, accesat la data de 18 mai 2025;
 25. P. Romanos, Attorneys' awareness of forensic science: A survey conducted in Lebanon, în Polaris Global Journal of Scholarly Research and Trends, 2022, vol. 1, nr. 1, https://www.researchgate.net/publication/364959511_Attorneys%27_awareness_of_forensic_science_A_survey_conducted_in_Lebanon, accesat la data de 18 mai 2025;
 26. J. de Keijser, H. Elffers, Understanding of forensic expert reports by judges, defense lawyers and forensic professionals, în Psychology, Crime & Law, 2012, vol. 18, nr. 2, p. 191–207, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10683161003736744>, accesat la data de 18 mai 2025;
 27. S. Egli, R. Frei, P. Frei, G. Rössler, A. Hoffmann, How do legal experts cope with medical reports and forensic evidence? The experiences, perceptions, and narratives of Swiss judges and other legal experts, în Frontiers in Psychiatry, 2019, vol. 10, p. 18, <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsy.2019.00018/full>, accesat la data de 18 mai 2025.

AVOCATUL VIITORULUI: NOI SPECIALIZĂRI ȘI TRANSFORMĂRI ÎN PROFESIA JURIDICĂ

THE LAWYER OF THE FUTURE: NEW SPECIALIZATIONS AND TRANSFORMATIONS IN THE LEGAL PROFESSION

L'AVOCAT DU FUTUR: NOUVELLES SPÉCIALISATIONS ET TRANSFORMATIONS DANS LA PROFESSION JURIDIQUE

Avocat stagiar Vlad Negreanu

Baroul Bucuresti

Rezumat:

Profesia de avocat se află în plin proces de transformare, unde tradiția pledoariei și exegeza doctrinară se armonizează cu digitalizarea modernă și presiunile globalizării normative. Rolul avocatului evoluează din simplu cunoscător al normelor legale în facilitator al coerenței juridice, apt să integreze tendințele tehnologice, economice și sociale. Automatizarea proceselor prin unelte ce folosesc inteligența artificială redefinește practicile profesionale, reducând costurile și sporind eficiența, în timp ce specializările în AI, protecția datelor, mediu/ESG și blockchain impun avocaților cunoștințe interdisciplinare. Apar noi specializări – consultant etic AI, specialist în date, avocat în sustenabilitate – care mediază între drept și realitatea tehnologică, asigurând transparență, responsabilitate și protecția drepturilor fundamentale. Avocatul viitorului va trebui să îmbine inovația digitală cu etica, rațiunea și colaborarea interdisciplinară într-o practică adaptabilă pentru societatea de mâine.

Cuvinte cheie: inteligență artificială, protecția datelor, ESG, blockchain

Capitolul I – Profesia de avocat în tranziție – între tradiție și inovație

Profesia de avocat a fost, de-a lungul istoriei, una dintre cele mai stabile forme de exercitare a expertizei sociale în materie de reglementare, apărare și justiție. Imaginea avocatului clasic, formată prin secole de tradiție juridică, a gravitat constant în jurul ideii de pledoarie, de construcție discursivă riguroasă și de angajare etică într-un proces contradictorial menit să apropie justiția de individ. Într-o epocă în care cunoașterea juridică era inaccesibilă publicului larg, iar jurisprudența se transmitea prin experiență și dialog profesional, rolul avocatului era acela de intermediar privilegiat între complexitatea legii și nevoia oamenilor de protecție juridică.

Această imagine, validată de contextul social, politic și instituțional al statului de drept modern, a fost timp îndelungat percepută ca imuabilă. În pofida reformelor legislative sau a

modificărilor de procedură, esența profesiei părea să rămână neatinsă: avocatul pleda, interpreta, convingea. Totuși, în ultimele decenii, această axiomă profesională a început să fie supusă unei presiuni tot mai vizibile, generată de factori care nu țin de drept în sine, ci de reconfigurarea generală a modului în care funcționează societatea.

Globalizarea, digitalizarea și explozia normativă deschid justițiabililor acces direct la norme legislative, jurisprudență și analize comparative în timp real, iar avocatul își regândește rolul din simplu cunoscător al legii într-un facilitator al înțelegerii integrate a normelor. Fluxurile economice, informaționale și decizionale transcende granițele naționale, iar interacțiunea cu sisteme juridice naționale, europene și internaționale fragmentează spațiul de reglementare și impune revizuirea continuă a grilei de interpretare. Instrumentele de căutare asistată, bazele de date deschise și tehnologiile bazate pe inteligență artificială contestă vechea competență a avocatului de a obține informații inaccesibile, astfel încât autoritatea profesională se fundamentează acum pe capacitatea de a contextualiza norma în raport cu tendințele tehnologice, economice și sociale. Experiența profesională și pregătirea constantă îi conferă avocatului abilitatea de a articula coerența instituțională, sintetizând deciziile instanțelor naționale și ale organismelor internaționale într-un cadru unitar, capabil să ghideze clientul prin complexitatea mediului economic. Complexitatea normativă crește sub impactul reglementărilor tehnice, al mecanismelor de autoreglementare și al suprapunerii cadrului sectorial și internațional, iar conformitatea devine criteriu de referință. În acest mediu, avocatul nu mai operează ca generalist doctrinar, ci se specializează pe nișe care cer decodificarea implicațiilor tehnice, prevenirea riscurilor emergente și consultanță la intersecția dintre drept, tehnologie și etică.

Tranziția nu implică dispariția modelului tradițional de avocat, ci îl repoziționează într-o ecologie profesională în care competențele clasice se completează cu alfabetizarea digitală, înțelegerea fluxurilor de date, analiza sistemică și gândirea anticipativă. Experiența profesională și pregătirea constantă îi permit avocatului să integreze aceste abilități noi în practica zilnică, astfel încât să asigure nu doar exegeza a normelor, ci și proiectarea legalității în fața schimbărilor tehnologice și economice.

În acest cadru, avocatura se transformă fără a-și pierde identitatea: pledoaria rămâne fundament, însă eficacitatea discursului derivă din legătura între exigența normativă, mobilitatea tehnologică și viziunea interdisciplinară. Avocatul devine arhitect al coerenței juridice, capacitatea sa de a lega decizii instanțiale, reglementări sectoriale și standarde internaționale conturând soluții robuste pentru provocările viitorului.

Capitolul II – Motorul schimbării: tehnologia, AI și legal-tech

Dacă secolul al XX-lea a consacrat imaginea avocatului ca expert al normei, stăpân al dialecticii și apărător al legalității într-un cadru procedural formalizat, prezentul aduce o dislocare tot mai vizibilă a acestui arhetip profesional. Motorul acestei mutații nu este de natură internă – nu derivă dintr-o criză de conținut a dreptului, ci dintr-o accelerare fără precedent a dezvoltării tehnologice care începe să modifice atât instrumentele profesionale, cât și logica în care este exercitat actul juridic. În centrul acestei revoluții se află inteligența

artificială, fenomenul legal-tech și, mai larg, reconfigurarea digitală a activității juridice ca parte a unei economii a datelor.

Avocatura contemporană nu mai poate fi înțeleasă exclusiv ca o profesie a cuvântului sau a normei, ci trebuie analizată ca un sistem de interacțiune complex între expertiză juridică, infrastructură digitală și algoritmi decizionali. Deja, în unele jurisdicții, asistăm la apariția unor firme de avocatură care operează integral pe bază de algoritmi de inteligență artificială, precum *Garfield AI*, prima firmă din Marea Britanie autorizată de **Solicitors Regulation Authority (SRA)** care oferă servicii juridice printr-o platformă asistată de inteligență artificială¹. Aceasta se concentrează pe cereri cu valoare redusă, de până la 10.000 de lire, și automatizează procese juridice esențiale, precum redactarea formularelor tipizate și a notificărilor. În tot acest parcurs, fiecare etapă este revizuită și aprobată de un avocat calificat, asigurând conformitatea cu standardele legale, în timp ce utilizatorii sunt ghidați pas cu pas prin procesul de recuperare a creanțelor.

Un alt exemplu revelator este oferit de startup-ul *Marveri*, care automatizează procesele de due diligence printr-o suită de instrumente software capabile să analizeze volume mari de documente într-un timp comprimat². Acest tip de tehnologie reduce semnificativ timpul de muncă asociat unor sarcini juridice repetitive, sporește acuratețea în identificarea clauzelor sensibile și permite repoziționarea avocatului ca supervisor de procese automatizate, mai degrabă decât ca executant manual al fiecărui pas procedural.

Aceste evoluții nu sunt doar exemple marginale, ci semnale clare ale unei transformări structurale: profesia de avocat nu mai poate fi gândită exclusiv în termeni de expertiză normativă, ci implică un nou tip de competență – gestionarea tehnologiei juridice ca parte integrantă a practicii. Rolul avocatului se reconfigurează: din „rezolvator de probleme” în sensul clasic al termenului, el devine un „manager de soluții tehnologice”, capabil să supravegheze, să valideze și să optimizeze procese automatizate, menținând totodată rigoarea juridică și controlul etic al rezultatelor.

Această metamorfoză profesională are implicații directe asupra costurilor, duratei și calității actului juridic. Automatizarea sarcinilor recurente permite o reducere semnificativă a costurilor pentru client, o creștere a eficienței operaționale și o standardizare a calității actelor livrate. Mai mult, dezvoltarea de instrumente predictive bazate pe modele algoritmice – capabile să estimeze probabilitatea de câștig a unui litigiu, de exemplu – modifică nu doar modul în care se desfășoară procesele juridice, ci și logica decizională a clientului. Aceasta ridică, desigur, întrebări legitime privind transparența, interpretabilitatea și responsabilitatea în utilizarea acestor instrumente, aspecte ce vor fi abordate în capitolele următoare.

Transformările menționate sunt reflectate și la nivelul instituțional și academic: universitățile de drept din centre globale precum New York, Londra sau Singapore integrează deja cursuri de *legal informatics*, *AI and law*, sau *legal automation*, iar barourile încep să reglementeze, chiar dacă timid, utilizarea tehnologiei în practica profesională. Din această perspectivă, avocatura intră într-o nouă epocă – nu una post-juridică, ci trans-juridică, în care tehnologia asista avocatul prin automatizarea sarcinilor repetitive și integrarea de instrumente predictive, permițându-i să eficientizeze activitatea, să reducă costurile, să standardizeze

calitatea serviciilor și să ofere consiliere strategică bazată pe date. Astfel, tehnologia nu înlocuiește avocatul, ci îi creează un cadru augmentat de lucru, amplificând precizia, viteza și adăugând plus valoare muncii sale.

Capitolul III. Noi domenii emergente în avocatură: răspunsuri la provocările prezentului

Astfel cum am prezentat până acum, profesia juridică traversează în prezent **schimbări profunde** determinate de progresele tehnologice și de tranzițiile sociale recente. Un studiu indică faptul că avansul tehnologic, așteptările sociale în schimbare și un cadru reglementar dinamic contribuie la remodelarea constantă a practicii juridice⁴. Aceste evoluții cer ca avocații să integreze cunoștințe noi și să adopte competențe interdisciplinare pentru a răspunde eficient nevoilor societății contemporane. În mod specific, patru domenii emergente – dreptul tehnologiei și AI, dreptul datelor și confidențialității, dreptul mediului și reglementările ESG și dreptul blockchain/cryptomonedelor – devin esențiale în practica avocaturii moderne.

Integrarea **tehnologiei și a inteligenței artificiale** în domeniul juridic generează întrebări și oportunități fără precedent. Integrarea tehnologiei avansate revoluționează modul în care avocații realizează cercetarea, redactarea documentelor și analiza jurisprudenței, economisind timp la sarcinile de rutină și îmbunătățind calitatea deciziilor juridice⁵. În acest context, modelele lingvistice mari (Large Language Models – LLM) și instrumentele de inteligență artificială generativă creează un volum nou de activitate juridică și probleme inedite. Potrivit unui studiu publicat pe SSRN, avocații vor fi chemați să instrumenteze litigii ce vizează drepturi de proprietate asupra datelor, rezultatele generate de modele de limbaj și asupra “instrucțiunilor” oferite AI-ului⁶. De asemenea, se conturează noi forme de răspundere, precum malpraxisul condiționat de utilizarea neinstruită a modelelor AI. Pe măsură ce tehnologia se maturizează, activitățile de rutină vor fi tot mai mult automatizate. Avocații vor utiliza asistenți AI pentru a obține rezultate rapide și eficiente, economisind timp și costuri.

Legislația privind **datele și confidențialitatea** se află totodată în prim-plan. Reglementări precum Regulamentul UE 2016/679 (GDPR) și noile norme în pregătire (precum Legea UE a Inteligenței Artificiale) subliniază importanța protejării datelor personale într-o lume digitală. Cu toate acestea, apariția IA generative ridică probleme inedite în aplicarea acestor norme. Studiul “Unsettled Law” evidențiază că modelele generative AI **nu permit, practic, identificarea și ștergerea datelor cu caracter personal** din seturile lor de antrenament⁷. Drepturile fundamentale de acces, rectificare și ștergere garantate de GDPR devin greu aplicabile: entitățile care operează astfel de modele nu pot șterge efectiv datele, ci doar încearcă să le mascheze sau filtreze⁷. De aceea, se ridică întrebări noi: este suficient ca rezultatul oferit de AI „să corespundă spiritului legii” sau este necesară modificarea normelor pentru a acoperi aceste situații⁷. În acest context, avocații trebuie să dobândească expertiză aprofundată în **conformitatea cu reglementările de date și securitate cibernetică**. Conform unei analize recente privind tendințele viitorului în avocatură, profesioniștii juridici trebuie să navigheze pe un teren legislativ complex, asigurând respectarea GDPR și a altor reglementări privind confidențialitatea și securitatea⁸. În plus, vor trebui să interpreteze și să aplice noile

reglementări privind AI (AI Act) care vor clarifica responsabilități și standarde de transparență pentru algoritmi.

Un alt domeniu emergent este **dreptul mediului și reglementările ESG** (mediu, social, guvernanta). Crizele climatice și sociale actuale impun noi standarde de responsabilitate corporativă și de durabilitate. În plan internațional, directive precum cea privind raportarea durabilității corporative (CSRD) introduc cerințe drastice de dezvăluire a informațiilor ESG. În România, reglementările naționale transpun directivele UE în obligații de raportare de mediu și sustenabilitate. Ca urmare, mediul de reglementare pune accent pe criterii de mediu (reduceri de emisii, gestionarea deșeurilor, conservarea biodiversității etc.) și criterii de guvernanta corporativă. În acest cadru, necesitatea de a avea avocați specializați în aceste domenii crește semnificativ. Conform unei analize realizate de Global Law Experts, clienții caută în mod special avocați cu expertiză de nișă în **dreptul mediului** și dreptul guvernantei corporative⁹.

Tehnologia blockchain, cea care stă la baza criptomonedelor și a contractelor inteligente (*smart contracts*), a determinat crearea unui cadru legal nou care să reglementeze validitatea, executabilitatea și responsabilitățile părților implicate în aceste tranzacții digitale. În ultimii ani, statele și organizațiile internaționale au început să reglementeze piața criptomonedelor: de exemplu, Uniunea Europeană a aprobat Regulamentul MiCA (Markets in Crypto-Assets) pentru uniformizarea pieței de active digitale. Între timp, ecosistemul financiar descentralizat (DeFi), NFT-urile și monedele virtuale generează provocări privind clasificarea juridică a criptomonedelor, combaterea spălării banilor și protecția consumatorului. Conform aceleiași analize, avocații trebuie să fie la curent cu aceste tehnologii emergente, precum **blockchain și contractele inteligente**, pentru a le putea înțelege implicațiile legale¹⁰. Practica juridică în acest domeniu cuprinde consilierea emisiunilor de token-uri, conformitatea ICO/IEO, reglementarea schimburilor de criptomonede și soluționarea litigiilor specifice.

Toate aceste domenii emergente influențează profund formarea și practica avocaților. Modelele clasice de pregătire juridică se adaptează treptat, integrând elemente tehnologice și interdisciplinare în programele universitare și de formare continuă. Cursurile includ analize de date, securitate cibernetică și inteligență artificială, iar avocații sunt nevoiți să se angajeze într-un proces constant de învățare. Totodată, piața favorizează specializările de nișă, iar formarea avocatului modern devine un demers multidisciplinar, care combină cunoștințele juridice cu abilități digitale, tehnice și etice.

Capitolul IV – Roluri emergente și profiluri profesionale în transformarea profesiei de avocat

Capitolul IV continuă analiza rolurilor emergente și a competențelor necesare avocaților secolului XXI, ilustrând modul în care tehnologia și schimbările sociale conturează noi specializări profesionale. La fel ca în capitolele precedente, care au evidențiat tendințe generale în evoluția profesiei juridice, acest capitol se concentrează pe patru profiluri emergente esențiale pentru avocatul viitorului.

Realitatea juridică actuală, marcată de transformări rapide în gestionarea informației și a riscurilor etice, impune avocaților să adopte roluri care combină cunoștințe juridice solide cu expertiză tehnică și capacitate de colaborare multidisciplinară. În acest context, studiile recente arată că modelele lingvistice de mari dimensiuni (LLM) vor genera „noi probleme juridice”, ducând la implicarea avocaților în litigii ce vizează drepturi de proprietate asupra datelor, rezultate ale generării automate și instrumente AI puse la dispoziția profesioniștilor¹¹. În același sens, Atkinson și Morrison subliniază că inteligența artificială generativă ridică chestiuni juridice neclare, cu implicații etice și sociale majore, care necesită reevaluarea paradigmelor legale actuale¹².

În concret, avocatul de mâine nu mai este doar interpret și aplicant al normelor, ci și mediator al noilor tehnologii: el trebuie să înțeleagă principiile de funcționare ale rețelelor neuronale și să anticipeze impactul algoritmilor fără a neglija valorile fundamentale ale dreptății. În paralel, competențele clasice de argumentare și analiză logică rămân importante, însă li se adaugă abilități de comunicare interdisciplinară și inteligență emoțională, deoarece cooperarea dintre juriști, informaticieni și eticieni devine esențială¹³.

Avocat consultant AI / Ethical AI consultant

Rolul de avocat-consultant AI (sau consultant AI etic) devine astfel din ce în ce mai relevant. Acesta oferă asistență în interpretarea reglementărilor emergente privind tehnologia AI și identifică riscurile pentru clienți, inclusiv în domenii noi precum proprietatea asupra rezultatelor generative și responsabilitatea juridică aferentă. Potrivit lui Fagan, avocații vor fi chemați să evalueze „noi forme de tort” generate de utilizarea AI, cum ar fi malpraxisul profesional datorat implementării neglijente a instrumentelor LLM¹⁴.

În calitate de consultant etic, avocatul trebuie să atenueze părtinirea datelor și să asigure transparența algoritmică în aplicațiile automatizate. Astfel de preocupări sunt subliniate de surse recente, care notează că ridicarea întrebărilor privind „părtinirea datelor, transparența decizională și responsabilitatea” în procesele AI automatizate devine esențială¹⁵.

Specialist în protecția datelor

Profilul de specialist în protecția datelor se evidențiază prin necesitatea de a naviga un peisaj legislativ complex, în care reglementările de confidențialitate (de la GDPR la normele naționale noi) coexistă cu amenințări cibernetice sofisticate. Un avocat specializat în date sfătuiește organizațiile cu privire la măsuri de securitate și conformitate, asigurând implementarea unor protocoale stricte de criptare, autentificare multiplă și management al incidentelor.

După cum observă Atkinson și Morrison, **„complexitatea tehnică a modelelor generative face extrem de dificil – dacă nu imposibil – de a identifica unde este stocată fiecare bucată de date personale”** în rețea¹⁶. Această situație evidențiază necesitatea unor soluții inovatoare de guvernare a datelor și a unei colaborări strânse între avocați și specialiști în securitatea informațiilor pentru menținerea standardelor legale actualizate în era digitală.

Avocat în guvernanță corporativă și sustenabilitate (ESG)

Un alt domeniu emergent este consilierea în guvernanța corporativă și sustenabilitate (ESG). Pe măsură ce investitorii și autoritățile reglementează mai strict raportarea de mediu și socială, avocații ESG devin esențiali în ghidarea companiilor.

Aceștia oferă consultanță în pregătirea rapoartelor nefinanciare, în evaluarea riscurilor de mediu și sociale și în implementarea standardelor de transparență. Potrivit analizei lui Fagan, avocații vor fi implicați în sarcini care presupun **„judecăți de valoare, precum dezvoltarea precedentului sau anularea acestuia, ori alocarea proprietății și a altor resurse limitate”**¹⁷ – o caracteristică relevantă și pentru consilierii ESG, care trebuie să echilibreze obiectivele economice cu cele de durabilitate.

Asistăm la definirea unui profil interdisciplinar al avocatului, care colaborează direct cu informaticieni, ingineri, eticieni și alți specialiști pentru soluționarea problemelor multidimensionale. Acest avocat servește ca o punte de legătură între limbajul juridic și cel tehnic, traducând provocările tehnice în termeni legali și explicând implicațiile juridice ale proiectelor tehnologice.

Fagan remarcă că mixul om-mașină generat de tehnologie va crește cererea pentru avocați care pot manifesta **„bună judecată”** și empatie față de cei afectați de schimbările sociale¹⁸.

Capitolul V – Între reglementare și reconstrucție profesională

În orizontul dezvoltării rapide a noilor tehnologii, domeniul juridic se confruntă cu provocări etice, legale și instituționale profunde. Recomandarea UNESCO din noiembrie 2021 subliniază că transformările digitale trebuie să „promoveze drepturile omului” și să asigure „transparență și responsabilitate”¹⁹, însă, în practică, cadrul normativ rămâne fragmentat. Astfel, fără reglementări adecvate, inteligența artificială poate amplifica inegalitățile rasiale, spori supravegherea și intensifica discursul de ură²⁰. Lipsa unui cadru legal cuprinzător în numeroase jurisdicții — inclusiv România, UE și SUA — sporește riscurile de utilizări abuzive sau discriminatorii.

În România, reglementările dedicate exclusiv inteligenței artificiale lipsesc în continuare. Deși GDPR și directivele UE acoperă parțial tehnologiile digitale, ele nu abordează particularitățile IA. Proiectul de lege înregistrat la Senat pe 31 martie 2025 propune interdicția utilizării IA pentru luarea deciziilor judiciare și certificarea sistemelor IA folosite de autorități²¹, însă până la adoptare profesionistul juridic rămâne ancorat în reglementările europene generale, care nu acoperă toate lacunele.

La nivelul Uniunii Europene, Regulamentul (UE) privind Inteligența Artificială, intrat în vigoare etapizat între 2025 și august 2026²², introduce clasificări pe nivel de risc și interzice utilizări care amenință drepturile cetățenilor (de pildă, recunoașterea emoțiilor sau indexarea biometrică neautorizată). Domenii precum „asistența în interpretarea și aplicarea legii” au fost incluse în categoria riscurilor înalte²³, impunând obligații suplimentare de audit și transparență pentru sistemele IA din justiție și poliție. Oficiul European pentru Inteligența Artificială coordonează implementarea acestui cadru, fără a genera însă politici complete noi.

În Statele Unite, reglementarea rămâne fragmentată în absența unei legi federale unice: normele sectoriale, directivele prezidențiale și standardele NIST au caracter neobligatoriu, iar proiectele federale și de stat evoluează desacordat. Propunerea din mai 2025 pentru o regulă privind probele IA subliniază necesitatea ca dovezile generate de sisteme automate să respecte aceleași criterii de fiabilitate ca cele umane, semnalând golurile procedurale care pot afecta rigoarea procesuală.

În absența unui cadru global coerent, codurile etice internaționale și recomandările profesionale insistă pe principii de echitate, transparență și protecția drepturilor fundamentale, însă urgentă rămâne traducerea lor în norme juridice clare și aplicabile. Fără aceasta, IA riscă să se dezvolte haotic în spațiul juridic, subminând valorile democratice și statul de drept.

Paralel cu aceste provocări legislative, profesia de avocat traversează o reconstrucție funcțională și semantică. Noile paradigme tehnologice și apariția unor ramuri juridice încă necodificate impun transdisciplinaritate, specializare și colaborare. Avocatura nu dispare, ci se reconfigurează: avocatul viitorului nu va mai opera izolat în doctrina tradițională, ci va media între drept și realitatea tehnologică, integrând inteligența artificială, protecția datelor, standardele ESG și evaluarea riscului sistemic într-un standard profesional bazat pe flexibilitate și cultură digitală.

Această transformare depășește dimensiunea tehnică și procedurală, necesitând o schimbare de identitate profesională: avocatul devine proiectant al echilibrului dintre progres și principiu, între inovație și dreptate. Provocarea supremă nu constă în simpla integrare a tehnologiei, ci în menținerea vocației etice a profesiei într-un mediu dominat de algoritmi și eficiență automatizată.

Experiența redactării acestui material a scos în evidență cât de mult este subestimată dimensiunea umanistă a viitorului juridic: tehnologia nu poate înlocui discernământul, empatia sau intuiția profesională. Avocatul de succes al viitorului nu va fi neapărat cel mai bine ancorat în instrumente digitale, ci acela care îmbină etica, rațiunea și colaborarea interdisciplinară într-o practică adaptabilă și responsabilă.

În viitor, avocatul va acționa ca profesionist hibrid, apt să colaboreze cu experți în IT, securitate digitală, etică și guvernare, fără a-și neglija valorile fundamentale. Complexitatea lumii emergente solicită un avocat lucid, bine ancorat în realitate, capabil să discearnă între util și just, între oportun și legal — singura cale prin care profesia își va păstra relevanța și demnitatea într-un secol în care normele rămân coloana vertebrală a dreptății.

Note de subsol:

1. Is Garfield the '1st AI-Driven Law Firm' A Big Deal?, <https://www.artificiallawyer.com/2025/05/12/is-garfield-the-1st-ai-driven-law-firm-a-big-deal/>, accesat la 20.05.2024;
2. AI Interview with Connor Aclé, Co-Founder & CEO of Marveri with LawVision", <https://lawvision.com/connor-acle-co-founder-ceo-of-marveri-ai-interview-with-lawvision/>, accesat la 20.05.2024

-
3. Future of Professionals Report 2024: An executive summary for the legal profession, <https://legal.thomsonreuters.com/blog/legal-future-of-professionals-executive-summary/#AI-benefits-for-lawyers>, accesat la 20.05.2024;
 4. David Atkinson, Jacob Morrison. *Unsettled Law: Time to Generate New Approaches*, 2024, <https://jacobmorrison.com/assets/Unsettled-Law-2024.pdf>, accesat la 20.05.2024;
 5. Vidhigya Blog, *The Future of Law: Trends That Will Shape the Legal Profession*, <https://vidhigya.com/blog/the-future-of-law-trends-that-will-shape-the-legal-profession/>, accesat la 20.05.2024;
 6. Fagan, Frank, *A View of How Language Models Will Transform Law*, SSRN, 2024, <https://ssrn.com/abstract=4738879>, accesat la 20.05.2024;
 7. David Atkinson, Jacob Morrison. *Unsettled Law: Time to Generate New Approaches*;
 8. Vidhigya Blog, *The Future of Law: Trends That Will Shape the Legal Profession*;
 9. Global Law Experts, *Key Trends Shaping the Legal Industry in 2025*, <https://globallawexperts.com/the-future-of-law-key-trends-shaping-the-legal-industry-in-2025/>, accesat la 20.05.2024;
 10. Ibidem;
 11. Fagan, Frank A., *SSRN: A View of How Language Models Will Transform Law*, 2024;
 12. David Atkinson, Jacob Morrison. *Unsettled Law: Time to Generate New Approaches*, 2024;
 13. Global Law Experts, *Key Trends Shaping the Legal Industry in 2025*, <https://globallawexperts.com/the-future-of-law-key-trends-shaping-the-legal-industry-in-2025/> accesat la 20.05.2024;
 14. Fagan, Frank A., *SSRN: A View of How Language Models Will Transform Law*, 2024, p. 14.;
 15. Vidhigya, *The Future of Law: Trends That Will Shape the Legal Profession*, <https://vidhigya.com/blog/the-future-of-law-trends-that-will-shape-the-legal-profession/> accesat la 20.05.2024;
 16. David Atkinson, Jacob Morrison. *Unsettled Law: Time to Generate New Approaches*, 2024, p. 9;
 17. Fagan, Frank A., *SSRN: A View of How Language Models Will Transform Law*, 2024, p. 1.;
 18. Ibidem, p. 58.;
 19. UNESCO, Recomandare privind etica inteligenței artificiale, Paris, 2021, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381137> accesat la 20.05.2024;
 20. Amnesty International, „Artificial Intelligence and Human Rights”, 2022, <https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2024/01/the-urgent-but-difficult-task-of-regulating-artificial-intelligence> accesat la 20.05.2024;

-
21. Senatul României, Propunere legislativă privind utilizarea responsabilă a inteligenței artificiale, înregistrată la data de 31.03.2025, art. 1 și art. 4, <https://www.senat.ro/POZE/2025/4/4/2c20dcb2-31f7-4804-b633-568e9a0a962b/Proiect%20de%20lege%20A.I.pdf> accesat la 20.05.2024;
 22. Parlamentul European, Regulamentul (UE) 2024/1689 al Parlamentului European și al Consiliului din 13 iunie 2024 de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială și de modificare a Regulamentelor (CE) nr. 300/2008, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32024R1689> accesat la 20.05.2024;
 23. Comisia Europeană, Comunicat de presă privind intrarea în vigoare a AI Act, 20.05.2024, https://commission.europa.eu/news/ai-act-enters-force-2024-08-01_ro accesat la 20.05.2024;

Bibliografie:

1. Is Garfield the '1st AI-Driven Law Firm' A Big Deal?, <https://www.artificiallawyer.com/2025/05/12/is-garfield-the-1st-ai-driven-law-firm-a-big-deal/>;
2. AI Interview with Connor Aclé, Co-Founder & CEO of Marveri with LawVision", <https://lawvision.com/connor-acle-co-founder-ceo-of-marveri-ai-interview-with-lawvision/>;
3. Future of Professionals Report 2024: An executive summary for the legal profession, <https://legal.thomsonreuters.com/blog/legal-future-of-professionals-executive-summary/#AI-benefits-for-lawyers>;
4. Morrison, Jacob. *Unsettled Law: AI and the Legal Profession*, 2024, <https://jacobmorrison.com/assets/Unsettled-Law-2024.pdf>;
5. Vidhigya Blog, *The Future of Law: Trends That Will Shape the Legal Profession*, <https://vidhigya.com/blog/the-future-of-law-trends-that-will-shape-the-legal-profession/>;
6. Fagan, Frank, *Generative AI, Judgment, and the Future of Legal Work*, SSRN, 2024, <https://ssrn.com/abstract=4738879>;
7. Global Law Experts, *Key Trends Shaping the Legal Industry in 2025*, <https://globallawexperts.com/the-future-of-law-key-trends-shaping-the-legal-industry-in-2025>;
8. UNESCO, Recomandare privind etica inteligenței artificiale, Paris, 2021, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381137>;
9. Amnesty International, „The Urgent but Difficult Task of Regulating Artificial Intelligence”, 2024, <https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2024/01/the-urgent-but-difficult-task-of-regulating-artificial-intelligence/>;
10. Ionescu, R., „Inteligența artificială în România: cadrul normativ actual”, *Revista Română de Drept European*, nr. 2/2024;
11. Senatul României, Propunere legislativă privind utilizarea responsabilă a inteligenței artificiale, înregistrată la data de 31.03.2025,

<https://www.senat.ro/POZE/2025/4/4/2c20dcb2-31f7-4804-b633-568egaoag62b/Proiect%20de%20lege%20A.I.pdf>;

12. Parlamentul European, Regulamentul (UE) 2024/1689 al Parlamentului European și al Consiliului din 13 iunie 2024 de stabilire a unor norme armonizate privind inteligența artificială și de modificare a Regulamentelor (CE) nr. 300/2008, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32024R1689>;
13. Comisia Europeană, Comunicat de presă privind intrarea în vigoare a AI Act, https://commission.europa.eu/news/ai-act-enters-force-2024-08-01_ro;
14. AI Act, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32024R1689>;
15. European Commission, „European Artificial Intelligence Office launched”, 14 februarie 2024, <https://eur-lex.europa.eu/eli/C/2024/1459/oj/eng>;
16. Comisia Europeană, *Comunicat de presă cu privire la modernizarea sistemelor de justiție la nivelul Uniunii*, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2246.